

როსტომ ჩხეიძე

გამოსვლები უეკრანოდ

თბილისი 2011

როსტომ ჩხეიძის ჩანაწერების კითხვისას ამჩნევ, რომ შენც იმავე ლიტერატურული ყოველდღიურობის მონაწილე ხარ, სადაც მწერლობაზე შეყვარებული ადამიანი ცხოვრობს და ახალი წიგნით, საყურნალო თუ საგაზეთო პუბლიკაციით აღძრულ შთაბეჭდილებას ინიშნავს. ოღონდ ეს არა მხოლოდ დაბეჭდილი სიტყვის მხარდაჭერა და შეფასებაა, არამედ იმედი და მოლოდინი, რომ ლირებული ნაწარმოების გამოჩენით მშობლიურ ენასა და სახელმწიფოს სასიცოცხლო ძალა შეემატება.

უეკრანო გამოსვლების ციკლი, რომელიც მრავალფეროვანი ნაღვანის მხოლოდ ერთ ფრაგმენტს წარმოადგენს, საბაბიცაა ეროვნულ ტკივილებზე სასაუბროდ, რომლის გარეშე ავტორს არც მწერლობა წარმოუდგენია და არც მეცნიერება. მისთვის არ არსებობს „განყენებული“ თემა; დადებითი თუ უარყოფითი ლიტერატურული ტენდენციების განსჯა-განხილვა აქ ერთადერთ მიზანს ემსახურება – დაიხატოს სრული და მიუკერძოებელი სურათი, კულტურული გარემო, სადაც ყველას თავისი სახელი ერქმევა.

სახელებს რაც შეეხება – უამრავი პერსონაჟი ჰყავს ამ წიგნს. იმდენ ვინმეს გვაცნობს და იმდენ რამეზე გვიყვება ავტორი, რომ დრო არ გრჩება მოწყენისთვის და როცა მკითხველის წინაშე მის წარდგენას ცდილობ, ორად-ორი სიტყვა გაფიქრდება:

გულუხვი ჩანაწერები.

რედაქტორი

ზვიად კვარაცხელია

ISBN 978-9941-430-83-1

© როსტომ ჩხეიძე, 2011.

© გამომცემლობა „ინტელექტი“, 2011.

მკითხველისადმი

ვინც ამ ჩანაწერებს ბოლომდე ჩაჰყვება, ეგებ გაუკვირდეს კიდეც, როდესაც შეიტყობს, რომ ეს ყოველივე დღიურის ფურცლებია.

თუკი მკაცრი ჟანრობრივი თვალსაზრისით განისაზღვრება, ჩანაწერთა ეს ციკლი მოიცავს კრიტიკულ-ესთეტიკურ ესეებს, რეცენზიებს, პოლემიკურ შენიშვნებს, გამოხმაურებებს, ჩანახატებს... და დღიურის ნასახიც კი არსადაა თავისი თვითმყოფადი სახით.

მაგრამ, მოგეხსენებათ, გარეგნობა ყოველთვის არ შეესაბამება მის არსს, და ამჯერადაც სწორედ ის განწყობილებანია მთავარი, რაც თვითეული ჩანაწერიდან ასე მკაფიოდ და ხელშესახებად გამოსჭვივის – ამრეკლავი ავტორის სულიერი ყოფისა და ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრებისაც. და ასეთ დროს გამჭვირვალე მინიშნებანი და პირწმინდად ლიტერატურული საბურველი უფრო ექსპრესიულად გამოხატავს იმ ტკივილებსაც და ამაღლებულ მისწრაფებებსაც, რაც პუბლიცისტიკის ჩარჩოში ნამიერებისათვის იქნებოდა განწირული.

დაე რჩებოდეს ზოგიერთი ფიქრი მაინც საზოგადოებ ცნობიერებაში, არა კმარა, რასაც უნუგეშოდ ვფანტავთ და ვკარგავთ?

ავტორის სატელევიზიო გამოსვლები პირველი არხის დილის პროგრამასა („ალიონი“) და საპატრიარქოს ტელევიზიის დილის პროგრამაში („განთიადი“) ის ხელსაყრელი საბაზი აღმოჩნდა, რამაც გამოიწვია ლიტერატურული საუბრების ერთი ნაკადის მოქცევა ამ კომპოზიციურ ჩარჩოში. ციკლი

იმთავითვე იყო განზრახული, როგორც კი პირველი ნიმუში დაიბეჭდა ახალდაარსებული ჟურნალ „ომეგას“ ფურცლებზე 1999 წლის პირველ ნომერში, რომელიც ნოემბრის თვეში გამოიცა.

მას შემდეგ უეკრანო გამოსვლების ციკლი თანდათანობით ივსებოდა ამავე ჟურნალშიც, და კიდევ იმ გაზეთსა და ჟურნალში, ერთი და იგივე სახელწოდება რომ ჰქვია – „ჩვენი მწერლობა“. ერთი ხანობა, როდესაც ჩემი რედაქტორობით აღარც ჟურნალი გამოიცემოდა და აღარც გაზეთი და უმთავრესად „რეზონანსი“ მეგულებოდა თანამდგომად, ამ ციკლის ორმა ნიმუშმა ამ გაზეთის ფურცლებზეც იხილა მზის სინათლე.

ამ ყაიდის ჩანაწერები კვლავაც გაგრძელდება ჩემს შემოქმედებაში?

რატომაც არა – ციკლი იმისაა, რომ ბოლო არ უჩანდეს და გამუდმებით მოითხოვდეს შევსებასაც და გამრავალფეროვნებასაც, და თუ ამონაწერის საშიშროება დაუდგება, ავტორს არ გამორჩეს წერტილის დროულად დასმის წუთი.

ასეა თუ ისე, რაც ხამუშ-ხამუშად იწერებოდა ამ თორმეტი წლის მანძილზე, მათმა ნაწილმა ჯერჯერობით ამ ვარეკანში მოიყარა თავი, რაკილა გამომცემლობა „ინტელექტის“ მიერ წამოწყებულმა კიდევ ერთმა წარმატებულმა პროექტმა უეკრანო გამოსვლების ციკლიც დაისაჭიროვა თავისი მრავალმხრივობის კიდევ ერთ დასტურად.

მათი მხრიდან ამ შემოთავაზებამ კი განმიმტკიცა რწმენა, რომ მარტო მე არ მეჩვენებოდა ჩანაწერთა ეს ნაკადი დღიურის ფურცლებად – ასევე აღიქმებოდა ნამდვილ მკითხველთა თვალშიც.

გამორიცხული არ არის, რომ ამ გადასახედიდან დღიურის ფურცლებადვე აღიქმებოდეს ის ყოველივე, ჩემი ხელიდან რაც გამოსულა, მაგრამ ამ ვითარების გამოდევნება შორს წაგვიყვანს და ამიტომაც ამ ციკლის იდუმალი ფონის, ასე ვთქვათ, დღიურულობის აღნიშვნა ვიკმაროთ.

ჩანაწერები ხელუხლებელია.

შესაძლოა არაერთ რეალიას დღესდღეობით სხვაგვარად გავიაზრებდე და ამ განსხვავებულ შეხედულებებსა თუ დაკვირვებებს თავი ეჩინოს ჩემს სხვა კრიტიკულ-ესთეტიკურ თხზულებებში, მაგრამ ზედმეტად მივიჩნიე ამ ჩანაწერების ტექსტში ჩარევა, რათა მკითხველისთვის დაფარული არ დარჩენილიყო ის განწყობილებანი (თუნდაც უკვე გადაფასებული), რაც უუკრანო გამოსვლების გულისგულს შეადგენს.

თუ დღიურია, ბარემ ბოლომდე დღიური იყოს. ბოლოსდაბოლოს, არამართო მწერლური მრწამსი თუ კონცეფციას შეხედულებანია საგულისხმო მკითხველისათვის, არამედ ის წამებიც, რაც შესაძლოა შეიცვალოს დროის კვალობაზე. წამებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა რომ არ ენიჭებოდეს, ამხელა მიმდინარეობაც არ შეიქმნებოდა XX საუკუნის დასავლურ ხელოვნებაში (და არა მარტოდენ ლიტერატურაში) – იმპრესიონიზმი.

ვისწავლოთ წამის ფასი.

შევიცნოთ წამის განუმეორებლობა.

თუმცა... ემანდ ფილოსოფიაში არ გადავიჭრა. ვითომ აკლდეს ჩვენს ცხოვრებას ფილოსოფოსობა და ფილოსოფოსები, მეც რომ არ შევემატო კიდევ ერთ მოცლილ წევრად.

ისე ჩანანერთა ამ ციკლს დოკუმენტური ნოველებისა თუ მინიატურების ჩართვაც მოუხდებოდა?

დაე ეს რკალი დარჩეს ასეთად, როგორც შეიქმნა, და თუ ამ ჟანრთა აუცილებლობასაც ვიგრძნობ ციკლის გამამრავალფეროვნებლად, მათ გამოყენებას ვინ დამიშლის მომდევნო რკალებში, რომელთაგან თვითეთულში ამდენივე მასალა თუ ვერ მოიყრის თავს, რალაც ხომ მაინც დაგროვდება.

სხვა თუ არაფერი, თავშესაფრად გეგულება უუკრანო გამოსვლები და დასავინყებლად რანაირად გაიმეტებ?!

იველის ძიება უზოვოვის პირობებში

...მოგეხსენებათ, გაზეთი „ალტერნატივა“ ძალიან არის დაინტერესებული ახალი სახელების წარმოჩენით, არაორდინარული ახალგაზრდების დამკვიდრებით სალიტერატურო სარბიელზე. შემთხვევითი არ არის, რომ ამ გაზეთის ფურცლებზე გამოქვეყნებულ თუნდაც პირველ სამწერლო ცდებს ინტერესი და ხმაური მოჰყვება ხოლმე ჩვენს გულგრილ სინამდვილეშიც კი.

ამ თვალსაზრისით უდავოდ საგულისხმოა „ალტერნატივის“ ბოლო ნომერში გამოქვეყნებული „გზა!“ ბაქარ ჟორდანიაში. ჟანრი შესაძლოა ზუსტად ვერც კი განისაზღვროს და ამ მასალისთვის თამარ კოტრიკაძის მიერ დართული მინანერის კვალობაზე მკითხველმაც იკითხოს: რა არის ეს – რიტმული პროზა, თეთრი ლექსი თუ კინოსცენარი?

ალბათ უფრო კინოსცენარი.

დაბეჯითებით კი ერთი რამ ითქმის:

ეს იმ ყაიდის თხზულებაა, რასაც გულგრილად ვერ აუვლის გვერდს ქართული მწერლობის ბედით დაინტერესებული ადამიანი, ვინც ახალგაზრდა კაცის ამ ერთ-ერთ პირველ ცდაში დაინახავს მაძიებელი გონების პიროვნებას, ვისთვისაც მიუღებელია გათელილი გზით სიარული და ამჯობინებს თვითონვე მოსინჯოს სახიფათო ბილიკები, რომლის მიღმაც წარმატებაც ისევეა საგულეველი, როგორც მწარე იმედის გაცრუება.

„გზას“ არ გააჩნია გამოკვეთილი სიუჟეტური ხაზი, ეპიზოდები თავბრუდამხვევი სისწრაფით მონაცვლეობს

და მთავარი გმირი განიცდის რამდენიმე გარდასახვას. ყველაფერი აგებულია ასოციაციების ნაკადზე, „უცნაურ“ გადასვლებზე, პარადოქსულ პასაჟებსა და სიმახვილეზე. ეს სიმახვილეა, ეს ფარული თუ აშკარა იუმორია, რაც ყველაფერს ანონასნორებს და თხრობას მატებს იმ სიცოცხლებსა და სიხალისეს, ურომლისოდაც მეტად გაძნელებოდა ამ ყაიდის თხზულების კითხვა და ექსპერიმენტი წარუმატებელ ცდად დარჩებოდა.

ახლა უდავო წარმატების მონმენი ვართ.

ავტორი მახვილგონივრულად გადალახავს „წყალქვეშა რიფებს“ და ის, რაც სხვის ხელში შესაძლოა აბდაუბდად ქცეულიყო, მარჯვე თხრობის წყალობით კარგად გააზრებულ მხატვრულ ნიმუშად წარმოგვიდგება.

სიმახვილე, იუმორი ანელებს კომმარულ სურათებს და სულის მოთქმასავით ეხმარება მკითხველს, რათა საშინელების შეგრძნებამ არ დათრგუნოს. არადა, ჩვენი რეალობაა გადატანილი კინოსცენარში, გადატანილია არა გროტესკულად, როგორც ერთი შეხედვით შეიძლება მოეჩვენოს გარეშე თვალს, არამედ ლამის ნატურალისტურად და თხრობის მანერა სულაც ასე განისაზღვრება – სიმბოლური ნატურალიზმი.

თავისთავად ეს სტილი უჩვეულო არ არის ქართული მწერლობისათვის, მაგრამ სასიამოვნო ისაა, რომ ახალგაზრდა კაცი ეყრდნობა ზოგად მანერას და არაფერს სესხულობს თავის წინამორბედთაგან.

■ – ვჭერი, ვჭერი, ვერ გავჭერი. რა არის?

– დანა.

– დანა არა, ისა... დანას რა, ვერ გავჭრი?!

– როგორ?

– როგორ და, ხერხს ავიღებ და...

– კი არ გაჭრი, გადახერხავ.

– მაშინ მამაჩემი დანას ავიღებ და იმით გავჭრი.

– იმ დანას რითილა გაჭრი?“

ასე იწყება „გზა!“ და ამ პირველივე სტრიქონებითვე საცნაური ხდება თხრობის ცოცხალი მუხტი, ფინალში კი კიდევ ერთი მახვილგონივრული ფრაზა გველოდება. თხრობა რომ დასრულდება, ავტორი მიაწერს – „გამოყენებული ლიტერატურა: კონსტიტუცია“. ეს ფრაზა მხოლოდ მოხდენილი აკორდი არ არის და თხზულების კონცეფციას გამოკვეთს. თხრობის მდინარებაში ხომ უამრავი რამ არის გამოყენებული, ათასგვარი ასოციაცია, ჩვენი ყოფის ნაირგვარი შრეები და ერთადერთი, რაც კომპოზიციური ჩარჩოს გარეთ დგას... კონსტიტუციაა, ის, რაც ჩვენი რეალობის მიღმაც დგას – უსარგებლო, არაფრისმთქმელი, სრული უცნობად დარჩენილი ჩვენი საზოგადოებრივი და ზნეობრივი ცხოვრებისათვის.

ასე ლაკონურად და ზუსტად გამოითქმის თანამედროვე საქართველოს მორალური დაქვეითება, ასე ჩამუქებულია ყველაფერი და ასე იძირება ქვეყანა სასოწარკვეთისა და უიმედობის მორევში, მაგრამ სასოწარკვეთი სინამდვილეს არ გვაძლევს უფლებას, შეეგუო და დაემორჩილო ცხოვრების სისასტიკეს და ბაქარ ჟორდანias „გზა!“ იმედის ძიებაა უგზოობის პირობებში.

ვინც თავის წილ სიყვარულს ითხოვს

...„გაყიდულია ღმერთი, რწმენა, სულს სევდა ათოვს, ხოლო სენატი ქანდაკივით დუმს მარტოდმარტო, დამსგავსებია სასაფლაოს, რომლის სიღრმიდან იქნებ ოდესმე შვების ლანდმა ამოანათოს“, – პერსი ბიში შელის ეს სტრიქონები წარმოსახავს 1819 წლის ინგლისს (ასეც არის დასათაურებული ეს ლექსი), მაგრამ თუ ვინმეს სხვა ქვეყანასა და სხვა ეპოქასაც გაახსენებს, ეს მისი ნებაა.

შელის ლექსი ჩართულია კრებულში „ინგლისურენოვანი პოეზია“, რომელშიც თავმოყრილია უილიამ შექსპირის, ლორდ ბაირონის, სემუელ ტეილორ კოლრიჯის, ედგარ

ალან პოს, უილიამ ბლეიკის, რობერტ ბერნსის, ელის-აბედ ჯენინგსის, ემილი დიკინსონის, რობერტ ფროსტის, ტომას სტერნზ ელიოტისა თუ სხვათა ლექსები და სონეტები. ეს ჟანრი სულაც ცალკე რკალად არის გამოყოფილი და სონეტის მკაცრად მონესრიგებული, ნაჭედი ფორმის გადმოტანაც ქართულად იმ წარმატებით მოხერხდა ამ ნიგნის ფურცლებზე, როგორც სხვა პოეტური ნიმუშებისა.

ეს ნიმუშები წლების მანძილზე ქვეყნდებოდა ლიტერატურული პრესის ფურცლებზე და ყურადღებას იქცევდა მარჯვედ მოძებნილი სტილური მანერით, სხვადასხვა ავტორი განსხვავებული ხერხებით, ოღონდ ერთნაირი სიფაქიზით რომ წარმოგვიდგებოდა ქართულ ენობრივ სამოსელში.

ვინც იცნობს ინგლისურსა და ამერიკულ პოეზიას, დამეთანხმება, რომ თარგმანში მეტ-ნაკლებად შენარჩუნებულია ის თავისებურებანი, რაც ნიშანდობლივია ამა თუ იმ პოეტისათვის და არსად არა გჭრის ყურს ხელოვნური გადამეტება, არც გაურანდავი თუ უხეში ფრაზა. შესაძლოა ყველა ავტორი თუ ლექსი ერთნაირად არ შეესატყვისებოდეს მთარგმნელის პოეტურ ხედვასა თუ ტემპერამენტს, მაგრამ კრებულში ვერ იპოვნით ჩავარდნას, აშკარად სუსტ ლექსს, რაც მეტყველებს მაია ჯიჯეიშვილის დიდ პასუხისმგებლობაზე საკაცობრიო თუ თვალსაჩინო სახელთა წინაშე.

ამ მთარგმნელის მიერ ქართულად ამეტყველებულია ცალკეული მოთხრობებიც და ესეებიც, რომელთაგან ნიგნებად გამოცემულია ტომას სტერნზ ელიოტის „რა არის კლასიკა?“ და დაფნე დიუ მორიეს „ფერადი ლინზები“ და მათ თაობაზეც, გახსოვთ ალბათ, უკვე გესაუბრეთ ჩვენს მიმოხილვაში.

შეიძლება ითქვას, რომ მაია ჯიჯეიშვილის თარგმანების ხსენება იწვევს იმ სასიამოვნო განცდას, რასაც ყოველი მკითხველის გულსა და გონებაში აღძრავს ახალი სახელის დამკვიდრება სალიტერატურო სარბიელზე.

მიუხედავად იმისა, რომ „ინგლისურენოვანი პოეზია“ წლების გარჯის ნაყოფია, მოცულობით არ არის დიდი და ეს სავესებით ბუნებრივია, რადგანაც პოეტურ ნიმუშთა თარგმნა განსაკუთრებულ სიძნელეებთან არის დაკავშირებული, ვერსიფიკაციულ ოსტატობასთან ერთად ლექსის სულის დაჭერა და გადმოტანა აუცილებელი, უღრმესი მხატვრული ნააზრევის თუნდ შორეული ანარეკლის შენარჩუნება, რათა მშობლიურ ენაზე შეიგრძნო პოეტური მადლი.

კიდევ გაგაცნოთ რომელიმე ლექსის ფრაგმენტი?

თუნდაც ეს იყოს, ელისაბედ ჯენინგსის შინაგანი ტრაგიზმით განმსჭვალული სტრიქონები:

„არავის ესმის შენი ენა, ვინ გიპასუხებს? ეგ უმნეობა არვის აკრთობს, არვის ანუხებს. ძრწოლით აგროვებ შეფეთებულ მზერის ნარჩენებს, შენ უნდა მიხვდე, გხედავენ თუ ვერც კი გამჩნევენ. მათი სიტყვებიც, გაურკვეველ სევდით ნაფერი, შენთვის მარტოდენ ხმაურია, სხვა არაფერი“.

კიდევ?

დრო რომ გვყოფნიდეს, მართლაც რა სჯობს მშვენიერი პოეტური ნიმუშების კითხვას, ათასგვარი განწყობილების, განცდის გამომხატველის, ჩვენს დროსაც ასე შთამბეჭდავად რომ ეხმიანება, მაგრამ ამჯერად ეს ვიკმაროთ, მხოლოდ ის მინდა დავძინო, რომ კარგი იქნებოდა ამ პატარა კრებულს დართვოდა ესეი ან მიმოხილვითი ყაიდის სტატია, აგრეთვე ცნობები იმ ცხრამეტ ავტორზე, მკითხველის შთაბეჭდილება მაშინ უფრო სრული იქნებოდა, მაგრამ, იმედია, მთარგმნელი კვლავაც გააგრძელებს ინგლისური და ამერიკული პოეზიის გადმოქართულებას, რამდენიმე წლის შემდეგ შესაძლოა ეს კრებული უფრო შევსებული სახით შემოგვთავაზოს და იქნებ მაშინ გაითვალისწინონ მანაც და გამომცემლებმაც ეს სურვილი.

უეცრად გადაიშალა და ბარემ ემილი დიკინსონის ამ სტრიქონებით მოვათავოთ საუბარი ინგლისურენოვანი პოეზიის მაია ჯიჯეიშვილისეულ თარგმანებზე:

*„სულს მარტოობის ვარამი ახლავს და საიმედოს არა-
რა მითხრობს. ო, მეგობრებო, ნუ განმსჯით მკაცრად, მე
მხოლოდ ჩემს ნილ სიყვარულს ვითხოვ“.*

რა საერთო შეიძლება ჰქონდეთ უკიდურეს მოპინისტებსა და ეროვნულ მოღვაწეებს?

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო.

ამ რამდენიმე გამოცემიდან პირველად გივი ლობ-
ჯანიძის ნიგნზე მოგახსენებთ ორიოდ სიტყვას. ესაა
ქუთაისის სააქციო საზოგადოება „სტამბის“ საგამომ-
ცემლო ცენტრის მიერ დასტამბული „ისტორიული პარა-
ლელები“, რომელშიც განხილულია 1783 წლის გეორგიევს-
კის ტრაქტატი და 1801 წლის მანიფესტი, საქართველოს
დამოუკიდებლობის გაუქმებას რომ იუწყებოდა, აგრეთვე
სხვა ისტორიული მასალები თუ მოვლენები. იურისტი
და ისტორიკოსი გივი ლობჯანიძე იკვლევს ქართული
პოლიტიკური აზრის ისტორიას, რაც ნაკლებად არის
შესწავლილი და მით უფრო დასაფასებელია მეცნიერის
ეს გარჯა. მის ნიგნებს ილია ჭავჭავაძისა თუ არჩილ
ჯორჯაძეზე „ალიონის“ სალიტერატურო მიმოხილვაც
მონონებით გამოეხმაურა.

ამ ახალ ნიგნში ის საბედისწერო დოკუმენტები გაან-
ალიზებულია ისტორიულ-სამართლებრივი კუთხით, დიდ-
ძალი მასალის მოშველიებით, სხვადასხვა მოსაზრებათა
გათვალისწინებით. ორივე დოკუმენტი აქ სრული სახით
არის გამოქვეყნებული, რაც ხელმისაწვდომს ხდის მათ
მკითხველთა სხვადასხვა წრეებისათვის.

ერთ პასაჟს მინდა საგანგებო ყურადღება მივაქციო.

წინასწარ მოგახსენებთ, რომ აზრთა სხვადასხვაობა აუცილებელია მეცნიერებაში და მე პირველი ვუჭერ მხარს ყოველ განსხვავებულ აზრს, შეხედულებათა ჭიდილს, მაგრამ არსებობს აშკარად ყალბი მოსაზრებანი, რაც უთუოდ უნდა დაიმსხვრეს, როგორც უკუღმართად წარმომჩენი ისტორიული სინამდვილისა.

გვიკი ლობჯანიძე აღნიშნავს, რომ 1832 წლის შეთქმულების მონაწილეებმა განიცადეს დეკაბრისტების გავლენა.

ეს აზრი ახალი არ არის, ის ხშირად მეორედობდა საბჭოური ეპოქის ისტორიოგრაფიაში, ვინ იძულებით გამოთქვამდა მას, ვის კიდეც სჯეროდა, არადა, ესაა სრული გაუგებრობა, რაც აშკარა შეიქნა თამაზ ჯოლოგუასა და ჟურნალ „კლდეკარის“ წყალობით.

აქ გამოქვეყნდა დეკაბრისტთა პროგრამის ის მუხლი, რომელიც შეეხება ქართველებისა და სხვა კავკასიელი ხალხების აყრას საკუთარი მიწა-წყლიდან და რუსეთის შიდა გუბერნიებში გადასახლებას.

შემზარავი მიზანია, ნიშანდობლივი შოვინისტ რადიკალების აზროვნებისათვის.

დეკაბრისტული მოძრაობის მეთაურებმა მოინდომეს ერთი ხელის დაკვრით განეხორციელებინათ ის, რასაც რუსეთის საიმპერატორო კარი თანდათან და ფარულად მიეღებოდა. ამათ ეს თანდათანობითი და შედარებით ფარული მცდელობანი ლოიალობად და სისუსტედ ჩაუთვალეს და ამბოხებაც ამან გამოიწვია.

და, აბა, მითხარით, რა საერთო შეიძლება ჰქონდეთ უკიდურეს შოვინისტებსა და ეროვნულ მოღვაწეებს? როგორ შეიძლება უკიდურესი შოვინისტები იყვნენ ეროვნული მოღვაწეების შთამაგონებელნი? რა შეიძლება შეეთვისებინათ კარგი და სასიკეთო სოლომონ დოდაშვილს, ელიზბარ ერისთავსა და ალექსანდრე ორბელიანს პესტელ-რილევევისაგან?

რასაც ისინი ასეთი თავგამოდებით ცდილობდნენ, ქართველი შეთქმულნი წინ აღდგომოდნენ და სიცოცხლეც არ ენანებოდათ იმ შემზარავი მიზნის ჩასაფუშად.

ის, რაც ნორმად დამკვიდრდა საბჭოურ ეპოქაში, რა აუცილებელია მექანიკურად გავიმეოროთ?

მითუმეტეს, ნიგნში „ისტორიული პარალელები“ ქართული ნაწილის გვერდითვე დაბეჭდილია ამ ნაშრომის თარგმანები უცხოურ ენებზე – რუსულად და ინგლისურად და ქართველი ავტორის ხელმოწერით რატომ უნდა გავრცელდეს საბჭოური კლიშე-ფორმულა, თანაც, ვიმეორებ, კარგი ნაშრომის გზით.

როგორი ძნელიც უნდა იყოს მეხსიერებაში მკვიდრად ჩაჭედილი შეხედულებების გადაფასება, მოვალენი ვართ საბოლოოდ გავთავისუფლდეთ წარსულის ამგვარი ტვირთისაგან და ჩვენს ეროვნულ მოღვაწეებს შევხედოთ ისეთებს, როგორებიც იყვნენ – თვითმყოფადნი, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების სირთულეებში ღრმად გარკვეულნი, ბევრი რამის მცოდნენი და გამთვალისწინებელნი, რუსიფიკატორული პოლიტიკის ხლართების გამხსნელნი, რომელთაც ვერც ვერაფერი აცდუნებდათ და ვერც ვერაფერი მოატყუებდათ.

„ისტორიული პარალელები“ ჩემთვის საბაბი გამოდგამს ჭეშმარიტების განმეორებისათვის, რომ ყალბ მოსაზრებათა გაქარწყლების შემდეგ გამოიკვეთება ჩვენი ტრაგიკული წარსული ისეთი, როგორიც სინამდვილეში იყო...

ოთხი წელიწადი

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო!

ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილების“ შემდეგ ციფრი „ოთხი“ სიმბოლური იერით შეიმოსა, მითუმეტეს, ოთხი წელიწადი. ჩვენს თვალში ეს საკრალური შესიტყვებაა და სურვილი გებადება, შენც გახედო ყოველ ოთხ წელიწადს: რა იყო ის შენთვის, სხვისთვის, ქვეყნისათვის.

სწორედ ოთხი წელია, რაც სატელევიზიო პროგრამა „ალიონში“ შეიქმნა ყოველკვირეული სალიტერატურო მი-

მოხილვა და ნეტა ამ სიუჟეტებს რა მნიშვნელობა ჰქონდა? როგორ მგონია მე... როგორ გგონიათ თქვენ...

ეს გადაცემა მონოდებული იყო, შეშველებოდა მწერლობას მკითხველთან განწყვეტილი ძაფების აღდგენაში. თვალს ნუ დავხუჭავთ, მკითხველი აუდიტორიის გაგულგრილება რეალური მოვლენაა და ამას მიფუჩეჩება კი არა, გაანალიზება და გამოსწორება ესაჭიროება.

თავის დროზე ვაჟა-ფშაველა სწუხდა: ამდენი ლიტერატურული ჰაი-ჰუით ბევრი-ბევრი ათას ხუთასი მკითხველი შევიძინეთო.

რამდენი მკითხველი შეიძინა, რამდენი შემოაბრუნა ხელახლა თავისკენ ბოლო წლებში ჩვენმა მწერლობამ?

რამდენი მკითხველი შესძინა თუ დაუბრუნა ჩვენს ლიტერატურას „ალიონის“ ყოველკვირეულმა ხუთშაბათებმა?

საინტერესოა ამის გამოკითხვა და მეტ-ნაკლები სიზუსტით გარკვევა: ორი? ხუთი? შვიდი? თხუთმეტი? ვინ იცის, იქნებ სამოცდაათიც.

კითხვა ელიტარული მოვლენაა, განსაკუთრებული და გამორჩეული ნიჭია და ყველას არ შეუძლია იყოს მკითხველი. მეც ვიზიარებ შეხედულებას, რომელიც უამრავჯერ გამეორებულა მზისქვეშეთში და კიდევ ერთხელაც გავიმეორებ: დიდი მკითხველი არაფრით არ არის ნაკლები დიდ მწერალზე, ისინი ჰარმონიულად ეთვისებიან ერთმანეთს და ერთადვე ქმნიან კულტურის უწყვეტობას.

ყველა ვერ იქნება მკითხველი, მაგრამ ის კი აუცილებელია, ყოველ შემთხვევაში, სასურველია, რომ წიგნისადმი არსებობდეს განსაკუთრებული მოკრძალება, ნაკითხი, განათლებული კაცისადმი არსებობდეს კრძალვა და პატივისცემა.

ისევე, როგორც, სულ არ არის აუცილებელი, რომ ყველა ღრმად იყოს ჩახედული ქრისტიანულ მოძღვრებაში, მის რიტუალებში, მაგრამ ეკლესიის დანახვა, თუნ-

დაც ნანგრევისა, უეჭველად უნდა იწვევდეს კრძალვასა და სულიერ თრთოლვას. ეს რელიგიური კრძალვა რომ გავრცელებულიყო ნიგნის მიმართ, „ალიონი“ სწორედ ამას ესწრაფოდა და თუ ჩემს ამ სატელევიზიო გამოსვლებს ახლდა რაიმე ხარვეზი, ეს მხოლოდ ჩემს ბრალად მიათვალეთ, რადგანაც არავითარი შეზღუდვა არ განმიცდია ამ ოთხი წლის მანძილზე. პროგრამა „ალიონში“ არ არსებობს არავითარი ცენზურა, არავითარი ძალდატანება თუ თავზე მოხვევა რაიმესი, ასევეა საერთოდ ტელევიზიაშიც, ასეთი შთაბეჭდილება მრჩება, ოღონდ რაც უკეთ ვიცი, დაბეჯითებით იმას მოგახსენებთ.

ნანგრევი შემთხვევით არ გამხსენებია.

ნანგრევებში ვდგავართ, როგორი ძნელიც უნდა იყოს სიმართლისათვის თვალის გასწორება, ეს მაინც ასეა, დიახ, ნანგრევებში ვდგავართ და ისე ვაკონინებთ ახალ ცხოვრებას, ასე ვცდილობთ დავადგეთ კაცობრიობის ბუნებრივი განვითარების გზას. ცვლილებებს ვერ ვამჩნევთ, აშკარად ამის შემჩნევა იქნებ იოლი არც იყოს, მაგრამ ცვლილებანი მაინც ხდება და უეცრად აღმოვაჩენთ, რომ სხვა დროში ვცხოვრობთ, მერე ისევ სხვა დროში, მერე ისევ...

მწერალი წერას იმიტომ იწყებს, რომ სამყარო იხსნას, მაგრამ ეს ერთი ხელის დაკვრით რომ არა ხდება, სკეპსისი იპყრობს.

გულივერის გულუბრყვილობისა არ იყოს, უფრო ზუსტად, ჯონათან სვიფტისა, „გულივერის მოგზაურობის“ ფინალში მძაფრად რომ გამოთქვამს ამ მარადიულ ტკივილს: უკვე შვიდი თვე გავიდა, რაც ჩემი ნიგნი გამოიცა, და ვერ ვამჩნევ, რომ ბინიერებას ბოლო მოღებოდეს, ყოველ შემთხვევაში, ჩვენს კუნძულზე მაინცო.

თვით „გულივერის მოგზაურობის“ ბადალი ქმნილებანი ვერ ცვლიან წუთისოფლის ტრაგიზმს, ვერ ცვლიან სამყაროს გარეგნულ სურათს, მაგრამ ეს სურათი მაინც

იცვლება, ფარული ნაკადები წიგნთა მეოხებითაც ინარჩუნებს ცხოველმყოფელობასა და არსებობის აზრს და სკეპსისსაც ეს რწმენა გადანონის, უკეთესი დღეების იმედი.

ამ იმედით მოგმართავთ ოთხი წლის თავზე, რა ცვლილებებსაც ვხედავთ და რა ცვლილებებიცაა მოსალოდნელი უკეთესობისაკენ, და ღმერთმა ქნას, კიდევ ოთხი წლის შემდეგ – ისევ მე ვიქნები თუ სხვა „ალიონის“ ლიტერატურული მიმომხილველი – მეტი დაბეჯითებით გამოთქმულიყოს ეს იმედი, რაკილა ზურგს უკან ვიგულვებთ შესამჩნევ გარდასახვებს ჩვენს სულიერ ცხოვრებაში.

ოთხი წელი აკი სიმბოლური იერით შემოსილა.

და სურვილი ისევ გაჩნდება უკან მოხედვისა.

ნეტა მაშინ თუ მაინც მოხერხდება ტელემაყურებლის გამოკითხვა ზოგიერთი გარემოების გასარკვევად?

მაშინ ნეტა რამდენი მკითხველი იქნება შემატებული ჩვენს მწერლობას?

უცნაური რამ ხდება. ცალკეული უწყებანი ცდილობენ მიისაკუთრონ მწერლობის დანიშნულება, თვითონ გამოაცხადონ თავი საზოგადოებრივი აზრის წარმმართველად და ლიტერატურას დაუტოვონ გართობის თუ ამ უწყებათა საქმიანობის ხოტბის ფუნქცია. სასაცილოა? მგონი უფრო მეტიც. მწერლობის დანიშნულება სულაც არ არის დამოკიდებული იმაზე, რომელიმე უნიგნური თუ ხელმოცარული როგორ განსაზღვრავს მის მნიშვნელობას და მწერალი როგორც აქამდე ყოფილა საზოგადოებრივი აზრის წარმმართველი, ისევე დარჩება ყოველთვის, რადგანაც განწირულია ყოველგვარი ძალადობა, ხელოვნური გადანაწილების ყოველგვარი მცდელობა.

ამჟამად გარკვეული განსაცდელის წინაშე რომ დგას?

ეს რა განსაცდელია იმასთან შედარებით, კომუნისტურ ეპოქაში რომ დაატყდა თავს, მაგრამ ქართულმა

მწერლობამ ნამუსიანად გამოვლო თვით კომუნისტური ჯოჯოხეთი, შეძლო შეენარჩუნებინა მრთელად მთავარი ძარღვი და შეექმნა სულიერი ფასეულობანი, ახლა კი მი-თუმეტეს, რას შეიძლება შეუკრთეს. ცენზურა აღარ არ-სებობს, ცენზურა აღარ ახრჩობს და ეს არის ერთ-ერთი უდიდესი მონაპოვარი, რაც ათასი უბედურების, ტკივი-ლის, სისხლის, ცრემლის ფასად შეგვრჩა ხელთ. ასე რომ, ნამუსიანად განვლის ამ განსაცდელსაც და საბოლოოდ, დაიბრუნებს იმ ავტორიტეტს, რასაც ასე ამაოდ, მაგრამ მონდომებით ეპოტინებიან სხვები.

სხვა კიდევ სხვა დროს ითქვას, დღეს მხოლოდ ის შეგახსენეთ, რომ „მგზავრის წერილების“ შემდეგ ოთხმა წელიწადმა საკრალური მნიშვნელობა შეიძინა და ძა-ლაუნებურად გინვევს დასაფიქრებლად.

ეტყობა, ცოტა დრო კიდევ დამრჩა და ბარემ ორიოდე სიტყვასაც მოგახსენებთ:

რამდენიმე წელია, რაც დაარსდა სალიტერატურო გაზეთი „არილი“, რომელიც ერთ-ერთ საგულისხმო გა-მოცემად დამკვიდრდა ჩვენს საზოგადოებრივ-სამწერლო ცხოვრებაში. სამწუხაროდ, მისი გამოცემა ფერხდება ხოლმე და ეს სულაც არ არის სულერთი მკითხველისათ-ვის. ამკარაა, რომ „არილი“ დაფასებულია ლიტერატურის მოყვარულთა და მცოდნეთა წრეებში.

ამ გაზეთის ცალკეულ ნომრებსა თუ პუბლიკაციებს „ალიონი“ აქამდეც არაერთხელ გამოხმაურებია, ბოლო ნომერში კი განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს კობა ცხაკაიას ერთაქტიანი პიესა „ნათხოვარი იმედები“. ეს არის ახალი სახელი ჩვენს მწერლობაში და ასეთი პიესით გამოჩენა არაა რიგითი მოვლენა, ის იწვევს იმ სიხარულს, რასაც განგვაცდევინებს ყოველი წარმატებული ლიტერა-ტურული ცდა.

„ნათხოვარი იმედები“ ჩვენი ყოფის ტრაგიზმს აშიშვ-ლებს, სასონარკვეთილ, ქაოტურ რეალობას წარმოსახავს,

რალაცის მოლოდინიც ამოებაში რომ ინთქმევა. პიესა მოლოდინის განცდაზეა აგებული და ეს მოტივი უპირველესად **სემუელ ბეკეტს** აგონებთ, მის პიესას „გოდოს მოლოდინი“, განმსჭვალულს სასონარკვეთის შემზარაობით, რეალობის აბსურდულობით. თუმც შეიძლება უფრო შორსაც გაგვეხედა და გაგვხსენებოდა **შორის მეტერლინკის** პიესები, რომლებიც მოლოდინზეა აგებული. ამ ყოველივეს სხვათა შორის ვამბობ, რადგანაც **კობა ცხაკაიას** პიესა სულაც არ არის ლიტერატურული მასალით შთაგონებული, „ნათხოვარი იმედები“ გამოწვეულია თვითონ ცხოვრებით, მრუმე, გაუსაძლის ყოფაში იმედის ნაპერწკლებს რომ დაეძებ და ან იპოვნი და ან ვერა. ორივე პერსონაჟის ხასიათი მკაფიოდაა გამოკვეთილი და ლაკონური მეტყველების მიღმა დიდი ტკივილებია ჩაბუდებული.

რაც შეეხება **ზაზა თვარაძის** პირველ ნიგნს – ნოველებისა და მოთხრობების კრებულს „მოხეტიალე“ – უდავოდ არაორდინარული მოვლენაა ორიგინალურობითა და სიღრმით, იმ ოსტატობით, რაც ასე თვალნათლივია ამ ავტორის უფრო ბელეტრისტული თხზულებების კითხვისას, თუმც მისი ლექსებიც კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს. „ალიონი“ მის ცალკეულ პუბლიკაციებსაც გამომჩაურებაა, განსაკუთრებით ვრცელ მოთხრობას „სიტყვები“, ჟურნალ „ცისკრის“ ფურცლებზე გამოქვეყნებულს. ეს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მხატვრული ნაწარმოებია, შექმნილი ჩვენს სინამდვილეში, მაგრამ ამ კრებულში არ შესულა, როგორც ჩანს, დიდი მოცულობის გამო. ალბათ ცალკე გამოიცემა.

ეს ნოველები და მოთხრობები ავტორისათვის უკვე განვლილი ეტაპია, მაგრამ თავისთავადი ღირებულება არ დაუკარგავთ, მითუმეტეს, ერთად თავმოყრილი კიდევ უფრო მკაფიოდ წარმოაჩენენ **ზაზა თვარაძის** მწერლურ უნარსა და თავისებურებებს.

მის ბელეტრისტიკაში ერთმანეთს ერწყმის რეალური და ირეალური, ყოფითი და სიზმრისეული, გადასვლები

ერთი შეხედვით მოულოდნელია, მაგრამ მხატვრული ლოგიკა ისეთი დამაჯერებელია, კომპოზიციური ქარგა ისე მარჯვედაა აგებული, რომ მთლიანობა არსად ირღვევა, თხრობა ყოველთვის ინარჩუნებს ინტერესსა და ექსპრესიას, იქნება ეს „დამშრალი მდინარე“ თუ „გაქცეული მაიმუნი“, „პატარა ცირკი“ თუ „ხსოვნის საღამო“, „მოხეტიალე“ თუ „ლიცენზონენბურგი“...

ეს კრებული ღრმა და საფუძვლიანი ანალიზისათვის იწვევს კრიტიკოსს, იმ მკრთალმა ნაკადმაც კი – ქართული კრიტიკის სახელით რომ ვნათლავთ დღესდღეობით – ხელიდან არ უნდა გაუშვას ეს შესაძლებლობა, თუმცა იმდენი და ისეთი თხზულებანი დაგვრჩა შეუფასებელი პრესის ფურცლებზე, რა გასაკვირია, „მოხეტიალეს“ მათ რიგს რომ შეუერთდეს.

„ალიონის“ სალიტერატურო მიმოხილვანი ვერ შეცვლის კრიტიკას, თუმცა იქნებ ცოტა მაინც გააღრმავა ეს ინტერესი.

დღეს ამით დავემშვიდობოთ ერთმანეთს, ძვირფასო მეგობრებო, და, იმედია, მომავალ ხუთშაბათს ისევ შევხვდებით.

იქნებ ჯერ გვინანი არ იყო

ადრიანი დილაა. ჯერ რვა საათიც არ შესრულებულა და ტელეფონი რეკავს. ასეთ დროს მხოლოდ ახლობლები თუ დარეკავენ, ისიც თუ საჩქარო და გადაუდებელი საქმეა. ყურმილს ვიღებ და მესმის:

– გურამ ლებანიძე განუხებთ.

ჩვენ მხოლოდ ნაცნობები ვართ, კეთილი საღამო რომ აკავშირებთ, ესაა და ეს, ჩემთან არასოდეს დაურეკავს, ახლა კი ასეთ დროს?

ნეტა რა მოხდა ამისთანა?

ძალაუნებურად ვიძაბები.

გურამ ლებანიძეს უფრო „კავკასიურ სახლში“ გამართული ლიტერატურული თავყრილობებიდან დავუახლოვდი, იქ რამდენჯერმე დავესწარი მის გამოსვლასაც. რაინერ მარია რილკეს „დუინური ელეგიების“ განხილვას საჯარო ლექციების მთელი ციკლი მიუძღვნა. კარგად იცის უცხო ენები და კულტურები, საკმაოდ განსწავლული პიროვნებაა.

ნეტა რას მეტყვის?

– გუშინ მოგისმინეთ „ალიონში“ და ძალიან დავინტერესდი, ღია რუსიაშვილის ახალ წიგნზე რომ ისაუბრეთ. გამიკვირდა, რომ თურმე კარგა ხანია მიუტოვებია ლექსის წერა, არადა, თქვენი თქმით, ძალიან ნიჭიერი პოეტი ყოფილა. მე არც კი გამეგონა. მაშინვე შევიძინე ეს წიგნი, დახლთან გადავშალე და რამდენიმე სტრიქონი წავიკითხე თუ არა, აშკარა იყო, ნამდვილ პოეტს დაენერა. შინ რომ დავბრუნდი, სულმოუთქმელად გადავიკითხე. არა, პირველ შთაბეჭდილებას არ მოვუტყუებოვარ. უდავო ტალანტია და ძალიან, ძალიან დამწყდა გული, ლექსი რომ მიატოვა. მთელი ღამე არ დამიძინია, ვბორგავდი, ვფიქრობდი. ძალიან კი მერიდებოდა, ასე ადრე რომ დაგირეკეთ, მაგრამ ის უფრო მიკვირს, აქამდე როგორ გავძელი. ჩვენ დიდი პოეტი გვყავს დაკარგული, სულ ცოტა მარინა ცვეტაევის რანგისა. აბა!.. არა, არ ვაჭარბებ... ეჰ, ყოველგვარი ფუნდამენტალიზმი დამლუპველია, გინდ ქრისტიანული და გინდ რაც გენებოთ. ქრისტიანულმა ფუნდამენტალიზმმა დაგვაკარგვინა ჩვენი ცვეტაევა. ამ წიგნში ის სული და განცდები ტრიალებს, ამალლება რომ ელოდა. მაგრამ რა დაგვრჩენია, სინანულისა და წუხილის გარდა. იქნებ კიდევ ეშველოს, იქნებ ჯერ გვიანი არ იყოს და ისევ მოჰკიდოს ხელი პოეზიას.

ხმაში ვედრება ისმის.

ბარემ ძალიან მინდა, არ გავუნბილო იმედი, ბარემ ეს წლები სულ მეგონა, ღია რუსიაშვილი თავს დაად-

ნევედა ფუნდამენტალიზმია თუ რაც არის, იმის ბანგს და პირველ პოეტურ ცდებს, ასე გამორჩეულს, ასეთ შთამბეჭდავს, დიდი მხატვრულ-ესთეტიკური ძიებების საძირკვლად აქცევდა.

რომელ სტრიქონსაც გნებავთ, ჩაჰკარით თვალი, ცვეთავასა თუ მისი რანგის სხვა პოეტის მასალაა, მასალა, რომელიც...

„როცა დღეები წამართვეს ვალში და კვამლისფერი ნუხდა ჭაობი, როცა დავინყე სამოთხის ვაშლით და დაეასრულე არარაობით, როცა ხანდახან სცივათ ყვავილებს და ჩამოგვყვირი, მზო, შავფერო და გვეზარება მკედარ სინამდვილეს ჩვენი ოხერი სული ჩაგებერთ!“

ან:

„როგორ ვიმღერე? – არ მინდა ტაში! რაღაც დავკარგე და ვდარდობ მასზე... დიდი ხანია, ჩემს არსებაში რომ დავატარებ ჩემსავე სასჯელს; ეჰ, რა აზრი აქვს, წამები ვთვალო, გარდამეცვაღნენ სუნთქვის იები! მე მგონი, უკვე დროა, მოძღვარო, აღსარების და მონანიების...“

ანდა:

„თეთრი მხედარი შეეხო მხარზე, როს დაეფინა სინათლე ფერხით. კვლავ მბრძანებლობდა დედამინაზე ბინიერების ბებერი კერპი! მაინც... ჰე! ყოფნის სწევდა ალები! კვლავ დედამინის სუნთქვა სწყუროდა! მან მოიხედა მქრქალი თვალებით და შეერია უსასრულობას“.

თქვენც იგრძენით, არა, რას ნიშნავს ახალი სახელი რომ იკვეთება დიდ პოეტურ სამყაროში?

გიხარიათ და... გენანებათ.

არა, ამის გამართლება შეუძლებელია, ტალანტი ხომ ღვთიური მადლია და მისი ჩახშობის ნება, ყოველგვარი ნესითა და კანონით, არა გვაქვს.

– იქნებ ჯერ გვიანი არ იყოს...

ისეთი გულისფანცქალით ელოდება ჩემს პასუხს, თითქოს რაიმეს გადანყვეტა შემეძლოს, თითქოს ჩემს ნებაზე ეკიდოს, ამ უჩვეულო ლექსების შემქმნელი ისევ თუ აიღებს კალამს ხელში, ასე ნაადრევად რომ გადატეხა... რას ვიზამთ, ჩვენს პოეზიაში იქნებ ერთი ასეთი პოეტური ნატურაც უნდა გამოჩენილიყო.

ნუგეშის ამაო ცდაა.

– იქნებ ჯერ გვიანი არ იყოს...

– ღმერთმა ქნას.

უკეთესი რა მიუზგო.

ორივ ერთ ნალველს ნავუღივართ და უეცრად ვგრძნობ, როგორ იმარცვლება ჩემს გონებაში ლია რუსიაშვილის „ნერილის ნაგლეჯის“ სტრიქონებიც. არ მეგონა, ამდენი ფრაგმენტი თუ ჩამრჩებოდა ხსოვნაში:

„დიდი ხანია, წიფელი გახმა, უკანასკნელი შეხვედრის მოწმე და არაფერი არ ხდება ახლა, რადგანაც უნდა ყოველი მოხდეს! არს თქმულებათ ნათლით მოსილი, ლოცვით განბანილ ცოდვილთ ფარაზე... მთანგავს ჰაერი – ყოფნის ბორკილი! შემინდე! ყველას ღმერთი ჰფა...“

სტრიქონი წყდება და იქნებ შემთხვევითი არ იყოს, რომ სწორედ აქ, ამ ადგილას განწყვეტილა. ეს ყოველთვის უნდა იგულისხმებოდეს, შეფარვით უნდა იგრძნობოდეს, პირდაპირ კი არ უნდა ვამბობდეთ, ღვთის მფარველობას მწყურვალეობით რომ მიველტვით.

და კიდევ არის ამ სამ წერტილში რაღაც უფრო დამაფიქრელი.

– იქნებ ჯერ გვიანი არ იყოს...

ხმა ვედრებით გაჟღენთილა, მაგრამ ვინ არის პასუხის გამცემი, ყოველ შემთხვევაში, მე არა, მხოლოდ ის შემიძლია, რომ ყურმილის დადებისთანავე კიდევ ერთხელ გადავშალო „ნარვედ სახიდ შენდა“ და ჩავფიქრდე ადამიანის ამოუხსნელ ბედისწერაზე.

ის დიოკლეტიანე – გველეშაპის ნაცვლად გამოხატული ნმიდა გიორგის ხატ-ფრესკაზე

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო!

მოგეხსენებათ, ყველა ხატსა თუ ფრესკაზე ნმიდა გიორგი ებრძვის გველეშაპს, მისკენ დაუღერია შუბი, მაგრამ არსებობს ერთადერთი გამონაკლისი – გველეშაპის ნაცვლად ადამიანი რომ არის განრთხმული ნმიდა გიორგის ფერხითი და შუბიც მას გმირავს. ეს იმპერატორი დიოკლეტიანეა, ისტორიული პიროვნება, მესამე საუკუნეში რომ მართავდა რომის უზარმაზარ იმპერიას და ისეთი დევნა დაატეხა თავს ქრისტიანებს, რომლის მსგავსი სისასტიკეც ბევრი არ ჩამოითვლება კაცობრიობის ცხოვრებაში.

თავიდან იგი შემწყნარებლურად უყურებდა ყველა რელიგიას და ქრისტიანებიც ყოვლად უხიფათოდ ცხოვრობდნენ და საქმიანობდნენ რომის იმპერიაში, მაგრამ ნაქეზებამ და ავი ენების გესლმა გარდატეხა მოახდინა იმპერატორის არსებაში და მან ასეთი არნახული რეპრესიები წამოიწყო. ოღონდ ეგეცაა: ამ სასტიკმა დევნა-შევიწროებამ კი არ დაამინა ქრისტიანები და ამოძიკვა ქრისტიანობა, სწორედაც პირიქით, რეპრესიებმა გამოაწოთო ისინი და კიდევ მოხდა ქრისტიანობის აღზევება და სწრაფი გავრცელება.

უცნაური აღმოჩნდა დიოკლეტიანეს უკანასკნელი პოლიტიკური ნაბიჯი – მან ნებაყოფლობით დათმო იმპერატორის ტახტი.

ამისთანა შემთხვევა მართლაც ორიოდუა კაცობრიობის ცხოვრებაში და ყველა – საიდუმლოებით მოცული.

ანკი როგორ გინდა ახსნა?

უნგრელი მწერლის ფერენც მორას რომანი „უკანასკნელი სარკოფაგი“ ამ ისტორიულ ქარგაზეა გაშლილი და აგრძელებს უოლტერ სკოტის ტრადიციას ამ ჟანრში. რომანი შესანიშნავია, მძაფრი დრამატული მოვლენებით

აღსავსე, საინტერესოდაა გამოკვეთილი ხასიათები – ისტორიული პერსონაჟების თუ მწერლის მიერ შეთხზული გმირებისა...

ერთ პასაჟს გავიხსენებ:

„...კერპის საკურთხეველზე დაღვრილ, უგუნური ცხოველის სისხლს მხოლოდ სამოსის დასვრა შეუძლია და არა სულის განწმენდა. ადამიანის სიკვდილი სულ სხვაა. ადამიანს ადამიანის ხსნა ხელეწიფების, თუ მისდამი სიყვარულისათვის თავს გასწირავს“.

ეს არის რომანის სულისკვეთება და ამ ღერძზე ბრუნავს მძაფრი ვნებები, რაც კიდევ უფრო სახიერია უმწვავესი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოვლენების ფონზე. სიყვარულს, თანაგრძნობას, სიბრალულსა თუ სხვა ზნეობრივ სიქველეებს ვერ ახშობს და ვერც აფერმკრთალებს ვერავითარი ძალმომრეობა, ვერავითარი უგუნურება და ბოროტება.

ფერენც მორას „ოქროს სარკოფაგი“ ძალდაუტანებლად დგება იმ წიგნების რიგში, რომელთა გაცნობაც აუცილებელია ქართველი ყმანვილის სულიერი ჩამოყალიბებისათვის. ის უთუოდ იქონიებს გავლენას ყმანვილის გულსა და გონებაზე როგორც მხატვრული ღირსებებით, ისე შემეცნებითი თვალსაზრისითაც.

რომანი მერაბ ნიქაბაძემ თარგმნა.

ეს ჩინებული თარგმანი შემოგვრჩა პიროვნებისაგან, ვინც აფხაზეთის ომში უგზოუკვლოდ დაიკარგა, თუმცა ოჯახი არაფრისდიდებით არ ეგუება ამ აზრს, რომ იგი აღარასოდეს დაბრუნდება და იმედის თვალით გასცქერიან გზას.

ჯერ „ოქროს სარკოფაგის“ ქართული ხელნაწერი იქცა რეალობად და აგერ წიგნად მოგვევლინა.

მერე კი ვნახოთ... ყველაფერი ხდება...

სხვათა შორის, მერაბ ნიქაბაძე ომში წასვლამდე „ნაკადულის“ თანამშრომელი გახლდათ, გამომცემლობისა,

რომელმაც ეს წიგნი დასტამბა, და თავის დროზე არაერთი კეთილი საქმის უშუალო მონაწილეც იყო.

ბევრი მოგვისმენია სევდიანი და ტრაგიკული სიყვარულის ამბავი, მაგრამ ყველა განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან; და ტიტანილასა და კვინტეპორის სიყვარულიც თან ნაცნობია და თან თავისებურიც. ამალელებელიც ამიტომ არის, ერთმანეთისათვის გაჩენილი ორი უმანკო არსება გადაულახავ ზღუდეს რომ შეანყდება.

არა, არ არის ეს შთაბეჭდილება მოჩვენებითი – ფერენც მორას ისტორიული რომანი „ოქროს სარკოფაგი“ თავის წვლილს დასდებს ჩვენი ახალგაზრდობის სულიერ ჩამოყალიბებას...

მცირე ჩანართი

პროგრამა „ალიონის“ წამყვანი, ჟურნალისტი ლელა კურდღელაშვილი ამ სიტყვებით გახსნის გადაცემას: დღეს სვეტიცხოვლობაა, უქმე დღეა, მაგრამ არ ვისვენებთ ჩვენ და არ ისვენებს ქართული ლიტერატურის ქომაგი როსტომ ჩხეიძეო.

ვერა და ვერ მოვახერხე მადლობა გადამეხადა ასეთი ორიგინალური განცხადებისათვის.

თანაც, მგონი, ზუსტად არის ნათქვამი და სულაც არ არის გამიზნული ბობოლა მწერლების გულის მოსაკლავად.

უნდა აჰყვით თხრობის რიტმს

...სულ უფრო შორს რჩება ის დრო, როცა ერთადერთი მთარგმნელობითი ჟურნალი „საუნჯე“ კინალამ დაიხურა უსახსრობის გამო. მართალია ჯერაც ძლივძლიობით გააქვს თავი რედაქციას, მაგრამ დახურვის საფრთხე აღარ უნდა ემუქრებოდეს.

ცხადია, მთარგმნელობითი ჟურნალი უკეთესი გვინდა, მაგრამ ჯერ ეს უნდა შეგვენარჩუნებინა, რაც არის, თანდათან უკეთესიც მოხერხდება, საზღვრებისა და გზების გახსნა ძალაუფლებურად მოიყოლებს თან უფრო სრულ ნარმოდგენას ლიტერატურული მსოფლიოს ამჟამინდელ ყოფაზე და აღარც არავინ გვიკრძალავს ამა თუ იმ აღიარებული მწერლის შემოყვანას ჩვენს სინამდვილეში.

მოვალენი ვართ კვალში მივყვებოდეთ უცხოეთის ამჟამინდელ სამწერლო პროცესებსაც და ის ვეება ნაპრალებიც ამოვავსოთ, რაც ჩვენს მთარგმნელობით – ანუ საერთო ლიტერატურულ – რეალობაში გაჩენილა.

ამ თვალსაზრისით ერთი პირველთაგანი გაგახსენდება ფრანსუა რაბლეს „გარგანტუა და პანტაგრუელი“, რომლის მეოთხე წიგნიც ჟურნალ „საუნჯის“ ახალ, მესამე-მეოთხე გაერთიანებულ ნომერშია გამოქვეყნებული.

რაბლეს ეს რომანი იმ რანგის ქმნილებაა, ურომლისოდაც ნარმოუდგენელია ყოველი ცივილიზებული ქვეყნის ლიტერატურა. რაბლეს სიცილი, მისი ირონია, გროტესკი, სარკაზმი, იუმორი, მახვილსიტყვაობა იმ სიღრმისა და სინატიფისაა, ქრესტომათიულ ნიმუშად რომ გვევლინება, საგანგებოდ შესასწავლია ყველა ასაკის მწერლისათვის და არასოდეს შეეტყობა ოდნავი დაძველებაც.

ქართულად არსებობს მისი ადაპტირებული თარგმანი ბავშვებისათვის, რასაც თავისი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ აუცილებელი იყო ბოლოსდაბოლოს განხორციელებულიყო მისი სრული თარგმანიც, შექმნილიყო ისეთი ქართული ორეული, რაბლეს ღირსებას რომ შეეფერება.

ადვილად ითქმის „გარგანტუა და პანტაგრუელის“ სრული თარგმანი – რაბლეს ღირსების შესაფერისი.

გურამ გოგიაშვილმა ლამის 30 წელი მოანდომა დიდი ფრანგის ქართულად ამეტყველებას და რომანის სამი წიგნის გამოქვეყნებამ დაარწმუნა მკითხველი, რომ ეს არ იყო და არც შეიძლება ყოფილიყო ორდინარული

ლიტერატურული ფაქტი და, გარდა პირნმინდად სამწერლო მნიშვნელობისა, ენიჭებოდა ზოგადკულტურული და საზოგადოებრივი ღირებულება.

მთარგმნელს, რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, გამზადებული აქვს „გარგანტუა და პანტაგრუელის“ მეხუთე, უკანასკნელი წიგნიც, ჯერ ისიც „საუნჯის“ ფურცლებზე რომ გამოქვეყნდება, და მოსალოდნელია ამდენი ხნის თავდადებული გარჯა შესაფერისადაც დაგვირგვინდეს.

არ უნდა გადაიდოს მეოთხე და მეხუთე წაწილების ცალკე წიგნებად გამოცემა და, რაც მთავარია, აუცილებლად უნდა შევიძლოთ (ყველა მოვალე ვართ, ვისაც გვადეღევს ქართული ლიტერატურის ბედი) ამ რომანის – ბიბლიისხელა წიგნის – სრული სახით გამოცემა გუსტავ დორეს ილუსტრაციებით, ერთ ან ორ ტომად.

მთარგმანი მართლაც ჩინებულია. გურამ გოგიაშვილს აურჩევია ენობრივი სტილიზაციის გზა, რათა არც გარდასული სურნელი დაკარგულიყო და არც შინაგანი დინამიურობა. ამგვარი მანერა იქნებ ზოგიერთი მკითხველის ერთგვარ გაღიზიანებასაც იწვევდეს, მაგრამ ჩემი თხოვნაა, იოლად ნუ გამოუტანთ მსჯავრს, ერთი და ორი ფურცლის ზერელე გადაკითხვით. მიყევით თხრობას, ჩაეფალით მის მდინარებაში, ყური შეაჩვიეთ თავისებურ მეტყველებას და უთუოდ შეიგრძნობთ ამ სტილის შთამბეჭდაობას.

აქ არ არის საიმისო დრო და საშუალება, ვრცელი პასაჟი წაგიკითხოთ და შეგაჩვიოთ „გარგანტუა და პანტაგრუელის“ ქართული ორეულის სტილურ მანერას, მაგრამ ჟურნალის ეს ახალი ნომერი ხელთ რომ გექნებათ, თვითონვე აჰყევით თხრობის რიტმს.

ვერ ამოშლი, ვერ გააძრობ

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო!

სალიტერატურო გაზეთ „ქომაგის“ პირველ გვერდზე ქვეყნდება ცნობილი ფოტოსურათი: ვაჟა-ფშაველა თავისი ჯალაბით. ცნობილი იმიტომ, რომ არაერთგან გვინახავს დაბეჭდილი ეს ფოტო და დაკვირვებული თვალი უთუოდ შეამჩნევდა, რომ ფარი სურათზე უშნოდ არის გამორჩევილი. კომპოზიცია თავისთავად მოითხოვს, რომ აქ ფარი კი არ იყოს გამოსახული (ფშაველე ფარს ამ ადგილას ისედაც არავინ დაჰკიდებდა), არამედ – ადამიანი.

და ასეც ყოფილა.

აქ ლევან რაზიკაშვილი იდგა – ვაჟას უფროსი ვაჟი, ვინც 20-იანი წლების რეპრესიებს ემსხვერპლა ქაქუცა ჩოლოყაშვილთან მეგობრობის გამო.

ამ ფოტოსურათის დედნის მნახველებისაგან მსმენია, რომ – გასაგებ მიზეზთა გამო – მოხდა ფალსიფიკაცია ფოტოს პუბლიკაციისას, ამოაგდეს ლევანის სახე და, რადგანაც იმ ადგილას აშკარა სიცარიელე რჩებოდა, ფარის გამოსახულება ჩასვეს.

ასე ტრიალებს მას შემდეგ ეს ფოტო და ასე მოვიდა დღემდე, თუმცა დაკვირვებული ადამიანის თვალში ისედაც ეჭვის აღმძვრელია.

მაშინ, ლევანი რომ დაპატიმრებული ყოფილა და დახვრეტის განაჩენიც გამოტანილი, რამდენიმე მწერალი – შალვა დადიანი, პავლე ინგოროყვა და ალექსანდრე აბაშელი – თხოვნით ეახლა სერგო ორჯონიკიძეს და ლევანის შეწყალებას შეეცადრა: ვაჟა-ფშაველას შვილი რომ არის, იმიტომ მაინც დაინდეთო.

მას კი პასუხად უთქვამს: ვაჟა-ფშაველა ცოცხალი რომ იყოს, პირველ რიგში დაეხვრეტდიო.

დახვრიტეს კიდევ ლევანი და მისი სახის გაქრობასაც შეეცადნენ.

მაგრამ მისი სახება მკაფიოდ შემოგვრჩა მოგონებათა წყალობით, როგორც ღირსეული პიროვნებისა. და როცა ამ ფოტოსურათს ნავენყდებით, გონების თვალთა აღვადგინოთ მისი დედანი – ბურუსში დავინახოთ ახალგაზრდა კაცის სილუეტი, ისეთი, ვაჟა-ფშაველას მემკვიდრეს რომ შეჰფეროდა...

რაც შეეხება ამ ნიგნაკს „თვალთათვის დაფარული მონამე“, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ქრისტეფორე III-ს რომ ეძღვნება და დავით ციციშვილს შეუდგენია, უთუოდ საგულისხმო მოვლენაა ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის, რადგან მართლაც დაფარულ მოვლენებს წარმოაჩენს და ავსებს ჩვენს წარმოდგენას იმ სასტიკ ხანაზე, როცა ქართული ეკლესიის საჭეთმპყრობელი ეს მოღვაწე იყო: 1927-32 წლებში.

აქ აღდგენილია პატრიარქის ბიოგრაფიული ქარგა, სრული დოკუმენტური სურათის ჩონჩხი. მისი წვლილი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის მოსაპოვებლად, მისი მოღვაწეობის სტილი – ფრთხილი, მოზომილი, კომპრომისული პოლიტიკა არნახული რბევისა და რეპრესიების ჟამს, მისი მცდელობა – დათმობების ფასად გადარჩენა ეკლესიისა სრული განადგურებისაგან.

ნიგნაკში შეპირისპირებულია ორი პატრიარქის მოღვაწეობა – ამბროსი ხელაიასი და ქრისტეფორე ციციშვილისა. ეს იყო ორი სავსებით განსხვავებული პოლიტიკა რუსული ექსპანსიის წინაშე – ერთი უკომპრომისო, შეურიგებელი, თავგანწირული, მეორე კი ეს – დამთმობი. ოღონდ შეპირისპირებულია არა იმ აზრით, რომ ავტორმა მაინცდამაინც რომელიმე გაამართლოს და ერთადერთ სწორ გეზად მიიჩნიოს, მეორე კი დაგმოს, არამედ მართებული პოზიციიდან არის ეს ყოველივე დანახული და განსჯილი. ორივე გეზს თავისი მნიშვნელობა აქვს, თავისი ღირსება და თავისი ნაკლოვანება და ყოველთვის ის სჯობს, როცა ისინი ერთმანეთს ავსებენ და აწონასწორე-

ბენ. აუცილებელია ქვეყნის ცხოვრებაში ისეთი ადამიანები, ამბროსი ხელაია რომ იყო, და აუცილებელია ისეთიც, როგორც ქრისტიფორე ციცქიშვილი წარმოგვიდგება.

ეს ის მოდელია, რაც ჩვენი ისტორიული წარსულიდანაც გვახსოვს და ყველაზე სახიერად წარმოჩნდება როსტომ მეფისა და თეიმურაზ პირველის მოღვაწეობის მაგალითზე.

შეიძლება ითქვას, რომ მაშინაც ერთმანეთს ავსებდა და აწონასწორებდა თეიმურაზ პირველის უკომპრომისობა და ქედუხრელობა და როსტომ პირველის დამთმობი პოლიტიკა ირანის წინაშე.

ცხადია, გაცილებით უფრო მომხიბლავია ქედუხრელი მეთაური სახელმწიფოსი თუ ეკლესიისა, მაგრამ იმ მეორე გეზის მნიშვნელობაც არ უნდა გამოგვრჩეს.

სხვათა შორის, აღმოსავლური შეხედულებით უკომპრომისობა ერთადერთ ღირსებად მიიჩნევა პიროვნებისათვის, დათმობა მას სახელს უტეხს, მაშინ, როცა დასავლური მრწამსით, კომპრომისული ყაიდა ცხოვრებისა თუ მოღვაწეობისა, არანაკლებ ვაჟკაცობადაც კი არის აღიარებული.

ყოველივე მას შემდეგ შეიძლება შევაფასოთ, როცა თვალწინ გვაქვს ამა თუ იმ პიროვნების ბიოგრაფიის მიუკერძოებელი სურათი – მიღწევებითა თუ შეცდომებით.

ამ აზრით, ქრისტიფორე III-ის ღვაწლი და პიროვნება საკმაოდ სიმპათიურად გამოიყურება, მითუმეტეს, რომ სხვა სასიკეთო საქმეთა გვერდით არსებობს მისი ენერგიული მოქმედებაც ამბროსი ხელაიას დასახსნელად საპატიმროდან.

ასეთ ადამიანებს უკეთ უნდა ვიცნობდეთ და ეს წიგნაკი საწინდარი უნდა გახდეს უფრო ვრცელი ნაშრომისა კათოლიკოს-პატრიარქ ქრისტიფორეზე – თვალთაგან ჯერჯერობით დაფარულ მონამეზე.

...რამდენიმე წლის წინათ უკვე გამოქვეყნდა ქართულ ენაზე „ბიბლიური მოთხრობები“, რომელიც მოიცავდა მხოლოდ ძველი აღთქმის ნაწილს. ის წარმოგვიდგა მართლაც შესანიშნავ გამოცემად, სანდო და საიმედო მეგზურად ყმანვილებისათვის (და არამარტო ყმანვილები-სათვის) ძველი აღთქმის მღელვარე, დრამატიზმით აღსავსე, ამალღებულ სამყაროში. მადლობის მეტი რა ეთქმოდა წიგნიერ საქართველოს და ეს მადლობა გამოიხატა „ალიონის“ სალიტერატურო მიმოხილვითაც მალხაზ სონღულაშვილის მიმართ, ვინც შეძლო, რომ თავისთავად სულის მარგებელი ამბები ცოცხლად საკითხავ წიგნად ექცია ახალგაზრდებისთვისაც – ადაპტირებულ ძველ აღთქმას შეენარჩუნებინა თავისი მადლი და ძარღვი.

ოღონდ მკითხველი მოელოდა, რომ ბ-ნი მალხაზი არ დაკმაყოფილდებოდა ამ გამოცემით და მოამზადებდა ბიბლიური მოთხრობების სრულ ციკლს – ძველი აღთქმის გვერდით იქნებოდა ახალი აღთქმაც, მოცულობით გაცილებით მცირე, მაგრამ მნიშვნელობით გვირგვინი ბიბლიისა. ბოლოსდაბოლოს, ძველი აღთქმის თხრობა ხომ აქეთ მოემართება, გამომსყიდველზე შეფარული ლაპარაკი, წინასწარმეტყველთა შინაგანი ჭვრეტა და ქრისტეს მოლოდინი ადრე თუ გვიან რეალობად უნდა ქცეულიყო და თვითონ იესო მოვლენოდა სამყაროს მქადაგებლად და სულიერ ამამალღებლად.

„ქრისტიანული ბიბლიოთეკის“ წყალობით არ გასცრუებია იმედი მკითხველს და უკვე ხელთ გვაქვს სრული ციკლი ბიბლიური მოთხრობებისა, გალამაზებული მსოფლიოში აღიარებული მხატვრის ანი ვოლოტონის ნახატებით. რაც მთავარია, ბოლომდეა შენარჩუნებული მომხიბლავი კილო თხრობისა.

წიგნი არ მთავრდება იესო ქრისტეს ამალღებით. მომდევნო ეპიზოდები გვამცნობს პირველი ეკლესიის ჩასახ-

ვას, პირველი მონამეობის ამბავს, მოულოდნელ მოქცევას დამასკოს გზაზე.

მალხაზ სონლულაშვილი წარმოგვიდგება არა მხოლოდ ღრმა მცოდნედ ბიბლიისა, არამედ ყმანვილთა ფსიქიკის ასევე ღრმა შემმეცნებლადაც და ეს გვაიმედებს, რომ ჩვენი ყმანვილები გატაცებით დაენაფებიან ბიბლიურ მოთხრობებს, როგორც საყრდენსა და საძირკველს ქრისტიანული მრწამსის გაშინაგანებისა და სულიერი ჰორიზონტის გაფართოებისათვის.

„ბიბლიურ მოთხრობებს“ უძღვის მისი რედაქტორის ზურაბ კიკნაძის მცირე, ოლონდ ტევადი სტატია, რომელიც დანურულად წარმოსახავს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ამ ყაიდის ნიგნებისა საერთოდ და მალხაზ სონლულაშვილის გარჯის ნაყოფისა კერძოდ.

ორმხრივი სიყვარულის ქაჟით ნაკერი

...ჩვენს რეალობაში, როცა ცვენაა კარგი ნიგნებისა, გამორჩეულთა შორის მაკა ჯოხაძის ესეებისა და პუბლიცისტური წერილების კრებულიც უდავოდ დაიმკვიდრებს ადგილს. ნიგნის საერთო სახელწოდებად გატანილია ერთ-ერთი ინტერვიუს სათაური – „გამარჯვება შიშზე“; და ეს სათაური ღრმა სიმბოლური შინაარსითაა დამუხტული. როდის და როგორ შეიძლება მოიპოვოს მწერალმა გამარჯვება შიშზე, თუკი საერთოდ შესაძლებელია ასეთი რამ. შესაძლებელია და მაშინ, როცა მის ნაწერში სიყალბის ნასახიც არ იგრძნობა და ყოველი ფრაზა სუნთქავს იმ სიმართლითა და პირუთვნელობით, ურომლისოდაც წარმოუდგენელია ნამდვილი მწერლობა. და კიდევ იმ ექსპრესიით, იმ სტილური სინატიფით, რაც შესაფერისი სამოსელია ნამდვილი ლიტერატურისა და ასე სახიერად იკვეთება მაკა ჯოხაძის ამ ესეისტურ-პუბლიცისტურ კრებულში.

რამდენიმე ნიმუში ამ კრებულიდან („მშფოთვარე ძილის ხეობაში“, „შიში“, „არჩევანი“, „განწირულთა სულისკვეთება“, „იყო და არა იყო რა...“, „ხელოვანი და კოსმოპოლიტიზმი“, „სიმფონია „დაკარგულ ცნობიერებაზე“) ქართული ესეისტური და პუბლიცისტური აზროვნების ჩინებული გამოხატულებანია და წარმოგვიდგება თვალსაჩინო დასტურად, თუ როგორ უნდა წერდეს მწერალი მწერალზე, მწერალი – მხატვარზე, მწერალი – თვალწინ გათამაშებულ დრამატულ მოვლენებზე.

„გამარჯვება შიშზე“ არის სულიერი მღელვარების ქრონიკა თავისი გადამდები განცდით, სიღრმით, დაუშოშმინებელი მუხტით.

როცა წლების შემდეგ ახალი თაობები მოითხოვენ ჩვენგან, თუ რა შეიქმნა საუკუნის მიწურულის ამ მღელვარე ხანაში, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან, სიმართლის მოქმელ წიგნად მაკა ჯოხაძის ამ კრებულსაც წარვუდგენთ.

წიგნში ცალკე რუბრიკადაა გამოყოფილი ინტერვიუები და, მათ შორის, ის საუბარი, რომელიც ეხება პიესას „ორი ცხოვრება“, თავის დროზე მეტად არაჯანსაღი აჟიოტაჟი რომ გამოიწვია. ის, რაც ამ პიესასა და მის ავტორს დაატყდა თავს, სამარცხვინო ფურცლად დარჩება ჩვენი უახლესი ლიტერატურის ისტორიაში და მე ვერ მიპატიებია ჩემი თავისთვის, რომ მაშინ ხმა არ გამიღია იმ სიმართლის დასაცავად, რომლის უტყუარობაც დრომ დაადასტურა, თუმცა იმხანადაც მკაფიოდ ჩანდა.

ასეთი ეპიზოდები არ უნდა გვაგინყდებოდეს და დაგვიანებით მაინც შევაფასოთ ზუსტად და მიუკერძოებლად, თუკი გულით გვსურს, ჩვენი მწერლობა ბუნებრივი გზით მიდიოდეს.

თვითონ ქ-ნ მაკას ერთი საყვედური არ დაცდენია არავის მიმართ – არც განმაქიქებელთა და არც მდუმარეთა, მაგრამ რაც საპატიებელი არ არის, არც უნდა გვეპატიოს.

„მწერლობა უნდა დაეხმაროს ადამიანს ცხოვრებისა თუ პოლიტიკოსების მიერ შექმნილი მითების გაქარწყლე-

ბაში. დიდი ხელოვნება მონყალების გაღებაა სულიერად", – ასე ზუსტად და ლაკონურად განსაზღვრავს მწერალი ლიტერატურის დანიშნულებას.

ხოლო როგორ უნდა დაიბრუნოს მწერლობამ მკითხველზე კეთილისმყოფელი ზეგავლენა, ქ-ნი მაკას პასუხი ასეთია:

„ხელოვნება ორმხრივი სიყვარულია, ამიტომ სულიერსა თუ ფიზიკურ განმენდას, ანუ კათარზისს, როგორც მას ოდესღაც უწოდებდნენ, ერთნაირად უნდა ემორჩილებოდეს როგორც ხელოვანი, ისე მისი დამფასებელი. სიმალლისა და სულიერი სიმშვიდის დიდი წყალობა მხოლოდ სინანულისა და აღსარების მერე უბრუნდება ადამიანს. ასევე მხოლოდ აღსარებისა თუ განმმენდის მერე დაიბრუნებს მხატვრული ლიტერატურა თავის მადლს, მკითხველზე კეთილისმყოფელი ზემოქმედების უნარს“.

დიახ, მხოლოდ აღსარებისა და განმმენდის მერე.

ზნეობრივ პიროვნებათა ვალი კი ყოველ დროსა და ეპოქაში ის ყოფილა, რომ სხვათა მაგივრადაც თვითონ იტვირთონ სინანულის, აღსარებისა და განმმენდის აუცილებლობა, რათა საბოლოოდ და უნუგეშოდ არ გაწყდეს ორმხრივი სიყვარულის ძაფები.

„გამარჯვება შიშზე“ ორმხრივი სიყვარულის ძაფითაა ნაკერი და ამიტომაცაა რეალური მისი კეთილისმყოფელი ზეგავლენა მკითხველზე, მის გამოსაყვანად სასონარკვეთიდან თუ მელანქოლიიდან.

სულიერების, რწმენის გადასარჩენად

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო.

ერთი საუკუნის წინათ ვასილ კარბელაშვილის თაოსნობით გამოიცა ღვთიესულიერ თხრობათა „გვირგვინი“. ამ ყაიდის კრებულები ბევრია ძველ ქართულ მწერლობაში და აგებულია მოთხრობების ციკლზე. „გვირგვინშიც“

- ხუთ თავად რომ იყოფა და თითო თავში ოცი მოთხრობაა - ასი ამბავი ერთიანდება.

ის გამოცემა უშუალოდ ეყრდნობოდა ძველ ხელნაწერებს, ამჟამად კი თანამედროვე ქართულზე გადმოაკეთეს და ისე გამოსცეს ხელახლა, რათა ყველა მორწმუნისათვის ხელმისაწვდომი იყოს.

ეს ითავა **დეკანოზმა არჩილ მინდიაშვილმა**, ძველი სასულიერო პირების დარად რომ მოღვაწეობს ჩვენს სინამდვილეში და ღვთივმშვენიერი თხრობანი, სულისა ფრიად სარგებელნი „სათნოებათა გვირგვინის“ სახელწოდებით და **უნმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის ილია II-ის** ლოცვა-კურთხევით პირველ ნიმუშად წარმოგვიდგება განზრახვისა, თანდათანობით ყველა ის ძველი კრებული რომ ჰპოვებს ახალ სიცოცხლეს.

„სათნოებათა გვირგვინი“ ესაჭიროებათ მორწმუნეებს, მაგრამ განსაკუთრებით მაინც ესაჭიროებათ მათ, ვინც ამიერიდან უნდა შეუდგნენ ქრისტეს გზას და სულიერებისაკენ სვლას ეს კრებულიც გაუადვილებთ.

სულიერების გადარჩენა, რწმენის გადარჩენა ის საძირკველია, რომელზეც უნდა ამოშენდეს ყოველგვარი ოცნების ხორცშესხმა და **ნატო კორსანტიას** „წართმეული ხმებიც“ ამ რწმენას აღვივებს თავისი სიღრმით, ექსპრესიით, უბრალოებით.

ნიგნში, რომელიც ეძღვნება ენგურს გაღმა თავიდანვე დარჩენილ თუ იქ შემდეგ დაბრუნებულ ქართველებს, თავმოყრილია 1992-99 წლებში გამოქვეყნებული პუბლიცისტური სტატიები თუ რეპორტაჟები. შეუძლებელია მკითხველს მამინვე არ მოსწონებოდა ის ცალკეული პუბლიკაციები, მაგრამ ერთად თავმოყრისა და გაცნობისას შთაბეჭდილება ყოველთვის უფრო ღრმაა, როცა ნამდვილ ლიტერატურულ ღირებულებასთან გვაქვს საქმე.

ნატო კორსანტიას ნიგნი სწორედ ამ შთაბეჭდილებას ინვექს.

აქ ერთგან აღწერილია, როგორ გუგუნებს მინა ხან სად და ხან სად და ეს გუგუნის წარმოგვიდგება ორმაგი სახით – რეალურითაც და სიმბოლურითაც. ეს ერთი სოფლის მინა არა გუგუნებს, არც ერთი მხარისა, ეს ქართული მინის გუგუნია და ზრიალი, ეს ის ხმებია, რომლის წართმევაც დამლუპველი იქნება და სასოწარკვეთასთან გათანაბრებული.

შემთხვევით არ არის გატანილი წიგნის ეპიგრაფად დავით გურამიშვილის სიტყვები, შინ დაბრუნებული კაცი ტრაგედიას რომ გვიხატავს, კაცისა, ვისაც გადაბუგული დახვდა სახლ-კარი, არსად ბუღბუღია და არსად გუგული, დილით რომ გამოაღვიძოს. და, აი: „მაინც შეძლებს კაცი აღსდგეს, სახლ-კარისთვის ქვები ზიდოს, მაგრამ ხმები თუ წაართვეს, სმენა როგორ დაიმშვიდოს!“

„წართმეულ ხმებში“ ბელეტრისტული ოსტატობითაა წარმოსახული გალის ყოფა ომის შემდეგ, იქ დარჩენილი ქართველების კრთომაც, შიშიც მოსალოდნელი თავდასხმების წინაშე, მაგრამ, რაც მთავარია, გაუტეხელი რწმენა, რომ აღსდგება ის ჰარმონიული მთლიანობა, რასაც საქართველოს მინა-წყალი ჰქვია, მისი კუთხეები, ჩონგურის სიმებს შედარებული, ერთი მათგანის განყვეტაც რომ ერთბაშად არღვევს მთლიან ჰარმონიას.

წიგნის ავტორი თვითონვე ტრიალებდა და ტრიალებს ამ მოვლენების შუაგულში, თვითონაც არაერთხელ შესულა გალის სოფლებში და როგორც რედაქტორი, ჟურნალისტი გიგლა გობეჩია აღნიშნავს წიგნის წინათქმავში: „ქართულ ჟურნალისტიკაში მასავით (ნატო კორსანტიასავით) ერთგულად არავის უპყრია ხელთ აფხაზეთის დაღლილი მაჯა და არავინ აფიქსირებს იქიდან წამოსულ ნებისმიერ საგულისხმო, თუნდაც სუსტ ნიშანს“. გიგლა გობეჩია არ არის ის პიროვნება, ვინც სასხვათაშორისოდ, მხოლოდ გარეგნული ეფექტისათვის იტყვის რაიმეს და ამიტომაცაა, რომ „წართმეული ხმები“ მისი ამ შეფასების დადასტურებად წარმოგვიდგება.

ნიგნს უძღვის ორი მცირე სტატია - ჯანსუღ ღვინ-
ჯილიასი და თეიმურაზ მეტრეველისა, რომელნიც ასევე
მონონებით აფასებენ ნატო კორსანტიას ნიგნსაც და მის
ჟურნალისტურ მოღვაწეობასაც.

„ნართმეული ხმები“ არის ნებისმიერი რანგის ლიტერა-
ტურული პრემიის ღირსი.

ჩვენში ცოტა სხვაგვარად ნაწილდება ლიტერატურუ-
ლი პრემიები, ვიდრე ეს დაკანონებულია ცივილიზებულ
ქვეყნებში. ნაწილდება არა ნიგნის ღირსების მიხედვით,
არამედ... ასაკისა. მწერალთა კავშირთან ახლოს მყოფ
პიროვნებათაგან ასაკით ვისაც მოუწევს, მისი ჯერი დგე-
ბა პრემიების რიგში.

მაგრამ არსებობს ნამდვილი ლიტერატურული საზო-
მებიც და „ნართმეული ხმები“ ამიტომაც არ ჩაიკარგება
ნიგნების ნაკადში.

წინა ხუთმბათს დაგპირდით, რომ გესაუბრებოდით
მორის მეტერლინკის ესეების ნიგნზეც „განძი თვინიერ-
თა“. მეტერლინკი ის მოვლენაა საკაცობრიო აზროვნების
ისტორიაში, ურომლისოდაც ძნელი წარმოსადგენია ამა
თუ იმ ცივილიზებული ქვეყნის მწერლობა. მან თავის
დროზე მონაწილეობა მიიღო სიმბოლისტური თეატრის
შექმნაში და საკმაო გავლენაც იქონია თეატრალური ხე-
ლოვნების განვითარებაზე. არანაკლებ მნიშვნელოვანია
მისი ესეების კრებულებიც, რომელთაგან „ფუტკრების
ცხოვრება“ ადრე თუ გვიან ქართულადაც გამოქვეყნდე-
ბა, ჯერჯერობით ხელთ გვაქვს „განძი თვინიერთა“, რო-
მელიც უსიუჟეტოა და გარეგნულად თითქოს კომპოზიცი-
ურადაც შეუკერელი, მაგრამ როცა ბოლომდე ჩაყვებით
მწერლის მედიტაციებს, მის ღრმა ანალიტიკურ ძიებებს,
თანდათან გამოიკვეთება ჩვენს თვალწინ მტიციედ ნაგები
კომპოზიციური ქარგა, რომელიც კონტრასტებზეა აგე-
ბული. „განძი თვინიერთა“ მოიცავს ყველაფერს და მის
საწინააღმდეგოსაც, ძირითადი მოტივი კი მაინც ყოფი-
ერების სიდიადისა და ბრწყინვალეების წარმოსახვაა, იმ

ყოფიერების, რაც ბანალური და უღიმღამო გვეჩვენება, მაგრამ ამ მოჩვენებითობის მიღმა იფარება მისი ნამდვილი არსი, მთელს სამყაროს რომ იტევს.

მეტერლინკი ხშირად ახსენებს და იმონებს რალფ უოლდო ემერსონს და საგანგებოდ გაიხსენებს მის სიტყვებს: „ერთადერთი რამ არის მნიშვნელოვანი. ესაა ჩვენი ტრანსცენდენტური მე-ს პოვნა“.

„განძი თვინიერთა“ ისევა ამ ტრანსცენდენტური მე-ს ძიება, როგორც ემერსონის ფილოსოფიური და ესთეტიკური ნაღვანი და ამ ორ საუნჯეს საკაცობრიო აზროვნებისა – ემერსონისა და მეტერლინკის ქმნილებებს – ეს მოტივიც ანათესავებს.

„განძი თვინიერთა“ ფრანგულიდან დათო აკრიან-მა თარგმნა. მას არაერთი მნიშვნელოვანი თხზულება გადმოუტანია ქართულად, მაგრამ ამჯერად გავიხსენებ შარლ ბოდლერის „ბოროტების ყვავილებს“ და თვითონ მეტერლინკის პიესებს.

საუბრის ამ მონაკვეთს, უპრიანი იქნება, თუ ამ ნიშანდობლივი პასაჟით დავაბოლოოებთ:

„ბევრნი არ მოიძებნებიან ისეთები, ვინც დაგვანახა, რომ ადამიანი საკუთარ თავზე უფრო დიადი და ღრმაა და ვინც იმარჯვა, დაეფიქსირებინა რამდენიმე მარადიული ილუზია, რომელსაც ყოველნამს ვხვდებით ცხოვრებაში ჟესტის, ნიშნის, მზერის, სიტყვის, დუმილისა თუ გარშემო მიმდინარე მოვლენათა სახით. ადამიანური სიდიადის მეცნიერება ყველა სხვა მეცნიერებაზე უფრო საოცარია“...

...როგორიც მორნეუნის ლოცვაა ხატის წინ

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო.

დღეს კიდევ ერთხელ და უკანასკნელად ვხვდებით ერთმანეთს პროგრამა „ალიონის“ სალიტერატურო მიმოხილვაში.

დრო რომ არ დავკარგო:

აკაკი ბაქრაძის „კარდუს“ გამოცემა გამორჩეული მოვლენაა ჩვენს სამწერლო და საზოგადოებრივ ყოფაში. გრიგოლ რობაქიძის ცხოვრებისა და ღვანლისადმი მიძღვნილი ეს წიგნი თვეების მანძილზე იბეჭდებოდა გაზეთ „საქართველოს“ ფურცლებზე და მკითხველს უკვე აქვს მასზე შექმნილი შთაბეჭდილება, მაგრამ ერთია ასე გაგრძელებებით გაცნობა და მეორე – ცალკე გამოცემა, გაცილებით უფრო ექსპრესიულად რომ იმოქმედებს ჩვენს წარმოსახვასა და ესთეტიკურ აზროვნებაზე.

ესაა კლასიკური სახის ბიოგრაფიული რომანი და საუკეთესო მეგზური, ვისაც სურს შეიცნოს გრიგოლ რობაქიძის მხატვრული სამყაროც და მაშინდელი ეპოქაც, აღსავსე ათასგვარი წინააღმდეგობებითა და დრამატული მოვლენებით, უშუალოდ გადაჯაჭვული ამ მწერლის პირად ბედსაც.

„კარდუს“ ერთ-ერთი საუკეთესოა, რაც აკაკი ბაქრაძის კალამს შეუქმნია, პიროვნებისა, ვისაც ერთ დროს განსაკუთრებული გავლენა ჰქონდა ქართულ საზოგადოებრივ აზრზე, მის მოძრაობასა და მიმართულების ჩამოყალიბებაზე. დღესდღეობით ეს გავლენა საგრძნობლადაა შესუსტებული და მით უარესი ჩვენთვის, რადგანაც ძალიან გვესაჭიროება სწორედ ასეთი ადამიანების რჩევა, თვალსაზრისი, ფიქრის გაზიარება.

კარდუს გრიგოლ რობაქიძისათვის ქართული ეროვნული სულის ძიებას ნიშნავდა, პერსონადაც სახავდა და უპიროვნო მოვლენადაც, მზის ნათელით აღბეჭდილს რომ ჭვრეტდა. ბიოგრაფიული რომანის აზრობრივი ბირთვი ამ სიმბოლიკის ირგვლივაა დატრიალებული და ანალიტიკური სიღრმითაა წარმოჩენილი ამ დრამატული ბედის მწერლის სულიერი სამყარო, მისი ათასგვარი დანაშრევი.

აქ ბევრია ისეთი პასაჟი თუ ეპიზოდი, რაც ნაკლებად იყო ჩვენში ცნობილი და ეყრდნობა იმ დოკუმენტურ მა-

სალებს, რაც ბიოგრაფოსის ვაჟმა ლაშა ბაქრაძემ ჩამოიტანა გერმანიიდან. ახლა ეს ყოველივე არამარტო ხელმისაწვდომია ყველასათვის, არამედ ექსპრესიული და არტისტული სტილური მანერით ამეტყველებული.

„კარდუს“ გაცნობა კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, რომ მეტი ყურადღება გვმართებს ისეთი პიროვნებების მიმართ, როგორიც აკაკი ბაქრაძეა. ეს, ცხადია, მათაც სჭირდებათ, მაგრამ მათზე მეტად გვჭირდება ჩვენ, რათა მოშლილ საზოგადოებრივ ყოფაში შევინარჩუნოთ იმედი ზნეობრივი და სულიერი ძალების აღდგენისა.

„კარდუს“ ის წიგნია, რომელმაც თავისი როლი უნდა შეასრულოს ჩვენი ახალგაზრდობის სულიერ ჩამოყალიბებაში.

მის გამოუცემლობას შესაძლოა შერიგებოდა ბევრი, მაგრამ არაფრისდიდებით – ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება, რომელმაც გამომცემლობა „ლომისის“ მეოხებით რეალობად აქცია გაზეთის ფურცლებზე ჩაქარგული რომანი გრიგოლ რობაქიძეზე და გარეგნულადაც იმ სახით გამოაჩინა, ამ ღირსებების წიგნს რომ შეეფერება.

„...მე მუდამ ვგავდი იმ დროშის გაშლას, რომელსაც უმზერს ათასი ლულა...“ – ამ სტრიქონებით გამოხატულია მწერლის, პოეტის ბედი და ნათქვამია იმ ექსპრესიით, რაც ნიშანდობლივია იზა ორჯონიკიძის პოეტური მეტყველებისათვის.

მან პირადადაც იცის, თუ რას ნიშნავს, როცა გიმზერს ათასი ლულა, მაგრამ არაფრით არ შეუდრკები, და საერთო ტკივილსაც გამოხატავს.

ძნელია ასე მოღვაწეობა, მაგრამ სხვა რა გზაა.

ქალბატონი იზა, მოგეხსენებათ, სპილოს ძვლის კოშკში გამოკეტილი პოეტი არ გახლავთ, იგი უშუალო მონაწილეა თავისი ქვეყნის დრამატული ყოფისა და არაერთი სასიკეთო საქმის აღმსრულებელიც, ქართული

ენის დასაცავად თავის გადადებასაც რომ არ მოერიდებოდა.

ეს პოეტური კრებული „ოდესლაც და... სულ ახლახან“ ერთტომეულის ყაიდის გამოცემაცაა და რჩეულიც, აქ თავმოყრილია ყველაფერი უკეთესი, რაც იზა ორჯონიკიძეს შეუქმნია 1966-99 წლებში და ვინც იცნობთ მის ადრინდელ კრებულებს, შეამჩნევთ, რომ არაერთი ლექსი ახალი რედაქციული სახითაა წარმოდგენილი, ჩასწორებულია თითოთოროლა სიტყვა, თითოთოროლა სტრიქონი, რაც პოეტის პროფესიონალიზმზე მეტყველებს, სიტყვისადმი გამძაფრებულ, განსაკუთრებულ დამოკიდებულებაზე.

„...იზა ორჯონიკიძის პოეზია ის სამყაროა, სადაც ადამიანის სული ჰარმონიას უნდა ეზიაროს, სრულიქმნას, დაიხვეწოს და გამთლიანდეს...“ – ნერდა გურამ ასათიანი 1970 წელს და დრომ მხოლოდ დაადასტურა კრიტიკოსის ამ მოსაზრების შეუმცდარობა.

ეს მართლაც თავისთავად და მშვენიერი სამყაროა, აღსავსე მძაფრი ხილვებით, დრამატული განწყობილებებით, დაუშოშმინებლობით, მღელვარე ფიქრებით.

ასე ხდება, როცა გავხარ იმ დრომის გამლას, რომელსაც უმზერს ათასი ლულა.

„ოდესლაც და... სულ ახლახან“, გამომცემლობა „არსის“ მიერ გამოტანილი მზის სინათლეზე, ქართული პოეზიის ერთი მომხიბლავი ფერი და ხაზია და ეს კრებული მხოლოდ პოეტის გამარჯვება კი აღარ არის, არამედ ერთ-ერთი დასტური ქართული პოეტური აზრის ფერადოვნების და სილამაზისა.

ვიდრე გამოგემშვიდობებოდეთ, მინდა ამ ნიგნზეც მოგახსენოთ ორიოდ სიტყვა: მანანა ხვედელიძის „საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი კონსტიტუციებსა და საერთაშორისო ხელშეკრულებებში (1920-1996 წლები)“. ესაა მარჯვედ მიგნებული იდეა, ასე აუცილებელი ჩვენი დღევანდლობისათვის, რადგან მეტად და მეტად

გვალეღვებს და გვანუხებს ჩვენი საზღვრების ბედი. ნიგნში თავმოყრილია ოფიციალური დოკუმენტები, უალრესად მნიშვნელოვანნი იმ მხრივ, რომ მათმა შედარება-შეჯერებამ უნდა მოფინოს ნათელი ისტორიულ წარსულს და კეთილად წაადგეს ქვეყნის სასაზღვრო პოლიტიკის მართებულად წარმართვას.

ნიგნი ეყრდნობა ივანე ჯავახიშვილის, პავლე ინგოროყვასა და პეტრე სურგულაძის ნაშრომებს და ეპიგრაფად საგანგებოდაა მოხმობილი პავლე ინგოროყვას სიტყვები: „საქართველოს საზღვრები ამოხაზა ოცი საუკუნის ისტორიამ; საქართველო არის ერთი ისტორიული სხეული, შეკავშირებული მრავალსაუკუნოვანი სახელმწიფოებრივი და კულტურული ერთობით“.

ეს იმ კაცის ნათქვამია, ვინც მთელი ცხოვრება შეაღია საქართველოს ისტორიული საზღვრების დადგენას, მის შემოხაზვას ოცნებაში, იდეაში, შემოხაზვას იმ რწმენით, რომ წარმოუდგენელია ოცნება ოდესმე რეალობად არ იქცეს, თუკი სისხლით, ოფლით და სულით დაჰკირავ.

ამ რწმენით გამოგემშვიდობებით.

და ჩვენი ეს უკანასკნელი შეხვედრა „ალიონის“ სალიტერატურო მიმოხილვაში ამ ფრაზით მინდა დავასრულო: ვისურვოთ, მალე დამდგარიყოს ის დრო, როცა ნიგნის კითხვა ისეთივე რიტუალი იქნება, როგორიც მორწმუნის ლოცვაა ხატის წინ.

მშვიდობით.

გულწრფელად, დაუფარავად

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო!

ამჯერად ტელევიზიის ეკრანიდან კი არა, ჟურნალის ფურცლებიდან.

გადანყვეტილი მქონდა, ეს ფრაგმენტული კრიტიკული ჩანაწერები ბოლო სატელევიზიო გამოსვლასთან ერთად მომეთავებინა, მაგრამ მკითხველის ინტერესმა მაიძულა (სწორედ მაიძულა), რომ რუბრიკა „ალიონიდან ალიონ-ამდე“ არ შეწყვეტილიყო და ახალი და სანდო ცნობები ახლა აქედან შეეტყო ყველას, ვისთვისაც სულერთი არ არის ქართული ლიტერატურის მომავალი.

ბოლოს და ბოლოს, ამგვარი ჩანაწერები თუ ფრაგმენტები თავისებური კრიტიკული ჟანრია, რომელიც ყოველთვის საჭირო იქნება, ჩვენს რეალობაში ხომ – განსაკუთრებით.

შესავალი ძალიანაც ნუ გაგვიგრძელდება.

მაინც რითი განვაახლოთ ეს ჩვენი ციკლი?

თუნდაც მურმან ჯგუზურიას ავტოინტერვიუთი, შარშანდელი „ცისკრის“ მე-9 ნომერში რომ გამოქვეყნდა და ალიაქოთიც გამოიწვია ლიტერატურულ წრეებში თავისი პირდაპირობით.

ჩვენი საუკუნის ხუთ საუკეთესო ქართველ პოეტად იგი ასახელებს: გალაკტიონს, ტერენტი გრანელს, ნიკო სამადაშვილს, ვიქტორ გაბესკირიასა და ანა კალანდაძეს.

მოულოდნელია ასეთი გამორჩევა?

არ იზიარებთ და თქვენ სხვაგვარ სიას შემოგვთავაზებდით?

ძალიანაც კარგი. ყველამ ჩვენ-ჩვენი რჩეული პოეტები მოვინიშნოთ, კიდევ ერთხელ ავნიშნოთ და ნურც ხმამაღლა თქმას მოვერიდებით. თანაც დავასაბუთოთ ჩვენი მოსაზრება, ისევე, როგორც მურმან ჯგუბურია გვაცნობს მოტივს, თუ რამ განაპირობა მისი არჩევანი:

„ამ ხუთეულს, ჩემი აზრით, მკვეთრად გამოხატული საკუთარი მსოფლმხედველობა აქვს. საკუთარი ხმა ბევრსა აქვს, მაგრამ საკუთარი მსოფლმხედველობა – არა“.

იქვე ამასაც დასძენს:

„ჩვენ ყველანი, უმეტესად პატრიოტი პოეტები ვართ, რაც ჩვენი ცხოვრების ყაიდამ განაპირობა. არა მგონია, პატრიოტიზმი რაიმე განსაკუთრებულ თვალსაზრისს, განსაკუთრებულ მსოფლმხედველობას გამოხატავდეს: მამული ყველას უყვარს, დედა ყველას უყვარს“.

პოეტური ხმა და მსოფლმხედველობა შესაძლოა მთლად ისეც არ უპირისპირდებოდეს ერთმანეთს, როგორც მურმან ჯგუბურიას მსჯელობიდან იგრძნობა, მაგრამ აქ მთავარი მაინც ის არის, რომ პოეტის ეს ხუთეული არღვევს ნომენკლატურულ სიებს, ბობოლა მწერალთა მიერ დადგენილ რეიტინგ-ლისტებს და, გარკვეული რისკის ფასად, სხვებსაც მოუწოდებს: იყვნენ გულწრფელნი, საკუთარი თავისა და მკითხველის წინაშე მართალნი და არ შეუშინდნენ ბობოლათა რისხვას. მათთვის ხომ სიკვდილის განაჩენის ტოლფასია პირუთენელი, მიუკერძოებელი შეხედულებანი და ანალიზი.

ამიტომაც ყოველთვის მზად არიან, აამოქმედონ ჩეკისტური ხერხები.

მათდა საუბედუროდ, ამ ხერხების ამოქმედებას – ცილისწამებას, ლანძღვას, დასმენას – ის შედეგი აღარ მოსდევს, რითაც ათეული წლების განმავლობაში იდევნებოდა ნამდვილი ლიტერატურული მსჯელობა და შეფასებანი.

არადა, ასე უნდა იყოს და ეს დროც დადგება: განსხვავებული მოსაზრებანი ლიტერატურის ფარგლებში ტრი-

ალებდეს და გამარჯვება უფრო დამაჯერებელ შეხედ-
ულებას დარჩეს.

ამიტომაც მოგახსენეთ:

ძალიანაც კარგი, თქვენ თუ სხვაგვარ სიებს შემოგვთა-
ვაზებდით საუკუნის ხუთი ან ათი საუკეთესო პოეტისა.

და კიდევ: მურმან ჯგუბურიას მიაჩნია, რომ დავით
კლდიაშვილია უდიდესი ქართველი პროზაიკოსი.

თქვენ თუ სხვაგვარად ფიქრობთ, ასევე დაუფარავად
გამოთქვით.

თანამედროვეობის საუკეთესო პროზაიკოსებად კი
ოთარ ჩხეიძესა და რეზო ჭეიშვილს აღიარებს.

თქვენ თქვენი შეხედულება გაქვთ?

ბრძანეთ, ოღონდ გულწრფელად.

ეს არის ერთადერთი გზა, თუკი მართლა გვსურს
ფასეულობათა გადაფასება და ინერციით ჩვენს დროშიც
გადმოსული ყალბი კლიშეების საბოლოო გაცამტვერება.

ხმაურიან დღეთა ტრაგიზმი და სახიერება

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო.

ზურაბ სამადაშვილზე რამდენჯერმე გესაუბრეთ
ტელევიზიის ეკრანიდან. მოწონება გამოვთქვი მის დე-
ტექტივზე „შეშლილი სახლი“, რომანზე „სველი აგური“,
გავიხსენე მისი ადრინდელი მოთხრობებიც, რომელთაგან
გამოვყავი „ივლისი მესამედ“.

ინტერესით გავეცანი მის ახალ რომანსაც „ხმაურიანი
დღეები“, მოველოდი, რომ ჩვენი რეალობა, ასეთი მწვავე
და აბურდული, ასეთი დამუხტული ათასგვარი ვნებებით
და ადამიანის სულის დაფარული შრეების გამომჟღავნე-
ბელი, ამ რომანში სახიერად, ცოცხლად, დინამიურად, მი-
უკერძოებლად, შეულამაზებლად იქნებოდა გამოხატული.

ეს, ცხადია, ასეცაა, ის კი არა, შთაბეჭდილება კიდევ
უფრო ძლიერი აღმოჩნდა.

„ხმაურიანი დღეები“ წარმოგვიდგება ერთ-ერთ საუკეთესო ქმნილებად, რაც ჩვენს დროში დაინერა და, მხატვრულ ღირსებებთან ერთად, სანდო ქრონიკადაც გამოადგებათ მათ, ვინც შეეცდება ამ აბურდულობაში, ამ ტრაგიკულ სინამდვილეში გარკვევას.

კომპოზიციური სტრუქტურა არ არის ახალი და განსაკუთრებით მეოცე საუკუნის დასავლური და ამერიკული რომანი იყენებს, თუმცა ეფექტურობას არ კარგავს და საკმაოდ მარჯვეცაა, თუკი ნამდვილი მწერალი მოკიდებს ხელს. ეს ის მხატვრული ხერხი თუ მეთოდია, როცა ერთი და იგივე მოვლენა დანახული და განსჯილია სხვადასხვა თვალთ.

ასეთ დროს ხან ჰყავს რომანსა თუ მოთხრობას ერთი მთავარი გმირი, ხანაც მთავარი გმირი რამდენიმეა. ზურაბ სამადაშვილის რომანში მთავარი პერსონაჟი გამოკვეთილია, ესაა ყმანვილი კაცი, ალალი, სუფთა ბუნების მოზარდი, ვინც მოკლე ხანში ბევრი მოულოდნელობა უნდა ნახოს, იმედგაცრუების სიმწარეც იწვნოს, ვესტერნულ შეჯახებაშიც მოჰყვეს და ასე ძნელად, ტკივილით, სულიერი გვემით იპოვოს საკუთარი თავი.

ეს გზა შინაგანი ჭიდილისა ჩვენი ეპოქის დაღითაა დატვიფრული.

რომანში მკრთალად გაიელვებს ისტორიული ფონი, ვიგებთ, რომ ესაა აფხაზეთის ომის დროინდელი ამბები; და თუმცა ომი მხოლოდ ექოდ აღწევს, დროის მაჯისცემა მძაფრად შეიგრძნობა. მაშინდელ დღეებს ძალიან დაურღვევია ადამიანების ფსიქიკა და გაუმკვეთრებია ურთიერთსაპირისპირო გრძნობები და მისწრაფებანი. ამიტომაცაა, რომ ერთსა და იმავე პიროვნებას შეუძლია ჩაიდინოს სიკეთეც და ჩაიდინოს ბოროტებაც, გამოიჩინოს თანაგრძნობაც და გამოიჩინოს უღმობელობაც, იყოს ვაჟკაციც და იყოს არამზადაც... ყველა ვერ უძლებს რეალობის სიმკაცრეს... არ არის იოლი, ანალიტიკურად გახ-

სნა, ნიუანსობრივად სცადო ჩანვდე ადამიანის ფსიქიკის სირთულეს, მაგრამ სიძნელე ქმნის მიმზიდველობასაც და „ხმაურიანი დღეები“ გვხიბლავს სწორედ მწერლური გაბედულებითა და ოსტატობით.

რომანს ლაიტმოტივივით გასდევს მთავარი გმირის ძმის ლანდი. გმირისათვის მეტად სათუთია ძმის ხატება, ამაღლებულთან და სინმიდესთან გათანაბრებული და სწორედ მისი ხსოვნის შეურაცხყოფას არ აპატიებს კაცს, ვის წინაშეც შიშით კრთის ყველა.

ჯერომ სელინჯერის რომანიდან „თამაში ჭვავის ყანაში“ გვახსოვს ძმის ხსოვნისადმი ასეთი სათუთი დამოკიდებულება, მრუმე, გაუსაძლის სინამდვილეში ნაადრევად გარდაცვლილი ძმის ხატს შემოაქვს ლირიკული, რომანტიკული სული, მაგრამ ზურაბ სამადაშვილის რომანში მსგავსი პასაჟების გამოჩენა რემინისცენციით არ უნდა იყოს გამოწვეული, რადგანაც „ხმაურიანი დღეები“ თავისთავადი ქმნილებაა, პერსონაჟები ჩვენი რეალობიდან არიან ამოზრდილნი და მასში არ იგრძნობა არავითარი კვალი მნიგნობრული ზეგავლენებისა.

ძნელად, ტკივილით, სულიერი გვემით იპოვოს საკუთარი თავიო.

ნიშანდობლივია, რომ ამ გარდამტეხ წუთებში სწორედ ძმის საფლავს მოინახულებს.

რომანის ფინალური სცენა საკუთარი თავის პოვნით გამოწვეულ სიხარულს გამოხატავს, საკუთარი ძალის რწმენას. გმირმა ჯერ იქნებ მკაფიოდ არც იცის, რას აღუტაცნია ასე, რას მიჰყავს სასაფლაოს ბილიკებით იმ ადგილისაკენ, სადაც ნატა ზის ხოლმე ფუნჯით ხელში, რატომ ვერ მოუსვენია, რომ ყველას ძინავს და რატომ მოინდომებს დააფეთოს მძინარე კაცობრიობა, რატომ იძახის ომახიანად, ცოცხლებისა და მკვდრების გასაგონად: ეიი... ჯერ არ იცის, მაგრამ გრძნობს, რომ რაღაც ახალის წინაშე დამდგარა და იმედით აღვსილი აყურადებს სიბნელებში განახული ქალაქიდან ამომავალ ექოს: ეი, ეი, ეი...

„ხმაურიან დღეებს“ სწორედ ამგვარი დასასრული შეეფერებოდა. გარეგნულად თითქოს სადღაც განწყვეტილი და ეფექტს მოკლებული, შინაგანი ლოგიკით კი ზუსტი დეტალებით დაგვირგვინებული, შეკრული, სისადავით შთამბეჭდავი.

სასტიკია რომანის გარემო, დამთრგუნველია თავისი გულცივობით, ადამიანის გაუფასურებით და გარეშე კაცს მისი სტილი იქნებ გროტესკულიც მოეჩვენოს. მაგრამ, სამწუხაროდ, აქ გროტესკი კი არა, რეალობაა, ლამის ნატურალიზმიც, რადგან თვითონ ჩვენი ყოფაა გროტესკული.

„ხმაურიანი დღეები“ კიდევ ერთი დასტურია ჩვენი რეალობის გროტესკულობის, მისი დრამატული რიტმისა, ხელშესახები და სახიერი დასტური.

სულხან-საბას ტრაგედია – პიესის თემატ

...ნატო გაგნიძე – კოლორიტული თეატრალური და კინომსახიობი.

ალბათ ძალდაუტანებლად წამოგაგონდათ მის მიერ შესრულებული როლები.

როლი გაცილებით მეტი უნდა ყოფილიყო, გამოუყენებელი არ უნდა დარჩენოდათ რეჟისორებს ნატო გაგნიძის შემოქმედებითი შესაძლებლობანი, მაგრამ ჩვენი დრო იმითაცაა ტრაგიკული მსახიობთათვის, რომ ბევრი ნიჭი და უნარი დარჩა გამოუყენებელი და შესანიშნავი მსახიობების თაობებს არ ელირსა დახარჯულიყო სცენასა თუ გადასაღებ მოედანზე.

მწერალს ნაწერი მაინც დარჩება, მხატვარს – ფერწერული ტილო, მსახიობმა კი რა ქნას, თუ სიცოცხლეში ვერ მოასწრო როლის თამაში, რა შეიძლება დატოვოს?

ცოდონი არიან, ძალიან ცოდონი და ჩვენ კი რა შეგვიძლია, გარდა იმისა, რომ ის ორიოდე როლი მაინც გვახსოვდეს და დავუფასოთ.

ნატო გაგნიძეს, კიდევ კარგი, დრამატურგის ნიჭიც აღმოაჩნდა და თავის ფიქრსა და სულიერ დუღილს ამ მიმართულებით მისცა სადინარი. სწორედაც ნიჭი, რადგანაც მისი პიესები არ არის მხოლოდ მცდელობა, ესაა თავისთავადი მხატვრული ნიმუშები, ორიგინალური, ექსპრესიულნი, ჩვენი ისტორიისა და ბედისწერის განსხვავებული რაკურსით წარმომჩენნი.

მისი პიესების პირველ და მოზრდილ კრებულზე „ღმერთი იცინოდა“ ერთ-ერთი სატელევიზიო გამოსვლისას მქონდა საუბარი, მოკლედ დავახსიათე მათი თავისებურებანი და ღირსებანი, მაგრამ ჩანერა ვერ მომიხერხდა და გამოქვეყნებული ფრაგმენტების ციკლში ამიტომაც ვერ შევიტანე. ამჯერად უეკრანოდ მოგახსენებთ ორიოდ სიტყვას ცალკე დასტამბულ პიესაზე „სადაც გამრავლდა ცოდვა...“ – რომლის მთავარი გმირიც სულხან-საბა ორბელიანია.

კომპოზიციურ ჩარჩოს ქმნის სულხან-საბას დილეგში ყოფნა, მისი შერისხვა საქართველოს ეკლესიის, კერძოდ, დომენტი კათალიკოსის მიერ კათოლიკური აღმსარებლობის მიღების გამო. იმავდროულად თავს დასტეხია გამაჰმადიანებული მეფე იასეს რისხვაც დასავლეთში ელჩობისა და ქვეყნისათვის დახმარების ძიებისათვის.

დილეგში მყოფი სულს იმით ითქვამს, რომ ქართულ სიტყვებსა და გამოთქმებს ეფერება, იმეორებს და იმეორებს და ქვეყნის სიმტკიცისა და გადარჩენის სანინდრადაც ეს სიტყვები ეგულება.

სულხან-საბას ცხოვრების ეს დრამატული ეპიზოდი მაინცდამაინც არა ტრიალებს ჩვენს ცნობიერებაში, არადა, უფრო ხშირად უნდა ვახსენებდეთ, გამორჩეული მწერლისა და მოღვაწის სასიკეთო საქმეთა ჩამოთვლისას არც ეს მწარე ხვედრი უნდა გვაგინყდებოდეს.

დილეგში მყოფის გონებაში ჩნდება ის ეპიზოდები, რამაც აქამდე მოიყვანა, მაგრამ სულხან-საბა ორბელიანი

არ განიცდის არავითარ სინანულს, ვერც ძალდატანებით ნამოცდენიებენ მავედრებელ სიტყვებს, რადგანაც თავიდანვე იცოდა, რა გზასაც დადგომოდა და სულს წვრთნიდა ამგვარი განსაცდელისთვისაც.

ნატო გაგნიძის პიესა კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, რომ წარსულის შეფერადება დაღს ასვამს ჩვენს შეგნებას, შელამაზებული საბურველის მიღმა ნათლად და შეუმცდარად ველარ ვხედავთ იმ მოვლენებს, ხასიათის იმ თვისებებს, რასაც უმთავრესად უნდა ვხედავდეთ.

ამ პიესისთვისაც ნიშანდობლივია სხარტი, მარჯვედ აგებული დიალოგები, სიუჟეტური სიმძაფრე, მკვეთრი და კოლორიტული ხასიათები; და დასანანია, რომ არც ნატო გაგნიძის დრამატურგიულ ნიმუშებს ელირსა აქამდე სცენური ხორცშესხმა, რა გამიკვირდეს, არაერთი ჩინებული ქართული პიესა ელოდება სცენაზე ამეტყველებას და ეს დროც დადგება ოდესმე, როცა ერთი ნიმუშიც კი დაუდგმელი არ დარჩება, ისე, როგორც ეს პარიზში ხდება. ალბათ სხვა ევროპულ ქვეყნებშიც და ამერიკაშიც, მაგრამ დაბეჯითებით პარიზისა ვიცი.

გაყოფილა აზრი, პიესა უფრო ლიტერატურული ქმნილებაა თუ უფრო სცენური და რაიმე ფასი აქვს თუ არა გამოქვეყნებას, თუკი სცენაზე არ შეუსხამთ ხორცი. ეს კამათი უხსოვარ დროშია დანყებული და ალბათ არც არასოდეს დასრულდება. დაე ნურც დასრულებულიყოს არანაირი ლიტერატურული კამათი, აზრთა მიუკერძოებელი და წრფელი ჭიდილი.

პიესა უთუოდ უნდა დაიდგას, მაგრამ თავისთავადი ლიტერატურული ღირებულებაც უნდა ჰქონდეს.

ამის დასტურად უამრავი მაგალითის მოხმობა შეიძლება, მაგრამ ამჯერად ნატო გაგნიძის პიესებიც ვიკმაროთ, ის ადრინდელებიც, ეს ახალიც – „სადაც გამრავლდა ცოდვა...“

ნარსული მეორდება, თანა გვდევს, მაგრამ თვალს არ უნდა ვარიდებდეთ, თუნდაც მწარედ გვჩხვლეთდეს გულს ბევრი რამ და, მათ შორის, ეს გულისშემძვრელი არჩევანიც:

„და ინატრე სიკვდილი, თუ უკურნებელი სენით ხარ შეპყრობილი... სიკვდილი ინატრე, თუ ბოროტად ცხოვრობ და წუხილი სხვისა სიკეთესა ზედა გიხრავს გულს...

მაგრამ, თუ ელი ცათა სასუფეველს, მაშინაც ინატრე სიკვდილი!..“

თუმცა რალა არჩევანია, ზღაპრის გმირივით თუ შემდგარხარ გზაჯვარედინზე და იქ დაგდებული ქვა გაუნყებს: აქეთ ნახვალ – დაილუპები, იქით ნახვალ და მაშინაც დაილუპებო.

იკითხეთ ჟურნალი „აფრა“

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო!

ბევრი დააკლდებოდა ჩვენს დღევანდელ სალიტერატურო ცხოვრებას, რომ არ არსებობდეს „კავკასიური სახლის“ ჟურნალი „აფრა“, ქრესტომათიული ნიმუში იმისა, თუ როგორი უნდა იყოს სულიერებისათვის მონოდებული გამოცემა.

არაერთხელ განმიცხადებია ტელევიზიის ეკრანიდან თუ სხვადასხვა ლიტერატურული თავყრილობისას:

იკითხეთ ჟურნალი „აფრა“!

და ამჯერადაც დაბეჯითებით ვიმეორებ, რადგანაც ზნეობრივი და კულტურული ორიენტირებია ამ ჟურნალში გამოკვეთილი და მისი შვიდივე ნომრის გულდასმით გაცნობა ამიტომაც წაადგება ახალგაზრდობის სულიერ წვრთნას.

ჟურნალის ეს ახალი, მეშვიდე ნიგნიც ისეთივე ღრმაა და მრავალფეროვანი თავისი შინაარსით, რასაც მოველით „კავკასიური სახლის“ გამოცემებისაგან.

ერთი რუბრიკა საგანგებოდ ეძღვნება იოჰან ვოლფ-განგ გოეთეს დაბადების 250 წლისთავს. „კავკასიურმა სახლმა“ ამ თარიღს მიუძღვნა გაზეთ „ალტერნატივის“ მთელი ნომერიც, რომელმაც მოახდინა საუკეთესო შთაბეჭდილება და კიდევ ერთ მეტყველ საბუთად გამოჩნდა იმისა, რომ საქართველო მიისწრაფის, გახდეს ევროპული სალიტერატურო და კულტურული პროცესების უშუალო მონაწილე. გარეშე კაცი რომ გასცნობოდა იქ გემოვნებით თავმოყრილ მასალებს, ვერ დააჯერებდი, რომ ჩვენი ქვეყანა ჯერჯერობით ამოვარდნილია საკაცობრიო ოჯახიდან.

„ჩაეჭიდეთ სიცოცხლეს, რომელიც არ ჩერდება და მუდამ მიდის, და გამოსცადეთ თქვენი თავი ახალ-ახალ ვითარებაში; რადგან აქ, ამ წუთში მტკიცდება, ცოცხლები ვართ თუ არა; გვიანდელი გადმოსახედიდან კი: ვიყავით თუ არა ცოცხლები“, – გოეთე ამას ახალგაზრდა პოეტებს ურჩევდა, მაგრამ მისი ეს სიტყვებიც ძალდაუტანებლად განზოგადდება და წარმოგვიდგება მონოდებად ყველასთვის, და, ცხადია, ჩვენთვისაც.

მართლაც დასაფიქრებელია და დასამტკიცებელი: ვართ თუ არა ცოცხლები და როგორები გამოვჩნდებით იმ გვიანდელი გადმოსახედიდან.

როგორც ადრინდელ ნომრებში, აქაც უცხოური ლიტერატურა და ფილოსოფია სჭარბობს და უზვადაა შემოზიდული ის ნიმუშები, რაც ჩვენი მწერლობისა და აზროვნების განუყოფელ ნაწილად უნდა იქცეს:

ფრანსუა ანრი არუე ვოლტერის, ჰუგო ფონ ჰოფმანსთალის, ჰერმან ჰესეს, ჟან-პოლ სარტრისა და ტომაზო ლანდოლფის მოთხრობები.

ირლანდიური საგების ნიმუშები და იოსებ ბროდსკის ელეგია, მიძღვნილი ჯონ დონისადმი.

სერაფიმ როუზის „რუსეთის მომავალი და ქვეყნის დასასრული“, ხორხე ლუის ბორხესის „ბუდიზმი“ და რაფაელ ლაფორტის „გურჯიევის მასწავლებლები“.

ჩანაკია პანდიტის აფორიზმები.

გეორგ ჰენრიკ ფონ ვრიგტის ნარკვევი ლუდვიგ ვიტგენშტაინზე.

რობერტ ფურნო ჯორდანის ნიგნიდან „დასავლეთის არქიტექტურის მოკლე ისტორია“ ფრაგმენტი კლასიკურ საბერძნეთზე.

„ვინც წარმავლისთვის უარს ამბობს მარადიულზე, კარგავს მარადიულს და ცხადია – წარმავალსაც“ – ეს ძველი ინდური სიბრძნეა, რომელიც ასე ჰგავს გოეთეს რჩევას.

გარეგნულად რა საერთო აქვთ?

არც არაფერი, მაგრამ სივრცეებში თანაბარნი არიან და იმ უხილავი, იდუმალი ძაფებით უკავშირდებიან ერთმანეთს, რომელთა სიმტკიცეც ქმნის სამყაროულ ნესრიგს.

„რისი გამოთქმაც შესაძლებელია, მისი თქმა ნათლად არის შესაძლებელი“, – ეს ვიტგენშტაინის აფორიზმია, ფილოსოფოსის, რომლის სახელიც სულ უფრო იზრდება ევროპაში და „აფრა“ უკვე მეორედ შეეხო მის იდუმალე-ბით მოცულ პიროვნებას.

თვითონ ჟურნალში ყველაფერი ამ ნათლად გამოთქმის ხელოვნებით სუნთქავს და ამიტომაცაა ყველასთვის ხელმისაწვდომი ის ურთულესი საკითხები, რომელნიც ისედაც თავსამტკრევენი არიან და ხელოვნურად აღარ უნდა ბუნდოვანდებოდნენ.

იშვიათად წამიკითხავს რელიგიური მოძღვრების ისეთი შინაარსიანი, კონპაქტური და მიმზიდველი გადმოცემა, როგორიც ბორხესის ნარკვევია ბუდიზმზე.

და მაინც წამიკითხავს თუნდ იმავე რელიგიის არანაკლებ ბრწყინვალე გადმოცემა ერეკლე ტატიშვილის ესეებში და კიდევ ერთხელ ვრწმუნდები, რომ ჩვენსასაც ჯეროვნად უნდა ვაფასებდეთ.

ქართული ბელეტრისტიკიდან დაბეჭდილია ორი თავი ნაირა გელაშვილის რომანისა „ქარიდან ქვიშამდე“ და ეკა ლალანიძის მოთხრობა „წითელი ციციანთელები“.

ცნობილი პროზაიკოსი და ახალბედა ავტორი.

ნაირა გელაშვილის რომანი ათი წლის წინათაა დაწერილი და მართლაც იშვიათია ჩვენში ამისთანა შემთხვევა, რომ მწერალს გამზადებული თხზულება, მიუთუმეტეს, რომანი წლობით ედოს უჯრაში გამოკეტილი; თანაც ასეთი მნიშვნელოვანი, ორიოდ თავიც რომ მკაფიოდ გვაგრძნობინებს მის მხატვრულ ფასეულობას. მაგრამ ძალიან არც გვიკვირს, რადგან კარგად ვიცნობთ ამ მწერლის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის სტილს, კეთილი ირონიით თავისთავად რომ გაგვახსენებს ძველ სიბრძნეს: სხვისი მაზიარებელი დარჩა უზიარებელიო. გადაყვა „კავკასიური სახლის“ ფეხზე დაყენებას, გადაყვა ჟურნალ „აფრასა“ და გაზეთ „ალტერნატივას“, კავკასიური ფოლკლორული ნიმუშების სერიულ გამოცემას, სხვათა წიგნებს, გამოფენებს, სხვათა ყოფის მოგვარებას და გვერდით რჩება თავისი ნაწერები.

თვითონ თუ არ ენაღვლება, მკითხველს ენაღვლება, მკითხველს, ვისაც ვერ ატყუებს მწერალთა კავშირის მიერ წარმართული ფსევდოლიტერატურული პროპაგანდა და შეუმცდარად განასხვავებს ლიტერატურულ ღირებულებებს სუროგატისაგან, ნამდვილ მწერლებს – ნომენკლატურული მწერლებისაგან.

ნაირა გელაშვილმა კი სხვა რომანისაც – „სარკის ნატეხები“ – მხოლოდ პირველი ნაწილი გამოაქვეყნა, ისიც დაგვიანებით, თუმცა ისიც კარგა ხანია დასრულებული უდევს.

ნეტა როდემდე აპირებს ასე გააგრძელოს?

რაც შეეხება ეკა ლალანიძეს, ვიცნობ მის აქამდე გამოქვეყნებულ რამდენიმე მოთხრობასაც, რომელთაც კარგი შთაბეჭდილება დატოვეს და აღძრეს მოლოდინი კიდევ ერთი სახელის დამკვიდრებისა ჩვენს სალიტერატურო ყოფაში. „წითელი ციციანათელები“ დასტურია ავტორის შემოქმედებითი ზრდისა როგორც ხედვის, ისე

მხატვრული და ფსიქოლოგიური ანალიზის თვალსაზრისით, სტილური ძიებით.

ბანალური ყოფითობისა და პოეტური ოცნებების შეჯახება, რის ირგვლივაც იქსოვება „წითელი ციცი-ნათელების“ ქარგა, არ არის და არც შეიძლება იყოს ახალი თემა, მაგრამ ყოველთვის საგულისხმოდ მივიჩნევთ, თუ ბუნებრივი იქნა და არა წიგნური წარმომავლობისა.

ეკა ლალანიძის მოთხრობა სწორედაც ბუნებრივია. კალეიდოსკოპური მონაცვლეობა კოლორიტული, ორიოდე შტრიხით წარმოსახული პერსონაჟებისა თვალნათლივს ხდის არამართო საზოგადოებრივ ფონს, არამედ მთავარი გმირის სულიერ მოძრაობასაც, შინაგან კრიზისს, საიდანაც თავს მაშინ დააღწევ, თუკი ირწმუნებ მარტოობისა და იმედის წითელი ციცი-ნათელების არსებობას.

პოეზიის რუბრიკით გამოქვეყნებულია მინიანთოლოგია, სადაც თავმოყრილია 1998-99 წლებში ქართულ სალიტერატურო პრესაში დაბეჭდილი საუკეთესო პოეტური ნიმუშები.

ამგვარი მინიანთოლოგიები ჩვეულებრივი მოვლენაა ამერიკასა და ევროპაში. ყოველწლიურად ისტამბება წიგნად უკეთესი პოეტური ნიმუშები, შედგენილი ამა თუ იმ ცნობილი პოეტის მიერ.

რა ახსნა უნდა, რომ ამგვარი გამოცემა დიდ მღელვარებასა და ინტერესს იწვევს სალიტერატურო ცხოვრებაში, ეთანხმებიან შემდგენელს, არ ეთანხმებიან, თავიანთ მონონებულ ლექსებს დაეძებენ, ზოგიერთი ნიმუშის ამ სიაში მოხვედრა აოცებთ...

უთუოდ ცხოველ ინტერესს გამოიწვევს შოთა იათაშვილის მიერ შედგენილი ეს მინიანთოლოგიაც – პირველი ამგვარი ცდა ჩვენს სინამდვილეში და შემთხვევითი არ არის, რომ სწორედ „აფრაში“ შეესხა ხორცი ამ იდეას.

ნეტა რა შთაბეჭდილებას მოახდენს თქვენზე 1998-99 წლების ეს ლექსთა კონა?

მე პირადად, თხუთმეტამდე ლექსი აშკარა სუსტი მეჩვენება და ვერ ამიხსნია, რატომ მოხვდნენ უკეთეს პოეტურ ნიმუშთა შორის.

გაკვირვებული ვარ, რომ შემდგენელს გვერდით დარჩა რამდენიმე ისეთი პოეტი, პირველ ყოვლისა, ტარიელ ჭანტურია, რომელთა გარეშეც ნარმოუდგენელია დღევანდელი ქართული პოეზია, მაგრამ ამ ლაპარაკს სჯობს მეც ისევე შევეცადო მინიანთოლოგიის შედგენას, როგორც ყველა ის პიროვნება, ვინც თვალს ადევნებს სალიტერატურო პრესას და ყველაფერზე აქვს საკუთარი აზრი.

მართალია საკუთარი აზრის არსებობა იდევნება საბჭოური გადმონაშთის – მწერალთა კავშირის მიერ, მაგრამ რაკილა ძველი უფლებები არ გააჩნიათ და მათ დასმენებს დაპატიმრება-გადასახლებანი აღარ მოსდევს, დამიჯერეთ, ისეთი შიშისმომგვრელი ველარ არის ეს ორგანიზაცია, თუ ძალით არ დაიშინებთ თავს.

ასე რომ, თამამად შეგიძლიათ გამოთქვათ საკუთარი აზრი თუნდაც ყოველი წლის პოეტურ მოსავალზე და არაფრად ჩააგდოთ ნომენკლატურულ მწერალთა გულისწყრომა.

დაე ნურც სუბიექტურობას შეუშინდებით.

დასაძრახი არაგულწრფელობაა, თორემ სუბიექტურობა – ისე ძალიანაც არა.

და „აფრას“ სარედაქციო მინანერისა არ იყოს: დროთა განმავლობაში ასეთი ანთოლოგიების ჯამი კარგ საერთო „პოეტურ სურათს“ დახატავს, ანუ ასეთ სუბიექტურ ხედვათა ინტეგრაცია საბოლოოდ ყველაზე ობიექტურ სურათს მოგვცემს.

გამომშვიდობებით ბარემ ისევ ჩანაკია პანდიტის აფორიზმით გამოგემშვიდობებით:

„ერთი მნიშვნელოვანი რამ, რაც ლომისაგან შეგვიძლია ვისწავლოთ, ის არის, რომ რასაც არ უნდა აკეთებდეთ, საქმეში მთელი გული და სული, მთელი ენერგია უნდა ჩააქსოვოთ“.

ნიგნი ხუთ პიესას აერთიანებს, ორიგინალურ, ექსტრავაგანტური მანერით შესრულებულ ხუთ დრამატურგიულ ნიმუშს, და ამ წარმატებული დებიუტით ჩნდება ლიტერატურულ სარბიელზე კიდევ ერთი ახალი სახელი – მანანა დოიაშვილი.

ლიტერატურული სითამამე, ექსპერიმენტული ძიებანი, ცრუმეხედულებათა წინააღმდეგ წასვლა ყოველთვის სიხარულს გგვრის, როცა ნამდვილ ნიჭს გრძნობ, როცა ეს ყოველივე სულიერი მისწრაფებითაა ნაკარნახევი და არა მოდური გავლენებით.

ყალბი ექსპერიმენტების, მოჩვენებითი ექსტრავაგანტურობის ფონზე მანანა დოიაშვილისა და მისი მსგავსი მწერლების გამოჩენა კიდევ ერთხელ გიდასტურებს, რომ არც ისეა საქმე, როგორც სკეპტიკოსები თუ ლიტერატურული სნობები ირწმუნებიან და არაფრისდიდებით არა სურთ დანახვა და აღიარება ახალი ნაკადისა.

მაგრამ ახალი ნაკადი მაინც არსებობს.

და არც წარმატებული დებიუტები თუ ასევე წარმატებული გაგრძელება გზისა არ არის ძლიერ იშვიათი მოვლენა.

მათ შორისაა საგულვებელი „თავფარავნელი ჭაბუკი“, „მეძველმანის ტრაპეცია საფუნთუშე“, „თაბაშირის ორშაბათი“, „აი, ხე!“ და „სამს+3“.

აბსურდული სტილისტიკის ხერხები, რაც ხუთივე პიესას ამთლიანებს, თავისთავად სიახლედ არ წარმოგვიდგება ჩვენს მწერლობაში. ამ მანერით ბევრი თუ არა, არც ისე ცოტა პროზაული თუ დრამატურგიული ნიმუში შექმნილა. ძალიან საფრთხილო კი არის ამ ხერხების გამოყენება, რადგანაც ზომიერების დარღვევამ, შინაგანი ლოგიკიდან გადაცდენამ შესაძლოა სრულ გაუგებრობად აქციოს ყველაფერი, აღარც სიუჟეტი შეგარჩინოს, აღარც

ხასიათები. ანდა, ისეთი მოსაწყენი გახადოს თხრობა, გარეგნულმა პარადოქსებმაც ველარაფერი უშველოს.

მაგრამ სწორედ სიძნელე ქმნის მიმზიდველობას.

მოულოდნელობათა თავბრუდამხვევი ფეიერვერკიც კი არ გაცბუნებს და „მეძველმანის ტრაპეცია საფუნთუ-შეს“ აღიქვამ როგორც ფილიგრანულად შესრულებული თხრობის ნიმუშს, შინაგანი სილალით სავსეს.

პარადოქსებზე აგებულ თხრობას ფინალიც ყველა პიესაში მოულოდნელი აქვს, ნოველური დასასრულივით, განსაკუთრებით მაინც „სამს+3“-ს, თავისებურ დეტექტივადაც რომ წარმოგვიდგება, დეტექტივად, რომელიც მისტიკური აკორდით გვირგვინდება.

„...ალარც კი გახსოვთ: დღეს ხომ აღდგომაა! აღ-დგო-მა!!!“ – ბაუკი ამ სიტყვებთან ერთად დგება სავარძლიდან, გაჭიანურებული მოძრაობით გამოდის წინ და ხურავს ფარდას.

ვითომ რა მოხდა, მისტიკური აქ რა არის?

ბაუკი ხომ ინვალიდია, სავარძელს მიჯაჭვული, თანაც ეს-ესაა თავი ჩამოიხრჩო. ოჯახის წევრები სიხარულსა და ბედნიერებას ვერ ფარავენ, მოტყუებით რომ მოიშორეს თავიდან, მათი უღრუბლო, იდილიური ყოფისათვის ხომ ეს ქალი გადაქცეულიყო დაბრკოლებად.

ჩამომხრჩვალ ბაუკი ისევ ჰაერში ქანაობს და უეცრად შემოსასვლელი კარიდან შემოდის... ბაუკი.

მოჩვენებაა? შესაძლოა, მაგრამ არანაკლებ ნამდვილი, ვიდრე რეალური ბაუკი იქნებოდა. იგი ხელშესახები სიმბოლოა იმ სინდისის ქენჯნისა, რომელიც აღარასოდეს გაუნელდებათ მოზეიმე ახლობლებს და მათი სიხარული ყოველთვის მწარე სამსალით იქნება გაჯერებული.

ყალბი, ფარისევლური გარემო და აქ ჩავარდნილი ადამიანის უმწეობა – ესაა გამჭოლი იდეა მანანა დოიაშვილის ხუთივე პიესისა, თუმც ერთი შეხედვით ეს მხოლოდ ორი პიესის იდეური საყრდენი გეგონება: „თავფარავნელი ჭაბუკისა“ და „აი, ხის“.

პირველში ცნობილი ხალხური ბალადაა სიუჟეტურ ქარგად გამოყენებული, ცხადია, ახლებურად გააზრებული და მარადი დაბრუნების იდეით შევსებული. ჭაბუკის და-ღუპვით ჯერ ყველაფერი არ დამთავრებულა, იგი ისევ და ისევ უნდა შეებას ტალღებს, ისევ და ისევ ისწრაფოდეს სანთლის ალისაკენ, რათა მხნეობა და სიცოცხლის აზრი შთაბეროს ადამიანებს, რომელთაც არაფრისდიდებით არა სურთ შეეგუონ სულის გაუხეშებას, გახევებას, დაჭნობას.

რაც შეეხება „აი, ხეს“, ის შედარებით სწორხაზო-ბრივია. და ნაკლებად იგრძნობა იდუმალი ნოტა. არა, არც დინამიზმი აკლია, არც პერსონაჟებია უფერულნი, მაგრამ სხვა პიესებისაგან გამოწვეული შთაბეჭდილება უფრო ძლიერია.

ერთ-ერთ პიესას აკი „თაბაშირის ორშაბათი“ ჰქვია. აქ ყველაზე მეტად იგრძნობა ავტორის იუმორი, მახვილი და ნატიფი, ოღონდ ამჯერად საგულისხმო ისაა, რომ „თაბაშირია“ მეტაფორა იმ დამთრგუნველი მოვლენისა, ხუფივით რომ გადმოფარებია პერსონაჟთა არსებობას და ყალბი მორალის გამოხატულებად ქცეულა. სწორედ ეს თაბაშირია კრებულის აზრობრივი საყრდენის სიმბოლო და იქნებ ურიგო არ ყოფილიყო, საერთო სახელწოდებად ზოგადი „პიესების“ ნაცვლად „თაბაშირის ორშაბათი“ გატანილიყო.

ლიტერატურული სითამამე ვახსენე, სულიერი მისწრაფებით ნასაზრდოები ლიტერატურული სითამამე.

ეს ნიშნავს, რომ მეტი გულისყურით უნდა ვეკიდებოდეთ მხატვრულ ექსპერიმენტებს, მეტად უნდა ვუფრთხილდებოდეთ ნიჭიერ ავტორებს და იმის იმედად არ ვიყოთ, რომ ადრე თუ გვიან ყველაფერი გადაფასდება და ყველას კუთვნილი ერგება. სულ ვილაცის იმედად რომ ვართ, ამიტომაცაა მოუწესრიგებელი ლიტერატურული ყოფა, ამიტომაცაა დარღვეული საზომები და ვერა და ვერ ჩამოყალიბებულა საზოგადოებრივი აზრი.

თუმცა მე ვილას ვსაყვედურობ...

ნურც ამ ნოტზე დავასრულებთ.

მანანა დოიაშვილის „პიესები“ ჩვენი სამწერლო პროცესის უშუალო მონაწილედ გვესახება და კიდევ ერთხელ ადასტურებს სიცრუეს რეჟისორთა თვითდამშვიდებისათვის გამოგონილ ფრაზისა: ქართული დრამატურგია არ არსებობსო.

რაც არ იცი, ის განა არც არსებობს.

ეს კრებულიც რეალობაა და სხვაც კიდევ ბევრი დრამატურგიული ნიმუში, უფრო ნებისყოფის ხარჯზე რომ იქმნება, რადგანაც დადგმის მოლოდინი ნაკლებია.

რა ვუყოთ, ჩვენი ლიტერატურული სინამდვილე ესაა და ეს იქნება, თუკი დროზე არ დავალწიეთ თავი.

არა, მე მაინც ვის ვსაყვედურობ...

დაკარგული ქვეყნიდან –

აღთქმული ქვეყნისაკენ

დაკარგული აქამდე მხოლოდ თაობა გვეგონა.

გერტრუდა სტაინმა ამ მეტაფორით გამოაცალკევა პირველი მსოფლიო ომისდროინდელი ახალგაზრდების ბედისწერა, მათი სულიერი კრიზისი და უმიზნო მიმონყდომა აქეთ-იქით.

მაგრამ გამოაცალკევა ვითომ?

თაობა წავიდოდა და თაობა მოვიდოდა და ხშირად შემობრუნდებოდა ეს კრიზისიც, ეს უმიზნო ბორიალიც; და შინაგანი დაკარგულობა აღარ იქნებოდა მარტოდენ ერთი თაობის ბედისწერის განმსაზღვრელი.

არადა, სულაც ქვეყანა შეიძლება იყოს დაკარგული.

არა, იმ სათავგადასავლო წიგნის სათაურს არა ვგულისხმობ, ბავშვობაში ყველას ძალიან რომ გვიყვარდა – „დაკარგული ქვეყანა კალაჰარი“.

არ გვინდა თავს გამოვუტყდეთ, მაგრამ ასეთი ქვეყანა სწორედაც საქართველოა, 90-იანი წლების საქართველო... და ღმერთმა ქნას, ეს სულიერი დაკარგულობა, ეს გაუსაძლისი კრიზისი დიდხანს აღარ გაგრძელდეს, ტრაგიზმი, რაც დამლად დაჩნევია ჩვენს დროებას, ასეთი სიმწვავეთ მაინც აღარ ყოფილიყოს ჩვენი თანამედვეი.

მარცხი, ათასგვარი უბედურებანი, მოგეხსენებათ, ისეთი საშიში არ არის, თუ რწმენასა და იმედს შეინარჩუნებ. დაკარგულობის განცდასაც ამით გადალახავ.

ჯერჯერობით ამ განცდის ტყვეობაში მოექცეულვართ და მისგან იოლად თავდაღწევა მყიფე ილუზიაა და სხვა არაფერი.

გზა კი ამ ტყვეობიდან გამოსახსნელად მწარე სიმართლის გაცნობიერებაზე გადის.

მწარე სიმართლეს ღალადებს მიხა გეგეშიძის მხატვრულ-დოკუმენტური წიგნიც „დაკარგული ქვეყნის მეომრები“, თვალთ ნანახი შემზარავი მოვლენების დაუფარავი, შეულამაზებელი აღწერა.

კომპოზიციური ბირთვი წიგნისა აფხაზეთის ომია, თუმც თბილისის ომის სურათებიც შემოდის თხრობაში, როგორც ისტორიული წინაპირობა შემდგომი ამბებისა და როგორც ავტორის ბიოგრაფიის ნაწილი. აქ მოკიდებს პირველად ხელს იარაღს და, თუმცა სიამაყით ამბობს, რომ მაშინ ტყვია არ გაუსვრია, დენტის სუნი კი მძაფრად შეიგრძნო და აღარ გაჭირვებია მეომარი გამხდარიყო.

დაკარგული ქვეყნის მეომარი...

თხრობას გასდევს პუბლიცისტური ჩანართებიც, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების ანალიზიც, როგორც ფონი ომის სურათებისა. თავისთავად ეს ანალიზი დამაფიქრებელია, ზოგჯერ დამარწმუნებელი, ზოგჯერ საკამათო თუ დასაზუსტებელი, მაგრამ ყოველთვის გულწრფელი.

არაერთ პუბლიცისტურ თუ დოკუმენტურ ჩანაწერში ამოგვიკითხავს იმ ქაოსსა და დაბნეულობაზე, რაც ქართ-ველ მეომრებში სუფევდა, დაქსაქსულობაზე, გათიშულო-ბაზე, სტრატეგიული მიზნის უქონლობაზე. ამ მხრივ ახა-ლი არაფერი წერია მიხა გეგეშიძის წიგნში, მაგრამ ახა-ლია უამრავი დეტალი, ახალია ხედვის კუთხე, რომელიც არ მოიცავს მთელს ომს და მხოლოდ პირადი ნანახ-განცდილით იფარგლება, ოღონდ ეს პირადი – ზუსტი დაკვირვებისა და სიმართლის წყალობით – ძალდაუტანე-ბლად განზოგადდება და ცალკეულ ეპიზოდებში მოჩანს აფხაზეთის ომის სრული სურათი.

ამ სურათის გულისგული კი რუსეთის იმპერიის წინაშე მდგარი შეუიარაღებელი ქართული ჯარი და ზღუდებ-მოშლილი სოხუმია, განწირულობის შეგრძნება და ლა-ლატი, რომელსაც ყველა ერთმანეთს აბრალებს, მაგრამ ისტორიის სასწორი შეუმცდარად არწყავს ცოდვა-მადლს და ყველაფერს თავთავის ადგილს მიუჩენს.

მანამდე კი ძალიან გვესაჭიროება ასეთი წიგნები სა-ხელმწიფო გადატრიალებაზეც, სამაჩაბლოსა და აფხაზე-თის ომებზეც, ტერორისტულ თავდასხმებზეც... ექსპრე-სიულნი და გულისშემძვრელნი, თვალდათვალ რომ გან-გაცდევინებენ მოვლენათა სიმწვავეს.

დაკარგულ ქვეყანას თავისი მემკვიდრეები უნდა ჰყ-ავდეს, სიყალბესთან ჭიდილში რომ გაუკვალავენ გზას შეუფერადებელ სურათებს და ისტორიის შექმნა ისევე არ ჩაუვარდებათ ხელში შემთხვევით ადამიანებს, როგორც დაკარგული ქვეყნის მეომრების ბედი აღმოჩნდა უკეთურ პიროვნებათა სათამაშო.

„ვითაც მოწყენილის კაცის წესია რაგინდარას მოგონება და ჯავრის დაუმორჩილებლობა, სხვას ზღაპრულს ამბავს ისევე მართალი ამბავი ვარჩიე გასაღე-ქსავად... საქართველოს ანბავსაც კარგად და მართლად მოგახსენებს, ბატონებისა და დარბაისელთასა“, – იტყვის არჩილ მეფე „თეიმურაზისა და რუსთველის გაბაასების“ წინათქმამში და ეს თხზულება, გარდა თავისთავადი მხატვრული ღირსებისა, სწორედ უტყუარ და სანდო მატიანედ შემოგვრჩება, ისევე, როგორც „საქართველოს ზნეობანი“.

მეფე არჩილს სხვაც ბევრი უწერია, მაგრამ ამ ნაწერ-თაგან ზოგი ხელნაწერად რჩებოდა და ზოგიც ცალკეულ პუბლიკაციად არსებობდა, ერთ წიგნად კი ვერ გამ-თლიანებულიყო. სამოცი წლის წინათ გამოცემული კრე-ბული შევსებასა და ხელახალ შეჯერებას საჭიროებდა, რათა ჩვენს თვალწინ ყოველმხრივ გამოკვეთილიყო ამ კოლორიტული და ტანჯული მეფის სახება.

ტექსტი გამოსაცემად კარგა ხნის წინათ მოუმზადე-ბიათ ან განსვენებულ ივანე ლოლაშვილსა და ლიანა კეკელიძეს, და ლალი ძონენიძეს, მაგრამ ეს დედანიც ისევე რჩებოდა მკვლევართა არქივში, როგორც სხვა არაერთი კლასიკოსის გამოსაცემად გამზადებულ წიგნს არ დაადგა არაფრით საშველი.

ბოლოს და ბოლოს, რევაზ ბარამიძის თავგამოდებით არჩილ მეფის თხზულებათა სრულ კრებულსაც ეღირსა მზის სინათლე და, მიუხედავად ამ გამოცემის განსა-კუთრებული მნიშვნელობისა, ალბათ ჩემი გამოხმაურების ამარა დარჩება.

რა ვუყოთ, დრო მოვა და ამ წიგნის მესვეურნიც და-ფასდებიან, მკვლევარებიც და გამომცემელნიც, ოღონდ ის დრო მალე რომ დაგვიდგეს, ჩვენგანვეა აუცილებელი კეთილი საქმენი, უანგარო, თავდადებული გარჯა, რისი ერთი ნაყოფიც „არჩილიანია“.

„გასინჯეთ, სიბრძნის ტრფიალნო: კარგად მითქვამს თუ არ-ავად, მინდა თქვენ გამო გაჩვენო, არ მინდა დასაფარავადო“, – საუკუნეთა სიღრმიდან რომ მოგემართავენ, ახლა მაინც ველარავის გადავაბრალეობთ, თუკი ამ წიგნში ჩახედვას დავიზარებთ და მართლაც კარგად ნათქვამს ყურს არ ვათხოვებთ.

იქვე მეფე ამასაც დაიჩივლებს: ბოლომდის არვის გაუშვებს სოფელი გაუმწარავადო, – და თვალწინ დაგვიდგება მისი მოუსვენარი, მღელვარებით აღსავსე ცხოვრება, ტახტის წამდაუნუმ დაკარგვა-დაბრუნება და ქვეყნის ბედის საძიებლად შორეთში გადაკარგვა.

მის დრამატულ ყოფაზე პოეტურ თხზულებათა გარდა მიმონერაც მეტყველებს და, ცხადია, გამომცემლებს არც ბარათების დართვა გამორჩენიათ. ეს სისრულესაც ანიჭებს არჩილ მეფის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას და, ამასთან, თავისთავადი ღირებულებაც აქვს ქართული ეპისტოლარული ჟანრის შესწავლისა და სრულყოფილი წარმოჩენისათვის.

გამომცემლობა „მერანმა“, გარდა „არჩილიანისა“, კიდევ ერთი დიდტანიანი წიგნი შესძინა ჩვენს სალიტერატურო და კულტურულ ცხოვრებას: მთავარეპისკოპოს ანანია ჯაფარიძის გამოკვლევა „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“.

ესაა ოთხ ტომად განზრახული კორპუსის მესამე ტომი, რომელიც მოიცავს XII-XVIII საუკუნეებს.

პირველ ორ ტომზე გამოხმაურებისას მითქვამს და ამჯერადაც გავიმეორებ:

ჩვენ დღესაც გვყავს სასულიერო პირნი, რომელნიც, ძველი ეპოქების მოძღვართა დარად, მოღვაწენი არიან – ნერენ, იკვლევენ, თარგმნიან, აღადგენენ, გამოსცემენ, ყოველმხრივ ესწრაფიან მრევლის გათვითცნობიერებას. როცა სამკალი ფრიად არს და მუშაკნი მცირედ, ამ „მცირეთ“ დიდი ტვირთის წამოკიდებაც უხდებათ, მაგრამ მათ

ის მსუბუქი ეჩვენებათ და ერთგულად მისდევენ საკუთარ მოვალეობას.

ამ მცირედთა შორის ერთი გამოკვეთილი სახელი ანანია ჯაფარიძეცაა, ვინც არაერთი კარგი საქმე დააგვირგვინა უაღრესად გაბედული განზრახვის – საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის შექმნის – აღსრულებით.

ეს არ არის კომპილაციური ნაშრომი, თუმც თავისთავად რიგიანი კომპილაცია ყოველთვის მეტად საჭიროა და, ხშირ შემთხვევაში, აუცილებელიც.

მთავარეპისკოპოსს გაუთვალისწინებია ის გამოცდილება, რაც დაგროვდა ჩვენი ეკლესიის ისტორიის შესწავლის გზაზე, შეუმუშავებია კონცეფცია და ყოველმხრივ მომზადებული შედგომია მატრიანეთა და ისტორიულ დოკუმენტთა კვლევას. არ ერიდება არც თამამი მოსაზრებების გამოთქმას და არც ფრთხილი ვარაუდებისა, იმის მიხედვით, სად როგორ სჯობს.

იგი კარგი სტილისტიცაა, კარგი მთხრობელი და საქართველოს ეკლესიის, საერთოდ, ქართველი ერის წარსული, მეფეთა და წმინდანთა ამბები საინტერესოდაც არის გადმოცემული. ასე მოსდევს უძველესი ხანიდან და ყოველთვის ინარჩუნებს თხრობის დონეს. იმედია, ასევე განვდება ბოლომდე და მეოთხე ტომსაც მალე უნდა ველოდეთ, სამეფოგაუქმებული საქართველოს სულიერ ყოფას, გადაფხეკილი ფრესკებით, დაღწილი ჯვრებით, დანგრეული ეკლესიებით, დაცემული ზნეობით, ქვაბავაზაკთა გაპარპაშებით... ამავე დროს, სულიერების შენარჩუნებითაც, როგორც ნაკვერჩხლისა ლადარში, უეჭველი გარდატეხა რომ უნდა მოჰყოლოდა ქვეყნის სამოქალაქოსა და რელიგიურ ცხოვრებაში.

ანანია ჯაფარიძეს მთლიანობაში გაუაზრებია საქართველოს ეკლესიის ცხოვრება და ამიტომაც ახერხებს ღრმად ჩანვდეს ცალკეულ მონაკვეთებს, ტეხილებს, აღ-

მასვლასა თუ დაცემას, სრულად გადმოსცეს წმინდანთა თუ მოღვაწეთა სულიერი ღვწა და ყოველივე ბუნებრივად ააგოს ერთ ქარგაზე, შინაგანი ერთიანობით განმსჭვალოს და არა ქრონოლოგიის გარეგნული თანმიმდევრობით.

„უკეთესნი და უდიდესნი მომქმედნი ერისა... დაუვინყარნი უნდა იყვნენ, თუ ერს კიდევ ერობა ჰსურს...“ – ილია ჭავჭავაძის ეს სიტყვები, გატანილი ეპიგრაფად, წარმოგვიდგება მთავარეპისკოპოსის სამოქმედო პროგრამად, იმ რწმენად და სულიერ მონოდებად, ურომლისოდაც ვერავინ გაბედავს ამხელა საქმესთან შეჭიდებას. არა, გაბედვით შეიძლება გაბედოს, მაგრამ ამგვარ ნაყოფს ვერ მოიმკის, „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის“ ტომეულები რომ წარმოგვიდგება.

მესამე ტომი ბოლოვდება ერეკლე მეორის, დარეჯან დედოფლის, ანტონ კათალიკოსისა და სოლომონ ლიონიძის მიერ შედგენილი და ხელმოწერილი „ივერიელთა ერთობის ტრაქტატით“, ლამაზი ოცნებით, რომელსაც მაშინდელ რეალობაში ხორცშესხმა არ ეწერა.

იქნებ დღეს აღსრულდეს ოცნება და განზრახვა იმდროინდელი, მითუმეტეს, რომ „ივერიელთა ერთობის ტრაქტატი“ ფირმა „ომეგას“ თაოსნობით ცოტა ხნის წინათ კვლავ დაუბრუნდა ჩვენს საზოგადოებრივ ცნობიერებას, აღტაცებული გამოხმაურებანიც მოჰყვა, მაგრამ არ უნდა გადაიაროს არც იმ აღტაცებამ, არც იმ ინტერესმა და ყველას სურვილი უნდა იყოს, რომ შინ ჰქონდეთ ეს გამოცემითაც ბრწყინვალედ გამოცემული ტრაქტატი, როგორც გარდასული ჟამის რელიკვიაც და როგორც საფუძველი ერთიანობის პროგრამისა.

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო!

გერმანიაში გამოიცა ქართული ნოველების კრებული და ეს შესაძლებელი გახდა ერთ-ერთი უდიდესი გამომცემლობის „ზურკამპის“ თაოსნობით. მათ სთხოვეს ნაირა გელაშვილს ამ კრებულის შედგენა და ბოლოსიტყვაობის დართვა, რათა გერმანელ მკითხველს უკეთესი ნიმუშების მიხედვით შექმნოდა მართებული წარმოდგენა დღევანდელ ქართულ ნოველისტიკაზე.

ნიგნში თავი მოიყარა ოთარ ჩხეიძის, რევაზ ინანიშვილის, ნოდარ დუმბაძის, ერლომ ახვლედიანის, გურამ რჩეულიშვილის, გურამ გეგეშიძის, გიორგი ცოცანიძის, ნაირა გელაშვილის, ლეილა ბეროშვილის, გოდერძი ჩოხელის, ზაალ სამადაშვილის, ზაზა თვარაძის, ირინე ბაქანიძისა თუ სხვათა ნოველებმა.

„უცნაური გრძნობით განმსჭვალული მკითხველი ეცნობა საქართველოს, მის სილამაზეს, ჭირსა და ვარამს, მისთვის თავსმოხვეული ისტორიული ბედის კონტექსტში. ამ ქვეყნისათვის ლიტერატურა ყოველთვის იყო ნუგეშისმცემელი, იმედისა და სიცოცხლის წყარო“, – წერია ანოტაციაში.

მახსოვს, როგორ ადგენდა ქ-ნი ნაირა ამ კრებულს, როგორი ენერგიულობით, როგორი გულისყურით, და, ცხადია, არავითარ ანგარიშს არ უნევდა ნომენკლატურულ სიას.

მოსაძიებელი და სანახავი მართლაც ბევრი იყო. გამორჩევა მძიმე ტვირთია ყველასათვის, ვინც ასეთ საქმეს შეეხმის და რამდენჯერმე ლამის თავი მიაწება... კარგია, რომ გაუძლო და შეადგინა კრებული, რომელმაც თავისი როლი უნდა ითამაშოს ჩვენს სალიტერატურო ცხოვრებაშიც, ფასეულობათა გადაფასების პროცესში მისი გათვალისწინება აუცილებელი იქნება, რასაც ვერ იტყვით

საზღვარგარეთ გამოცემულ ქართველ მწერალთა სხვა პროზაულსა თუ პოეტურ კრებულებზე.

რამდენიმე მწერლის არარსებობა ამ კრებულში გულს დამაკლდა, თუმც მახსოვს, რომ თავიდან მათი ნოველებიც იყო გათვალისწინებული. მაშ რა მოხდა? ალბათ ის, რომ შესაფერისად ვერ ამეტყველდა გერმანულად და შემდგენელი ამიტომაც შეელია.

როგორც ირწმუნებიან, ყველა თარგმანი შესანიშნავია, შენარჩუნებულია ორიგინალის მხატვრულ-სტილური თავისებურებანი და გერმანელ მკითხველს, წესით, უნდა გაუღვივოს წადილი ქართული პროზისა და საერთოდ ლიტერატურის უკეთ შესაცნობად.

გარდა ერთისა, ქრისტიანე ლიხტენფელდის, ყველა მთარგმნელი ქართველია: ნათელა ხუციშვილი, გურამ ლებანიძე, სერგი ოქროპირიძე, რეზო ყარალაშვილი, ნანა გოგოლაშვილი, ლამარა წაროუშვილი, ზურაბ კარბელაშვილი, ნათია მიქელაძე-ბახსოლიანი. თავისი მოთხრობა თვითონ ნაირა გელაშვილს უთარგმნია.

ქართველ გერმანისტთა ნამუშაკევი როგორი ჩინებულიც უნდა ყოფილიყო, ცხადია, ასეთ შთაბეჭდილებას ვერ გამოიწვევდა, რომ არა ელკე ორბი – წიგნის რედაქტორი.

ამ თარგმანის თაობაზე გაცილებით სანდო ექსპერტის აზრის გამოქვეყნებას ვაპირებთ ჟურნალ „ომეგას“ ფურცლებზე, ამიტომაც მხოლოდ ორი გარემოების აღნიშვნით შემოვიფარგლები.

ერთი ის, რომ შემდგენლისათვის ნოველების შერჩევაზე არანაკლებ შრომატევადი გამოდგა ავტორთა ბიოგრაფიული ცნობების დადგენა. თითქოს დასადგენი და საძიებელი არც არაფერი უნდა ყოფილიყო, რადგანაც უმეტესობის ბიოგრაფიები ჩვენს ენციკლოპედიაშია გამოქვეყნებული. ამას გარდა, დიდ სიძნელეს არ წარმოადგენს თბილისში ადამიანის პოვნა და მასალის გამორთმევა, მაგრამ თურმე:

ენციკლოპედიაში ყოვლად მწირად, ნაკლულად და უზუსტოდაა მოწოდებული ცნობები და თვითონ მწერლებსაც არ ახსოვთ და ველარც პოულობენ ამა თუ იმ ფაქტს ან დეტალს საკუთარი ბიოგრაფიიდან.

ეს არ არის წერილმანი და მკაფიოდ მეტყველებს, როგორ მოუწესრიგებელია ჩვენში ყველაფერი. საკუთარი ბიოგრაფიის, ნაწარმოებთა პუბლიკაციების ცოდნა რაღა გახდა, მაგრამ როცა შესაფერისი კულტურა არ არსებობს, ესეც თვითდინებაზეა მიშვებული.

კარგი იქნება, თუ ამ გერმანულ გამოცემაზე დართული ბიოგრაფიული ცნობები ქართულადაც გვექნება ხელთ. ბოლოს და ბოლოს, ერთხელ და სამუდამოდ გავერკვეთ, როგორ უნდა თითოეული დეტალის დაზუსტება, რათა სინაკლულის გრძნობა არავის გაუჩნდეს.

ლიტერატურის მოვლას ვცდილობთ, უკეთესი ყოფის შექმნას, ელემენტარული რამ კი დაბრკოლებად გადაგვექცევიან. უხერხულია, სხვა რომ არაფერი იყოს.

ეს ერთი გარემოება.

რაც შეეხება მეორეს:

ვიდრე ბიოგრაფიულ ცნობებს გაუგზავნიდნენ ელკე ერბის, იგი ნოველებს გაცნობია და ნაირა გელაშვილისათვის უთქვამს, ოთარ ჩხეიძე ალბათ ყველაზე ახალგაზრდაა ამ ავტორებს შორისო.

რას ბრძანებთო, – ამას მიუგია, – რაღა დროს მისი ახალგაზრდობაა, ქართული ლიტერატურის პატრიარქიაო.

გერმანელი ძალიან გაოცებულია:

ისეთი ექსტრავაგანტური მანერით წერს, ისეთი სტილური ძალით, ისეთი ექსპერიმენტატორული უშიშრობით, ახლა რაც ხდება ევროპულ მწერლობაში და ახალგაზრდები თუ ბედავენო.

და ყოველი შემთხვევისათვის კიდევ დაუზუსტებია:

სხვადასხვა მწერალზე არ ვლაპარაკობდეთ, მე ოთარ ჩხეიძეზე მოგახსენებთო.

არ მიკვირსო, – ნაირამ დასძინა, როცა ეს საუბარი
მამცნო, – რასაც მე ვფიქრობ, მასაც ის შთაბეჭდილე-
ბა დარჩა, ეტყობა, მთელი შემოქმედების ცოდნა არცაა
აუცილებელი, ერთი ნოველაც კმარა, რათა მიხვდე, რა
რანგის მწერალთან გაქვს საქმეო.

ამ წიგნის გამოცემა, სხვადასხვა მიზეზთა გამო,
გაჭიანურდა, მაგრამ ნამდვილად ღირდა ლოდინად.

ბასროლა – შარავანდი

პატრიკ მოდიანოს „უცნობი ქალები“ მოთხრობების ციკლი უფროა, ვიდრე რომანი, თუმც ავტორს სწორედ რომანად ჩაუფიქრებია. მისთვის სამი დამოუკიდებელი ამბავი იმ შინაგანი ძაფებით უკავშირდება ერთმანეთს, დაცალკევება რომ აღარ მოუნდომებია და ამერიკული რომანის ერთი განშტოების ყაიდაზე გაუმთლიანებია საერთო სათაურის ქვეშ.

შინაგანი ძაფები კი ახალგაზრდა ქალის ბედია, უფრო სწორად, უბედობა, სამივე თავსა თუ მოთხრობაში მძაფრად რომ წარმოსახულა – ცხოვრებაში ახალფეხშედგმული და დაბნეული გოგონების ფორიაქი და სულიერი ჭიდილი, გზისა თუ ადამიანის ძიება და იმედგაცრუების სიმწარე.

სასტიკი სინამდვილე და რომანტიკული სულის გოგონა – ასეთია კონფლიქტის არსი; და ეს კონფლიქტი სულაც არ არის მხოლოდ პერსონაჟის სულში ჩაბრუნებული. მან ვერ უნდა გადალახოს გარემომცველი რეალობა, დაითრგუნოს მისი გულგრილობითა და უღმობელოებით და ასცდეს ნაოცნებარ გზას, რომანტიკული იდეალის ნაცვლად ხელთ შერჩეს დაცემული მორალისათვის ნიშანდობლივი კანონები თუ სულაც დამნაშავეის ხვედრი.

პატრიკ მოდიანო თანამედროვე ფრანგი მწერალია და შეუფერადებლად წარმოსახავს საფრანგეთის სინამდვილეს, არ ჩქმალავს იმ სოციალურ და, რაც მთავარია, ზნეობრივ პრობლემებს, რომლისგანაც თავი ვერ დაუღწევია ამ ჩვენთვის საოცნებო ქვეყანასაც. ადამიანის ბედი

კვლავ და კვლავ დრამატული რჩება და ეს დრამატიზმი გაყვება ყოველთვის კაცობრიობას.

მოდინოს სახელი პირველად გამოჩნდა ჩვენს კულტურულ გარემოში და ისიც იმავე გზით – საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს, საქართველოში საფრანგეთის საელჩოსა და ალექსანდრე დიუმას სახელობის ფრანგულ-ქართული კულტურის ცენტრის ხელშეწყობით, რა გზითაც სხვა არაერთი ნიგნიც ამეტყველდა ქართულ ენაზე. მართალია, ეს თარგმანი ერთგვარად სცოდავს სტილური ხელოვნების თვალსაზრისით, მაგრამ ეკა ენუქიძე შორეულ წარმოდგენას მაინც გვიქმნის ამ უდავოდ საინტერესო მწერალზე, რომლის ნიგნიდანაც განსაკუთრებით მძაფრი და ამბლელვებელია მეორე ამბავი, და არამარტო იმიტომ, რომ ყველაზე ტრაგიკულია – ბოლოსდაბოლოს, მკვლელობით მთავრდება. ამას გარდა: მკვლელობა ხდება არა აფექტში, არამედ პიროვნული ღირსების გადასარჩენად. ესაა თავის დაცვა მოძალადისაგან, ესაა ამბოხი ცხოვრების იმ წესის წინააღმდეგ, რომელიც წინ გელობება და არ განებებს ადამიანურ ცხოვრებას. ეს ყოველივე ძალიან კარგი, მაგრამ მხატვრული თხზულება აღზრდის კოდექსი არ არის, არც ზნეობის სახელმძღვანელო, მარტოდენ მორალური მხარე რომ იწვევდეს ჩვენს დაფიქრებასა თუ აღტაცებას.

რომანის ამ ნაწილში ყველაზე მკაფიოა რომანტიკული სხივი, რომელსაც ქმნის თანდათან გამოკვეთილი მამის ლანდი. ეს ლანდი თავიდან მხოლოდ გაიელვებს მთავარი გმირის გონებაში და იწვევს გაორებულ გრძნობას, მერე და მერე კი მამის ხსოვნა აძლევს იმ ძალას, რომ მამისავე ნაქონი რევოლვერით მოუღოს ბოლო მოძალადეს.

„სროლაში მამაჩემის ნიჭი გამომყვა ალბათ, რადგან ბატონი პირველივე გასროლით მოვკალი“ – ესაა ფინალური ფრაზა, ის მოკვეთილი, გულისშემძვრელი აკორდი, რომელიც კიდევ უფრო მოუხდებოდა მთელი რომანის

დასასრულს. ეს გასროლა შარავანდად ადგას თანდათან გაძლიერებულ რომანტიკულ ხაზს და ამიტომაც აღიქმება არა გარეგნულ ეფექტად, არამედ შინაგანი ლოგიკით შემზადებულ ფინალად.

ვერა, ვერ არის მესამე ამბისა და რომანის ფინალი ასეთი მძაფრი და მოხდენილი, იმას პირველი ამბის დასასრულიც კი გადაამეტებს მოულოდნელი შემობრუნებით: გოგონას შეყვარებული დამნაშავე რომ აღმოჩნდება და პოლიცია ბოლოსდაბოლოს მაინც მიაგნებს, მიუხედავად მისი შეცვლილი პასპორტისა.

მესამე ამბავი ცოტა ბუნდოვნადაც კი მთავრდება, ასე მოჩანს ამ ორი ფინალის ფონზე და, ავტორი მე რომ ვიყო, ალბათ ადგილებს შევანაცვლებდი – მესამე ამბავს თავში გადავიტანდი, მერე პირველი მოჰყვებოდა და მეორე კი დააბოლოვებდა შემძვრელი ფინალით, რომელიც კომპოზიციურად უფრო შეკრავდა რომანს, სამივე გოგონას დრამატული ბედის განზოგადებულ დასასრულად აღიქმებოდა. მაგრამ პატრიკ მოდიანოს „უცნობი ქალები“ ისაა, როგორც ავტორს განუზრახავს მისი დალაგება და ჩემი სურვილი თავების გადაადგილებისა მხოლოდ იმ უკმარისობის განცდას გამოხატავს, რასაც კარგი წიგნის მოულოდნელი ხარეები იწვევს ხოლმე.

მაინც რა აზრისანი არიან ამ მწერალზე საფრანგეთში?

დომინიკ რაბატეს აზრით: ისევ და ისევ ძიება ქმნის პატრიკ მოდიანოს რომანების ნარატიულ ქსოვილს და შესძენს მას განსაკუთრებულ ბუნდოვანებას. მისი რომანების ნახევარტონებით შექმნილი ატმოსფერო, გაიდელეებული წარსულით შეფერილი, სრულიად განსაკუთრებულ სიბლსა ქმნის. იგრძნობა რალაცის საფრთხე და მძაფრია მელანქოლიის შეგრძნება. პერსონაჟები ცდილობენ იცხოვრონ ეგზისტენციური სიმსუბუქით, რაც ერთადერთი საშუალებაა კაემნისაგან თავის დასაღწევად.

ისტორია სიზმრის სახითაც შეიძლება იყოს მოწოდებული – ამ კუთხიდან აღიქვამს ჟან-პიერ სალგასი მოდიანოს ერთ-ერთ რომანს, თვითონ მწერალს კი ფრანგული პროზის გრავიტაციულ ცენტრად მოიხსენიებს.

ჟოელ შმიდტი კი აღნიშნავს: მოდიანო მისთვის უცნობ გერმანულ ოკუპაციაზე ქარაგმული, თავგზის ამრევი (ამ სიტყვის ეტიმოლოგიური მნიშვნელობით) და, იმავედროულად, მიმზიდველი ტონით მოგვითხრობსო.

ყველა დაკვირვებას აქ აღარ გავიმეორებ, საგულისხმო ისაა, რომ ფრანგი კრიტიკოსებისათვის წარმოდგენილია თანამედროვე ფრანგული პროზა პატრიკ მოდიანოს გარეშე, ვინც გამოკვეთილი სახით ჩანს და მონანილუა იმ ცოცხალი სალიტერატურო პროცესისა, ძარღვს რომ უნარჩუნებს ეროვნული მწერლობის მდინარებას.

ეს მოსაზრებანი კი ჩვენი მკითხველისათვის ხელმისაწვდომი გახდა იმავე კულტურული გარემოს წყალობით, თვითონ მოდიანოს რომანი და კიდევ სხვა წიგნებიც რომ დაგვიღაგა თაროზე და განსაკუთრებით მაინც ჟურნალ „აფრის“ მერვე წიგნი და მარგარეტ იურსენარის „აღმოსავლური ნოველები“ გახდა მახლობელი ჩვენი სალიტერატურო ცხოვრებისათვის.

პატრიკ მოდიანოც უთუოდ გამოიკვლევს გზას ჩვენსკენ და ეს რომანი (კარგია, თუ ასე მოხდება) იქცევა სანინდრად ამ მელანქოლიური და მძაფრი ვნებებით აღსავსე სამყაროს უფრო უკეთ გასაცნობად, მოდიანოს ბელეტრისტიკა რომ ჰქვია.

რაც შეეხება ამ ორ წიგნს:

დომინის რაბატეს „ფრანგული რომანი 1900 წლიდან“ (თარგმნეს მზია ბაქრაძემ და სიბილა გელაძემ)

და

ჟან-პიერ სალგასის, **ალენ ნადოსა** და **ჟოელ შმიდტის** ერთობლივ ნაშრომს „თანამედროვე ფრანგული რომანი“ (თარგმნეს ირმა ჯაჯანაშვილმა, ვისი სადრა-

ქემ, ელდარ ჭიჭიაშვილმა, მარინა მიქაძემ, ელიზაბეტ ცაყამ და შორენა ნინიაშვილმა).

თვითონ სახელწოდებანიც მკაფიოდ მეტყველებს, რის წარმოჩენასაც ისახავენ მიზნად ავტორები.

ეს ორი ნიგნი ერთმანეთს ავსებს ჯერ მარტო ქრონოლოგიურადაც: რაბატეს ნარკვევი პადაპა აღწევს XX საუკუნის 90-იან წლებამდე, სამი კრიტიკოსის ერთობლივი ნიგნი კი სწორედ საუკუნის მიწურულს უტრიალებს და რეტროსპექტულად იხსენებს 50-60-იანი წლების სალიტერატურო ცხოვრებას.

ორივე ნიგნში გამორჩეულ ნიშანს ეტად აღინიშნება 1968 წლის მაისი, როგორც ახალი შემობრუნების სანყისი, არა ათწლეული ანდა წელი, არამედ სწორედ ეს ერთი თვე.

„ხომ არ მოსპო რომანმა ყველა სხვა ჟანრი? ხომ არ ემუქრება თავად რომანს გაუფასურება? იქნებ მისი სიჯანსაღე მხოლოდ ნილაბია, რომ დაიფაროს კინოსა და ტელევიზიის მასალად მონოდებული ამ ლიტერატურული ფორმის სიკვდილი?“ – კიდევ ერთხელ წამოჭრის ამ მწველ კითხვებს რაბატე და მიიჩნევს, რომ ამ კითხვებმა ჩამოაყალიბა საუკუნის ლიტერატურული დვრიტა და მათზე პასუხის ძიება გახდა რომანის აღორძინების უმთავრესი მიზეზი. – ამგვარი საკვირველი პარადოქსი რომანისათვის ალბათ ნიშნულია, მაგრამ საფრანგეთში მეტი სიმკვეთრით ჩანს; საფრანგეთი ხომ ის ქვეყანაა, სადაც თეორიულ კამათს ყოველთვის გამორჩეული ადგილი ჰქონდა მიკუთვნებულიო, – დასძენს მკვლევარი და, რომც არ შეგვახსენოს, ჩვენც ძალდაუტანებლად მოგვაგონდება ჟიდი, მალრო თუ სარტრი.

„...არ უნდა ვენდოთ ქრონოლოგიის ყალბ სიცხადეს, – ამას უკვე საღვასის ნარკვევში ამოვიკითხავთ, – რადგან იგი მხოლოდ ლიტერატურული სივრცის ილუზორული საყრდენია. მწერლები თანამედროვეებად არც წლებისა და

არც თაობათა სამოქალაქო მდგომარეობის მიხედვით არ ჩაითვლებიან. ისინი გაუთავებლად იგონებენ წინაპრებსა და წინამორბედებს (ცნობილია ლოტრეამონის ზღვარი, რასაც მისი „თანამედროვეებისათვის“ არ უარსებია)... ჩვენი სელექცია კალენდარს სცდება. ლიტერატურის საზღვრები განუწყვეტლივ მოძრაობს, დიდ თუ მცირე ჟანრთა, ავტორთა, წიგნთა იერარქიები მობილურია. ესა თუ ის პარალიტერატურული ტიპის ნაწერი შეიძლება თანდათან დაკანონდეს, ანდა დაკანონების იდეაც კი შეირყეს... ტექსტების დროითი და სივრცისეული ცვლილება, ჩემი აზრით, ბოლო სამი ათწლეულის მთავარი მოვლენებია“.

ალენ ნადოს მიაჩნია, რომ მოძველდა ბევრი სქემა და არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ისტორია – საფრანგეთისა საერთოდ და განსაკუთრებით კი ლიტერატურისა – შედგება მრავალი უმნიშვნელო და ნელი ევოლუციისაგან, რომელიც ხან უცებ აჩქარდება, ხანაც ირღვევა და იქსაქსება ცარიელი პერიოდებით.

ყოელ შმიდტის დაკვირვებით კი: არასოდეს მიუღიათ გამომცემლობებს იმდენი ხელნაწერი, არასოდეს ყოფილა მოყვარულ მწერალთა ისეთი სიმრავლე, როგორიც დღესაა; არასოდეს აწეულა მწერლის პრესტიჟი ისეთ სიმაღლეზე, რომ ყველაზე გავლენიანი პოლიტიკოსებისა თუ უდიდესი ტელე-რადიო ჟურნალისტებისთვის წიგნების გამოქვეყნებისა და სამწერლო დიდების მოპოვების სურვილი აღეძრა.

მისივე კრიტიკული თხზულების ფინალი თითქოს ამ ერთი ნარკვევის კი არა, ორივე თეორიულ-ანალიტიკური ნაშრომის დაგვირგვინებაა: „იმ დროის განმავლობაში, როცა ეს სტრიქონები იწერება და მათ გამოქვეყნებამდეც, ფრანგული რომანი კვლავ მოისხამს ახალ ნაყოფს და შეიძლება უფრო წვნიანსაც კი“.

ეს იმედოვნება მსჭვალავს ორივე წიგნს, სადაც არაერთი მახვილი დაკვირვება თუ ღრმა ანალიტიკური

თვალსაზრისი შეგვხვდება, ბევრ საინტერესო ცნობასაც ამოვიკითხავთ (რად ღირს თუნდაც ის, რომ დღეს საფრანგეთში... 3000 რომანისტი ყოფილა) მსჯელობის ლოგიკურობა და განზოგადება კი ძალდაუტანებლად გადაგვიშლის თვალწინ მეოცე საუკუნის ფრანგული რომანის საერთო სურათს, მის მიღწევებსა და კრიზისსაც, იმ თავისებურებებს, რითაც ფრანგული რომანი ყოველთვის ახერხებდა და ახერხებს გამოირჩეს მსოფლიო სამწერლო ნაკადში. ამ ნაშრომთა ავტორებს ბევრი რამ აფიქრებთ თუ აეჭვებთ, მაგრამ არ აეჭვებთ რომანის მომავალი და კიდევ ერთხელ აბათილებენ რატომღაც გაჩენილ აზრს, თითქოს რომანს სიკვდილი ემუქრება. რომანი არ არის ის ჟანრი, მოდურ კაპრიზებსა თუ სხვა ახირებებს დაემორჩილოს და შეეგუოს აღსასრულს.

თვალწინ გადაგვეშლებაო...

დიახ, ორივე წიგნი ძალიან აფართოებს ჩვენს თვალსაწიერს, როდესაც მთლიან რეტროსპექტულ სურათად წარმოგვისახავს მეოცე საუკუნის ფრანგული რომანის ბედსა და ყოფას, მაგრამ კრიტიკულ-ესთეტიკურ აზრთან შეხება სიამოვნებასთან ერთად უთუო ნუხილსაც აღგვიძრავს გულში და მოგვაგონებს, რომ არ გაგვაჩნია მსგავსი წიგნები ქართულ რომანზე, არ გაგვაჩნია ასე ცოცხლად და საინტერესოდ დანერილი, მართალი და მიუკერძოებელი ნარკვევები, თორემ მდარე მსჯელობათა, უსუსურ „ნააზრევთა“ ნაკლებობას ნამდვილად არ განვიცდიდით.

...ისე მაინც რატომ არის პატრიკ მოდიანოს რომანები გრავიტაციული ცენტრი?

თითქოს გიგლიიდან ამოხეული ფურცლები გვეპოვნოს

რომ არ ვიცოდეთ, ვინ არის ავტორი მოთხრობისა „ედო და ეინამი“, მაინც ვიფიქრებდით, რომ ესაა ებრაელი მწერალი, ჩვენს რეალობაში რომ ცდილობს უღრმესი შრეების მიკვლევას ეროვნულ ხასიათსა და ფსიქიკაში და ამის ხელშესახებ წარმოჩენას.

რატომ მაინცდამაინც ებრაელი?

ბიბლიური სამყარო ყველა ქვეყნის ქრისტიან ავტორებსაც ღრმად აქვთ შეთვისებული, ფენა-ფენა შეუძლიათ გამორჩევა თუ აღდგენა როგორც საერთო მდინარეების, ისე ცალკეული განწყობილებებისა და ამ მოთხრობაში მაინც რას ვგრძნობთ ამისთანას, უთუოდ ებრაელი მწერალი რომ გვეგონება მის შემქმნელად? მითუმეტეს, რომ მოთხრობაში ხელჩასაჭიდი თითქოს არაფერია ამის სამტკიცებლად, გარეგნული რეალიები იქნებ სხვას გაცილებით მეტიც გამოეყენებინა.

და მაინც ვიფიქრებდით, რომ არ ვცდებით.

მართლაც ასეა, „ედო და ეინამი“ **შმუელ იოსეფ აგნონის** კალამს ეკუთვნის, ნობელის პრემიის ლაურეატი იმ ებრაელი მწერლის, ვის რომანსაც „აქამდე“ უკვე გაეცნო ჩვენი მკითხველი **მამუკა ბუცხრიკიძის** მეოხებით, რომელმაც ამჯერად ამ ვრცელი მოთხრობის ქართული ორეული გამოაქვეყნა **„ჩვენი მწერლობის“** ფურცლებზე (2001, 22 და 29 ივნისი).

სიუჟეტი არ არის რთული, იქნებ ბანალურსაც წააგავდეს, შეზავებულს სიზმრისეული და კოშმარული ხილვებით, რაც **ბალზაკის „შაგრენის ტყაყის“**, **ედგარ პოსა** თუ **ფრანც კაფკას** მხატვრული აზროვნების ფონზე დიდად ველარც გაგვაკვირვებს. მაგრამ ამ ბანალურობის, ამ ცნობილი სიზმარეულ-კოშმარული მანერის მიღმა საგრძნობია სწორედ ის მუხტი, ის იდუმალი მადლი, რაც აგნონს გამოარჩევს სხვა მწერალთაგან და წარმოგვიდგენს ბიბ-

ლიურ ავტორთა მემკვიდრედ, ოსტატურად რომ ახერხებს ძველი რიტმისა და მოდერნული მანერის შეზავებას და ამ გზით ძიებას უშორესი ფესვებისა, რაც – ჩვენი დღევანდელი ცნობიერებისა არ იყოს – მისთვის ისტორია კი არ არის, არამედ – გახსნილი ჭრილობა, არანაკლები რეალობა, ვიდრე გარემომცველი სინამდვილეა.

„...ისრაელის მოდგმის კაცს არ უნდა დასცდეს სიტყვა, რომელსაც საფუძველი არ ექნება ბიბლიაში, მეტადრე ისეთი რამ, რაც თავად ბიბლიასთან მოვა წინააღმდეგობაში. ბიბლიის კრიტიკოსთ ნუ გამახსენებ, რომლებიც ღვთის ცხოველ სიტყვას ნაღმა-უკულმა აბრუნებენ, ამგვარი რამ ქრისტიანი მწიგნობრებისაგან ისწავლეს, თუმცა გულის სიღრმეში მათ უწყიან, რომ ბიბლია, რომელიც მასორეტებმა გადმოგვცეს, შეუცვლელია. თუმცა ხასიდთა წმინდანებიც ხომ იხრებიან წმინდა წერილისაგან, მაგრამ წმინდანები წმინდანები არიან, თორას თორასათვის სწავლობენ, ზეცას ესწრაფვიან და აქვთ მათ პატივი შეიტანონ მორალური, რელიგიური თუ ღვთიური იდეა...“ – იტყვის ერთ-ერთი პერსონაჟი გამზო და ამ სიტყვებში ილანდება თვითონ აგნონის მიმართება ბიბლიურ სამყაროსთან. იგი აღიარებს წმინდა წიგნის შეუცვლელობას, მაგრამ რაკილა მწერალია და არა რაბინი, იხრება თორასაგან, თუმც თვითონაც ზეცისაკენ ისწრაფვის, ხასიდი წმინდანებისა არ იყოს – და აქვს პატივი მორალური და რელიგიური იდეების შეტანისა ბიბლიურ გადმოცემებსა და წარმოსახვებში.

„ბრძენისთვის კარგი ნიშანია, თუკი მას არ იცნობენ. პატივს ვცემ ბრძენს, ვინც ყველგან არა ჩნდება და თავი სცენის ვარსკვლავად არ გამოჰყავს“, – ამასაც გამზო ამბობს, ამჯერადაც იგია მწერლის შეხედულების გამომთქმელი; და შემთხვევითი არ არის, რომ სწორედ მის ირგვლივ იქსოვება სიუჟეტური ქარგა. თუმც დრამატული კონფლიქტის გმირები გინათი და გემულა არიან

– ბრძენკაცი და გამზოს მთვარეული მეუღლე, დაკარგული ენა რომ შემოუნახავს პირვანდელი შეურყვნელობით, მისი დიდებულება და სილამაზე. მთვარეულობა აქ ჩვეულებრივ სნეულებას არ უნდა გულისხმობდეს, რალაც უფრო მეტია, უფრო ღრმა სიმბოლიკით გაჟღენთილი, ფარული რიტუალის ძალით რომ უნდა ეზიაროს გემულა მთვარეს და შეინარჩუნოს გარდასული მეტყველების რიტმი და ყოველი ნიუანსი.

მაგრამ ტრაგიკულია რეალობა:

განყვეტილია ძაფები და ძნელდება შენარჩუნება იმ რიტუალისაც და იმ მადლისაც; გინათიც უნდა დაიღუპოს, გემულაც, ველარც ჯადოსნური ამუღეტების კვალს მიაგნონ და ხელნაწერებიც ჩაინაცროს – აქეთკენ მიდის თხრობა თავისი მკაცრი ლოგიკით.

თითქოს სასონარმკვეთი ფინალია, სხვა რა უნდა თქვა, მაგრამ ტრაგიზმის მიღმა მკაფიოდ გამოკრთის ის შეურყვეველი რწმენა, ბიბლიურ ავტორთათვის რომ არის ნიშანდობლივი და ასე ცხოვლად დასტყობია შმუელ იოსეფ აგნონს, მის მაგიურ რეალისტურ აზროვნებას.

თითქოს ბიბლიიდან ამოხეული ფურცლები გვეპოვნოს.

არადა, გარეგნულად სხვა თხზულება უფრო შეიძლება გეგონოს ბიბლიური ყაიდისა.

ქიკათა პოეტური გუნება

ბევრი წიგნი არ გახმაურებულა ისე 70-იან წლებში, როგორც შოთა ლომსაძის „სამცხე-ჯავახეთი“, ერთი საუკეთესო მონოგრაფიათაგანი, ქართულ ისტორიოგრაფიას დედოძარღვს რომ უნარჩუნებდა – გარიდებულს ყოველგვარ სიყალბეს, რეჟიმის წინაშე მორჩილებას. ჯერ მარტო ტარიელ ჭანტურიას აღფრთოვანებული ლექსიც „სახალხო სპექტაკლი: ქაჯეთის ციხის აღება“ (როგორც

პოეტური მინანერი ამ მონოგრაფიაზე) კმარა მაშინდელი განწყობილების აღსადგენად. ეს ის წიგნია, უამრავი სანდო დოკუმენტითა და მართებული მსჯელობა-ანალიზით სავსე, რომელიც, თავისთავადი სამეცნიერო ღირებულების გარდა, კიდევ ერთხელ მოგვაგონებდა და გვაგულიანებდა მოშლილი საზოგადოებრივი ცნობიერების გასამრთელებლად და საქართველოს უტყუარი ისტორიული მატრიანის შესაქმნელად.

მერე გამოიცემა „ახალციხური ქრონიკები“, „მიხეილ თამარაშვილი და ქართველი კათოლიკენი“, „მესხები“... დაიბეჭდება რამდენიმე პოეტური კრებულები – შოთა ლომსაძის პიროვნების მეორე იპოსტასის გამომხატველი.

მეცნიერის პოეტურ გატაცებას ჩვენში რატომღაც ირონიულად უყურებენ, თითქოს ნამდვილი მეცნიერება თავის უმაღლეს და უკეთეს გამოვლინებაში პოეტური არ იყოს. ბოლოსდაბოლოს, პოეზია სხვა რა არის, თუ არა სიზუსტე და სილამაზე, წარმოსახვის ის ძალა, ფაქტებისა და მოვლენების სიღრმეში რომ ჩაგახედებს და მათ შორის არსებულ იდუმალ ძაფებს მიგაგნებინებს. და მეცნიერებაც სხვა რა არის.

ყოველთვის მჯეროდა, რომ თუ კაცი პოეტი არა ხარ, ვერც მეცნიერად ივარგებ, თუმც სულით პოეტი-სათვის სულაც არ არის აუცილებელი ლექსებს წერდეს, მთავარია პოეტური განცდით გასხივოსნებული დაიარე-ბოდეს ამქვეყნად და რასაც ხელს მოჰკიდებს, სილამაზე და სინატიფე შესძინოს.

შოთა ლომსაძეს ლექსები რომც არ დაეწერა, არავინ დაეჭვდებოდა მის პოეტურ სულიერებაში.

მისი ლირიკული კრებულები მხოლოდ რეალურად ადასტურებს იმას, რაც ისედაც ადვილი მისახვედრია ყველასათვის, ვისაც გაეგება შოთა ლომსაძის სამეცნიერო ძიებებისა და სასიკეთო ნაყოფის ფასი.

„ალიონის“ ერთ-ერთი სალიტერატურო მიმოხილვისას საშუალება მქონდა გამომეთქვა ღრმა პატივისცემა

ამ მოღვაწის მიმართ. ეს მაშინ, როდესაც ვსაუბრობდი მის წიგნზე „მესხები“ – XIX საუკუნის მეორე ნახევარში მესხთა გამოხსნისა და კონსოლიდაციის სურათს რომ წარმოსახავდა, აგრეთვე აანალიზებდა 1918-19 წლებში ამ მხარეში გაჩაღებული ომის მიზეზებს.

მაშინ საგანგებოდ ვერ გამოვარჩიე მონოგრაფიის ერთი თავი „აკაკი ჩვენი, ვითარცა სულხან-საბა ორბელიანი“, ცალკე სასაუბროდ გადავდე შემდგომი დროისათვის, მაგრამ ეს შემდგომი დრო – სხვადასხვა მიზეზთა გამო – აღარ დადგა და დღემდე მწყდება გული, რომ ეს საგულისხმო ეპიზოდი ჩაკარგულია წიგნის ფურცლებზე და ვერ შემოვიდა სამეცნიერო თუ პუბლიცისტურ მიმოქცევაში.

შოთა ლომსაძის მსჯელობის მიხედვით, აკაკი წერეთლის მოგზაურობა ევროპაში არა ყოფილა მარტოდენ პირადი მოტივებით ნაკარნახევი – მკურნალობა თუ ზრუნვა ნობელის პრემიის მოსაპოვებლად. ეს საბურველი უფრო იყო ნამდვილ მიზანთა შესანიღბად – შეხვედროდა რომის პაპს და, ქართველ კათოლიკეთა საკითხის მოგვარებასთან ერთად, მოესინჯა ვითარება, თუ რა იმედი არსებობდა, საქართველო დასავლეთის მფარველობას დალოდებოდა, იმ რეალურ შეწევნას, რუსეთისაგან თავდასაღწევად კიდევ უფრო რომ აღანთებდათ.

ეს იყო პოლიტიკური ნაბიჯი, დიპლომატიური მსვლელობა, რაც ძალდაუტანებლად მოგვაგონებს სულხან-საბა ორბელიანის მგზავრობას იტალიასა და საფრანგეთში და ეს პარალელი მკვლევარს ამიტომაც ალუნიშნავს საგანგებოდ.

მაგრამ აკაკი წერეთლის აუდიენცია რომის პაპთან ჩაიშლება, მიუხედავად იმისა, რომ მიხეილ თამარაშვილს უკვე ჰქონდა ნებართვა მოპოვებული. აკაკი იძულებული ხდება სასწრაფოდ დაბრუნდეს საქართველოში, თანაც პოლონეთისა და რუსეთის გავლით. დიდი მიხვედრა არა

სჭირდება, რომ მის დასაბრუნებლად რუსეთის საიდუმლო პოლიციას უზრუნია.

აკაკის განზრახული ჰქონია კიდევ ერთხელ ემოგზაურა ევროპაში და გაემართლებინა ის იმედი, ქართველთა მესიას რომ უნოდებდნენ, მაგრამ განზრახვას აღსრულება არ ეწერა.

და მაინც:

აკაკი წერეთელი სულხან-საბას გზას რომ მიჰყვებოდა, მეტად ფასეული მიგნებაა აკაკის ბიოგრაფიისთვისაც და საქართველოს ჭეშმარიტი ისტორიისთვისაც.

ოღონდ ამ ეპიზოდს მხოლოდ იმიტომ არ ვიხსენებ, რომ მაშინ გულს დამაკლდა. საბაბი გახდა შოთა ლომსაძის ახალი ნიგნი – ეს უკვე მცირე ფორმატისა – „მესხები და მესხეთი“, რომელიც წარმოადგენს ისტორიულ ესკიზს, სრულ სურათს უძველესი ხანიდან ბოლო დრომდე. აქ თავმოყრილია ყველა ის დასკვნა თუ დადგენილი ფაქტი, რისი მიკვლევაც და დალაგებაც მოხერხდა აქამდე.

ეს ნიგნი კიდევ ერთხელ გვიდასტურებს, რაოდენ მნიშვნელოვანია ასეთი ქრონოლოგიური ჩარჩოს შექმნა ამა თუ იმ ქვეყნისა თუ მისი ცალკეული მხარეებისათვის, ის კი არა, ისტორიის ამა თუ იმ მონაკვეთისთვისაც.

თითქოს ხელისგულზე გიდევს ისტორიის მდინარება ყველაზე გამორჩეული შენაკადებითურთ.

შთამაგონებელი ამ ყაიდის ნარკვევის შექმნისა უთუოდ ის უმწვავესი პრობლემაა, რომელიც ეხება მაჰმადიან მესხთა ჩამოსახლებას თავიანთ მკვიდრ მიწა-წყალზე – საიდანაც აჰყარეს 1944 წლის ნოემბრის ერთ სუსხიან ღამეს და დედანულიანად უკრეს თავი შუა აზიაში. მკითხველისათვის კარგადაა ცნობილი ის მღელვარება, რაც ამ პრობლემის ირგვლივ არსებობს აგერ ოც წელიწადზე მეტია და ვერა და ვერ ჩაცხრა. მკითხველისათვის ცნობილია შოთა ლომსაძის პოზიცია – იგი მომხრეა მაჰმადიან მესხთა დაბრუნებისა საქართველოში, ოღონდ

ნიგნი, მოლოდინის საპირისპიროდ, სულაც არ არის პუბლიცისტურად გამჭაფრებული. ისტორიკოსი ცდილობს შეინარჩუნოს სრული მიუდგომლობა და მკითხველს არ მოახვიოს თავისი აზრი, უბრალოდ მოუთხროს, დაანახვოს, აგრძნობინოს.

იგი გადასახლებულ მესხებს არ მიიჩნევს თურქებად, მისთვის ისინი მაჰმადიანი ქართველები არიან, რომელთა დაბრუნებაც აუცილებელია მშობლიურ წიაღში, ოღონდ არც იმას ფარავს, რომ რუსეთის გეგმაზომიერი და მზაკვრული პოლიტიკის გამოისობით მესხთა დიდ ნაწილს ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში დააკარგვინეს არამარტო ენა და სარწმუნოება, არამედ ეროვნული ცნობიერებაც.

ასე რომ, ბუნებრივი და უმტკივნეულო ალბათ ვერ იქნება მათი დაბრუნება საქართველოს მიწა-წყალზე, მი-თუმეტეს, ასერიგად გართულებულ ყოფაში.

ამიტომაც აუცილებელია გონივრული სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა – მათი თანდათანობითი ჩამოსახლება და არა ერთბაშად, გაფანტვა მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე და არა მჭიდროდ დასახლება ერთ მხარეში... ასე თანდათანობით გახდებიან ისინი ნაწილი საერთოქართული ცნობიერებისა, ასე აღდგება მივიწყებული წარსული და გამრთელდება გადაჭრილი ფესვები. ხოლო ვინც ვერ იგუებს ასეთ გარემოს, ის თავის გზას მონახავს და ჩვენ კი სანაწური აღარ გვექნება – ჩვენი მხრივ ხომ ვცადეთ ყველაფერი, რაც შეიძლება გვეცადა ისეთ ტრაგიკულ რეალობაში, დღეს საქართველოს რომ უდგასო.

„მესხები და მესხეთი“ უთუოდ უნდა გაიცნონ იმ ადამიანებმა, ვინც მონდომებულნი არიან წინაპართა მიწა-წყალზე დაბრუნებას, და თუკი შეიყვარებენ და საკუთარ ისტორიად აღიარებენ ამ ლაკონურად მოთხრობილ მატრიანეს, ნამდვილად ეცოდინებათ, თუ სად მოდიან და რა მოვალეობა დაკისრებულია.

თუნდ ეს მოვალეობა ზოგს საკმაოდ ღრმადაც აქვს შეცნობილი და საამისო ნიშნუში ამ წიგნშიცაა ჩართული. ესაა ახალციხის რაიონის სოფელ გიორგიმინდიდან უზბეკეთში გადასახლებული ნასარიძის ბარათი ჯარში მყოფი უმცროსი ძმისადმი:

„იცოდე, რომ ქართველი ჩვენი ფესვია. როგორც ხის ტოტს არ შეუძლია სიცოცხლე უფესვებოდ, ისე ჩვენიც არ შეგვიძლია ვიარსებოთ საქართველოს გარეშე. ეგ ქართველი ბიჭები ჩვენი სისხლი და ჩვენი ხის ტოტებია. გახსოვდეთ, ჩვენი ფესვი – საქართველოა. ეს იცოდე შენ და იცოდნენ სხვებმაც“.

აი, ერთობლივი ისტორიისა და ერთიანი სისხლის კივილიო, – დასძენს მკვლევარი და ალბათ უპრიანიცაა სწორედ აქ მოვათავოთ ჩვენი ეს მორიგი საუბარიც უეკრანოდ.

რატომ შეიძლება ისვენებდეს ღმერთი?

ექვს დღეში შექმნა ღმერთმა ცა და მიწა, ზღვა და ყველაფერი, რაც მასშია, და მეშვიდე დღეს შეისვენა; ამიტომაც აკურთხა უფალმა ეს დღე – შაბათი – და წმინდაჰყო იგი.

ასე გადმოგვცემია ბიბლიიდან, და თუმც ამ დღის წმიდად კურთხევა ისედაც მიგვანიშნებს, როგორ უნდა მოვიქცეთ შაბათს, ძველი აღთქმა მაინც დაბეჯითებით შეგვაგონებს: არა საქმე არ გააკეთოთ, არც შენ, არც შენმა ვაჟმა, არც შენმა ასულმა, არც შენმა ყმამ, არც შენმა მხევალმა, არც შენმა პირუტყვმა, არც შენმა მდგმურმა, სახლში რომ გყავსო.

ჩვენთვის ეს (დასვენება მეშვიდე დღეს) ის ჭეშმარიტებაა, რომელიც ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილა ცხოვრების კანონად, იმ აუცილებლობად, რომ

შრომამ არ გვმთანთქოს და ამოსუნთქვისა და ძალთა მოკრების დრო გვექონდეს, მაგრამ ნუთუ არ უნდა ჩავევირვებოდით, რომ რატომ მოუპოვებია ამ „სოციალურ-ჰიგიენურ“ მითითებას ისეთი მნიშვნელობა, იმ მცნებათა შორის რომ მოქცეულა, რომელიც აყალიბებს ფუნდამენტურ რელიგიურსა და ეთიკურ პრინციპებს? ამასთან, რით აიხსნება, რომ ღმერთი ისვენებს მეშვიდე დღეს, რას ნიშნავს ღმერთის „დასვენება“? ნუთუ იგი ანთროპომორფული არსებაა, რომელსაც ესაჭიროება სულის მოთქმა ექვსდღიანი მძიმე შრომის შემდეგ?

გაფიქრიათ თუ არ გაფიქრიათ ამის თაობაზე?

ყოველ შემთხვევაში, ახსნით ალბათ ვერ ახსნიდით.

ერიხ ფრომიც უკვირდება ამ ვითარებას, ცდილობს ამოიცნოს, რა იგულისხმება „ღმერთის დასვენებაში“ და ძიების გზაზე სხვა ასევე ძნელად ასახსნელ გარემოებებსაც წარმოაჩენს.

იმავე ბიბლიაში შაბათი დღის დაცვა უკავშირდება არა ღმერთის დასვენების მეშვიდე დღეს, არამედ ეგვიპტიდან გამოსვლას: „...გახსოვდეს, რომ ყმა იყავი შენც ეგვიპტის ქვეყანაში და გამოგიყვანა უფალმა, შენმა ღმერთმა, მაგარი ხელით და შემართული მკლავით. ამიტომაც გიბრძანა უფალმა, შენმა ღმერთმა, შაბათი დღის შენახვა“.

ნუთუ წინააღმდეგობაა ამ ორ პასაჟს შორის?

თუ არა, რატომ შეიცვალა ღმერთის დასვენება ეგვიპტიდან გამოსვლით?

ძველ აღთქმაში ადამიანი, ვინც შეშას აგროვებდა შაბათ დღეს, სიკვდილით დაისჯება ღვთის მცნების დარღვევის გამო.

ერთდღიანი დასვენება „სოციალურ-ჰიგიენური“ მოვლენა რომ იყოს და სულის მოსათქმელად განსაზღვრული, შეშის შემგროვებელი ასე რატომ გაინიერბოდა?

რა სისასტიკეა!.. მაგრამ ესაა იგავი, რომლის სწორად ნაკითხვასაც უნდა შევეცადოთ.

ნურც ის გამოგერჩება, რომ ბიბლია კრძალავს არამართო მუშაობას, თანამედროვე აზრით, არამედ სხვა მოქმედებასაც: არ შეიძლება ცეცხლის დანთება, თუნდაც ეს სულ იოლად შეგეძლოს, არც ბალახის ღეროს ამოგლეჯა მიწიდან, არც ყვავილის. არ შეიძლება ატარო რაიმე, თუნდ ისეთი მსუბუქი, როგორიც ცხვირსახოცია.

ხომ არ არის ეს თავდაპირველი „გონივრული“ ნესის შესრულების უაზროდ გაზვიადებული სიმკაცრეო, – წამოჭრის შეკითხვას ფრომი, რათა იქვე მოადვენოს: შაბათის ადამიანის სიმბოლური მნიშვნელობის უფრო დანვრისებრი ანალიზი დაგვანახებს, რომ აკვიატებულად გადამეტებული სიმკაცრე არაფერ შუაშია, მუშაობისა და დასვენების ცნება გულისხმობდა სულ სხვას, ვიდრე დღეს წარმოგვიდგენიაო.

მუშაობა – ბიბლიური კონცეფციით – არის ადამიანის ათასნაირი ჩარევა ბუნების სამყაროში, მნიშვნელობა არა აქვს, ეს ჩარევა შემოქმედებითი იქნება თუ დამანგრეველი. დასვენება კი სიმშვიდეს გულისხმობს ადამიანსა და ბუნებას შორის. ადამიანის მიერ ბუნების სიცოცხლეში ოდნავი ცვლილებაც კი დასვენების დარღვევაა.

და ფრომი შაბათს განგვიმარტავს, როგორც სიმბოლოს ადამიანსა და ბუნებას შორის, ადამიანსა და ადამიანს შორის სრული ჰარმონიისა. დასვენების ჟამს – ბუნების ან საზოგადოების პროცესში მონაწილეობას რომ არ ღებულობს – ადამიანი თავისუფალია ბუნებისა და დროის კავშირებისაგან, თუნდაც კვირაში ერთი დღით.

დროის ჩარჩოში მოქცეული ადამიანი თავს აღწევს ამ ტყვეობას. საათის ციფერბლატისაგან დაგლეჯილი დრო აღდგება თავისი ნამდვილი სახით – მარადიულობას შერწყმული. ესაა არა გაყინვა გარკვეული ჟამისა, არამედ კოსმიური დროის შეჩერება და შემობრუნება დასაბამისა, როდესაც არ არსებობდა მტრობა და შუღლი ადამიანებისა ბუნებასთან, ცხოველებთან, ერთმანეთთან... სულ

უბრალო საქმეც კი კოსმიური დროის ხელყოფაა, სინმინდის შებლაღვაა. ცოდვითდაცემის შემდგომ ის რეალობა, სადაც მოქცეულია ადამიანი, სხვაგვარ წეს-კანონებს განარიგებს, მაგრამ თუკი გინდა შენში გადაარჩინო აბელური სანყისი, გადაარჩინო რომანტიკოსი, უცვლელად შეინარჩუნო ადამიანური არსი, ნუ გაუძალიანდები ჰარმონიას, ნუ შეენინააღმდეგები წამიერ აღდგენას დასაბამიერი ჟამისა, ნუ შეგანუხებს გადაუდებელი საქმეები.

იმას ყოველთვის მოასწრებ.

რა არის ეს, სიზარმაცის აპოლოგია?

არა, წამიერი გარინდება, ერთდღიანი ამოსუნთქვა ღვთივდადგენილი კანონია და მისი სიმბოლური აზრი ნულარასოდეს დაგრჩება შეუმჩნეველი.

ჩემი დაგლეჯილი, ყოველთვის, ყოველდღიურად ნაკუნ-ნაკუნ აჩეხილი დროის შემყურე ასეთ რაიმეზე არც უნდა გესაუბრებოდეთ, მაგრამ ერთია რეალობა და მეორე – ოცნება. ბოლოსდაბოლოს, ვინ წამართმევს უფლებას, წავიოცნებო მაინც და გულის სიღრმეში მჯეროდეს, რომ ოდესმე ჩემთვის შეჩერდება დრო – კოსმიური ჟამი აღდგება თავისი წამდვილი სახით.

კაცობრიობა გაერთიანდება ჭეშმარიტებასა და სიყვარულში – ირწმუნებოდა ფრომიც – და სიმბოლო ამ ახალი ჰარმონიისა, რომლის მიღწევაცაა ისტორიული განვითარების საბოლოო მიზანი – მესიის სახეაო.

და იქვე:

შეიძლება ბოლომდე გავიგოთ შაბათის ადამ-წესის მნიშვნელობა. შაბათი დღე განჭვრეტს მესიის დროს, მესიის დრო ხომ „მარადიული შაბათის“ დროდაა წოდებული, მის ჭეშმარიტ მაუნყებლად მიჩნეული. და როგორც თალმუდშია ნათქვამი, ისრაელის ყველა შვილს ერთხელ მაინც ბოლომდე რომ შეესრულებინა შაბათი დღე, მესია უკვე აქ იქნებოდაო.

ფრომის მსჯელობა ისეთი ნათელია და დამაჯერებელი, რომ მისი წიგნი კიდევ რომ დავხუროთ, უკვე

ჩვენი თაც მოვახერხებთ დასაბუთებას, თუ რატომ უკავია შაბათის ადათ-ნესს ბიბლიურ მოძღვრებაში ასეთი მნიშვნელოვანი ადგილი და რატომაა ის უფრო მეტი, ვიდრე თანამედროვე აზრით „დასვენების დღე“.

ის ხსნისა და თავისუფლების სიმბოლოა.

ხოლო ღმერთისათვის დასვენება აუცილებელი იმიტომ კი არ არის, რომ იგი დაიღალა, არამედ ეს აქტი გულისხმობს, რომ რაოდენ დიადიც უნდა იყოს ღვთის ქმნილება, მასზე უფრო მაღლა დგას მშვიდობა, როგორც მისი გვირგვინი.

ღმერთი ისვენებს იმიტომ, რომ თავისუფალია და ნამდვილად ღმერთია. სამყაროს შექმნამ თითქოს დაამდაბლა იგი და მეშვიდე დღის დასვენებით იგი უბრუნდება საკუთარ თავს – უზენაეს სრულყოფილებას.

და ადამიანიც მაშინაა ადამიანი, როდესაც წყვეტს მუშაობას, უბრუნდება საკუთარ თავს და სრულ ჰარმონიაშია ბუნებასა და მოყვასთან.

არა, არ არის ეს სიზარმაცის აპოლოგია.

ეგაა, ზედაპირზე შეჩერებას არ უნდა კმაროდე და ყოველთვის ცდილობდე იმის ამოცნობას მაინც, რისი მიკვლევაც ადამიანის გონებას შეუძლია.

მოვლენას ერთი კუთხიდან არ უნდა ვუმზერდეთ.

ფრომის ეს მრავალმხრივ საგულისხმო ანალიზი ჩართულია მის ნიგნში „დავინწყებული ენა“, რომლიდანაც ამოკრებილი სტატიები ცალკე კრებულად გამოიცა ქუთაისში სახელწოდებით „სიმბოლოები მითში, ზღაპარში, ადათ-ნესსა და რომანში“. მთარგმნელია ნუგზარ კუჭუხიძე, ვინც მატრიარქატსა და პატრიარქატს, საზოგადოებასა და პიროვნებას, ავტორიტარიზმსა და ჰუმანიზმს შორის არსებული წინააღმდეგობის ნათელსაყოფად მოიშველია ფრომისეული გააზრებანი, როგორც ამ მოვლენათა ღრმა კვლევის ნიმუში. გარდა შაბათის ადათ-ნესისა, თვალსაჩინო ფილოსოფოსი, ფსიქოლოგი და სოციოლოგი აანალიზებს ოიდიპოსისა და სამყაროს შექმ-

ნის მითებს, ზღაპარ „ნითელქუდას“ და ფრანც კაფკას რომანს „პროცესი“.

ერის ფრომი შემოქმედებითად გაიაზრებს ზიგმუნდ ფროიდის მოძღვრებას, კიდეც ეყრდნობა და კიდეც ეკამათება, ვთქვათ, არ იზიარებს ოიდიპოსის მითის მისეულ ინტერპრეტაციას და მიაჩნია, რომ ფროიდმა რალაცები ზედმეტად და ხელოვნურად გაართულა. ოიდიპოსს იოკასტა რომ შეყვარებოდა და ამიტომ შეერთო ცოლად, კიდეც შეიძლებოდა (მაშინაც ცოტა არ იყოს ნაძალადევად, მაგრამ მაინც) ამ მოქმედების დაკავშირება ადამიანის გაუცნობიერებელ მისწრაფებებთან, მაგრამ რაკილა იოკასტას თებელთა მონადინებით ირთავს (ქალაქის გადამრჩენი მეფედ უნდა დაადგინონ, მაგრამ თუ ოიდიპოსმა ქვრივი დედოფალი არ შეირთო, ისე ტახტს ვერ ელირსება), ყოველგვარი საფუძველი ეცლება ამ მითის ისეთ განმარტებას, როგორც ფროიდმა გაიაზრა, – ამგვარია ფრომის დასკვნა.

მაგრამ „ნითელქუდას“ ანალიზისას მთლიანად ექცევა ფროიდის კონცეფციის ტყვეობაში და, სიმბოლოებს მისი შეხედულებების ფონზე რომ განიხილავს, დაბეჯითებით მიიჩნევს, რომ ნითელი ხავერდის ქუდი... მენსტრუაციის ალეგორიაა. პატარა გოგონა, ზღაპრის გმირი, გადაიქცევა მოწიფულ ქალად და ეჯახება სქესობრივ ურთიერთობათა პრობლემას. დედის გაფრთხილება – „წესიერად იარე, გზიდან არსად გადაირბინო, თორემ დაეცემი და ჭურჭელი გაგიტყდება“ – ნიშნავს, რომ... ქალწულობის დაკარგვა საშიშია. მგელს გოგონას დანახვისას უძლიერდება... სექსუალური მადა; და ცდილობს გოგონას ცდუნებას. გოგონა ისჯება, რადგანაც გადაუხვია სათნოების გზიდან – მგელი, რომელიც ბებიის ტანისამოსს გადაიცმევს, ყლაპავს ნითელქუდას. მამაკაცი წარმოდგება შეუბრალებელი და ვერაგი ცხოველის სახით, ხოლო სქესობრივი აქტი აღწერილია, როგორც კანიბალიზმი

- მამაკაცი სანსლავს ქალს. სიძულვილი და წინასწარ უარყოფითად განწყობა მამაკაცის წინააღმდეგ განსაკუთრებით მკაფიოდ იჩენს თავს ზღაპრის დასასრულს. მგელი ეცადა ეთამაშა ფეხმძიმე ქალის როლი, მის ფაშვში ხომ ცოცხალი არსებანი იმყოფებიან. სამაგიეროს გადახდის ძველი კანონის მიხედვით, მგლის საქციელი დაისაჯა მისი დანაშაულის შესაფერისად: იგი დაიღუპა ქვებით, რაც უნაყოფობის სიმბოლოა; და ასე მასხრდება მისი სურვილი - ეთამაშა ფეხმძიმე ქალის როლი.

ეს მსჯელობა, რომელიც ერთგვარი შემოკლებით გადმოვეცი, ნუ გეგონებათ იუმორისტული წერილის პასაჟი. ის ისეთი ღრმა და აღიარებული მკვლევარის ნაკალმარია, ფრომი რომ ბრძანდებოდა. აი, რა შეიძლება მოხდეს, როდესაც ფროიდის თეორიას ნაძალადევად მოარგებენ თხზულებას, რომელიც სულ სხვა კანონებითაა შექმნილი. ფროიდის თეორია თუმც მაცდურია და ადვილად გიყოლიებს ამა თუ იმ თხზულებას მიუსადაგო, მაგრამ ასე თუ მოარგე, თვით ფრომს რომ დაემართა, „წითელქუდაც“ განზე დაგრჩება და ყველა სხვა თხზულებაც, კვლევის ნაყოფი კი მეტნაკლებად კომიკური იქნება. განა ამგვარი კომიზმის ქრესტომათიული ნიმუში არ არის „შუშანიკის წამების“ ანალიზი ფროიდის მოძღვრების შუქზე, მითუმეტეს, რომ ეს მოძღვრება ენციკლოპედიაში ჰქონდათ ამოკითხული?

ფრომის ქართულ გამოცემას დავუბრუნდეთ.

რაკილა სიმბოლურ ენას იკვლევს და მითებსა და სიზმრებს უკვირდება, შემთხვევითი არ არის, რომ საგანგებოდ განიხილავს ფრანც კაფკას „პროცესს“, როგორც სიმბოლურ ენაზე დანერილ თხზულებათა ნიმუშს.

„ეს რომანი რომ გავიგოთ, ისე უნდა წავიკითხოთ, თითქოს გვიყვებიან გრძელსა და რთულ სიზმარს და მასში დროსა და სივრცეში მომხდარი გარე მოვლენები გამოხატავენ სიზმრის მნახველი ადამიანის აზრებსა და

გრძნობებს“, – ესაა ის ძირითადი თეზისი, რომლის ირგვლივაც იქსოვება დახვეწილი, ღრმა ნიუანსებზე აგებული მსჯელობა და წარმოჩენილია „პროცესის“ არსი და კონცეფცია. მთავარი გმირი ამაოდ ცდილობდა რთულ კითხვებზე პასუხი სხვებისაგან მიეღო, მაგრამ სიკვდილის წინაშე მდგარმა, შიშის წყალობით, აღმოაჩინა, რომ ქვეყნად არსებობს სიყვარული და მეგობრობა, და რაოდენ პარადოქსულიც უნდა იყოს, იმ წუთას, როდესაც კვდებოდა, მან პირველად ირწმუნა ცხოვრება.

სხვათა შორის, ის, რაც დაემართა პერსონაჟს კაფკას რომანში, უილიამ ფოლკნერის მიხედვრით, დაემართებათ კამიუსა და ჰემინგუეის რეალურ ცხოვრებაში: დაიღუპნენ მაშინ, როდესაც პირველად ირწმუნეს ცხოვრება.

ეს ის კაშკაშა წამია, რომელიც მთელ ცხოვრებად ღირს.

...ერიხ ფრომის ეს კრებული მითის, ზღაპრის, ადათ-წესისა და რომანის სიმბოლიკაზე კიდევ ერთხელ გვიდასტურებს, რომ მითები არ არის „პირველყოფილ“ ხალხთა უბრალო ფანტაზიის ნაყოფი, ისაა რეალობა, რომელმაც შემოგვინახა წარსულის მზრუნველად დაცული მონღობა, უტყუარი და შეუმცდარი, და თუ სიმბოლური ენის სწორად გაგებას ვერ ვახერხებთ, ეს ჩვენი ბრალია და არა მითოსური სამყაროსი. ვნყდებით ფესვებს და თუ იმ ძაფების აღდგენასა და განმტკიცებას არ შევეცდებით, მომავლის ხვედრიც უნუგეშო იქნება.

მაგრამ უნუგეშობას ვერ შევურიგდებით.

ვითომ რატომ ვერ გავუგებთ სიმბოლურ ენას, რატომ ვერ შევიცნობთ მითოსური სამყაროს სიდიადესა და სილამაზეს, როდესაც გზისმკვლევებად ერიხ ფრომისნაირი ადამიანები გვეყოლება?..

დედამ ციცქნა შვილი უნდა მიატოვოს.

ამ მოტივის ირგვლივ იკერის ერთი თანამედროვე სპარსული ნოველის ქარგა.

ქალი ხელმეორედაა გათხოვილი, ახალი ქმარი კი ვერასვრულად ვერ ეგუება გერს და დაიჟინებს, თავიდან მოშორეო. დაეუბრება კიდევ ცოლს და ერთხელაც მტკიცედ განუცხადებს: შუადღისას რომ მოვბრუნდები, ეგ ბავშვი აქ აღარ ვნახო.

ქალმა ან ქმარი უნდა დატოვოს, ან შვილი.

ისევ ბავშვს შეელევა.

დედას მიჰყავს შვილი და ქუჩაში მიატოვებს. უძნელდება, ძალიან უძნელდება ამის ჩადენა, უკან გამობრუნებული მანქანის სიგნალს რომ გაიგონებს, ანგარიშმიუცემლად გავარდება შუა ქუჩაში, ბავშვს აიტაცებს და ხალხს შეერევა, მაგრამ გადაწყვეტილებას მაინც არ ცვლის.

ეს სცენა გულისშემძვრელადაა წარმოსახული ჯალალ ალ-აჰმადის ნოველაში „სხვისი შვილი“, თეა შურლაიამ რომ თარგმნა და ჟურნალ „ომეგას“ წლევანდელ სექტემბრის ნომერში გამოქვეყნდა. თხრობა დეტალიზებულია, ფსიქოლოგიურად ღრმა და ექსპრესიული და ამიტომაც ააფორიაქა ასე მკითხველი, ხელშესახებად რომ შეიგრძნეს ირანელი ბავშვის მწარე ბედი.

ოჰ, ეს აღმოსავლელი კაცები, – მღელვარედ ამოთქვა არაერთმა მათგანმა.

ბავშვის ხვედრი ხომ მამინაცვალმა გამოიწვია. გერის უბედური, გამწარებული ბავშვობა მართალია ჩვეულებრივი მოვლენაა ზღაპრებისათვის, მაგრამ ზღაპარი იმისაა, რომ ბედი სასიკეთოდ უნდა შემობრუნდეს. „სხვისი შვილი“ კი ნოველაა და არა ზღაპარი. ამიტომაც არ მიჰყვება პერსონაჟის ბიოგრაფიას და წყვეტს ისეთ ადგილას, ცრემლს მოგადენს.

რეალობის ილუზია ადვილი შესაგრძნობია.

ასე როგორ გაიმეტეს პანია?

ევროპელი ამას იზამდა?

არა, არ იზამდა, – დაბეჯითებით გჯერა და ძალდაუტანებლად გახსენდება გი დე მოპასანის ნოველა „ფერმაში მომუშავე ქალის ამბავი“, უშვილო ცოლ-ქმარი ერთმანეთს რომ სჭამს, რაკი ახალი სიცოცხლე ვერ მოაველინეს, ქმარი ლანძღავს, ხელითაც ეხება, სიცოცხლეს უმნარებს და ერთხელაც გამნარებული ქალი გამოტყდება: ვიდრე ცოლად გამოგყვებოდით, უკანონო შვილი შემეძინა და ჩუმად გავაბარეო. ფიქრობს, ამისათვის თუ მომკლავს, ბარემ მომკლას და ის იქნებაო. მაგრამ ქმარი უეცრად გუნებაზე მოვა და გადაიხარხარებს: ნავიდეთ, ნამოვიყვანოთ ეს ბავშვი, რაკი ჩვენ ორს არ გვეყოლაო.

დიახ, ეს ფრანგი ფერმერი რომ ყოფილიყო ჯალალ ალ-აჰმადის პერსონაჟის ადგილას, ბავშვს ასე უღმერთოდ არ გაიმეტებდა, მაგრამ...

მოსამართლე ბადონ-ლერემენსეც ხომ ფრანგია, თანაც იმავე გი დე მოპასანის ნოველის „აღსარება“ პერსონაჟი.

საყვარლისაგან ბავშვი ჰყავს. და, აი, შეხვდება ქალს, უგონოდ რომ შეუყვარდება და ცოლობას სთხოვს. ის კი თანხმობას გამოუცხადებს, მაგრამ ეს ხაფანგში ხელფეხგაბმულივით იგრძნობს თავს: ბავშვის პატრონმა ის ქალი როგორ შევიროთო, მისი მშობლები ხომ – როგორც სასტიკი კანონიერების ხალხი – ქალის მოთხოვებაზე უარს მეტყვიან, ჩემს ამბავს რომ შეიტყობენო.

შვილს შეიძულებს, ეს უჯიშო, ეს მატლი, ეს არარაობა, საუკუნოდ რომ უნდა დამტანჯოსო; და ამ განცდებით შეპყრობილს თავში რაღაც უცნაურად აერევა ყველაფერი, რაღაც აბოზოქრდება, გონება სწორ გზას აცდება... და იგი მძინარე ბავშვს საბანს გადახდის, ფანჯარას გამოაღებს და გაყინული ჰაერის ნაკადს შემოუშვებს...

პატარა ამას ვერ გადაიტანს, ფილტვების ანთება გამოაჩნდება და უმანკო სულს მიაბარებს ზეცას.

მას შემდეგ ერთი საათი რა არის, ისიც არ გამიტარებია ისე, რომ ამ საშინელ, დამნველ მოგონებას, რომელიც თითქოს ღრღნის და გრეხს ჩემს ტვინს, ჩემში არ ეტრიალაო, – ირწმუნება აღსარებისას ბადონ-ლერემენსე, მაგრამ ბავშვი კი თავისი ხელით გაისტუმრა საიქიოს და...

ჯალალ ალ-აჰმადის პერსონაჟის ადგილას ეს კი როგორ მოიქცეოდა?

ალბათ ისევე, ან... უარესად...

ვინც თავის სისხლ-ხორცს ასე უღვთოდ გაიმეტებს, როგორ მოეპყრობოდა სხვის შვილს?

ამიტომ ნულა დავიჯერებთ, ევროპელი ამას არ იზამდაო.

ირანელი მწერალი თვისტომს კი არ გმობს, ანდა აღმოსავლურ მანკიერებას კი არ გვიმჟღავნებს, ზოგადადამიანურ ტრაგედიას წარმოსახავს, ადამიანური ბუნების ბნელ კუთხე-კუნჭულს ამიშვლებს და თუ ეს გამიშვლება ასერიგად გვაძრუნებს, ეს იმიტომ, რომ სურათები ოსტატის ხელითაა გამოძერწილი და სურვილი გიჩნდება, რომ მთარგმნელს სთხოვო, უფრო უკეთ და სრულად გაგვაცნოს ეს მწერალი.

* * *

თუმც თვა შურღაია მაინცდამაინც არ გვახვეწნინებს. ისეთი ინტერესი გამოიწვია „ომეგასა“ და გაზეთ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე მის მიერ ზედიზედ გამოქვეყნებულმა მთარგმანებმა როგორც ნოველების, ასევე ესეების, რომ უფლება აღარც აქვს ერთგულად არ მისდიოს იმ მძიმე ჭაპანს, მთარგმნელის მოღვაწეობა რომ ჰქვია...

„იმ წუთიდან ბავშვი თითქოს არც არასოდეს მყოლია. შვილს უკანასკნელად რომ შევხედე, თითქოს-და სხვის შვილს ვუყურებდი. ზუსტად ისე ვუცქერდი, თითქოს ვილაცის ახალფეხადგმული საყვარელი ბავშვი დამენახოს. სწორედ ისე ვტკბებოდი მისი ყურებით, როგორც კაცი სხვისი ბავშვის ცქერით ტკბება ხოლმე: ფეხს ავუჩქარე

და ქვეითად მოსიარულე ხალხს შევერიე" – თითქოს კანცელარიაში შედგენილ ტექსტს კითხულობდე, ისეა მონვდილი ქალის ფიქრები, და მწერალი ყველაზე სწორ სვლას პოულობს – ქალი უკვე დაცლილია ყოველგვარი განცდისაგან, ერთადერთი ის აღელვებს, ხომ არავინ დამინახაო, თორემ აღარც ღვთის რისხვისა ეშინია და აღარც სინდისის ქენჯნისა. მისთვის მხოლოდ ქმარი არსებობს, ქმარი, ვისაც პირნათელი მიუვა, ეგაა, მისთვის ტაქსის ფულის გამორთმევა გაუძნელდება.

ვერაფრით მოვახერხეო, – ეს ნოველის უკანასკნელი ფრაზა და ეს „ვერაფრით მოვახერხე“ გაგრძნობინებს, რომ თან მონდომებულია ფულის გამორთმევას და თან რალაც უბორკავს ხელს. თვითონაც ვერ მიხვდარა, თუ რა.

მაგრამ თქვენ ხომ მიხვდით, ვინც ეს ნოველა ჩაიკითხეთ?

მიხეილ ჯავახიშვილის „დაკარგული“ მემუარები

ვიმედოვნებ, პირდაპირ ანალოგიად არავინ ჩამომართმევს, თუ საუბარს ლაშა იმედაშვილის მოთხრობაზე „მწერლის იმიტაცია: საექვო ბიოგრაფიის კაცი“, გაგრძელებით რომ გამოქვეყნდა გაზეთ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე (2001, №21 და 28 სექტემბერი), დავინყებ ერთი პასაჟის გახსენებით დავით კლდიაშვილის მემუარებიდან „ჩემი ცხოვრების გზაზე“.

„სამანიშვილის დედინაცვლის“ ბეჭდვა ახალი დასრულებულია ჟურნალში. დავითს ბათუმის ბულვარში პეტრე უმიკაშვილი შეხვდება, თან გულიანად ხითხითებს: შენი ჭირიმე, რა ლაზათიანად დაგინერიაო, – და თან წყრება და შეუტევს:

– მე შენ ხმას არ გცემ! რიგიანი კაცი მეგონე, თურმე კი ზარმაცი, ამჩატებული, უხეირო ყოფილხარ.

რატომ, ბატონო პეტრეო, – ჰკითხავს დავითი და ის კი:

– რატომ და იმიტომ, რომ ასე მალე დაათავე სამანიშვილის მოგზაურობა!.. გადმოვიყვანდი ქართლში, იქიდან კახეთში – რა სურათი იქნებოდა, რა იქნებოდა! შენ კი ასე მალე მოანახვიე დედინაცვალი.

პირდაპირი ანალოგია არა, მაგრამ „საეჭვო ბიოგრაფიის კაცი“ რომ ჩავიკითხე, პირველი გაფიქრება ეს გავიფიქრე ავტორზე: რიგიანი კაცი მეგონა და რა უხეირო ყოფილა-მეთქი.

ძალიან დამენანა, რომ მოთხრობა განწყდა, ისე ერთბაშად მოთავდა, როგორ გინდოდა, გულს არ დაგკლებოდა. ის, რაც რომანი უნდა ყოფილიყო, მოთხრობის ჩარჩოებში ძნელად ჩაეტევა. არადა, ისე გაიძალა თხრობა, ისე ლაღად და ძალდაუტანებლად, ისე ექსპრესიულად, მართლა ირწმუნებდი, მიხეილ ჯავახიშვილის უცნობი მემუარები აღმოუჩენიათო. თუმც ავტორი თავიდანვე გიმუღავნებს, რომ ეს მემუარები სხვისი დანერილია, მაგრამ ისეა მიმგვანებული ჯავახიშვილის სტილისათვის, თხრობა რომ ჩაგითრევს, ის შესავალი გგონია მისტიფიცირების ხერხი და არა თვითონ ეს მთავარი ნაწილი მოთხრობისა... ეჰ, ნეტა რომანად გადაზრდილიყო.

ისე, ეყოფა კი ავტორს ძალ-ღონე, რომ ეს მოთხრობა ადრე თუ გვიან რომანად აქციოს და ექსპრესიაც ბოლომდე შეინარჩუნოს?

იქნებ მეტი მართლა არც შეეძლო და რაც შეეძნა, იმას უნდა დაეყაბულდეთ, როგორც თავისთავადს – მარჯვედ მიგნებულ იდეას და რიგიანადაც ხორცშესხმულს?

ასეა თუ ისე, ხელთ ეს მოთხრობა გვაქვს და ჩვენი ლიტერატურული სიბეცის გამოხატულება იქნებოდა, უხმაუროდ რომ ჩაეელო.

ეს არ არის ჯავახიშვილის სტილის კალკირება.

კალკირებას სხვანიც მოახერხებენ, მხოლოდ შესწავლა და ხელის განაფვაა საჭირო და გარეგნულად იქნებ

ის სხვა თხზულებანიც ვერ გამოვარჩიოთ მიხეილ ჯავახიშვილის მოთხრობებისაგან, მაგრამ კალკირებისას ვერ შენარჩუნდება ცოცხალი ძარღვი, ის იუმორისტული თუ სატირული ფონი, რისი გადატანაც ყოვლად შეუძლებელია, თუკი ნიჭიერება და სტილის შეგრძნება არ მოგდევს.

აქ სწორედ ეს იუმორია შენარჩუნებული, ჯავახიშვილის ლიმილი ამოანათებს სტრიქონებს შორის და ამ ლიმილს გადანვნია მახვილი მზერა ჩვენი თანამედროვე ავტორისა, ვინც თავის დროზე არცთუ წარუმატებლად მიმართა გრიგოლ რობაქიძის სტილის გადმოღებას ახალ დროსა და გარემოში.

აინტერესებდა, როგორ გაუღერდებოდა ის სტილი, თუ გარეგანი წყობის გამეორებას კი არ შეეცდებოდი, არამედ უღრმეს ხვეულებს ჩანვდებოდი და იმ ფარულ სიშს გააუღერებდი.

იმეორებ და... ქმნი ორიგინალურ თხზულებას და არა პლაგიატორულ ნახელავს.

მერე და მერე ამგვარი ლიტერატურული ხერხი მოდურიც გახდება, მაგრამ მოვალენი ვართ არ დავივინყოთ ის, ვინც წარმატებით მოსინჯა ეს გზა და ამჯერად სულაც ასეთ შთამბეჭდაობას მიაღწია.

რიგიანი კაცი მეგონეო...

გაეგრძელებინა, რა იქნებოდა, მითუმეტეს, მოთხრობაში ჩნდება ის მოტივი, მიხეილ ჯავახიშვილს რომ აღელვებდა და ამ თემაზე ვრცელი თხზულების შექმნა განეზრახა: მისი პერსონაჟები შეკრებილან და ავტორს ასამართლებენ.

„ნეტავ რა უნდათ ჩემგან ჩემს გამირებს! მოსვენებას ღამითაც არ მაძლევენ. ყველგან თან დამდევენ, მანუხებენ, ძილს მიფრთხოვენ, მეკამათებთან და მედავებთან. ისინი ხომ მე გავაცოცხლე, მე ჩავეუდგი სული და გული და ახლა, ყველანი ერთად რომ წამოიშლებიან და ალაპარაკდებიან, აღარ ვიცი, რომელ ერთს დავემალე, საშინლად მძიძვნიან. ჩემს ოთახში შეგროვდნენ და სასამართლო გამიმართეს. ავტორს ასამართლებენ მისი ნაწარმოე-

ბის გმირები. რა დღეს დამაყრიან, რამდენ საყვედურს მეტყვიან. ვინ იცის.

ძილში შფოთვას ვინყებ. ძნელია მათთან შეხვედრა და გაბაასება. უთუოდ რომანის თუ მოთხრობის გაგრძელებას ითხოვენ, ან სხვა ცხოვრებას, ან სხვა პირობებს".

ვინც ითხოვს, ყველას არ მიეცემა.

ვინც რეკს, ყველას კარს არ გაუღებენ.

ამბის გაგრძელებას ვერც მაშინ ელირსნენ და ვერც ახლა გადმოვიდნენ სხვა მოთხრობის ფურცლებზე.

არადა, თხრობა გაიშლებოდა.

ერთმანეთს გადაენვნოდა მწერლის ბიოგრაფია და ლიტერატურული წარმოსახვები. თუმც, კაცმა რომ თქვას, ბიოგრაფია და წარმოსახვები განა ისედაც ერთი არ არის? მეტიც, ნამდვილი ბიოგრაფია სწორედ ის წარმოსახვებია, პერსონაჟების გვერდით ცხოვრება, მათთან საუბარი, მათი დამუნათება თუ მათი საყვედურების ატანა. კარგია, თუ მარტო საყვედურს დაგაჯერეს.

ერთმანეთში გადახლართული ეს ორი ხაზი – ცხოვრებისეული და მხატვრული – აქაც მარჯვედაა გადაჯაჭვული ერთმანეთს, რა სახითაც დღესდღეობით წარმოგვიდგება „მწერლობის იმიტაცია: საექვო ბიოგრაფიის კაცი“, და მერეც ასევე უნდა გაგრძელებულიყო, ქარგა ნაადრევად რომ არ ამოხვეულიყო.

რიგიანი კაცი მეგონეო...

რა არის მაინც ეს კონტექსტი.

ცალ-ცალკე „ზარმაციც“, „ამჩატებულიც“, „უხეიროც“ მხოლოდ ნაკლოვანებას გამოხატავს, სამივე დამამცირებელია, და ჩაკვირება უნდა, იქ კი, პეტრე უმიკაშვილის ფრაზაში, ისე გაისმის, როგორც აღმატებული შეფასება.

მგონი დამაჯერებლად ავხსენი, კლდიაშვილის მემუარების ის ეპიზოდი რატომაც გამახსენდა, „მწერლობის იმიტაციის“ ფინალური სცენის ჩაკითხვისას, თორემ პირდაპირ ანალოგიას რომ არ დაინახავდით, აკი თავიდანვე დარწმუნებული ვიყავი.

როცა ყუმბარები გვაცვივია

კიდევ ერთი წელიც ჩათავდა და რა შეიძლება მივულოცოთ ერთმანეთს?

ალბათ ბევრი რამ.

ყოველ შემთხვევაში, როდესაც ზეცა ხან სად და ხან სად ყუმბარებს გვათოვს, კიდევ კარგად ვუძლებთ უარესს და არც ილაჯი წაგვრთმევია უკეთესის მოლოდინისა.

ჟამიანობისას არც მარტო გლოვია და არც მარტო... ლხინი, ჟამიანობამ ქვეყნის საგარჯილოდაც შეიძლება შეგაგულიანოს და კიდევ ერთხელ ირწმუნო, რომ მყიფეა და ცრუ შეგონება: როდესაც ზარბაზნები ქუხან, მუზები დუმანო.

მხოლოდ მათი მუზები დუმან, რომელთა ბაგის გახსნასაც მაინცდამაინც ვერ დაუტკბია ადამიანთა გული და გონება და სარგებლის ნატამალიც არ მოუტანია ქვეყნისათვის.

ასე რომ, გინდ დუმდნენ და გინდ არა.

ქართული მწერლობა თავის გზას აგრძელებს, ყოველგვარი კონიუნქტურისაგან თავისუფალ გზას, ფსევდომწერლები კი თანდათან ეგუებიან იმ აზრს, რომ მათი ბოხოლობის დრო წასულა და ფართიფურთით ველარაფერს გახდებიან.

თუ არ შეეგუებიან და ჩვენ მაინც ნურას ვინალვლით. ხან სად და ხან სად ყუმბარებს გვათოვსო...

და ზარის რეკვაც ჩაგვესმის.

ჯონ დონის ლექსის გახმაურების შემდეგ, წესითა და კანონით, აღარავინ უნდა იკითხოს, ვისთვის რეკს ეს ზარი.

ის რეკს თვითეული ჩვენგანისთვის.

საბედისწერო რკალი იკვრის ჩვენი ათას უბედურებაგამოვლილი ქვეყნის თავზე, მაგრამ არც ისე შემოგვჭყრია მარყუჟი, როგორც ლევან რაზიკაშვილს შემოსჭეროდა 1923 წლის 9 დეკემბერს. დახვრეტა ახალი გადაწყვეტილი აქვს და იგი თხოვნას ადგენს საგანგებო კომისიის თავმჯდომარის სახელზე.

რას იფიქრებ პირველ რიგში, რა შეიძლება ითხოვოს? ალბათ სასჯელის შემსუბუქება – დახვრეტის არიდება რამენაირად.

არადა, ჟრუანტელი დაგივლის, რასაც იქ ამოიკითხავ.

ლევან რაზიკაშვილი, არც მეტი, არც ნაკლები, ითხოვს... ვაჟა-ფშაველას თხზულებათა მეორე ტომის კორექტურის ნაკითხვას, შეცდომები არ გაიპაროსო.

არა, დიდი ბიჭი რომ იყო, ისედაც ვიცოდით, მაგრამ ეს დოკუმენტი, ჩართული გოგი ციციშვილის მონოგრაფიაში „რისთვის დახვრიტეს ვაჟა-ფშაველას პირმშო ლევან რაზიკაშვილი“, სულ სხვა განზომილებით წარმოგვიდგენს მის ტრაგიკულ სახებას, ზნეობრივი გმირის ქრესტომათიულ პორტრეტს.

რა დროც დარჩენია აღსასრულამდე, მამის ნაწერების კორექტურის კითხვაში უნდა გაატაროს, რათა შეცდომებით არ შემორჩეს შთამომავლობას ეს სულიერი განძი.

ვაჟა-ფშაველას გულს უმღვრევდა ყოველი კორექტურული შეცდომა და ლევანს ეს რომ ახსოვს, მის წინაშე ვალის მოხდას ჩქარობს.

დახვრეტა მიუსაჯეს?

ალარაფერი უშველის?

იქნებ ეს თხოვნა მაინც შეუსრულონ.

ჩვენ დღეებს ხომ მაინც არ ვითვლით და ისეთი რა უნდა გაგვიჭირდეს, შექმნაზე, კითხვაზე, ჩასწორებაზე ხელი აგვალეზინოს.

ვაჟა ვახსენეთ და უნებლიეთ იქნებ თქვენც წამოგაგონდათ მისი ავტობიოგრაფიული თხზულება „ჩემი წუთი-

სოფელი". ეს სათაური ჩვენს დროშიც განმეორდება და დაერქმევა ვახუშტი კოტეტიშვილის მხატვრულ-დოკუმენტურ რომანს, რომლის პირველი ნიგნიც უკვე გამოცემულია. ეს ნაწილი გაშლილია ვახტანგ კოტეტიშვილის ცხოვრების ქარგაზე და ჭეშმარიტი ბელეტრისტის კალმითაა ამეტყველებული პორტრეტი ვაჟა-ფშაველასა თუ სხვა დიდბუნებოვან ქართველთა სულიერი მემკვიდრისა, ტრაგიკული აღსასრული რომ უნდა ეპოვნა საქვეყნო მოღვაწეობის სანაცვლოდ. უხვი და სანდო მემუარულ-დოკუმენტური ცნობები ისეა გადაბმული და გამთლიანებული, ისეა წარმოჩენილი ნიგნის გმირის სულის ღრმა შრეები, საერთო ფონიც ისე სახიერადაა აღდგენილი, კიდევ ერთხელ გენანება ყველა ის დიდებული ქართველი მოღვაწე, ვისაც ჯერჯერობით არ ეღირსა ბიოგრაფიული რომანის მთავარი პერსონაჟობა.

გენანება ისიც, დაუნერვლი რომ დარჩა ჯემალ ქარჩხაძის რომანის „განზომილება“ ვრცელი მონაკვეთი. რაც ხელთ გვაქვს, შესანიშნავია და ეს ასეც უნდა ყოფილიყო, რამდენადაც ვიცნობთ ამ ერთ-ერთი საუკეთესო ქართველი ბელეტრისტის შემოქმედებას, მაგრამ განზრახვა რომ აღუსრულებელი დარჩა, ბოლომდე ველარ გაიშალა ლალი, იუმორითა და გროტესკით გაჯერებული თხრობა და ველარც პერსონაჟთა კოლორიტული გალერეა შეივსო სრულად, ის გალერეა, რიგითი პერსონაჟებიც დაუვინყარნი რომ რჩებიან მკითხველის მეხსიერებაში კალმის მადლიანი მოსმის წყალობით. თუ რაიმე შექმნილა ფასეული XX საუკუნის 90-იან წლებში, მათ შორის უდავოდ ჯემალ ქარჩხაძის „განზომილებაც“, და, აი, ამ რანგის მხატვრული ნიმუში გამოუცემელი დარჩებოდა, რომ არა ჩვენი დროის სარაჯიშვილის – ზაზა ოქუაშვილის შემწეობა, ჟურნალ „ცისკრის“ ფურცლებზე უკვე ლიტერატურულ ფაქტად ქცეულ რომანს ნიგნის სიცოცხლე რომ შესძინა.

ბოლო წლებში ნიგნის სიცოცხლე შეიძინეს ჯანრი კაშიას მოთხრობებმა და რომანებმაც და შარშან გამოცემუ-

ლი „პარისიკონის“ პირველი ნაწილი იმავე გროტესკული მანერითაა შესრულებული, როგორითაც „განზომილება“, ოღონდ განსხვავებული საღებავებით. კიდევ ერთი თვითმყოფადი მწერალი უბრუნდება ჩვენს სალიტერატურო ცხოვრებას და თან მოაქვს ის თემები, რაც სრულიად ახალიც არ არის ქართული მწერლობისათვის, მაგრამ არც ისე ყოველმხრივ და ღრმადაა დამუშავებული მხატვრულად, ჩვენი ლიტერატურის ღირსებას რომ შეეფერება. „პარისიკონში“ გამოხატულია ემიგრანტის მწარე ხვედრი, სიზმარი და ცხადი ერთმანეთშია გადახლართული, სხვადასხვა ეპოქები ფეიერვერკულად მონაცვლეობს, ასოციაციები თავბრუდამხვევი სიჩქარით იცვლება, მაგრამ ყველაფერი ისეთ მტკიცე კომპოზიციურ სტრუქტურას ეყრდნობა, იქმნება ისეთი ენობრივი გარემო, თუ რამდენიმე გვერდს გაუძელი, მერე თვითონვე ჩავითრევს და არაერთი მახვილგონიერული სვლითაც მოგხიბლავს.

კიდევ ერთი ემიგრანტის წიგნზე მიგვიწვდება უკვე ხელი. გივი მარგველაშვილის რომანების თარგმნას ქართულად დიდი ხანია ველოდით, ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა მისმა მინიატურებმა და პიესამ და, ამასთან, ნაირა გელაშვილის ლიტერატურულმა პორტრეტმაც „პერსონაჟების მესია“. ტრაგიკული ბედისწერის გამო გერმანულენოვან მწერლად ჩამოყალიბებული გივი მარგველაშვილი გამოხატავს ქართულ სინამდვილეს – ჩვენი ქვეყნის დრამატულ ხვედრს საბჭოური რეჟიმის პირობებში და პიროვნების სწრაფვას შემოსაზღვრული სივრცის გასარღვევად. რომან „მუცალის“ – ვაჟა-ფშაველას „ალუდა ქეთელაურის“ განვრცობად და მოდერნიზებულ ვერსიად რომ წარმოგვიდგება – დასაწყისი ამ ათი წლის წინათ გამოქვეყნდა ახალდაარსებულ ჟურნალ „კლდეკარის“ ფურცლებზე და, აი, ბოლოსდაბოლოს წიგნიც გვაქვს ხელთ მაია ბადრიძის მიერ თარგმნილი. მართალია აქ ნაკლებად იგრძნობა დიდი სტილისტი თავი-

სი არტისტიზმითა და ლალი, ფეიერვერკული თხრობის მანერით, როგორც გვიხასიათებენ ამ მწერლის სტილს, მაგრამ რაკი მეტად რთულია გივი მარგველაშვილის რომანების თარგმნა, ეს ცდა საპატიოდ უნდა მივიჩნიოთ.

ხან სად და ხან სად გვათოვს ყუმბარებსო...

ეს ყუმბარები პირველად ამ ათი წლის წინათ აქუხდა თბილისის შუაგულში და ეს ცვენაც ბუნებრივი გაგრძელებაა მაშინ დატრიალებული ტრაგედიისა, ერთი ხელი მართავს ამ ყველაფერს, თეთრი დათვის ტორი გადმოყუდებულა და ჯაჭვების ბოლომდე განყვეტას არა და არ გვანებებს. ამ ათწლეულის ტრაგიზმი, ყუმბარების იმ ცვენიდან დანყებული ამ ცვენამდე, შეულამაზებლადაა წარმოსახული ოთარ ჩხეიძის ტრილოგიაში, რომლის ბოლო ნიმუშიც „ბერმუდის სამკუთხედი“ შარშან გამოიცა და შესაფერისადაც დააბოლოვა მისი რომანების ციკლის ეს რკალი. ვინც შეეცდება აღადგინოს სიმართლე ჩვენს დროზე საერთოდ და ამ ათწლეულზე კერძოდ, აღადგინოს ზოგადი სახითაც და ათასწერადი დანაშრევებითა თუ ნიუანსებითაც, ეს ტრილოგია და სახელდობრ „ბერმუდის სამკუთხედი“ უაღრესად სანდო მეგზური და პირველწყარო აღმოჩნდება მისთვის.

ეს ტრილოგია თუ ათ წელს მოიცავს, გურამ გეგეშიძის ტრილოგია საუკუნეზე მეტს განვდება (XIX საუკუნის შუა ხანებიდან XX საუკუნის შუა ხანებამდე) და ბოლო რომანი, „ხმა მლაღადებლისას“ და „სისხლის წვიმების“ შემდგომი „ნაცრის კოშკი“ ჟურნალ „ცისკრის“ ფურცლებიდან იხილავს დღის სინათლეს. აქაც ყველაზე გამჭვირვალეა თვალსაზრისი, რაც ჯერ კიდევ პირველი რომანიდან გახდა საცნაური – მძაფრი ნოსტალგია იმ ძვირფასისა, რაც თვალდათვალ იკარგება და ქრება, და როგორ გეხლება სახეში ულმობელი სინამდვილე; მონატრება იმ ადამიანებისა, რომელნიც მართლაც სხვანი იყვნენ ჩვენთან შედარებით, სხვა წესებით, სხვა აზროვნებითა და

სულისკვეთებით. როგორც ტრილოგიის იმ ორ რომანს, არც „ნაცრის კოშკს“ ჰყავს ერთი მთავარი გმირი. პერსონაჟები ერთმანეთს ენაცვლებიან და კალეიდოსკოპურად ჩაივლიან მკითხველის თვალწინ თავთავისი ბედით (უმეტესწილად მწარე ხვედრით) და ისეთი გამოკვეთილი ნიშან-თვისებებით, ძნელია დაგავინწყდეს მათი სახეები.

ნუგზარ შატაიძის რადიოპიესაც „დაჭრილი წერო“ შეულამაზებელი სიმართლით გვხიბლავს, და კიდევ იმ ფაქიზი ლირიზმით, რაც ასე მოუხდა თავისი კონტრასტულობით პიესის პირქუშ რეალობას. თემა ახალწლის ღამეა და ამ თემაზე თვითონ ამ მწერალს უკვე შეუქმნია სხვა რადიოპიესაც, მაგრამ რამხელა განსხვავება ძვეს მათ შორის. არა, გააზრება არც მაშინ ყოფილა „ნუგზარი“, ჩატკბილული, მისადაგებული ახალი წლის გარეგნულ სახეს, მაგრამ ამჯერად სათქმელი კიდევ უფრო გამძაფრებულია და ეპოქის ტკივილთა დამტევი. დაჭრილი წეროები სახელმწიფო გადატრიალებითა თუ ცხინვალ-სოხუმის ომებით დაბნეული და თავგზააღრუული ახალგაზრდობაა, ჩიხში მომწყვდეული და ღამის საბოლოოდ განწირული. ახალწლის ღამე აღარაა იმედის მომტანი, აღარაა გარეგნულად მაინც შეფერადებული, რადგანაც ზიზილ-პიპილეები ერთ წამში შეიძლება შემოიძარცვოს და კიდევ უფრო უღმობლად შემოგეხეთქოს სახეში მკაცრი სინამდვილე. რადიოპიესის ფინალში გაქვავებული სურათი – ბერიკაცს ორი გულამომჯდარი და დამფრთხალი ახალგაზრდა რომ ჩაუკრავს გულში და ამხნევენ – სულაც არ არის ხარკი ჰეპი-ენდის მოყვარულთათვის. თავიდანვე საცნაური ლირიკული მოტივი სწორედ ასე შეიძლება დაგვირგვინებულიყო.

გარეგნულად ეპოქის ტკივილები შეუმჩნეველია **შაკა ჯოხაძის** მოთხრობაში „გულა“ („დაჭრილი წეროსი“ არ იყოს, ისიც ჟურნალ „ომეგას“ ფურცლებზეა გამოქვეყნებული), რომანადაც რომ შეიძლება გაშლილიყო, თუმც

ამ სახითაც არ გვიტოვებს სინაკლულის შთაბეჭდილებას. გულა ძალღია და მოთხრობა მის ტრაგიკულ ბედზეა. თითქოს ამოვარდნილია დღევანდლობის რიტმიდან? მაგრამ მაკა ჯოხაძე ისეთ თემას არ აირჩევდა, ჩვენს სასტიკ რეალობას რომ გარიდებოდა და ალეგორიებსა თუ აბსტრაქციებში ეძებნა თავშესაფარი. „გულა“ ერთი მხრივ შეხსენებაა იმ ტკივილისა, თუ როგორ იკარგება ოდინდელი ჰარმონია ადამიანსა და ცხოველს შორის, მეორე მხრივ კი პირუთვნელი მსჯავრი, თუ როგორ ქრება თანდათან სულიერება და ქართველი კაცი და მისი გარემო დგება გადაგვარების, გადაჯიშების წინაშე (ეს მოტივი გამსჭვალავს მის მართლაც პოეტურ შედეგსაც „სისხლიანი მეტაფორა“). თვალის არიდება არაფერს არ შეულის და მწერალი, მისთვის ჩვეული მღელვარებით, ხელშესახებს ხდის საფრთხეს, ვისთვის მკაფიოდ გამოკვეთილს და ვისთვის – ნაკლებად შემაშფოთებელს. ამ მოთხრობაში არ ცვივა ყუმბარები, მაგრამ საკმაოდ ძლიერია მათი ექო.

ბარემ აქვე ჩავურთავ:

ამ მოთხრობაზე „ჩვენს მწერლობაში“ დაიბეჭდება ლია კუხიანიძის ლიტერატურული სტატია, ავტორის, ვინც დიდი ხანი არ არის, რაც გამოჩნდა სამწერლო სარბიელზე და ზედიზედ გამოქვეყნებული წერილების მიხედვით დაბეჭდვით შეიძლება ითქვას, რომ კიდევ ერთი კრიტიკოსი მკვიდრდება ჩვენს სინამდვილეში – მისი ღრმა, პროფესიული სტატიები გამსჭვალულია სტილური არტისტიზმითა და ექსპრესიითაც, კრიტიკოსს ბელეტრისტზე არანაკლებ რომ მოეთხოვება. ნურა და ნუ ირწმუნებთ ზერელე, ყოვლად უსაფუძვლო განცხადებებს, თითქოს საქართველოში სალიტერატურო კრიტიკა არ გაგვაჩნდეს. ეს ნაკადი სავსებით მკაფიოდაა გამოკვეთილი და ყოველი საიმედო სახელის გამოჩენა კიდევ უფრო გიმტკიცებს რწმენას.

სტილური ძიებებითაა აღბეჭდილი ორი მოთხრობა: ჯანო ჯიქიძის „ზეგზებზე“ და ლაშა იმედაშვილის „მწერლობის იმიტაცია: საექვო ბიოგრაფიის კაცი“, პოსტ-მოდერნისტული ნაკადის საგულისხმო ნიმუშები. ეს ძიებანი არც ერთგან და არც მეორეგან თვითმიზნური არ არის, ამიტომაც, როდესაც თავს გახვევენ საკუთარ ესთეტიკას, ისე გითრევენ თხრობის მდინარებაში, ნამდვილმა ლიტერატურულმა ნიმუშმა რომ იცის, და გაგრძნობინებენ სტილურ ექსპრესიას. ჯანო ჯიქიძე ათი წელიც იქნება, რაც ლიტერატურას ჩამოშორებოდა, და მისი დაბრუნება მწერლობაში და ზედიზედ გამოქვეყნებული რამდენიმე ვრცელი მოთხრობა თვალნათლივ გვიდასტურებს, რაოდენ დასანანი იქნებოდა მისი ჩამოცილება ამ სარბიელიდან. მისი გმირი ახალ აღთქმას ჩაღრმავებია და ისე შესულა მის წიაღში, იმ მოვლენათა მონაწილედ შეიგრძნობს თავს ფანტასმაგორიულ ხილვებში. ლაშა იმედაშვილის პერსონაჟი კი ლიტერატურულ ყალბისმქნელად გვევლინება და ისე მარჯვედ და ზუსტად გადმოაქვს მიხეილ ჯავახიშვილის სტილის ასლი, ლამის დაიჯერო, მართლა ხომ არ აღმოუჩენიათ ჩვენი კლასიკოსის დაკარგული მემუარებიო. ესაა ბიოგრაფიული რომანი, მოცეული მოთხრობის არტახებში.

თუ შეიქმნება 2001 წლის უკეთეს ქართულ ლექსთა ანთოლოგია, შემდგენელს უხვ მასალას მიაწვდის გივი ალხაზიშვილის, ლია სტურუას, ჯარჯი ფხოველის, დავით მჭედლურის, ტარიელ ჭანტურიას პოეტური პუბლიკაციები „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე, მაგრამ მაინც მინდა ცალკე გამოვარჩიო გიორგი ლობჯანიძე – ახალი ტალღის ერთ-ერთი თვალსაჩინო სახელი, ვინც თავისი ორიგინალური შემოქმედებითა თუ თარგმანებით (როგორც პოეზიის, ისე ბელეტრისტიკის) წარმატებით აგრძელებს ჩვენი მწერლობის მთავარ გზაზე სვლას. ჟურნალ „აფრას“ ფურცლებზე გამოქვეყნებული „ყურანის“

ორი სურა ის შთამბეჭდავი განაცხადია, რომელსაც ბოლომდე ჩინებულად შეასხამს ხორცს გიორგი ლობჯანიძის ნიჭის შემოქმედი. ეს ის ლიტერატურულ-კულტურული ძეგლია, რომლის უთარგმნელობაც ისეთივე ხარვეზს აჩენს ჩვენს მწერლობაში, როგორც ის უმნიშვნელოვანესი ფილოსოფიურ-ესთეტიკური ქმნილებანი გააჩენდა, ბაჩანა ბრეგვაძეს რომ არ აემეტყველებინა ქართულად.

თვითონ ამ მოღვაწის ინტერესთა მრავალმხრივობა ახლებურად გაიხსნა მკითხველის წინაშე მას შემდეგ, რაც „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე გაეცნო ბაჩანა ბრეგვაძის „ბოლო წლების ჩანაწერებს“ – მახვილ, ღრმა, ზოგჯერ პარადოქსულ დაკვირვებათა მთელ წყებას, დაშორებულთ ეპოქებითა და ქვეყნებით, მაგრამ ერთ ღარზე აგებულთ და შინაგანი კავშირით ისევე შედუღებულთ, როგორც ბაჩანა ბრეგვაძის თარგმანებით აგებული უზარმაზარი ქმნილებაა. ეს მხოლოდ პირველი ფურცლებია ამ ჩანაწერებისა, რომელიც მინიატურულად იმეორებს იმ უზარმაზარ ქმნილებას, და დროდადრო კვლავაც გამოჩნდება – როგორც სჩვევია ამ ჟანრს.

დრამატულია ბაჩანა ბრეგვაძის ჩანაწერები, განსხვავებით, ვთქვათ, ტარიელ ჭანტურიას ამავე ყაიდის შენიშვნებისაგან („დინოზავრიდან დიზაინამდე“), რომელიც უფრო ირონიულ-პაროდულია და შარშან კვლავ შეახსენა თავი მკითხველს ჟურნალ „ომეგას“ რამდენიმე ნომრიდან.

ზურაბ კიკნაძის ესეებისა და ლიტერატურული ნარკვევების კრებული „ავთანდილის ანდერძი“ იმ რანგის მოვლენაა, რომელმაც მხოლოდ ჩვენს მოშლილ სამწერლო ყოფაში შეიძლება ჩაიაროს უხმაუროდ, თორემ ევროპის ქვეყნებში შესაფერისადაც დაფასდებოდა, როგორც თავისთავადი ქმნილება და როგორც გზამკვლევი აზროვნების უღრმეს ლაბირინთში გასაგნებად. ეს სტატიები კარგა ხნის წინათაა დაბეჭდილი და მიმოფანტული ჟურ-

ნალ-გაზეთების ფურცლებზე, და კიდევ ერთხელ ხდება თვალნათლივი, რომ ცოდვას ზურაბ კიკნაძის ნაწერები დროულად ვერ პოულობდნენ ნიგნისმიერ სიცოცხლეს. ყველა დაკვირვება თუ მიგნება გულისგულშია გამოტარებული და ჩამოქნილი ისეთი ერუდიტის მიერ, რაც იშვიათობა გამხდარა ჩვენს სინამდვილეში. მაგრამ ოაზისები ხომ მაინც არსებობენ და მათი არსებობაა, გულისგატეხვას რომ არ გვანებებს.

ასეთივე გზამკვლევია მისი მეორე ნიგნიც „ქართული ხალხური ეპოსი“, ჩვენი ფოლკლორის სამ უმნიშვნელოვანეს ძეგლს რომ გაიაზრებს ახლებური თვალთახედვით: „ამირანიანი“, „ეთერიანი“ და „არსენას ლექსი“.

საფრანგეთის საელჩოს კულტუროლოგიური მოღვაწეობა ჩვენში საკმაოდ თვალსაჩინოა და მისი თაოსნობით გამოცემულ ნიგნებს შორის მაინც მინდა გამოვარჩიო აშელი ნოტომის ორი რომანი „მკვლელის ჰიგიენა“ და „კატილინერები“ (ფრანგულიდან თარგმნა მანანა ბოსტოლანაშვილმა). ნოტომი იმ ხნისაა, რასაც ჩვენში ახალგაზრდა მწერალს ეძახიან, ოღონდ ისეთი ხელხვაიანი ყოფილა, ჩვენი თვითმარქვია კლასიკოსები ჯვარზე გააკრავდნენ, ხელი რომ მიუწვდებოდეთ, როგორ ბედავ ამდენ წერასო. ნეტა მართლა როგორ ბედავს!.. პირველივე რომანით და ეს სწორედ „მკვლელის ჰიგიენა“, დიდი სახელი მოუხვეჭავს და არავის გაუკვირდება მისი პოპულარობა, როდესაც ამ ორ რომანს გაეცნობა – ადამიანის ფსიქიკის ისეთ კუნჭულებს იკვლევს, ისეთი ანალიტიკური და ფსიქოლოგიური დამაჯერებლობით, მოდი და ნუ აღტაცდები და ნუ დაელოდები მისი სხვა რომანების ამეტიყველებასაც ქართულ ენაზე.

გარკვეულ მოსაზრებათა გამო თავს შევიკავებ კურტ ვონეგუტის პიესის „დაბადების დღეს გილოცავთ, ვანდა ჯუნ“ ქართული თარგმანის შეფასებისაგან, სამაგიეროდ, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ გუნტერ აიხის პი-

ესის „მე და სხვა“ გადმოქართულება სერგეი სერებრიაკოვისა და მადი სერებრიაკოვას მიერ („ომეგა“) ჩვენი სალიტერატურო ცხოვრების მნიშვნელოვანი მოვლენაა. საკითხავი პიესაო, – ასე მიუწერია ავტორს, მაგრამ ეს მხატვრული ხერხი უნდა იყოს, თორემ სცენაზე თუ რადიოში დასადგმელად ჩინებული პირველწყაროა. უცნაური დამთხვევით, დაბადების დღე ამ პიესის სიმბოლიკაშიც ერთ-ერთი არსებითი მომენტია, ბიძგი ფანტასმაგორიული ხილვისა, მთავარი გმირი ერთბაშად სხვად რომ გარდაისახება და მისი ცხოვრებით იცხოვრებს, ვიდრე ისევ საკუთარ თავს დაუბრუნდებოდეს. მაგრამ უბრუნდება კი? ისეა ერთმანეთში გადახლართული ზმანება და ცხადი, ვერ გამოარჩევ და ეს არცაა აუცილებელი, რადგანაც აიხი ადამიანური ყოფის იმ იდუმალებას უტრიალებს, ვერასოდეს რომ ვერ აიხსნება და კლასიკური სისადავით ჯერ კიდევ ძველინდურ იგავში გამოიხატა, როდესაც კრიშნა ნარადას ნახევარ საათში მთელ ცხოვრებას განაცდევინებს – ნარადასათვის სრულიად უცხოა.

სერებრიაკოვები ქმნიან მშვენიერ ქართულ ორეულს პიესისა და ამიტომაც შეგვაგრძნობინებენ ასე შთამბეჭდავად გუნტერ აიხის მხატვრულ ნარმოსახვათა სიღრმეს.

ჩვენი საზოგადოებრივ-სალიტერატურო ცხოვრებისათვის მოვლენაა მიხეილ ჯავახიშვილის ნერილების გამოცემა ვეება ტომად (შემდგენელი რუსუდან კუსრაშვილი, რედაქტორ-გამომცემელი რამაზ შიშნიაშვილი), სადაც თავმოყრილია ჩვენი კლასიკოსის პუბლიცისტური მემკვიდრეობა. ის, რაც აქამდე ძალიან ნაკლულად იყო ცნობილი, ამჯერად უკვე სრული სახით წარმოგვიდგება და ავსებს მკითხველის წარმოდგენას მიხეილ ჯავახიშვილის ჟურნალისტურ-მოქალაქეობრივ ღვაწლზე საერთოდ და მისი ბიოგრაფიის ტრაგიკულ წლებზე კერძოდ.

ჯერ მარტო 1907 წლის ოქტომბერში შექმნილი სტატია რად ღირს – „აღარ გაჩუმდებით?!“ – დიდხანს მიჩ-

ქმალული გაზეთ „ისარის“ გაყვითლებულ ფურცლებზე. არადა, მწერალმა მაშინ დაურიდებლად და რისკის ფასად დასდო ბრალი სოციალ-დემოკრატებს ილია ჭავჭავაძის მკვლელობაში. აქ უკვე ნათქვამია ის, რაც ცოტა მოგვიანებით გაიშლება კიტა აბაშიძის წიგნში „ჯვარს აცვ, ჯვარს აცვ ეგე!“

...ხან სად და ხან სად ყუმბარები გვაცვივა?

მაგრამ კაცნი ხომ გვექვია, შვილნი სოფლისა, და არ ევარგება მკვდარსა ვემსგავსოთ.

თეთრი დათვის ტორი კი კავკასიონის ქედზე გადმოყუდებულა და მოინევს, მოინევს...

და ნუ იკითხავ, ვისთვის რეკს ზარი...

საჰმანვილო სენი – როდემდე?

საბჭოურ ეპოქაში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო ყოველწლიური ლიტერატურულ-კრიტიკული შეფასებანი. ამას მაშინ იდეოლოგიური დანიშნულება ჰქონდა – დაეგმო ან მიეჩქმალა ნამდვილი ლიტერატურული ღირებულებანი და წამოენია და სანიმუშოდ გამოეცხადებინა პროპაგანდისტული მწერლობა, მოგვიანო ხანაში – სოციალისტური ავანგარდიც.

იმ მიმოხილვებს არ გააჩნდა არავითარი ესთეტიკური მნიშვნელობა, სამაგიეროდ, საინტერესოა ლიტერატურის ისტორიკოსისა თუ მკვლევარისათვის ეპოქის პორტრეტის აღსადგენად.

ის გარემოება, რომ საბჭოურმა ხანამ დააქინა და გააყალბა ამგვარი მიმოხილვების დანიშნულება, ცხადია, არ ნიშნავს, რომ ეს ჟანრი რაიმეთი დაიწუნებოდეს. ის ისევე აუცილებელია, როგორც კრიტიკული პროზის სხვა ჟანრები, ჩვენს დროში შესაძლოა უფრო მეტადაც.

ოღონდ ერთი პირობით:

მიმოხილვა მიუკერძოებელი უნდა იყოს და ის პირი, ვინც თავს იღებს წლის ლიტერატურული მოსავლის შეფასებას, მოვალეა იცნობდეს მთელ პროცესს.

ეჭვშეუვალ ჭეშმარიტებათა ღალატებს არავინ სთხოვს, მოვალეა მხოლოდ, რომ „კუტოკის“ პოზიციიდან არ განიხილოს ესა თუ ის ნაწარმოები ან გამოცემა, თორემ რა გამოვა – ლიტერატურული მაკულატურის ნაკლებობას ხომ ისედაც არ განვიცდით.

ამ თვალსაზრისით ძალიან სცოდავს შოთა იათაშვილის სტატია-მიმოხილვა, დაბეჭდილი „ახალი ვერსიის“ ფურცლებზე (2002, 7 იანვარი), ისეთი ზერელე და ტენდენციურია, თვით ბ-ნი იათაშვილისგანაც კი გაგვიკვირდა. გაზეთში რომ არ იყოს გამოქვეყნებული და ხელნაწერის სახით ვიცნობდეთ, ჩამორჩენილი მოსწავლის თხზულება გვეგონებოდა. მისი კლასის დამრიგებელი რომ ვიყო, ნაწერსაც საფუძვლიანად ჩავუსწორებდი და ცოტა კითხვა-შიც გავნაფავდი, მაგრამ რაკი არა ვარ, ისღა დამრჩენია, მკითხველს უფრო პირუთენელი სტატიების კითხვა ვუსურვო, მთლად „კუტოკის“ ქარგაზე რომ არ იყოს მოჭრილი.

და კიდევ ერთი:

საწყენია, რომ პიროვნება, ვის ლიტერატურულ საქმიანობასაც იმედით შევყურებდი და არაერთი კეთილი და გამამხნეველი სიტყვითაც გამოვხმაურებივარ საჯაროდ, ვერა და ვერ აღწევს თავს „კუტოკურ“ ინტერესებს. ის, რაც დიდ ცოდვად არ გამოიყურებოდა ახალგაზრდა კაცისაგან, ახლა აშკარად შეუფერებელია მისი ასაკისათვის.

უხერხულია, სხვა თუ არაფერი, მთელი ცხოვრება გაგყვეს საყმანვილო სენი!..

„როგორ გადავ, იმონიო საკუთარი აზრი?!“

დღეს ეს იქნებ ვინმეს დაუჯერებელიც მოეჩვენოს, მაგრამ ნამდვილად ასე მოხდა:

ერთ რეცენზიაში თეიმურაზ დოიაშვილმა და ლევან ბრეგაძემ – ორმა, ახალგაზრდობის მიუხედავად, უკვე აღიარებულმა კრიტიკოსმა და ლიტერატურის მკვლევარმა – გამოთქვა მართებული და, რაც მთავარია, სავსებით უწყინარი მოსაზრება, რომ „ჰაგიოგრაფიულ ნაწარმოებში ესთეტიკური მიზანდასახულობა ძირითადი არ არის. ძირითადი აქ არის მკაფიოდ გამოხატული იდეოლოგიურ-პროპაგანდისტული მიზანდასახულობა და სხვა ყველაფერი, მათ შორის ესთეტიკური ნაკადიც, მის სამსახურშია ჩაყენებული და მას ექვემდებარება“.

და, აი, ამ მართებული და უწყინარი მოსაზრებისათვის ორივე კრიტიკოსი პარტიის ცეკასა და მისი უჯრედის – მწერალთა კავშირის – ჩარევით გამოაძევეს აღმანახ „კრიტიკის“ რედაქციიდან და უღმერთოდ ლანძღეს გაზეთ „კომუნისტის“ ფურცლებიდან. მათ იმ მოსაზრებას უწოდეს „მკრეხელური“, „ანტიისტორიული“, „ანტიეროვნული“ და „ქართული კულტურისადმი ნიჰილიზმის“ გამომხატველი.

მწერალთა კავშირის სამდივნომ დადგენილება გამოიტანა, „აღმანახის კურსი არ ემსახურება საბჭოთა ლიტერატურის სადღეისო საჭირობოტო ამოცანების გადაწყვეტას“, და ამას მოსდევდა ბრალდებათა ნუსხა, ყოვლად დაუსაბუთებელი თუ თითიდან გამონოვილი, მაგრამ ამ ფარაგინა ქალაქდმა არამარტო ორი პროფესიონალის ბედი გადანწყიტა, არამედ ძალიან დააბრკოლა სალიტერატურო პროცესის მართებული და ღრმა შეფასება, რაც მათი ხელითა და ორგანიზატორული უნარით უნდა მომხდარიყო, შეუფერხებლად რომ დასცლოდათ მოღვაწეობის გაგრძელება.

მოხდება ისე, რომ თეიმურაზ დოიაშვილს კიდევ ორ-ჯერ მოხსნიან რედაქტორობიდან – ჯერ ისევ „კრიტიკის“ და მერე ჟურნალ „ცისკრის“, საერთოდ კი ამ ორმა პიროვნებამ იმდენი უსამართლო და უღირსი თავდასხმა იწვნია, რაც... კაცმა რომ თქვას, ალბათ კიდევ უნდა ეწვნიათ იმ ძველი და მარად ახალი მოტივით, გალაკტიონის ლექსშიც „არაკი“ რომ გამოითქვა, ალეგორიულ პერსონაჟებად მგელი და ბატკანი რომ არიან გამოყვანილნი: „როგორ ბედავ, იქონიო საკუთარი აზრი?!“

ეს იყო მათი მაშინდელი და მას შემდგომი დევნა-შევიწროების ნამდვილი მიზეზი: ბედავდნენ ჰქონოდათ საკუთარი აზრი.

ცენზურაც საგანგებოდ დადარაჯებოდათ და ანაწყობის ჩახაზულ ფურცლებს უკვე მთარბენინებდნენ მწერალთა კავშირში.

საზოგადოებრივი აზრის მომართვას ხომ ცდილობდნენ და ცდილობდნენ მათ წინააღმდეგ.

როდესაც ესენი მათ მიმართ წამოწყებული რეპრესიების ერთ-ერთ ინიციატორს ეტყვიან: კი მაგრამ, ალმანახის ამ ექვს ნომერს ხომ ვერ გააქრობთ, ისინი ხომ არსებობს და ყველას შეუძლია დარწმუნდეს, ისე არ არის საქმე, როგორც თქვენ გსურთ წარმოადგინოთ, – ის თავხედური გულახდილობით უპასუხებთ: ჩვენში, ხომ იცით, ასეა – ერთი და იმავე საქმისთვის კაცს გინდ დასჯი, გინდ დააჯილდოვებო.

საპასუხო წერილებს რომ დანერენ, მათ გამოქვეყნებაზე უარს პირდაპირ არავინ ეტყვიან, ერთი მათგანის შემოკლებული ვარიანტი სტამბურად აიწყობა კიდევ „კომუნისტში“, მაგრამ მზის შუქს ვერ ეღირსება. გაზეთის რედაქტორი ასე ცდილობდა მათ მოგერიებას: ხომ იცით, ვისი ორგანოც ვართ, მითხრან და დავბეჭდავ, აი, აწყობილი მაქვს უკვეო. პარტიის ცეკას ფუნქციონერებს კი პასუხი წინასწარვე ჰქონდათ გამზადებული: როგორ,

კიდევ არ დაუბეჭდავს?! დაბეჭდოს, რას უყურებს! როდის იყო ჩვენ რედაქციების საქმეებში ვერეოდით!

ხოლო ერთ სტატიას რომ გადაამრავლებენ ქსერო-ქსზე და დაარიგებენ, ამის გამო მკაცრი გაფრთხილება არ ასცდებათ: ასე განაგრძობთ და თვითგამოცემად რომ ჩაგითვლით, მერე თქვენს თავს დააბრალეთო.

ეს უკანასკნელი ფრაზა იმ დროიდან ჩამრჩა ხსოვნაში და უეცრად წამომაგონდა, სხვა ეპიზოდებს კი თეიმურაზ დოიაშვილი და ლევან ბრეგაძე თვითონ იხსენებენ ერთობლივ წიგნში „პოლემიკას რა უნდა“ („ლომისი“, 2001).

მათი პირველი ერთობლივი წიგნი 80-იანი წლების მეორე ნახევარში გამოიცა („დაკარგული გასაღების“ ძიებაში“), ამ წიგნში თავმოყრილი სტატიებიც დაახლოებით მაშინდელია – 80-იანის მიწურული და 90-იანის პირველი ნახევარი. ავტორებმა ამ გამოცემისათვის შეარჩიეს მხოლოდ ერთი რკალი თავიანთი კრიტიკული და პოლემიკური ნაწერებიდან, ის, რაც ერთმანეთს უკავშირდება და ერთ მთლიანობად წარმოგვიდგება.

და კიდევ:

განსხვავებით იმ პირველი წიგნისაგან, „პოლემიკას რა უნდა“ კი არის ერთობლივი გამოცემა და ცალკეული სტატიები ერთადაც არის დანერილი, მაგრამ ზოგიერთი კრიტიკული ნაშრომი ცალ-ცალკეა შექმნილი.

ნეტა მართლა რა უნდა პოლემიკას?

არა ფეხის გამოკვრა და სარმა, სიცრუე, სუბიექტივიზმი და უზნეობა, – გვაფრთხილებენ ავტორები თავიდანვე, – არამედ სიმართლე, ობიექტურობა და კონკრეტულობა.

ვითომ სიმართლისა და მიუყერძოებლობისათვის თავგადადებული ბევრი გვინახავს, ამგვარი მონოდებანი თუ თვითშეფასებანი ბევრგან ამოიგვიკითხავს, ამიტომაც იოლად არ შეიძლება ენდო არავის, ვინც ირწმუნება, ჩემგან მხოლოდ სიმართლესა და ობიექტურობას ელოდეთო,

მაგრამ ეს წიგნი თვითონვეა საუკეთესო დასტური კრიტიკის ღირსებისა: თუ რას ნიშნავს უშეღავათო განსჯა და კამათი ისე, რომ ერთი ნუთითაც არ გადაუხვიო ლიტერატურულ კალაპოტს.

ცხადია, არ ვაპირებ და თვითონ თეიმურაზ დოიაშვილი და ლევან ბრეგაძე არ მომიწონებენ, რომ მათი კრიტიკული პროზა „ლიტერატურულ ნაკრძალად“ გამოვაცხადო. ამ წიგნშიც და მათ სხვა ნაწერებშიც შეგხვდებით მოსაზრება, დებულება, მსჯელობა, პასაჟი, რომელთაც ძნელად ან საერთოდ ვერ გაიზიარებთ, იქნებ კამათის გუნებაზეც დადგეთ და ისევე უშეღავათოდ შეეპასუხოთ, თვითონ როგორც სჩვევიათ, მაგრამ მოვალენი ხართ, არც თქვენ გადაცდეთ ლიტერატურულ ფარგალს.

ეს საგანგებოდ უნდა თქმულიყო.

მათ თვით ისეთ ვითარებაში შეინარჩუნეს პიროვნული ღირსება, იმ გარემოში გაუფრთხილდნენ კრიტიკოსის, მკვლევარის სახელს, როდესაც ყოვლად უღირსი ხერხებით, ჩეკისტური მეთოდებით ხდებოდა მათი დევნა: დასმენა, უხამსი ცილისწამება, ლანძღვა-გინება, შეურაცხყოფა, მუქარა...

მათ არ იკადრეს ის, რისი ღირსიც იქნებ კიდევ ბრძანდებოდნენ მათი მოპაექრეები, მაგრამ სჯობდა როგორმე გადაეტანათ, მათ მეთოდებს არ აჰყოლოდნენ და თვითონაც მათსავით არ შეელახათ მწერლის ღირსება, თორემ, თუ შენც იკადრე, ან ცილისწამებას რა უნდა, ან ლანძღვა-გინებასა თუ შეურაცხყოფას, ეს „არსენალი“ მარტო ბობოლა მწერლებისა და მათი ხელისბიჭების საკუთრება კი არ არის?

ამ თვალსაზრისით ჩვენი ავტორების ლიტერატურულ-კრიტიკული მოღვაწეობა საერთოდ და „პოლემიკას რა უნდა“ კერძოდ – ნუნდაუდებელია.

პოლემიკას ეს უნდა.

წიგნში თავმოყრილი წერილებიდან საუკეთესოა ლევან ბრეგაძის „ფანჯი, ფანჯი, კამათელო!“ და თეიმურაზ დოიაშვილის „სიმართლე მწყურია, სიმართლე მშია...“ – პირველში გურამ ფანჯიკიძის ორი უკანასკნელი რომანია გაანალიზებული, მეორეში – ჯანსუღ ჩარკვიანის პოეზიაში თავჩენილი ტენდენცია, საერთოდ კი ეს კრიტიკული ნაშრომები იმ რანგის ქმნილებებია, კრიტიკული პროზის თვით ყველაზე მკაცრად შედგენილ ანთოლოგიასაც რომ დაამშვენებს. მკითხველი უთუოდ მოიხიბლება ანალიზის სიზუსტითა და სიღრმით, მახვილგონივრულ დაკვირვებათა სიუხვით და იმ სტილური ექსპრესიით, რაც ასე აუცილებელია კრიტიკულ-ესთეტიკური ქმნილებებისთვისაც, მაგრამ, სამწუხაროდ, იშვიათად ვაწყდებით.

თეიმურაზ დოიაშვილისა და ლევან ბრეგაძის „პოლემიკას რა უნდა“ ვრცელი საუბრისათვის გვიბიძგებს ადამიანს, მაგრამ „უეკრანო გამოსვლის“ ჟანრული ჩარჩო და თავისებურება იძულებულს გხდის ცალკეულ შთაბეჭდილებათა გამოთქმით შემოიფარგლო, ოღონდ ვიდრე ამ ჩანაწერს მოვათავებდე, არ შემიძლია საგანგებოდ არ გამოვაცალკევო სტატია „თვითგვემა“, რომელიც იუმორესკასავით იკითხება, ალბათ იმიტომაც, რომ პერსონაჟია კომიკური. არ გაინტერესებთ ეს სტატია რას შეეხება? „ლიტერატურული საქართველოს“ ფურცლებზე ეშზარ კვიტაიშვილმა თავზე ნაცარი დაიყარა: ნლების წინათ ხუტა ბერულავას ლექსები რომ შევაქე, მაამებლობით მომივიდაო. არადა, არგუმენტების მოშველიებით დამაჯერებლად უსაბუთებენ, სწორედ ამ კერძო შემთხვევაში არ გამოგიჩენია მაამებლობა და მლიქვნელობაო.

თუ რაიმე აკლია ჩვენს სალიტერატურო კრიტიკას, უპირველესად თარგმნილი მწერლობის პროფესიული კრიტიკული განსჯა, ამიტომაცაა, რომ ყოველ ასეთ ნიმუშს განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა ვაქცევდეთ. „თარგმნის“ – ასეა დასათაურებული წიგნის ერთი სტა-

ტია, რომელიც განიხილავს ვასილი შუკშინის მოთხრობების ჯუმბერ თითმერიასეულ თარგმანს და სამაგალითოა მოკლედ თქმის ხელოვნებით. შესაძლებელი ხდება სულ რამდენიმე გვერდში ამომწურავად შეფასდეს ამ თარგმანის მნიშვნელობა კერძოდ და მთარგმნელის შემოქმედებითი უნარი საერთოდ.

ის გარემოება, რომ შუკშინის ლაკონიური, ზუსტი, გამომსახველობითი სტილი თარგმანში გადაიქცა მელოდრამატულ, მომაბეზრებელ თხრობად, თურმე ნაკლებმნიშვნელოვანიც კი ყოფილა, მოთხრობების ქართული „ორეული“ ისეთი კურიოზებითაა გადავსებული, თანაც ეს შეუწყნარებელი შეცდომები მთელი წიგნიდან კი არ არის ამოკრებილი, არამედ ნებისმიერად გადაშლილი გვერდიდან. მიზეზი მკაფიოდ იკვეთება: ბ-ნ თითმერიას წარმოდგენაც არა ჰქონია რუსულ იდიომატიკაზე, რის გამოც იგი იდიომებს... პირდაპირ თარგმნის ანდა თავისი ფანტაზიით ავსებს. ამ ფანტაზიით შევსებამ ამაზრზენ უხამსობამდეც კი მიიყვანა.

„სამ გრაციაში“ შუკშინი წერს:

„Толеньким выставили – со всех сторон“.

ესაა იდიომური გამოთქმა, რაც ქართულად ნიშნავს, ყოველმხრივ გათათხეს კაციო.

იქნებ არც დაიჯეროთ, მაგრამ ბ-ნ თითმერიას ხელში ამ უწყინარმა იდიომმა ასეთი სახე მიიღო:

„დედიშობილა დასვეს ის უბედური – ყველა ხვრელი და ყველა სორო ამოუვსეს“.

ბ-ნ თითმერიას გემოვნება რომ ვიცით, შესაძლოა იმიტომაც დაინტერესდა შუკშინის პროზით, ამ პასაჟში მაინცდამაინც ეს უხამსობა რომ ამოიკითხა.

გელიმება კურიოზთა კოლექციის გაცნობისას, მაგრამ იმავდროულად გულიც გეკუმშება ტკივილით. რა დღეში უნდა ყოფილიყო ქართული მწერლობა, რომ ადამიანებს, რომელთაც კუდის ქიცინის, დამსმენობის და სხვა საძ-

რახისი თვისებების გარდა არავითარი ნიჭი არ გააჩნდათ, ლიტერატორები და მთარგმნელები ერქვათ და უფრო დაფასებულნიც ბრძანდებოდნენ, ვიდრე ისინი, ნამდვილ სულიერ ღირებულებებს რომ ქმნიდნენ.

კარგია, რომ ასეთ ყოფას, რომელიც ინერციის ძალით ცოტა არ იყოს გაჭიანურდა, საბოლოოდ გასდის ყავლი და ყველაფერს ერქმევა ის სახელი, რაც ნესითა და კანონით უნდა ერქვას.

ამ ახალი რეალობის დამკვიდრებაში თეიმურაზ დოიაშვილმა და ლევან ბრეგაძემაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს და სამოღვაწეო ჯერაც ნინ აქვთ; და „პოლემიკას რა უნდა“, მათი შემოქმედების ერთი რკალი, ამიტომაცაა სიცოცხლისუნარიანი და დინამიური, ასე აუცილებელი სალიტერატურო პროცესის ბუნებრივი მდინარებისათვის.

...ისე მაინც რა უნდა პოლემიკას?..

ვისაც მტარობა მასწყურდეს

გახსოვთ მიხეილ ჯავახიშვილის „ლამბალო და ყაშას“ პირველი ფრაზა? – „ღმერთსაც და კაცსაც დაუნყევლიათ ურმიის უცნაური ტბა“.

ეს ფრაზა ძალდაუტანებლად მოგაგონდებათ, როგორც კი ბექირ ილდიზის სოფელს გაეცნობით, სადაც ბუნებრივი სიკვდილით იშვიათად თუ მოკვდება ვინმე, ზოგს მორიელის გესლი კლავს და ზოგიც სისხლის აღების ტრადიციას ეწირება.

„სოფელი შუა ზღვაში გასულ გემს ჰგავდა, რომლის მგზავრები ხმელეთზე ფეხდაუდგმელად გამუდმებით ერთმანეთის გარემოცვაში ცხოვრობდნენ. ადამიანის მიერ ჩადენილი დანაშაული და ცოდვაც კი დიდი ქალაქებში ადვილად ეძლევა დავინყებას. აქ კი, ამ სოფელში, სადაც ყოველი ნაბიჯი ანონილ-დანონილია, დანაშაულისა და ცოდვისათვის ერთადერთი სასჯელი იციან მხოლოდ

– ტყვია” – ამ მოარულ ჭეშმარიტებას ილდიზიც იმეორებს ნოველაში „ფალა ჰამო“ („ჩვენი მწერლობა“, 2002, 18 იანვარი) და სიუჟეტური ქარგაც ამ თემაზეა გაშლილი.

ნოველა იწყება სასაფლაოს სცენით. მიცვალებული შეხლა-შემოხლისას არის დაღუპული და ამიტომაც მისი ვაჟი შილ მუსლუმი საფლავის ქვაზე საჭრისით დამბაჩას მოხაზავს, რაც იმ მყოფთა გულებს შურისძიების გრძნობით აღავსებს.

მაშ მკითხველი კიდევ ერთი შურისგების სცენას უნდა შეესწროს?

არა, სიუჟეტი სხვაგვარად ვითარდება და ამბის შუაგულში მოექცევა არა ის კაცი, ვინც სისხლიანი განაჩენი უნდა აღასრულოს, არამედ ის, ვინც აუმხედრდება ადაბაბიდან გადმოცემულ ტრადიციას – მოკლულის ძმა ფალა ჰამო.

„ამ საქმეში ფაცი-ფუცი და აჩქარება არ გვარგებს. კაცის მოკვლაზე ადვილი რა არის, მაგრამ... გადმოიღებ მაუზერს, ესერი და გააგორებ... მერე შეაგდებ მკვდარს თავის ცხენზე და იალა, გაუშვებ... ცოტა ხნის შემდეგ იმ არამზადებს დაუდგებათ სამაგიეროს გადახდის ჯერი. ახლავე არ უნდა მივცეთ საშუალება, რომ ჩვენზე შური იძიონ“, – არწმუნებს იგი ძმისწულსაც და სხვებსაც, რომელნიც შურისგების ჟინით აღვსილან და ლამის ახლავე მიუცვივდნენ მკვლელის ოჯახს.

„როგორ შეიძლება ტრადიციების წინააღმდეგ წასვლა“, – არ ეპუება შილ მუსლუმი. თითქოს სინამდვილე გადატრიალებულა. უფრო მოსალოდნელი იყო, რომ სისხლის ალების საუკუნეობით განმტკიცებულ ჩვეულებას ბიძა დადგომოდა დამცველად და არა ყმანვილკაცი, მაგრამ ასე კი ხდება. თანაც: ამ ორი პოზიციის შერიგება ძნელად თუ არის შესაძლებელი, მთლად შეუძლებელი თუ არა. და ამიტომაც დამთავრდება ნოველა ტრაგიკული აქტით – ფალა ჰამო შიგ თავში დაახლის ტყვიას სახუ-

რავის კიდეზე შემდგარ, შურისსაძიებლად შემართულ შილ მუსლუმს.

როგორი შემადრწუნებელიც უნდა იყოს მკითხველისათვის ფალა ჰამოს ამგვარი საქციელი, ის უნდა განვსაჯოთ იმ მხატვრული რეალობის მიხედვით, სადაც ასეთი ფსიქოლოგიური სიღრმით წარმოისახა მისი თავისებური ხასიათი. როგორც მერიმეს „მატეო ფალკონეს“ არ უნდა აღვიქვამდეთ ფილისტერული თვალთახედვით, ისე „ფალა ჰამოს“.

კი მაგრამ, რატომ აღუდგა წინ ეს პიროვნება ტრადიციას და თანაც ისეთი თავგამოდებით, ძმისწულის გამეტებასაც არ მორიდებია?

ფალა ჰამო გულით მიწვდა იმ ჭეშმარიტებას, რომ სისხლისღერა არასოდეს დასრულდება, თუკი ეს უღმობელი ჯაჭვი სადღაც არ განყდა. მას აღარ უნდა სისხლის მორევში ტრიალი, ისევე, როგორც აღუდა ქეთელაურს, ვინც მტრის ვაჟკაცობით მოხიბლული გააცნობიერებს კაცთა მოდგმის ტრაგიკულ ხვედრს („ვისაც მტერობა მასწყურდეს, გააღოს სახლის კარია, სისხლ დაიგუბოს კერაში, თვითონაც შიგვე მდგარია, ღვინოდაც იმას დაჰლეცდეს, პურადაც მოსახმარია... შენ რო სხვა მაჰკალ, შენც მოგკელენ, მკელელს არ შაარჩენს გვარია“) და წინ აღუდგება იმ ადათს, რომელიც კვლავ და კვლავ კანიბალიზმისაკენ გვაბრუნებს. ეს რეალობაა სიმბოლურად და ხელშესახები შემზარაობით გამოსახული მის სიზმარში.

ფალა ჰამო ქეთელაურივით ჯიქურ არ დაუპირისპირდება ტრადიციას, მაგრამ მისი საქციელი სწორედ ამავეს გულისხმობს. არა და არ ანებებს ძმისწულსა თუ სხვებს სისხლის აღებას, მიიჩნევს, რომ მთავარია მორალური გამარჯვება მოიპოვონ, მტერი მიწაზე მხოხავი იხილონ და ეს სავესებით კმარა, სულაც არ არის აუცილებელი მისი საიქიოში გასტუმრება.

ესაა ერთადერთი გზა, რომელმაც შეიძლება აღკვეთოს შურისგების დაუსრულებელი ჯაჭვი.

აღარც მოკლული მხარე და აღარც მკვლელის მხარე აღარ იქნება ვალდებული ჩვეულების წინაშე, მაინცდამაინც სისხლი დაანთხევიონ ვინმეს.

მთავარია მორალური გამარჯვება მოიპოვონო...

მაინც ვინ დაუდგა ფალა ჰამოს თავდებად, რომ აუცილებლად შეესწრება მტრის ხოხვას მტვერში?

თუ ეს არ მოხდა, მაშ მისი ჩანაფიქრი აღუსრულებელი დარჩება და თვითონაც იძულებული შეიქნება მამაპაპურ ჩვეულებას დაუბრუნდეს.

მაგრამ თავდები ფალა ჰამოს გამჭრიახობა და ფსიქოლოგიური დაკვირვებაა, ის ალლოა, რომელსაც ვერ შეიძენ, თუ თანდაყოლილი არა გაქვს.

ალო არც უმტყუნებს.

მკვლელის ვაჟი ყოველ წუთს თავდასხმას რომ მოელის, ბუზის გაფრენაზეც კი ფრთხება და უბეში განუყრელად უდევს ფეხზე შეყენებული მაუზერი, ისე გაბეზრდება, ისე გაბეზრდება სიკვდილის მოლოდინით, გამოდის და ზედ მოკლული მხარის სამალავის წინ დგება. ნერვებმა უმტყუნა. ფსიქოლოგიური წნეხი გადაულახავი აღმოჩნდა. – არ ესროლოთ! – გაისმის ფალა ჰამოს ხმა, ეშინია, ჩემიანებმა ჩანაფიქრი არ ჩამიფუშონო. ამ ხმის გაგონებაზე მკვლელის ვაჟი მიწაზე განვება.

მორალური გამარჯვება მოპოვებულია: მტრის დამცირებაც იხილეს და, თანაც, მოკვლა შეეძლოთ და არ მოკლეს.

მითუმეტეს, მკვლელის მხარე უფრო და უფრო იზაფრება და მოთმინების ძაფიც საბოლოოდ უწყდება.

ახლოდება წუთი, როდესაც ისინი თავზე ნაცარდაყრილები უნდა ეახლონ ფალა ჰამოს. მათი ისტერიკა, ლანძღვა-გინებად ამოფრქვეული, ამის მაუწყებელია. და, აი, აქ ხდება ის, რომ ფალა ჰამო იძულებული შეიქნება

თვით ძმისწული გაიმეტოს, ოღონდაც ხელიდან არ გაუშვას შანსი სისხლისღვრის მოთავეებისა.

მეტად საგულისხმოა ეს ხასიათი, თუმც მას, საერთოდ სიუჟეტის მდინარებას, აკლია ის უმძაფრესი დრამატიზმი, ის სიმძაფრე, რაც ასეთი მონუმენტურობით წარმოგვიდგენს ვაჟა-ფშაველას გმირს. მაინცდამაინც შემზარავი სიზმრის ნახვა კი არ იყო აუცილებელი, ანდა ვრცელი შინაგანი მონოლოგები, არამედ ის „რალაც“, რაც ამ თავისთავად მშვენიერ ნოველას ანტიკური ტრაგედიის სიმაღლემდე აზიდავდა.

რაც შეეხება მის ქართულ ორეულს, ის ისეთი ჩინებულია, გული დაგწყდება, ირინე გოცირიძე, თურქული ენის საუკეთესო სპეციალისტი და თბილისის უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის ერთ-ერთი კოლორიტული ფიგურა, ნოველას ნოველაზე რომ არ თარგმნის.

ბანა პოლემიკა პინგ-პონგის თამაშია?

„ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე (2001, 20 აპრილი) ეკა ცხადაძის კრიტიკული სტატია („საგა როკი ოდიშელიაზე... უფრო მეტი საგის შემქმნელზე და სხვათა შესახებ...“) რომ გამოქვეყნდა გური ოტობაიას წიგნზე „როკი“, ვინც ყურადღებით ადევნებს თვალს ქართულ სალიტერატურო პროცესს, უთუოდ გაიფიქრებდა, ამ ლიტერატორს თავიდანვე რომ შევატყუეთ კრიტიკოსის ალლო, აგერ კიდევ ერთხელ დაგვიდასტურდა ვარაუდიო.

ნერილი დაწერილი იყო იმ პროფესიონალიზმით, რაც ასე აკლდა ქართულ კრიტიკას საბჭოურ ხანაში და ასეთი ნიშანდობლივია კრიტიკოსთა ახალი ტალღისათვის, ჩვენს თვალწინ რომ მკვიდრდებიან და მონდომებითაც მონაწილეობენ ფასეულობათა გადაფასების რთულ პროცესში.

სტატიიში გამოთქმული იყო არაერთი მართებული და საფუძვლიანი შენიშვნა და რჩევა და, რაც მთავარია, დანერგილი იყო კეთილგანწყობით. კრიტიკოსი ცდილობდა რომანად სახელდებულ ამ ვეება ნიგნში გამოეძებნა ზოგიერთი ღირსება მაინც, რომელთა გაღრმავება და გამოკვეთა ნიგნის გადამუშავება-შემცირების (გამესამედების) შემთხვევაში იქნებ სასიკეთოდაც წადგომოდა ბ-ნ ოტობაიას.

ისე გულუბრყვილონი სულაც არა ვართ, გვეფიქრა, რომ ნიგნის ავტორი მადლიერებით მიიღებდა და ჩაუკვირდებოდა კრიტიკულ შენიშვნებს, ოღონდ არც ისეთ მდარე საპასუხო წერილს ველოდით, როგორიც ცოტა ხანში წარმოგვიდგინა.

„პასუხში“ გაბათილებული არ ყოფილა არცერთი არგუმენტი და აგებული იყო თვითგანდიდებასა და კრიტიკოსის პიროვნულ შეურაცხყოფაზე. ერთი სიტყვით, როგორც საერთოდ წერენ ამ მორალისა და ინტელექტუალური უნარის ადამიანები.

უკან გატანება ნიშნავდა, რომ ეს ჩვენი „რომანისტი“ იმ ვითომპასუხს წარუმიძღვარებდა უშვერ ლანძღვა-გინებას „ჩვენი მწერლობისა“ და მისი რედაქტორის მიმართ და მაშინვე მიაშურებდა გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქციას, სადაც ჩვეული ხალისით დაუბეჭდავდნენ კიდევ უფრო გაუკუღმართებულ იმ მდარე „პასუხს“.

იქნებ სჯობდა ზოგიერთი შეურაცხმყოფელი გამოთქმა თუ ფრაზა გამოგვეხშირა და ჩვენვე დაგვებეჭდა, რათა ლანძღვა-ცილისწამებათა ნაკადიდან, „ლიტერატურული საქართველოდან“ რომ გვეფრქვევა თავს, ეს ერთი მაინც აგვერიდებინა?

არა, არ სჯობდა.

ეს ერთი კი არა, ათი ამ მორალით გაუღენთილი წერილიც რომ გამოექვეყნებინა ბ-ნ ოტობაიას, მაინც ისე მოვ-

იქცეოდით, როგორც მოვიქეცით, რადგანაც თუკი რაიმე აბრკოლებს ჩვენს სალიტერატურო ცხოვრებას, მათ შორის ისიც, რომ რედაქციები თავს არიდებენ სარედაქციო მუშაობასაც და საკუთარი პოზიციის გამოხატვასაც და ისე ბეჭდავენ ურთიერთსაპირისპირო წერილებს, ვერ გაარკვევ, რის დამკვიდრებას ესწრაფვიან.

ეს არ არის პოლემიკა.

და საერთოდ: საქმის გაიოლება იმ ყალბი ფრაზის მოშველიებით: მკითხველი თვითონ გაარკვევსო, - ვერაფერი გამოსავალია.

თუ მკითხველმა უნდა არკვიოს სიმართლე, მაშ რედაქციებს რაღა დანიშნულება აქვთ? სავსებით საკმარისი ყოფილა კომპიუტერული ცენტრის არსებობა, სადაც ყველა მიიტანს იმას, რაც მოესურვება და დაუბრკოლებლადაც გამოქვეყნდება. კომპიუტერული ცენტრი პასუხს არ აგებს ურთიერთსაპასუხო წერილების დონეზე და არც მტყუან-მართლის დადგენა ევალება.

მახსოვს: ერთ-ერთი საჯარო გამოსვლისას მწერალთა სასახლეში აკაკი ბაქრაძემ ჩვენებური პოლემიკები პინგ-პონგის თამაშს შეადარა, რასაც საგრძნობლად აკლია რედაქციების წარმმართველი ხელი - შეფასება, დასკვნის გამოტანა, მტყუან-მართლის გარკვევა, ფალსიფიკაციებში მხილებულ ავტორთათვის საკადრისი პასუხის გაცემა.

პინგ-პონგის ხსენებამ მაშინ ძალიან გვაცინა და იქნებ თქვენც გაგეცინოთ, მაგრამ განა მართლა სასაცილოდ გვაქვს საქმე? ეს ხომ ის სასაცილოა, სატირალიც რომ არის იმავდროულად!..

პოლემიკა პინგ-პონგს დაემგვანა, მაგრამ სინამდვილეში ხომ პინგ-პონგი სულაც არ არის.

ჩვენთვის ეს პრინციპულია, ისევე პრინციპული, როგორც განსხვავებული აზრის პატივისცემა, ყურის დაგდება, არგუმენტებით კამათი.

თუ ბ-ნი ოტობაია თავის თავს აჯობებს და რაიმე რი-
გიანს შემოგვთავაზებს (ძნელი წარმოსადგენი კი არის),
გამოქვეყნებაზე უარს როგორ ვიტყვით. საერთოდ კი
ისეთი პროფესიონალების გვერდით ვიდგებით, როგორიც
– ამ შემთხვევაში – ეკა ცხადაძეა; და პინგ-პონგს არავის
გავამართვინებთ.

პოლონური ენა – მიწის შვილი

შიმეკი, მთავარი გმირი ვისლავ მიშლიესკის რომა-
ნისა „ქვა ქვაზე“, მეზობლის ბაღს რომ შეჰყურებს, სადაც
ვაშლის ხეები ისე დახუნძლულა ნაყოფით, აღარც ტოტე-
ბი ჩანს და აღარც ფოთლები, და სადაც არც ფუტკრები
ბზუიან და არც ჩიტები ჟღურტულებენ, ერთხელაც ასე
ეტყვის ბაღის პატრონს:

– კარგი ბაღი კი გაქვს, მაგრამ რაღაც მოწყენილია...
იმას სასაცილოდ არ ეყოფა: აბა, მხიარული რად მიწ-
და, მთავარია, ფულს იძლეოდესო...

ეს პასუხი, ეს სიცილი უცნაურად სულაც არ გაის-
მის. მეზობელი მეურნეა, ამაღლებული იდეალებისათვის
თავს არ იტიყვებს და მხოლოდ გვარიან შემოსავალ-
ზე ფიქრობს. ბაღის მოწყენა თუ მხიარულება მისთვის
გაუგებარი ცნებებია. მაგრამ, აი, შიმეკის ხასიათი კან-
თიელად წარმოისახება ჯერ მარტო ამ ერთი ფრაზით. მას
შეუძლია დაინახოს ბაღის მოწყენა და გული დაეთუთქოს.
ბაღი, სადაც ფუტკრების ბზუილი და ჩიტების ჟღურ-
ტული არ გაისმის, სახედაკარგული რეალობაა, რაგინდ
ტოტეები იზნიქებოდეს ნაყოფით.

შიმეკი არც მწერალია, არც ხელოვანი, არც ფილო-
სოფოსი, ისეთივე გლეხკაცია, როგორიც მისი მეზობელი,
ორსიტყვიანი ფრაზის დანერაც კი არ შეუძლია ისე, ორ-
თოგრაფიული შეცდომები არ მოუვიდეს, მაგრამ სული-
ერადაა რომანტიკოსი, ისეთივე პოეტური სულით გასხი-

ვოსნებული, ვთქვათ, ჩვენში გიორგი ლეონიძის პერსონაჟები რომ არიან: გლეხკაცი-პოეტები.

ომიც უნახავს, პარტიზანის ხედრიც გამოუცდია, სიკვდილისთვისაც არაერთხელ ჩაუხედავს თვალებში როგორც ომიანობის, ისე მშვიდობიანობის დროს – თავმოყვარე და თავზეხელაღებული პიროვნებისათვის ასეთი რამ ჩვეულებრივი მოვლენაა. ოღონდ მთავარი ისაა, რომ მისი არსებობის საყრდენი ფიქრია, ისეთი ძალუმი, რომ თვითონაც გაკვირვებულია: მაშინაც კი, როცა ეს არ მინდა, ფიქრები ჩემს ნაცვლად თვითონ ფიქრობენ. გავრეკავ თავიდან და ჩემს თავს ზემოთ იწყებენ ტრიალს, როგორც ბელურათა გუნდი, რომელიც ჭადრის ხიდან დაუფრთხიან, ჩხავიან, ჭყვიან და ვერავითარი ძალით ვერ შეძლებ მათგან თავის დაღწევასო.

ფიქრის ასეთი შეგრძნება ისევე უჩვეულოდ გამოიყურება, როგორც მოწყენილი ბალის შემჩნევა?

იქნებ მწერალი რალაცას აჭარბებს და გლეხკაცის სამოსელში თვითონ ვისლავ მიშლიცკი გამოწყობილა, მითუმეტეს, რომ ფიქრზე არანაკლებ სიტყვის მადლსა და ძალას შეიგრძნობს და დარწმუნებულია, ხეებიც კი ლაპარაკობენ, თუკი კარგად მოვუსმენთო: „ყოველი მათგანი თავისას ლაპარაკობს, მუხა მუხისას, ცაცხვი – ცაცხვისას. ლაპარაკობენ მდინარეები, ველები. მთელი სამყარო განუწყვეტლივ ლაპარაკობს. მისთვის რომ კარგად მოგვესმინა, შეგვეძლო გაგვეგო, თუ რაზე ლაპარაკობდნენ ასი წლის წინათ, ან იქნება ათასი წლის წინათც. რადგან სიტყვებმა სიკვდილი არ იციან. თითქოს ჩიტები ყოფილიყვნენ, ერთხელ ნათქვამი სიტყვა საუკუნეთა განმავლობაში დაგეტრიალებს თავზე, ოღონდ ჩვენ არ გვესმის“.

ნუ იტყვით: აკი გველისმჭამელ მინდიასაც ესმოდა მთელი სამყაროს ენაო.

მინდია ლეგენდარული სახეა, ყოფითობიდან სრულიად ამოვარდნილი გმირი, ეპიკური ხასიათი; მიშეკი კი რეალისტური პერსონაჟია, სისხლი სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი თავის გარემოსი. და მაშ მწერალს ნამდვილად გადაუჭარბებია, რადგანაც ისეთი რამ მიუწერია გმირისათვის, რასაც მისი ბუნება ვერ მოერეოდა. ერთი სიტყვით, მართლა თვითონ გამონყობილა პერსონაჟის სამოსელში, ოღონდ ეს სამოსი ინტელექტუალის ტანზე მთლად მორგებული ვერ აღმოჩნდა.

მაგრამ ვისლავ მიშლივსკი რომ არც გამოუცდელი მწერალი და არც ეს რომანია ერთგვარი წარუმატებლობა პოლონეთსა და ევროპაში აღიარებული მწერლისათვის? ხასიათები ისეა გამოკვეთილი, უპირველეს ყოვლისა კი მთავარი გმირისა, მწერალი ისეთ ღრმა ფსიქოლოგად, ადამიანური ბუნების ისეთ მცოდნედ გვევლინება, წარმოდგენილია რაიმეს ეცდუნებინა და საკუთარი განცდები მიეწერა სრულიად სხვა ხასიათის პერსონაჟისათვის. თუკი პროტოტიპად საკუთარ თავს აირჩევდა, კიდევ შეძლებდა შესაფერისი გმირი წარმოესახა.

მერე რა, რომ მიშეკი არ გამოირჩევა დიდი ნაკითხობით. მისი გონიერება პოლონური მიწიდან მოდის, იმ ადათ-წესებიდან, რომელსაც არაფრისდიდებით არ გადაუხვევს და პოლონური სულის უწყვეტობას ამ გზით შეინარჩუნებს.

როდესაც გერმანულსა და პოლონურ ენებს შეუპირისპირებს ერთმანეთს, ასეთ შთაბეჭდილებას გამოთქვამს: „...ჩვენი ენა მიწის შვილია, მათი კიდევ – რკინის. ხოლო მიწა და რკინა ერთმანეთს ვერასოდეს გაუგებენ“.

მწერლის თვალსაზრისია?

არა, პერსონაჟის, რომლის ხასიათიც ისეთი დამაჯერებლობითა და ანალიტიკური სიღრმითაა წარმოჩენილი, ოდნავადაც აღარ გვჭრის ყურს გლეხკაცის პოეტური ფიქრ-განცდანი.

მინის უინტიმურესი განცდა ჰკრავს რომანის კომპოზიციურ ქარგას, რომლის ლერძიც საოჯახო აკლამის მშენებლობაა, და ნიშანდობლივია, რომ „ქვა ქვაზე“ მთავრდება მინისადმი აღვლენილი დითირამბით. ამ ექსპრესიულ ფინალში საგანგებოდ იხსენიება პოლონელთა ჩვეულება – როდესაც ვინმე სადმე შორს გასწევდა, ყოველთვის თან მიჰქონდა პატარა ფუთაში გამოკრული პეშვი მინისა.

რაოდენ მახლობელია ეს განცდა, ეს სულიერი აქტი ჩვენთვისაც, ასე შთაბეჭდავად გამოხატული შიო არაგვისპირელის ნოველაში „მინაა!..“ რაოდენ მახლობელია ირლანდიელთათვისაც, რასაც შემადრწუნებელი სიცხადით გვაგრძნობინებს ჯეიმზ ჯოისის „მინა“, დუბლინელების ციკლიდან.

ერთ ბედქვეშ მყოფნი ბევრ რაიმეს ამიტომაც განიცდიან ერთნაირად.

ბევრ რაიმეს, ცხადია, სხვადასხვაგვარად.

ვთქვათ, გაბეზრებული შიმეკისათვის, საათი დღესავით მიიზღაზნება, დღე თვესავით, თვე წელიწადივით: „ამდენი დრო ადამიანს ალბათ იმქვეყნადაც არ ექნება“.

ეს უკვე პოლონური რომანის გმირია, ტრაგიკულ ჟამს ვისაც მოუწია ცხოვრება და ბევრი რამ შეიცნო ისეთი, რაც მშვიდობიანობის ხანაში იქნებ სრულიად დაფარული დარჩენილიყო მისთვის.

აფორიზმით ფრაზაა. დროის ბუნებაზე, მის ათას წახნაგზე დაკვირვებისას უთუოდ მოსაშველებელი.

„ქვა ქვაზე“ ვეება რომანია, მწერლური ოსტატობის წყალობით ძლიერი შთაბეჭდილების ქვეშ რომ გამყოფებს, და ეს შთაბეჭდილება გაცილებით მომწესხველი იქნებოდა... თარგმანი უფრო ლაღად რომ იკითხებოდეს.

ამბროსი გრიშოკაშვილი უთუოდ კარგ საქმეს აკეთებს, პოლონური ლიტერატურის ნიმუშები უშუალოდ ორიგინალის ენიდან რომ გადმოაქვს ქართულად და

გვაახლოებს იმ საზოგადოებრივსა და მხატვრულ სამყაროს, რომლის უკეთესი ცოდნაც მოგვეთხოვება, მაგრამ – ერთხელაც მომიხდა აღნიშვნა და ამჯერადაც უნდა გავიმეორო – მის თარგმანებს აკლია რედაქტორის ხელი. ეს კი აუცილებელია. რედაქტორი გაათავისუფლებდა პოლონური რომანის ქართულ ორეულს არაქართული კონსტრუქციებისაგან, დახვეწდა და სტილური ექსპრესიაც გამომსახველი გახდებოდა. ბოლოსდაბოლოს, ბარბარიზმებს მაინც აირიდებდა (მამალი ძაღლი, ლუსტრა, ცინკი, ემალი, ეკონომკა, ლენტა). ყურს ჭრის ლოცვის ფორმულაში: „სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა“, – „ძის“ შეცვლა „შვილით“, ანდა: სიმონ კირენაკიელი, ნაცვლად – კვირენელისა.

და მაინც:

საქართველოში პოლონეთის საელჩოს შემწეობით გამოცემული რომანი „ქვა ქვაზე“ ვისლავ მიშლივსკისა არ არის ურიგო მოვლენა, გულდასაწყვეტი კი ისაა, რომ შესაძლებელი იყო მისი ისე ამეტყველება ქართულად, ამ თვალსაჩინო მწერლის ღირსებას რომ შეეფერება.

წრფელია, ალაღია მისი რომანის მთავარი გმირი, ვერ წარმოუდგენია ომგამოვლილის სახელით თავის მოწონება და შეულამაზებლად ყვება თავის თავგადასავალს ომში – რაღა შიმეკი და რაღა ფაბრიციო დელ დონგო ვატერლოოს ველზე. მაგრამ მიშლივსკი სტენდალისაგან კი არ სესხულობს გმირის ხასიათს (ის, რასაც ლევ ტოლსტოი სჩადის „ომსა და მშვიდობაში“ პიერ ბეზუხოვის მიმართ), სისხლხორცით სავსე პერსონაჟს ქმნის, ნამდვილ პოლონურ ხასიათს, ვინც მთელი არსებით მიისწრაფვის შეიცნოს იდუმალების ენა, და გაუგოს იმ ოდესღაც ნათქვამ სიტყვებს, საუკუნეთა განმავლობაში რომ დაგვტრიალებენ თავზე.

შეხედავ, ერთი ჩვეულებრივი გლეხკაცია, საგვარეულო აკლდამას აშენებს და... ვერ აუშენებია.

რა საერთო აქვთ ერთმანეთთან ტერენტი გრანელსა და პატრიკ მოდინოს?

ალბათ არც არაფერი.

და მაინც:

მოდინოს მოთხრობის „დორა ბრუდერი“ გაცნობა ნება-უნებლიეთ გაგახსენებს გრანელის ლექსებსა და ჩანაწერებს ალლიდი ოტტოზე.

მოდინო რეალურ ამბავს ჰყვება, საგანგებოდ მიგვანიშნებს და არაერთგზის, რომ მოთხრობის ქარგა – და არა მხოლოდ ისტორიული ფონი – მთლიანად დოკუმენტურია. დორა ბრუდერი ვინაა, მოთხრობის მთავარი პერსონაჟი? ნუ იფიქრებთ, რომ მწერლის უახლოესი ადამიანია, ანდა ის პიროვნება, ვისზეც არაერთი რამ სმენია, მისი თავგადასავალი რეალურად განუცდია და ახლა მხატვრულ-დოკუმენტურ ქარგაში მოაქცევს.

თურმე შემთხვევით ნაწყდომია „პარი-სუარის“ ძველ, 1943 წლის 31 დეკემბრის ნომერში განცხადებას, რომელიც იუნყებოდა: პოლიცია ეძებს 15 წლის დორა ბრუდერს, ასეთი გარეგნობისას, ასე და ასე ჩაცმულს. სათანადო ცნობებით მიმართეთ ბ-ნ და ქ-ნ ბრუდერებს პარიზის ამა და ამ ქუჩაზეო.

და ველარც ამოიგდებს გონებიდან ამ გვარ-სახელს.

მიხვდება, საკონცენტრაციო ბანაკში უნდა იყოს ნაყვანილიო (დორა ებრაელია, გერმანელი პოლიციელები და გესტაპოელები კი მაშინვე ხელს ჩაავლებენ ყველას, ვისაც საეჭვოდ მიიჩნევენ. დაზაფრული მშობლები ცდილობენ შეიტყონ მისი ადგილსამყოფელი, თუნდაც მწარე ხვედრი და ცნობას ამიტომაც გამოაქვეყნებენ).

მიხვედრა მიხვედრად, მაგრამ დორას დაპატიმრებასა და ამ ცნობის ამოკითხვას შორის განოლილი დრო მწერალს ერთი ნუთითაც ვერ შეაჩერებს, ეძიოს საბრალო გოგონას კვალი – რატომ მოხდა მისი დატუსაღება, ვის

შეიძლება შეხვედროდა ვიდრე ბანაკში გაგზავნიდნენ, ანდა იქ ვის დაამახსოვრდა მისი სახე, და როგორ დაასრულა არსებობა.

გადასინჯავს არქივებს, წლობით და იშვიათი სიჯიუტით დაეძებს ყოველგვარ ცნობას, რათა ერთმანეთს გადააბას და რაღაც აღადგინოს. ის ცნობები, რასაც მოიპოვებს, მეტიმეტად უკმარია, მაგრამ მწერალი არა და არ ეშვება განზრახვას და გამოთქვამს ზოგიერთ ჰიპოთეზას, თუ რა ბუნების ადამიანი იყო დორა და რამ გამოიწვია მისი ჩავარდნა პოლიციის ხელში.

მოდინოს მტკიცე რწმენით, დორა თავისუფლებისმოყვარე პიროვნებაა, კარმენის სულიერი ჩამომავალია, ვინც არ შეუშინდება მოსალოდნელ განსაცდელს და საკონცენტრაციო ბანაკში მხოლოდ იმიტომ აღმოჩნდება, რომ მოინდომებს, ერთხელ ლაღად გაიაროს პარიზის ქუჩებში.

იქნებ ბევრიც რომ ეფრთხილა, ვერც ამას დაეფარა?

ვინ იცის. მაგრამ მთავარი მისი პიროვნული ხასიათია, ის სულიერი ძარღვი, რაც არ დაანებებს სხვაგვარად მოქცევას.

განა კარმენი დაიმალებოდა?

ვერც დორა ბრუდერი დაიმალება – თავმოყვარეობა არ მისცემს ამის ნებას.

ხოლო მწერალი იმის ნებას არ აძლევს თავს, რომ ის, რაც მოიძია, გამოიყენოს ერთგვარ მასალად მხატვრული გააზრებისათვის, რეალური პროტოტიპი მხოლოდ ბიძგი იყოს მისი ფანტაზიისათვის, ათასგვარ სურათებად რომ ჩამოქნის ებრაელი გოგონას ბედისწერას ფაშისტურ გარემოში. იგი ერთ ნაბიჯსაც არა დგამს დოკუმენტურობის საზღვრებს იქით – თითქოს მკვლევარი იყოს და არა მწერალი.

რატომ?

უნებლიეთ მიაგნო ორიგინალურ ხერხს – დორას ირგვლივ ცნობების მოძიებისას ზუსტი, ტევადი შტრიხე-

ბით აღადგინოს ომისდროინდელი პარიზი და, ამასთან, გამოკვეთოს თაობათა სულიერი გაუცხოება. მამასთან უთანხმოებას მოდიანო განაზოგადებს და ამაშიც ომის კვალს ხედავს, თუმცა ომი რახანია ჩავლილია.

ხოლო ტერენტი გრანელი მისთვის უცნობი ქალის, ალლიდი ოტტოს საფლავს რომ გადააწყდებოდა შემთხვევით, ველარც ის ამოიგდებდა ფიქრს ამ ქალსა და მის ბედზე. გრანელი არ იყო იმ ხასიათის პიროვნება, არქივები გადმოებრუნებინა და მოდიანოს სიჯიუტით ეძებნა დოკუმენტური ცნობები ამ პიროვნებაზე. და რაც შეეძლო, ისეც მოიქცა:

„წუხელ სიზმრების ქსელში გავები, თითქოს მეძახდა ალლიდი ოტტო“, – ეს ერთ ლექსში.

„ქარმა ფოთოლი კვლავ შეარხია, თანაც ბელურამ ყივილი მორთო. და ყვავილივით აგერ მარხია უცნობი ქალი: ალლიდი ოტტო“, – ეს მეორეში.

„დილას ვნახე ალლიდი ოტტოს თოვლიანი საფლავი“, – ესეც დღიურში.

ალარ დასცალდა, თორემ ამ უცნობი ქალის ლანდი დიდხანს გაჰყვებოდა მის პოეტურ წარმოსახვებს.

ბიოგრაფოსები ირწმუნებიან: გვარის თავისებური კეთილშოვნების გამო დაინტერესდა ასეო.

მეტად მარტივი ახსნაა. ჩვენი ცნობიერება უფრო შორს ვერც წვდება, მაგრამ ის მაინც უნდა გვახსოვდეს, რომ იდუმალი ბიძგის ახსნას არც უნდა შევეცადოთ.

ასეა გრანელთან... ასეა მოდიანოსთან...

გამოკვეთოს თაობათა სულიერი გაუცხოებაო...

ეს გაუცხოება საგრძნობია ანი ერნოს მოთხრობაშიც „ადგილი“, მოდიანოს „დორა ბრუდერის“ თანადროულად რომ გამოიცა ქართულად საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს, საქართველოში საფრანგეთის საელჩოს ალექსანდრე დიუმას სახელობის ფრანგულ-ქართული კულტურის ცენტრის თაოსნობით, და წარმოგვიდგება

მამა-შვილის ურთიერთობის უაღრესად ფაქიზ, ნიუანსობრივ ანალიზად.

ფრანგი კრიტიკოსებისა არ იყოს, მოთხრობას არ გააჩნია არავითარი რომანიული ხიბლი, მაგრამ მკითხველს რაღაცნაირად იზიდავს.

რაღაცნაირად...

ამ შემთხვევაში ყველაზე ზუსტად მიგნებული სიტყვაა. ერთბაშად ვერც ხვდები, რა გზიბლავს, მაგრამ მოთხრობის ზემოქმედება საგრძნობია იმ სიფაქიზისა და სინრფელის წყალობით, ხელშესახებს რომ ხდის დაფარულ განცდებს, იმას, რაც მოკუმული ბაგის მიღმა თამაშდება. არც ანი ერნო თხზავს არაფერს, მხოლოდ ანალიტიკურად უღრმავდება საკუთარ სულს და აღიარებს: გადავიწყებული ფაქტების აღდგენა უფრო ძნელია, ვიდრე ახლის შეთხზვა. მეხსიერება წინააღმდეგობას გინევს და რემინისცენციებს ვერ ენდობიო.

ქარგა ესაა: ქალიშვილი განათლების წყალობით თავს აღწევს იმ წრეს, მისი მშობლები რომ ეკუთვნიან, მაგრამ მასში ეს სიხარულს კი არ იწვევს, არამედ ტკივილსა და ნოსტალგიას. მშობლები ამაყობენ მისით, მაგრამ თვითონ ერჩივნა იმ წრეში დარჩენილიყო, ოღონდაც ის იდუმალი ძაფები არ დაეკარგა მამასთან.

ანი ერნო ისევე მიისწრაფის მამისაკენ, როგორც პატრიკ მოდიანო და ეს იქნებ არც იყოს უცნაური: დასავლეთმა ხომ არ იცის მამა. მან იცის შვილი (გრიგოლ რობაქიძის კვალობაზე რომ ვთქვათ). თუმცა ამჯერად ფილოსოფიური ანალიზ-განზოგადებანი შორს წაგვიყვანდა და იმის თქმას დავჯერდეთ, რომ ეს ორი მოთხრობა – რომელთაგან „დორა ბრუდერი“ გიორგი ეკიზაშვილმა გადმოიღო ქართულად, „ადგილი“ კი მზია ბაქრაძემ – დღევანდელი ფრანგული მწერლობის მშვენიერი ნიმუშებია და კიდევ უფრო გვაახლოებს მათ სალიტერატურო პროცესთან.

საერთოდ კი:

„დორა ბრუდერის“ ფინალისა არ იყოს, ყველა ჩვენ-
განს აქვს – იქნებ არც ისე დიდი, მაგრამ ძვირფასი –
საიდუმლო, რომელსაც ვერც ჯალათები, ვერც ბრძანე-
ბები, ვერც ეგრეთწოდებული საოკუპაციო ხელისუფლე-
ბა, ვერც ბანაკები, ვერც ისტორია, ვერც დრო – ერთი
სიტყვით, ყოველივე ის, რაც ადამიანს ამცირებს და
ანადგურებს – მას ვერ მოგვტაცებს.

ვინ არის ფარნა?

ეს თვითონ ვაჟა გიგაშვილმაც არ უნყის, ყოველ
შემთხვევაში, ერთი ნიმუში („მიედივარ ფარნასთან“) მისი
ბელეტრისტული ციკლისა „მოთხრობები პოეტზე, რო-
მელიც იშვიათად წერდა ლექსებს“ იმის ანალიტიკური
განსჯაა, ვინ შეიძლება ყოფილიყო ეს პიროვნება, გან-
სჯა, რომლის დამაგვირგვინებელი დასკვნაც არსად ჩანს
და საბოლოო შეფასება მკითხველისთვისაა მინდობილი.

მწერლებმა ხშირად არც უნყიან თავიანთ პერსონაჟ-
თა ნამდვილი რაობა, ბევრი რამ გაუცნობიერებელია მათ
ნაამბობში და მხოლოდ დრო მიუჩენს შესაფერის ადგილს
გმირებს, რომელთაც ავტორების დაუკითხავად, სულის
უფრო ღრმა შრეები გადმოგვიშალეს.

მაგრამ იქნებ ძალიან კარგადაც უნყის და ის ურთ-
იერთსაპირისპირო მოსაზრებანი, ავტორის ალტერ ეგოს
აბურდულ ფიქრში რომ იბადება ფარნას პიროვნებისა
და ცხოვრების წესის ირგვლივ, მარჯვე ლიტერატურული
ხერხია, რათა კიდევ უფრო გაუცხოველოს მკითხველს ინ-
ტერესი?

ალბათ არც უამისობაა, მაგრამ არ გამიკვირდება,
ავტორს ბოლომდე რომ არც ჰქონდეს გაცნობიერებული
ფარნას, როგორც განზოგადებული ტიპის, რაობა, და არც
იმაზე ეფიქროს, სრულიად ახალ სახეს რომ ქმნიდა ჩვენს

მრავალფეროვან, ათასნაირი პერსონაჟით დასახლებულ მწერლობაში.

ნოველა ისეთი მანერითაა დაწერილი, თითქოს ვრცელი მოთხრობის ანდა რომანის კონსპექტი იყოს, მასალა მთავარი გმირის პორტრეტის გამოსაყვეთად, სიუჟეტი ცალკე რომ უნდა გაიშალოს და ამ მასალაში მხოლოდ მისი ნაკუნია დარჩენილი: პოეტს, რომელიც იშვიათად წერს ლექსებს, ამერიკელი ჟურნალისტი ქალი მიჰყავს ფარნას გასაცნობად, რათა თბილისის ამ მოდისიდენტო ბოჰემაზე სტატია დაიბეჭდოს ამერიკულ პერიოდიკაში. და ის ურთიერთსაპირისპირო ფიქრები რომ წამოეშლება და იდუმალი ხმა გააფრთხილებს, ვაითუ სიჭაბუკის ლეგენდა დაგენგრესო, ცდილობს რამე ისეთი მოიფიქროს, ჟურნალისტი უკან გამოაბრუნოს.

მაინც ვინ არის ფარნა?

ესაა განზოგადებული სახე იმ ადამიანებისა, რომელნიც ჩვენც ჩაგვრჩენია ხსოვნაში საბჭოური ეპოქიდან, მაგრამ რეალობიდან მხატვრულ რეალობაში აქამდე არ გადასულიყვნენ. ნოველის პერსონაჟისა არ იყოს, ბევრი ჩვენგანი მათგან იგებდა საქართველოს ნამდვილ ისტორიას, ამოშლილს ოფიციალური, საბჭოური ანალებიდან, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის იდუმალი სახელით დამშვენებულსა თუ აკრძალული ლიტერატურით გასხივოსნებულს, გარშემორტყმული წყვდიადიდან გამოსასვლელ გზებს რომ გვიჩვენებდა და საკუთარ თავსაც გვაპოვინებდა.

ფარნას XIX საუკუნის იერის მქონე ოთახი, სადაც – სილატაკისა და გაჩანაგების მიუხედავად – გაცრეცილი, გადაშენებული კეთილშობილების, სხვანაირი ცხოვრების აჩრდილი ტრიალებს, მართლაც ოაზისივითაა ტოტალიტარული რეჟიმის გარემოში: ჰეროიკულ-პოეტურ-რაინდულ-ბოჰემურ-ტრაგიკული სამყარო.

აქ დადიან რომანტიკული ყმანვილები, არამთლად კონფორმისტები, სხვადასხვა ჯურის ხელმოცარულები,

რომელნიც თავიანთი უნიათობისა და უმაქნისობის ნონ-კონფორმისტობად გასაღებას ცდილობენ, ვილაც მეცენატები, რომელნიც უეცრად ჩნდებიან და უეცრადვე ქრებიან ჰორიზონტიდან, სუფრებზე სახელმოხვეჭილი მოსიძლერე-მოგიტარეთა ჯგუფები, დადიან მშფოთვარე ახალგაზრდა პოეტები, რომელთა პირველი კრებულის გამოცემის შემდეგ აღმოჩნდებოდა ხოლმე, რომ მშვენიერი ლექსები ჰქონიათ ლენინზე და მერე ინყებდნენ მოგზაურობას კომკავშირის ცეკას დელეგაციებში. მათგან ზოგი სამუდამოდ იკარგებოდა ფარნას სამყაროდან, ზოგი კი ისე დასცინოდა წარმატებულთა და მაღლამდგომთა წრეს, თითქოს თვითონაც იქ არ გადაენაცვლებინოს. დადიან გაუშიფრავად დარჩენილი ორგანოს აგენტებიც.

ფარნა დიდი სახელია ამ გარემოში, შეუვალი ავტორიტეტი ყველასათვის, გემოვნების სჯულმდებელი და კონგენიალური თარგმანების ავტორად ცნობილი, თუმც სტრიქონიც არ გამოუქვეყნებია და ყოველი მედუქნე ცდილობს ძღვენი მიართვას, თანაც ისე დაუტოვოს, ფარნას თავმოყვარეობა რომ არ შეელახოს. და ცხოვრობს ასე უზრუნველად, თავდაჯერებული, რომ დიდსა და სასიკეთო საქმეს აღასრულებს თავისი ქვეყნისათვის.

იხატება ხელმოცარული ტიპი, რომელსაც გამორჩეული გავლენა მოუპოვებია.

ასეთი ტიპის წარმოსახვა კი არ არის სიახლე, არამედ ის არსებითი შტრიხი, რაც საბჭოური სინამდვილის ეპოქალური მოვლენა გახლდათ.

მაინც ვინ არის ფარნა?

ჭაბუკურ იდეალებსა და რომანტიკულ ალტკინებას გამოთხოვებული პერსონაჟი ცდილობს უფრო ღრმად ჩანედეს ამ ხასიათსა და ამ მოვლენას და გაიაზროს ყოველი კუთხიდან, რათა თავიც არ მოიტყუოს და აღარ ალამაზებდეს და აფერადებდეს იმას, რაც იქნებ სულაც არ ყოფილა გასაიდებალბელი:

„ამჟამად უკვე ისიც ცნობილია, რომ ასეთ „ნერტილებს“ ზოგჯერ თვითონ კგბ-ც აწყობდა და ინახავდა, გარკვეული „კონტიგენტის“ კონცენტრირებისა და დაკვირვებისათვის... სხვადასხვა „კადრებისა“ და „კლიენტების“ კლასიფიცირებისა და კართოტეკებისათვის... ხშირად ასეთი „ნერტილების“ სულისჩამდგმელისა და ლიდერისათვის ეს გარემოება სრულიად უცნობი რჩებოდა... ზოგიერთი შეგნებულად და განზრახულად ასრულებდა ამ როლს... იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ხვდებოდნენ, მაგრამ ერჩივნათ ისე დაეჭირათ თავი, ვითომ აზრზედაც არ არიან...“

სკეპსისი ასე ერთბაშად ანგრევს პეროიკულ-პოეტურ-რაინდულ-ბოჰემურ-ტრაგიკულ სამყაროს.

გადაშენებული კეთილშობილების ნაშთი კნინდება და ფარნას სახეს შხამივით შეერევა ამაზრზენი შტრიხები. მართლა არის კი იგი ჭაბუკების რომანტიკულ-რაინდული ფანტომი?

იქნებ ერთი უსაქმური, ბებერი პარაზიტი იყო, ხელმოცარული ლოთი, ვინც თავის გარშემო შექმნილი ლეგენდის წყალობით მთელი ცხოვრება სხვების ხარჯზე გაატარა?

იქნებ სულაც ორგანოებისაგან გამოჭერილი, დაშინებული „ჩუჩელა“ გახლდათ, რომელიც იმათთვის საჭირო დანიშნულებას ასრულებდა?

ფარნას კარის ზღურბლთან მდგარ პერსონაჟს ისეთი განცდა ეუფლება, თითქოს რაღაც უცნობი, ბნელი ჯურღმულების გასასვლელთან იდგეს. და თუ ცნობისნადილი არ ასვენებს, ნეტა რა იფარება ამ ლაბირინთების სიღრმეშიო, ის ხმაც ჩაესმის, იქნებ იქ არც არავითარი საიდუმლო არ იმალებოდეს და ცივი და ნესტიანი სიცარიელე შემოგხეტოვოს სახეშიო.

ამიტომაც აღარ უნდა, რომ უფრო ღრმად შედგას ფეხი.

შესაძლოა სინამდვილის გაშიშვლებამ სულ ნაუხდინოს ისედაც შერყეული რწმენა ადამიანისა.

ამიტომაც ურჩევნია, რომ ფარნა დარჩეს იქ და დარჩეს ისეთი, როგორც ყმანვილის გულსა და გონებას წარმოედგინა.

ბოლოსდაბოლოს, იმ საზარელი რეჟიმის პირობებში ფარნამ და ფარნასნაირებმა შეინარჩუნეს იატაკქვეშა ისტორია ჩვენი უბედური ქვეყნისა, გადაარჩინეს ის, რისი აღდგენაც უიმათოდ ძალიან გაძნელდებოდა. და რაც მთავარია, ზრდიდნენ რომანტიკულ სულს, მის უწყვეტობას ინარჩუნებდნენ, ჭაბუკებს სწორ გზას რომ უსახავდნენ.

მაინც ვინ არის ფარნა?

ჟურნალისტები ამას ვერასოდეს გაარკვევენ, მათთვის ეს მხოლოდ მასალა იქნება სენსაციური რეპორტაჟისათვის, და თვალსადახელშეა დაეკარგებათ ის ფარნა, რომელიც მხოლოდ მწერლობას უნდა შემოენახა და მისი პორტრეტის ფონზე წარმოესახა, თუ როგორ მძლავრობს სკეპსისი და ნიჰილიზმი, რომელიც არ განებებს რთული განზომილების სახე გაამარტივო, დააქნინო და შენს დაჩავებულ ინტერესებს მოარგო.

ჩვენი დროის ეს ტრაგიკული სულისკვეთებაც სახიერადაა ნოველაში გამოხატული და, როგორც თვითონ ვაჟა გიგაშვილი იტყოდა, „მივდივარ ფარნასთან“ ნახანძრალ-ნასახლარზე მწერლური „ბოდიალია“ ძველი რელიკვიების ნანვაგ-ნატეხების აღმოსაჩენად.

ეს ნოველა ამ აღმოჩენის ჩინებული ხორცშესხმაა.

მაინც ვინ არის ფარნა?

როგორ გითხრათ, ფარნა...

„კუტოკი“ ხეზე

შუა ხნის სიმონ ჩიქოვანი, რომელიც გარეგნულად ჯერ არ დამგვანებოდა ანდრე ჟიდს, შემწყნარედ, კეთილი ლიმილით უცქერდა ახალგაზრდების ლიტერატურულ ჯამბაზობას.

თუ მისი ზოგიერთი თანატოლი ამრეზით მოიხსენიებდა ახალი თაობის ლიტერატურულ ცდებს, აუცილებლად უსაყვედურებდა: არ გახსოვს, ჩვენ თვითონ ხის ტოტებზე რომ ვიდექით ან ვისხედით და იქიდან ვკითხულობდით ჩვენს ნაწერებს, რათა ყურადღება მიგვექციაო?

ხის ტოტებზე ძრომიალს მარტო პირდაპირი აზრით არა გულისხმობდა.

მათ – ჩვენი ფუტურისტების – პირველ ლექსებსა თუ ნოველებშიც ძალუმად იგრძნობოდა „ხეზე ძრომიალის“ ანუ საზოგადოების ეპატაჟის ჟინი, როდესაც მხატვრულ ძიებებზე მეტად გარეგნული ეფექტები გვიბლავს, მკითხველის შეცბუნება თუ აღშფოთება. ერთი იმდენი, ყურადღება გამოიწვია. თანაც, ეს ის დროა, როდესაც არავის სცნობ გარშემო საკუთარი თავისა და რამდენიმე მეგობრის გარდა. „კუტოკის“ მიღმა სამყაროსი არც გაგვეგება და არც გაინტერესებს – არც სხვები, არც წარსული...

მერე მოდის ლიტერატურის ნამდვილი შეგრძნება, და შენს დანიშნულებასაც მაშინ აღმოაჩენ.

თუ ეს მოახერხე, სიმონ ჩიქოვანივით შენც ჩამოინაცვლებ ქვედა ტოტებზე, მერე სულაც ჩამოხტები ხიდან და, მიწაზე მყარად დამდგარი, შეუდგები ნამდვილ შემოქმედებით გზას.

თუ ვერა, მაშინ ხის ტოტებს შერჩები, იძრომიალებ, იკონნიალებ და იქნებ ყურადღება კი მიიქციაო, მაგრამ სადღაც შორს დაგრჩება ნამდვილი ლიტერატურა თავისი ტანჯვით, ძიებებით, ტკივილით, სიხარულით, განახლების დაუოკებელი წყურვილით...

სიმონ ჩიქოვანი იმედით შეჰყურებდა ყველას, იმედით და შემწყნარედ. ყველა თუ ვერ გაამართლებდა მოლოდინს, ზოგი ხომ მაინც მოვევლინებოდა ჩვენს მწერლობას რეალურ ძალად. იმ ზოგისათვის ღირდა, პირში სცემოდა თავის ტოლებს, რას ერჩით, ახალგაზრდები არიან, ჩვენი თავი გავიხსენოთო.

მზერის ეს კუთხე, ეს შემწყნარე ღიმილი მისგან თითქოს ანდერძად გადმოგვცემია.

და ასევე ვცდილობ შევხედო ახალგაზრდებსაც და მათაც, ვისაც ძალიან გაუჭიანურდათ ხეზე ფხოჭილის ანუ ლიტერატურული შეგირდობის ხანა, მაგრამ არა და არა სურთ ყმანვილურ ანცობებს გამოემშვიდობონ.

კაცმა რომ თქვას, ძალიანაც ვერ გაამტყუნებ!.. ჩვენი ხატრით ხომ ვერ დაინყებენ ნამდვილ შემოქმედებით ცხოვრებას, ძვირფასო მკითხველო...

და სხედან ასე ხეებზე შოთა იათაშვილი, დავით ქართველიშვილი და ძმანი თუ სულიერი ნათესავენი მათნი და აგრძელებენ „კუტოკურ“ ცხოვრებას.

„სახელი გვინდააა“, – ხანდახან მოგვესმის მათი მღელვარე ყვირილი და, რაკი მინაზე ფეხის ჩამოდგმა არა ნებავთ, აღარ ვიცით, რითი ვუშველოთ.

ეგაა, შენუხებულნი ვადევნებთ თვალს, ძროშიალში ფეხი არ აუცდეთ და...

გახსოვთ, ფედერიკო ფელინის ფილმი „ამარკორდი“?

ხეზე გასული გონებასუსტი კაცი განწირული რომ ბლავის:

„ქალი მინდააა!..“

ეხვეწებიან, ემუდარებიან, ძირს ჩამოვიდეს, მაგრამ არავის უჯერებს და თავის განწირულ ბლავილს განაგრძობს.

როგორ გინდა გააგებინო, რომ ხეზე ჯდომით მიზანს ვერ მიაღწევს!..

შოთა იათაშვილის გემოვნება ვერა და ვერ გაცდა გენიტალიებისა თუ უხამს გამოთქმათა წამდაუნუმ, ლიტერატურული თვალსაზრისით სრულიად უფუნქციო განმეორებას. უხამსობებისადმი მისი ტრფიალი შორს სცილდება მწერლობის ფარგლებს და სამედიცინო დარგის შესასწავლი უფროა. არამარტო თავის „შემოქმედებაში“ ცდილობს ამ მიმართულებით განივითაროს მისწრაფე-

ბანი, სხვების ნაწერებშიც პირველ ყოვლისა უხამსობას დაეძებს, და სწორედ ესაა მისი შეფასების კრიტერიუმი.

მისი ეს თვისება თავის თავზე იწვნია გაზეთმა „ალტერნატივა“. ვიდრე მას ნაირა გელაშვილი ედგა სათავეში, ნამდვილად საუკეთესო სალიტერატურო გამოცემა გახლდათ, მაგრამ – გარემოებათა გამო – ჩაუვარდა თუ არა ხელში ბ-ნი იათაშვილს, მის კანტიკუნტად გამოსულ ნომრებში აღარ ჩაიხედება.

დავით ქართველიშვილს ამ მიმართულებით – ცოდო როგორ ვთქვათ – თავი არ გამოუჩენია, მაგრამ მისი ნოველებად შემოსაღებული ტექსტები ყურადღებას იქცევს გურამ დოჩანაშვილის უღმერთო ძარცვით.

რასაც ბ-ნი ქართველიშვილი სჩადის, ლიტერატურულ ქურდობასა თუ ანაპენას ველარ დაარქმევ. ამ ფარგლებს შორს სცილდება.

ლიტერატურული ხელმრუდობის თვალსაზრისით ბ-ნი იათაშვილიც საკმაოდ სცოდავს. თუნდაც: იმ ვითომმიმოხილვაში, რომლის გამოც ჩემგან „ჩამორჩენილი მონაფის“ სახელი დაიმსახურა, ისეთი პათოსით მსჯელობს რიმანის ჟანრზე, გაუთვითცნობიერებელ მკითხველს ეგონება, რაღაც აღმოჩენის შემსწრე ვარ და ხეზე მჯდომი ავტორი თუ ამდენს ახერხებს, მინაზე ჩამოსული რაღას იზამსო.

ეს პასაჟი იმ ვითომმიმოხილვისა თავისთავად იქნებ საგულისხმოც ყოფილიყო, მანამდე მიგელ დე უნამუნოს რომანში „ბურუსი“ (თარგმნილია ქართულადაც მერი ტიტვინიძის მიერ) ეს სტრიქონები რომ არ გვექონდეს ამოკითხული:

„...მე მაინც ვფიქრობ, ამ რომანში, რაც კი თავში მომივა, ყველაფერი შევიტანო და ვნახოთ, რა გამოვა!

– მაშინ ეს რომანიც აღარ იქნება!

– არა, მაშინ იქნება... იქნება რიმანი...

– რიმანი რაღაა?

– აი, რა: მანუელ მაჩადოსგან გამიგონია, პოეტი რომაა, ანტონიოს ძმა, ერთხელ მივიდა თურმე დონ ედუარდო

ბენოსთან, მიუტანა ალექსანდრიული ლექსით განყობილი თუ რაღაც ერეტიკული ფორმის სონეტი, ნაუკითხა დონ ედუარდოს, ის კი ეუბნება: „აბა, ეს როგორი სონეტია!..“ „არა, სენიორ, – მიუგო მაჩადომ, – სონეტი მართლაც არ არის... ეს არის სინეტი“. ასეა ჩემი რომანიც, თუ რომანი არ გამოვა, მაშინ... როგორა ვთქვი? რამონი... რემანი, არა, რიმანი, დიახ, რიმანი ხომ გამოვა! ასე რომ, იმას მაინც ველარაეინ იტყვის, ჟანრის წესები დაარღვიაო... მე გამოვიგონე ჟანრი, ხოლო ჟანრის გამოგონება იმას ნიშნავს, რომ ახალი სახელი გამოვიგონო, ჰოდა, წესებსაც ისეთს გამოვიგონებ, როგორიც მე თვითონ მომეწონება...”

ამ პასაჟის შოთა იათაშვილის მიერ გადაჩიქორთულე-ბულ ვერსიას ნულა დამამონმებინებთ.

ბ-ნი ქართველიშვილი 7 თებერვლის „ახალ ვერსია-ში“ თავის თანაკუტოკელს ექომაგება და ქმნის ისეთ ოდიოზურ ოპუსს, „კუტოკის“ წეს-კანონებს რომ შეეფერება და... შორსაა მორალისაგან. ეს არალიტერატურული გამოხდომა მკაცრი გამოპასუხების ღირსია, მაგრამ ყურში რომ ჩამესმის ამათი განწირული ბლავილი: „სახელი გვინდაა!“ – ხელი მიდუნდება.

მარტო იმის ჯავრი მაქვს, ფეხი არ დაუცდეთ.

მართალია ჩვენი გმირები ძალიან განსხვავდებიან ფელინის უწყინარი, გულწრფელი პერსონაჟისაგან და რაღაც-რაღაცების დამავებაც შეუძლიათ, მაგრამ იყონ, იძრომიან ამ ხეზე, ჩვენ კი შევეცადოთ ვუყუროთ იმ შემწყნარე ღიმილით, სიმონ ჩიქოვანს რომ სჩვეოდა.

ლიტერატურა თავისი გზით ივლის, ამ ჭკუის ადამიანების გარეშე, თუკი მიწაზე ჩამოსვლას არ მოინდომებენ; ივლის თავისი დიდი და ნამდვილი ვნებებით, ძიებებითა და განახლების ნყურვილით...

გამარჯობა, ჩემო თბილის-ქალაქო

ერთი-ორი კვირითაც რომ გავსულვარ დედაქალაქიდან, უკან დაბრუნებულმა, ზედ შემოსასვლელთან იეთიმ-გურჯი თუ არ გავიხსენე, არ შემიძლია: გამარჯობა, ჩემო თბილის ქალაქო...

ჩემი განცდები აქ რა მოსატანია?

დარწმუნებული ვარ, არაერთ თქვენგანსაც ნამოუტივ-ტივდება ხოლმე ის სტრიქონიც და იქნებ მთელი ლექსიც.

გამარჯობა, ჩემო თბილის-ქალაქო, დაკარგული შენი შვილი მოვედიო, – სიხარული და ცრემლი ერთმანეთში აზელოდა თბილისის ტრუბადურს, ამ ქალაქით ცხოვრობდა „პოლმის ციხეში“, ამით სუნთქავდა და აქ დაბრუნების ოცნებაში გაჰყავდა დრო, რომელიც ისე საზარლად მიიზღაზნებოდა, ვეღარ გაიგებდი, იქ სულ სხვა კალენდარი ხომ არ მოქმედებდა.

და, აი, დაბრუნდებოდა და იმ საუკეთესო სტრიქონებსაც დაგვიტოვებდა, თავისთავადი მხატვრული ღირებულების გარდა, სხვაგვარადაც რომ გვიფორიაქებს სულს.

მეც ვიმეორებ.

თქვენც იმეორებთ.

და იქნებ გურამ პეტრიაშვილის ლექსების პუბლიკაციას „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე (2002, 8 თებერვალი) ყველაზე ძალიან ეს სტრიქონები შეეფერებოდეს თავისებურ რუბრიკად თუ სახელწოდებად. ყოველ შემთხვევაში, მკითხველი გუნებაში სწორედ ასე რომ დაასათაურებდა, იქნებ საექვო არც იყოს.

ბევრი იბრალებს გადახვენილობასა თუ ემიგრანტობას, საკუთარი ბიოგრაფიის შელამაზება ნებავთ და ისეთი გულისამაჩუყებლობით იწყებენ ლაპარაკს უცხოეთში ცხოვრების მწარე ხვედრზე, ლამის თვალეზივ აგვიხვიონ.

საზარელია ნოსტალგიით სპეკულაცია.

გურამ პეტრიაშვილი კრინტსაც არა ძრავს ლექსების ამ ციკლში გადახვენილის განცდებზე, მისთვის ეს სული-

ერი ტრაგედიაა და არა რილაცით თავმონონების საშუალება. წერს ქართულ ცაზე, ქართულ მზეზე, ქართულ იაზე, ამ სურნელით, ხალხური პოეზიის უბრალოებითაა გაჯერებული მისი ყოველი სტრიქონი, თითქოს ამ მინაწულიდან ფეხი არსად გაედგას სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ. აქ აღარ დაედგომებოდა და სხვა ქვეყანაში უნდა ეძია თავშესაფარი, როგორც პოლიტიკურ დევნილს, თუ არადა, იმ საშინელ ბედსა და აღსასრულს ვერ ასცდებოდა, ამირან კალაძეს რომ ერგო. ეს რა თავზარდამცემი ფურცლები გაგვაცნო 5 თებერვლის გაზეთმა „ახალი ერა“ მისი დღიურების სახით.

იმ ჩანაწერებს კვლავაც მივუბრუნდებით გადატრიალების შემდგომი სინამდვილის შეუფერადებელი სურათის აღდგენისას, ამჯერად კი იმ გარემოებას მივუძევებთ მკითხველის ყურადღებას, რომ გურამ პეტრიაშვილი თავისი პოეზიით პირველად გამოჩნდა ჩვენს სალიტერატურო ცხოვრებაში ათწლიანი დუმილის შემდეგ.

დილარ ივარდავა რა მშვენიერი რეცენზიით გამოეხმაურა ამ ხელახალ დებიუტს („ახალი ერა“, 2002, 15 თებერვალი).

ალბათ თვითონაც გამოჩნდება და გაამთლიანებს იეთიმ-გურჯის შუაზე განყვეტილ ფრაზას: დაკარგული შენი შვილი მოვედი!..

მისი აქ ტრიალი, მისი მღელვარება, მისი დაუმცხრალი ინტერესი ლიტერატურული მოვლენებისადმი უთუოდ გვაკლია ყველას, ვინც პირუთვნელად განვსჯიდით მის მოღვაწეობას.

მახსოვს, ერთხელ **ლევან ბრეგაძე** მეტყვის: ძმები პეტრიაშვილები გურამ დოჩანაშვილის ძმებ კეფერაძეებს მაგონებენო. მაშინ არც გურამსა და არც მის ძმებს ზურაბსა და რობერტს პირადად არ ვიცნობდი, სამაგიეროდ, კარგად ვიცნობდი დოჩანაშვილის პერსონაჟებს და ამ პარალელით შემექმნა შთაბეჭდილება ამ რეალურ ადა-

მიანებზე, და ეს შთაბეჭდილება სავსებით გამიმართლდება, როდესაც შორეული ნაცნობობა პირად ურთიერთობაში გადაიზრდება და ჩემს თვალწინ გამოიკვეთება ერთგვარად გროტესკული ხასიათი, მეტად კოლორიტული, ექსცენტრული პიროვნება, ვინც – და მთავარიც ესაა – ქართული მწერლობით და ქართული ენით ცხოვრობდა.

„ჩვენი მწერლობის“ საახალწლო ნომერში ნოდარ წულეისკირი უსაყვედურებს ყველას, და პირველ ყოვლისა, მწერლებს, ნუთუ სულ დაივიწყეთ გურამ პეტრიაშვილი და სურვილი არ გიჩნდებათ, მოიკითხოთ, გული გაუთბოთ, სამშობლოში დაბრუნება გაუადვილოთო.

ჩვენი რედაქცია აქამდეც ცდილობდა მასთან დაკავშირებასა და მისი ლექსებისა თუ სტატიების მოპოვებას, და, აი, რალაც ბარიერი ბოლოსდაბოლოს გადაილახა და გურამ პეტრიაშვილი უთუოდ დაუბრუნდება ჩვენს სამწერლო პროცესს, რათა ლექსებით გაკვალულ გზას თვითონაც გამოჰყვეს.

„მსხვერპლი“ ტკივილით დანაშაული ნიშნია

როდესაც „მსხვერპლის“ განხილვის რეპორტაჟი გამოქვეყნდება „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე წლევანდელი 3 მაისის ნომერში, ჩემი გამოსვლა მთლიანად მოეკვეცება. რეპორტაჟი ისედაც ვრცელი გამოვიდა და ავტორის საბოლოო სიტყვა ძალიან გააგრძელებდა. ხელოვნურად რატომ შეგვემცირებინა სხვა გამოსვლები, და ამიტომაც გადავწყვიტეთ ისევ ჩემს სიტყვას შევლეოდით. თუკი ცალკე გამოქვეყნება ივარგებდა, ასეც მოვიქცეოდი, თუ არადა, ჩარჩენილიყო ჩემს არქივში.

როგორც აღმოჩნდა, „უეკრანო გამოსვლების“ ციკლში სწორედ ბუნებრივად ჩაერთვოდა. პუბლიკაციები კი არ მაკლია, უბრალოდ ჩემი ის სიტყვა საკმაოდ პრობლემურ თემაზეა, რასაც აუცილებლად ესაჭიროება გულ-

დამშვიდებული განსჯა და მიზანმიმართული სვლა იმ რეალობისაკენ, ნამდვილი ლიტერატურული ცხოვრებით ცხოვრება რომ ჰქვია.

კვლავ ვონეგუტივით ვიქცევი?

აკი გთხოვთ, ვინმე ნაკლები რანგის მწერალს თუ გამომიძებნიდით, მას შევედრებოდი. ჯერჯერობით კი ისევ დიდი ამერიკელის ლანდი მოძრაობს სტრიქონებს შორის:

„ერთი ცნობილი ეპიზოდი მინდა გავიხსენო, ჩემს მიერაც უკვე გამოყენებული, მაგრამ ამჯერად მოდი სხვა კუთხიდანაც შევხედოთ.

აკაკი წერეთელი მემუარულ თხზულებაში „ჩემი თავგადასავალი“ იხსენებს ალექსანდრე ორბელიანს და აღნიშნავს, რომ იგი ძალიან დაეშინებინა გამუდმებულ თვალთვალსა და შევიწროებას ხელისუფლებისა და პოლიციისაგან. ამიტომაც, როდესაც ახალგაზრდები სთხოვდნენ გარდასული ამბების მოყოლას, ალექსანდრე ორბელიანი აქრობდა სანთლებს, ხურავდა დარაბებს და ჩურჩულით მოუთხრობდათ სიმართლეს.

დღევანდულობის გადასახედიდან თითქოს გასაკვირია, რომ ვინც გიყვარს, მაინცდამაინც ასე წარმოაჩინო. და ბევრს შეიძლება ეგონოს კიდეც, აკაკი ცოტა არ იყოს ათვალწუნებით უყურებდა ალექსანდრე ორბელიანის პიროვნებასო, მაგრამ ვინც მის ნაწერებს კარგად იცნობს, ძალდაუტანებლად გაახსენდება, თუ რა დიდ პატივს სცემდა, როგორ უყვარდა და ეთაყვანებოდა აკაკი წერეთელი 1832 წლის შეთქმულების მეთაურს. ასე კი იმიტომ აღწერდა მასთან შეხვედრებს, რომ სიმართლეს ვერ უღალატებდა, იმ სიმართლეს, თვითონ ალექსანდრე ორბელიანისაგანაც რომ შეეთვისებინა.

ამიტომაც მიიჩნევს თავს მოვალედ, რომ ყველაფერი აღწეროს შეუფერადებლად, ისე, როგორც სინამდვილეში იყო. ალექსანდრე ორბელიანს მის თვალში არაფერი აკლდებოდა, რომ იგი ასეთ შიშს განიცდიდა. ისეთი ცხოვრე-

ბა გამოეწიო, სხვაგვარად წარმოუდგენელიც იქნებოდა. და თუ აკაკი წერეთელი მას ასე მოიგონებდა, ქუჩა-ქუჩა ხმამაღლა გაიძახოდა პროტესტს ხელისუფლების მიმართ, ისტორიულ სიმაღლესაც დაარღვევდა და ალექსანდრეს სულიერ ტრაგიზმსაც ვერ ჩანვდებოდა. არც იმის შიში ექნებოდა აკაკი წერეთელს, ვაითუ ალექსანდრე ორბელიანის ახლობლებმა ცუდად გამიგონ და გამინანყენდნენო. მაშინდელი საზოგადოებრივი რეალობა ისეთია, რომ მიუკერძოებელი სიტყვის თქმისა არავის ეშინია, მითუმეტეს, რომ ხელოვნურად არავინ აგიხიზდება და ეპიზოდების ზუსტ აღწერას არავინ ჩამოგართმევს ამა თუ იმ პიროვნების უპატივცემულობად.

და ჩვენც მოვალენი ვართ, არ დავკარგოთ ამგვარი ხედვა, ყველაფერი მოვყვეთ გულწრფელად და არ გვეშინოდეს, ვაითუ ისე არ გაგვიგონ, როგორც ჩვენ გვექონდა ჩაფიქრებულიო.

ის კი არა, მაშინ არც კრიტიკული აზრის გამოთქმას ერიდებოდნენ თუნდ სათაყვანებელი პიროვნებების მიმართ. კარგად მოეხსენებოდათ, რომ უამისოდ აზრი ვერ იმოდრავებს, საზოგადოებრივი ცხოვრება წინ ვერ წაიწევს და ლაფში ჩაფლული კამეჩის ბედი ელის.

ასეთი თვალთახედვა დღესაც აქვთ ცალკეულ პიროვნებებს, მაგრამ მთავარი ისაა, რომ საზოგადოება განიმსჭვალოს ამ სულისკვეთებით.

ასე რომ, საქმეში ჩაუხედავი კაცი თუ წაიკითხავს „მსხვერპლს“, შესაძლოა მოეჩვენოს, ავტორს ნოდარ დუმბაძე არ ჰყვარებია და ასე იმიტომაც გაუმეტებიაო, მაგრამ ეს არის ჩემი ერთ-ერთი საყვარელი მწერალი, კარგად მომეხსენება მისი პიროვნებაც და მისი ღვაწლიც, მაგრამ არც იმის დავინწყებას ვაპირებ, რომ აუცილებელია გავარჩიოთ ჭეშმარიტი ღირებულება და კონიუნქტურა მის შემოქმედებაში.

ჩემთვის 70-იანი წლების ქართული საზოგადოებრივ-ლიტერატურული ცხოვრების ანალიზი საფუძველია 90-იანი წლების გააზრებისათვის. ვინც ღრმად ჩანვდება 70-იანი წლების ლიტერატურას, იმ იდეოლოგიურ წნეხს, რაც მაშინ მძვინვარებდა, და მის შედეგებს, მას აღარ გაუკვირდება 90-იანი წლების დამდეგს მომხდარი საზარელი ამბები.

70-იან წლებში დიდი ლაშქრობა წამოიწყეს არამარტო კომბინატორთა წინააღმდეგ, არამედ ეროვნული ტრადიციებისაც. არაერთი კარგი მწერალიც დაიბნა და უნებლიეთ შეიქნა ხელისუფლების მეკავშირე, მერე კი თავში ხელს იცემდნენ, ეს რა დაგვემართა, ასე როგორ დაგვებინდა გონებაო. მაშინდელი რეალობა ახლებური თვალითაა დასანახი და შესაფასებელი, და ნუ გვეგონება, რომ ამ საჭირობოროტო საქმეს ვინმე სხვა მოუვლის, ან თავისთავად მოეწეება – მზამზარეულად გადაფასებული დაგვილაგდება წინ. ამაზე ჩვენ თვითონ უნდა ვიზრუნოთ და არც ის არის შემთხვევითი, რომ 70-იანი წლები ბევრწილად იმეორებს 30-იან წლებს.

ბატონმა ნოდარ ტაბიძემ ბრძანა, საეჭვოა ტოლობის ნიშნის დასმა კომბინატორებსა და კულაკებს შორისო. ტოლობის ნიშანი არც არავის დაუსვამს, ბოლოსდაბოლოს, ყოველგვარი შედარება პირობითია და გარკვეულ ასპექტებს გულისხმობს. აქ საქმე ეხება მიმართებას ამ მოვლენებისადმი და იმ გარემოების წარმოჩენას, რომ დანაშაულია ადამიანთა ამა თუ იმ ფენის განადგურება – ჯერ რაღაც იარლიყს მიანებებ და დევნას გამოუცხადებ, მერე კი საერთოდ მოიშორებ.

ამ აზრით 70-იანი წლები 30-იან წლებზე არანაკლებ საშინელი იყო. ყალბია ის შეხედულება, თითქოს 70-იან წლებში რენესანსი ხდებოდა. თუ დაუბინდავი, მართალი მზერით შეხედავ, საოცარიც კი არის, თუ როგორ გადაურჩნენ მწერლები იმ წლებს, როგორ გამოატარეს შეუბლა-

ლავად საკუთარი ზნეობრივი მრწამსი. მართალია ასეთები ცოტანი არიან, მაგრამ ისინი ახდენენ იმ წლების ლიტერატურის რეაბილიტაციასაც. ჩემთვის ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ დღეს აქ იმყოფება ბატონი ტარიელ ჭანტურია, რადგანაც მან ის წლები გამოვლო ყოველგვარი ხინჯისა და მნიცკლის გარეშე. იგი არანაირ კონიუნქტურას არ აპყლობდა და, სხვათა შორის, მასთან პირადმა ურთიერთობამ, მისმა საუბრებმა თავის დროზე დიდი გავლენა მოახდინა ჩემი ცნობიერების ჩამოყალიბებაზე. იგი ყოველთვის წერდა სიმართლეს და იმ წლების შეფასებისას არ უნდა დავივიწყოთ ამ პიროვნების მოღვაწეობაც.

ცხადია, შემეძლო არ დამემონებინა რევაზ ინანიშვილის ერთი სუსტი მინიატურაც, მაგრამ მისი მოხმობით იმის წარმოჩენა მიხდოდა, რომ როდესაც ისეთ ზნეობრივ პიროვნებაზე, როგორიც ბატონი რეზო გახლდათ, კონიუნქტურა ახდენს გავლენას, უკვე თავისთავად ნათელია, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო მაშინდელი საზოგადოებრივი რეალობა. ასეთი ფაქტები არანაკლებ გვახედებს ეპოქის სულში, ვიდრე, ვთქვათ, გურამ ფანჯიკიძის რომანი, რომელიც წარმოგვიდგება ქრესტომათიულ ნიმუშად, თუ რას ნიშნავს ანტიეროვნული ხელისუფლების სამსახურში ჩადგომა.

ბატონმა ნოდარ ტაბიძემ აღნიშნა: „მსხვერპლი“ ტკივილით დანერგილი ნიგნიაო. არა მხოლოდ ეს ნიგნი. ჩემი ყველა ნიგნი ტკივილითაა დანერგილი. ის გარემო თუ ადამიანები, რომელთაც ერთგვარად ვუპირისპირდები, საქართველოს ნაწილია, ამდენად, ჩემი ბიოგრაფიის ნაწილიც. იმ ეპოქას კი, რომელიც აღსავსე იყო შეცდომებით, ცოდვებით, დანაშაულით, არა მხოლოდ მკაცრად, ლმობიერადაც უნდა შევხედოთ და გამოვარჩიოთ ჭეშმარიტი სულიერი ღირებულებანი. მხოლოდ ასე შეიძლება ვიპოვნოთ გადარჩენის გზა. ნამდვილი სულიერი ღირებულებანი არსებობს და მას დანახვა სჭირდება.

ჩვენმა დღევანდელმა შეკრებამ კიდევ ერთხელ უარყო ყალბი აზრი, ასერიგად გავრცელებული უმეცართა წრეებში, თითქოს ჩვენში სალიტერატურო კრიტიკა არ არსებობდეს. როდესაც **თეიმურაზ დოიაშვილს** უსმენ, ჩვენს დღევანდელ მომხსენებელს, განა შეიძლება იფიქრო კრიტიკის არარსებობაზე? თუნდაც მხოლოდ ეს პიროვნება რომ გვყავდეს, თავის ლიტერატურულ ძმასთან – **ლევან ბრეგაძესთან** – ერთად, უკვე საკმარისი იქნებოდა იმის სათქმელად, რომ ქართული სალიტერატურო კრიტიკა რეალობაა და თანაც საკმაოდ მაღალი რანგის. ნამდვილი კრიტიკული აზრი დღესაც მოძრაობს ჩვენში, ხოლო სწრაფვა უკეთესისაკენ ჩვეულებრივი მოვლენაა, ადამიანური სულის წყურვილია.

ამ წიგნში ყველაფერი არ გარკვეულა და არ ამოხსნილა. ასე რომ ყოფილიყო, მაშინ „ცდას“ ხომ აღარ დავარქმევდი. ეს არის ერთ-ერთი მცდელობა, რათა მივუბრუნდეთ 70-იან წლებს, დავუკვირდეთ და გავაანალიზოთ მისი ათასგვარი დანაშრევი.

მთავარია ჩვენი ტანჯული მწერლობა გვიყვარდეს და დარწმუნებულნი ვიყოთ, რომ ლიტერატურული მღელვარების, კრიტიკული აზრის მოძრაობის გარეშე წარმოუდგენელია ჩვენი ცხოვრება.

სცილასა და ქარიზდას შორის

ასეთი წიგნები ძალიან გვესაჭიროება, წიგნები, რომლებიც ქრონოლოგიურ ჩარჩოში მოაქცევენ ამა თუ იმ ეპოქას, მოვლენას, მიმდინარეობას...

რაოდენ ძნელად შესაქმნელიცაა ეს ქრონოლოგიური ჩარჩო, იმდენად მნიშვნელოვანია იმ ეპოქისა თუ მოვლენის გასააზრებლად, მის სიღრმეებში ჩასაწვდომად თუ ნიუანსებში გასარკვევად.

მითუფრო მკაფიოდ ჩანს ის ცალკეული ხარვეზებიც, რაც ჯერაც გამოსამზეურებელი თუ შესასწავლია.

და რაც მთავარია: მითუფრო ხელშესახებია მთლიანობა, ის საყრდენი, რისთვისაც უკვე მიგვიღწევია.

ქვედა ნაკადებიც ზედაპირზე ამოდის.

ასეთ წიგნებს მოელის მკითხველი.

მოელის მკვლევარიც, რათა ან ხარვეზები შეავსოს, ანდა რომელიმე ფარულ ნაკადს გაჰყვეს.

თავისთავად იგულისხმება, რომ ასეთი წიგნი მიმზიდველადაც უნდა იყოს დანერილი, რაც მწერალზე არანაკლებ მოეთხოვება მეცნიერსაც.

აბა, რა გამოვა – ვთქვათ, ქმნიდე ამ ყაიდის მონოგრაფიას ქართულ მოდერნიზმზე, ლიტერატურული არტიზმის ქრესტომათიულ ნიმუშზე, და ეს ყოველივე გადმოსცე დუნედ, უინტერესოდ, საგაზეთო ენით.

ლიტერატურული არტიზმის გამოვლენაზე არტიზტულადაც უნდა დაინეროს, აი, ისე, სოსო სიგუას მონოგრაფია რომ არის – „ქართული მოდერნიზმი“.

სწორედ ასეთი წიგნები გვესაჭიროება:

დანურული, ექსპრესიული, ღრმა ერუდიციასა და პირველწყაროთა შესწავლა-ანალიზზე აღმოცენებული.

პირველწყაროებს ასეთ დროს საგანგებო მნიშვნელობა ენიჭება, რადგანაც სასტიკ პოლიტიკურ რეჟიმში მოყოლილი მოდერნისტები იძულებულნი ხდებოდნენ, შეეცვალათ და გადაეკეთებინათ ესა თუ ის პასაჟი, ხან კი სრულიად გამოეცლიათ ის იდეა, რისთვისაც ნაწარმოები შეიქმნა.

ეს ტრაგიზმი თან სდევდა მოდერნისტთა მოღვაწეობას და მათ მწარე ბედისწერას სოსო სიგუა სიმბოლურად განსაზღვრავს როგორც სცილასა და ქარიბდას შორის ცურვას.

ბარემ ძალიანაც არ უნდოდათ ამ ორ ურჩხულს შორის გასვლა, სრუტის აქეთ-იქით რომ ჩანოლილიყვნენ და

თვალს თუ მოჰკრავდნენ მეზღვაურებსა თუ გზააბნეულ მგზავრებს, დაუფლეთელსა და გადაუწყლაპავს არ გაუშვებდნენ.

ოდისეეს კი უნდოდა?

მაგრამ სხვა გზა არ დარჩენოდა, მშობლიური ითაკადან ამოშავალი კვამლი ძალაუნებურად ავალდებულებდა სწორედ ამ სრუტეში გავლას, სცილა და ქარიბდა რომ ჩანოლილიყვნენ.

ის გააღწევდა და ჩვენი მოდერნისტებიც გამოაღწევდნენ - ხორცშემოფლეთილები, სულგაბზარულები... ბევრს საზარელი უფსკრულიც შთანთქავდა, მაგრამ შემოქმედება მაინც გადარჩებოდა შედეგებითა და იმ უდიდესი ტრიუმფით, გალაკტიონ ტაბიძე რომ მიაღწევდა ლირიკაში.

ხორცშემოფლეთილები, სულგაბზარულებიო...

რაოდენ მწარეც უნდა იყოს შეუფერადებელი გადმოცემა ჩვენი მწერლობის ბედისწერისა, ეს ის აუცილებლობაა, ურომლისოდაც ხელთ ყალბი, არაფრისმთქმელი სურათები შეგვრჩებოდა. ამიტომაც თვალი უნდა გავუსწოროთ ჩვენი საყვარელი მწერლების შიშსა და კრთომას საშინელი სამსჯავროს წინაშე, მათ დათმობებს, ახალი რეჟიმის ხოტბას, პატარ-პატარა ლალატებს ეროვნული და ესთეტიკური იდეალების წინაშე... და არც ის ყოფილა შემთხვევითი, ერთ დროს თავგამოდებული ნაციონალისტები კალენდარში საიუბილეო თარიღებს რომ დაეძებდნენ, რათა ხელიდან არ გაეშვათ შემთხვევა მაამებლური „ლექსის“ შეთხზვისა.

მაგრამ ბევრი რამ გადარჩა.

გასაკვირი ის კი არ არის, რაც ვერ შეძლო ჩვენმა ლიტერატურამ საერთოდ და ჩვენმა მოდერნიზმმა კერძოდ, გასაკვირი და გასაოცარი ის უფროა, რისი შექმნა და გადარჩენაც მოხერხდა არნახული სისასტიკის პირობებში.

სოსო სიგუას წიგნში ეს ყოველივე კალეიდოსკოპურ სურათებადაა წარმოსახული და გარდა თემატიკისა და მოტივების აღნუსხვა-დალაგებისა (ახალი მითოსის შექმნის ცდა, ქრისტიანული და წარმართული ხილვები, მარტოობის გმირები, სიკვდილისა და ტანჯვის ესთეტიკა, სიყვარულისა და სექსის მისტიკა, რასის პრობლემა და ეროვნული ძირებისაგან მოწყვეტის ტრაგედია, ენისქმნადობა და სიმბოლური აზროვნება...) თუ მოდერნისტული პრესის („ცისფერი ყანწები“, „ლიგეია“, „მეოცნებე წინამორები“, „ბახტრიონი“, „ლაშარი“, „ბარრიკადი“, „რუბიკონი“, „პრომეთე“, „ილიონი“, „ლეილა“, „შვიდი მნათობი“, „ხომალდი“, „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალი“, „კავკასიონი“, „ახალი კავკასიონი...“) ლაკონური, ოღონდ ტევადი მიმოხილვისა, ჩვენი მწერლების სილუეტებიც საკმაოდ სახიერად იხატება – არამარტო ესეისტის, არამედ ბელეტრისტის კალმითაც: მათიც, ვინც უშუალოდ ქმნიდა მოდერნისტულ ნაკადს, და მათიც, ვინც წინამორბედებად მოეწოდებოდა ახალ თაობას და გზა გაუკვალეს თეორიულად თუ მხატვრული ხერხებით დიდი განახლებისაკენ.

თუმც სეცაა:

ვასილ ბარნოვის წარმოჩენა მოდერნისტთა წინამორბედად რამდენადმე აკნინებს მის ღვანლსა და მნიშვნელობას ჩვენს ლიტერატურაში, იგი წინამორბედი კი არა, უშუალო მეთაური გახლდათ მოდერნიზმისა **ვაჟა-ფშაველასთან** ერთად და ამიტომაც მოახდინა ამხელა გავლენა ბელეტრისტიკაზეც (**გრიგოლ რობაქიძე, კონსტანტინე გამსახურდია, ნიკო ლორთქიფანიძე...**) და ესეისტიკაზეც (20-იანი წლების ესეისტური აზროვნება მისი სტილური მანერითაა ხორცშესხმული). მოძველებულია შეხედულებაც მისი ენობრივი სტილის დაკავშირების ძველ ქართულ ენასთან. როგორც ვაჟა-ფშაველას ენობრივი სტილის ჩაჭედვაა გაუმართლებელი ფშაური დიალექტის ჩარჩოებში, ისე ვასილ ბარნოვისა – „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ენობრივ გარემოში.

სხვათა შორის, მისი პოეტური გზებით გაჟღერებული სტილის გავლენით ჩამოყალიბებული მანერა ჩინებულად მიესადაგა ფრიდრიჰ ნიცშეს ფილოსოფიური რომანის „ესე იტყოდა ზარატუსტრა“ ქართულ ორეულს, შექმნილს იმავე 20-იან წლებში ერეკლე ტატიშვილის მიერ, თუმცა გამოქვეყნებულს საკმაოდ დაგვიანებით – XX საუკუნის მიწურულს. სოსო სიგუა ამ თარგმანსაც მოიხსენიებს, ოღონდ რატომღაც „საკმაოდ უფერულს“ უწოდებს. საოცარია პირდაპირ!.. ეს თუ „საკმაოდ უფერული“ თარგმანია, მაშ მთარგმნელობითი ხელოვნების შედეგრი რაღას ჰქვია!.. ამ აზრის დასაბუთება, თუკი საჭირო შეიქნება, ისევე იოლია, როგორც იმისა, რომ უკეთესი იქნებოდა ნიგნში უფრო მკაფიოდ წარმოჩენილიყო პავლე ინგოროყვას – ქართული მოდერნიზმის ერთ-ერთი თავგამოდებული მონაწილის – ღვანლი: როგორც მოაზროვნისა და როგორც რედაქტორის (სხვათა შორის, გარდა „კავკასიონისა“ და „ახალი კავკასიონისა“, რედაქტორობდა „ლაშარსაც“)... თუნდ ქართულ მესიანიზმზე მსჯელობისას მკვლევარს გამოადგებოდა მისი შეხედულებაც, გამოთქმული „კავკასიონში“ გამოქვეყნებულ მონოგრაფიაში „ჩაზრუხაისძე. პოეტი. მოგზაური“.

მოძველებულია და ტენდენციური ის შეხედულებაც, თითქოს მოდერნისტული სულისკვეთების აღორძინება მოხდა 60-იან წლებში. სინამდვილეში მოდერნისტული სულისკვეთება – 30-იანი წლების უმძიმესი კატაკლიზმების შემდგომ – მალევე განახლდა 40-იან წლებში მხატვრული აზროვნებითაც და სტილურ-ენობრივი ძიებებითაც, ხოლო ის მწერლები, რომელთაც სოსო სიგუაც გულისხმობს განმაახლებლად, უმეტესწილად წარმოგვიდგებიან ეპიგონებად და სოცრეალისტური ავანგარდის ადეპტებად.

არც ამ მოსაზრების დამტკიცებაა ძნელი და ძალდაუტანებლადაც გამოიკვეთება ცრუსამოციანელთა ნამდვილი სახეებიც ფასეულობათა გადაფასების პროცესში.

ჯერ მაინც ის შეიძლება გვიხაროდეს, გამოჩნდა წიგნი, ასე ძალიან რომ გვესაჭიროებოდა თავისი ლიტერატურული მნიშვნელობითა და იმ პოლიტიკური მუხტითა და იერით, გარკვეული აზრით პოლიტიკური პამფლეტიც რომ შეიძლება მოგვაგონოს.

ამ ყაიდის კვლევა-ძიება სხვაგვარად ალბათ ვერც წარიმართება და კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს, რომ საშიშროება სულაც არ არის ჩავლილი.

ხელთ გვაქვს ქართული ფუტურიზმის ქრონოლოგიური ჩარჩოც, ისევ სოსო სიგუას შექმნილი ამ 17 წლის წინათ („H₂SO₄“-დან მემარცხენეობამდე“).

კიდევ რამდენ ასეთ ქრონოლოგიურ ჩარჩოს მოველით და ვინ იცის, სოსო სიგუას „ქართულმა მოდერნიზმმა“ შეაგულიანოს არაერთი მკვლევარი და ამ თვალთ მიმოახედოს გარშემო...

გამოხდომები ელიზბარ ერისთავის წინააღმდეგ

თუ ვინმეს არ დაკლებია ციხე, სასამართლო და გადასახლება, მათ შორის ელიზბარ ერისთავსაც.

თუ ვინმე მდგარა გარდუვალი სიკვდილის წინაშე, მათ შორის ელიზბარ ერისთავიც: ჩამოხრჩობასაც სანატრელს გაუხდიდნენ – ოთხად განკვეთის განაჩენს გამოუტანდნენ...

თუ ვინმეს უწვნევია უსამართლო დამცირება, შეურაცხყოფა და ცილისწამება სიცოცხლეშიც და სიკვდილის შემდგომაც, მათ შორის ელიზბარ ერისთავსაც.

ტელეკომპანია „თრიალეთის“ ხელმძღვანელს ბადრი ნანეტაშვილს კი რატომღაც უკმარად მიუჩნევია ეს ყველაფერი და სურვილი გასჩენია, კიდევ ერთი სასამართლო გაუმართოს 1832 წლის შეთქმულების ერთ-ერთ მეთაურსა და მთავარსარდალს, ვინც დავით აღმაშენებლის

შემდეგ პირველად შეძლო საქართველო გაეყვანა საერთაშორისო ასპარეზზე და მოექცია მსოფლიო-ისტორიული მოვლენების შუაგულში... მერე კი, გადასახლებიდან შინდაბრუნებულს, დაერღვია ის ყალბი, ნიჰილისტური შეხედულება, თითქოს ქართველი კაცის ბუნებისათვის უცხო და მიუღებელი იყოს გარჯა და ბიზნესი, და შექმნა ანუ ახალი დროის შესაფერისად აღადგინა მინის წარმოების ტრადიცია საქართველოში...

გადააქცია გორი კულტურულ ქალაქად, ერთნაირად პატრონობდა მის ეკონომიკასაც და სულიერებასაც, როგორც ამ მხარისა და ქალაქის მარშალი.

თუ ვინმეა სალოცავი სახელი ქართველთათვის, თავისი ქვეყნისათვის თავდადებული და შეწირული, უთუოდ ელიზბარ ერისთავიც.

მეფის რუსეთი და შემდგომ საბჭოთა ხელისუფლება ერთნაირი მონდომებით ცდილობდა მისი სახელის ამოშლასა თუ დამახინჯებულად წარმოჩენას, მაგრამ ნიგნირი ადამიანებისათვის კვლავაც სათაყვანოდ რჩებოდა ეს პიროვნება, ვისი ღვანლის მიუყერძოებელი წარმოჩენაც ამ ბოლო წლებში გახდა შესაძლებელი და გარკვეულად აისახა კრებულში „ელიზბარ ერისთავი“, 1997 წელს რომ გამოსცა „ლომისმა“. არაერთი სტატია გამოქვეყნდა „ლიტერატურული საქართველოს“, „ჩვენი მწერლობისა“ და „ომეგას“ ფურცლებზე, 1996 წლის შემდეგ ყოველწლიურად გორის განათლებული საზოგადოება 11 იანვარს იკრიბება ელიზბარ ერისთავის პანაშვიდის გადასახდელად ღვთისმშობლის ეკლესიაში... გორის რაიონის გამგეობის 2000 წლის 22 მარტის დადგენილებით (№78, ოქმი №6), მემორიალიც უნდა აღმართულიყო მის სახელზე... ქართველი საზოგადოებისათვის კარგად არის ცნობილი ჟურნალ „ომეგას“ თაოსნობით გამართული იმ კონკურსის თაობაზე, მოქანდაკეებმა რომ მიიღეს მონაწილეობა ელიზბარ ერისთავის ძეგლის საუკეთესო ესკიზის

გამოსავლენად და მესამე ტურის შემდეგ გენო ზაქარა-
იას ბრწყინვალე ნამუშევარმა მოიპოვა პირველობა.

ამ ესკიზის ხორცშესხმას მხარს უჭერს არამართო
უზენაესი ეროვნული და ზნეობრივი სამართალი, არამედ
ჩვენებური კანონებიც – ყველაფერი მოგვარდა იმ თან-
მიმდევრობითა და წესის დაცვით, ელიზბარ ერისთავს
რომ ეკადრება, და კიდევ მათ, ვინც ასე თავგამოდებით
იღვწოდა და იღვწის ამ დიდებული მოღვაწის სახელის სა-
თანადო დაფასებისათვის.

ვისაც წერა-კითხვა უძნელდება და განათლებას მხო-
ლოდ ტელევიზიის ეკრანიდან ღებულობს, არც მათთვის
უნდა ყოფილიყო რაღაც უცხო და უჩვეულო ელიზბარ
ერისთავის სახელი – მის შესახებ რამდენჯერმე გადაიცა
სიუჟეტი პირველ, მეცხრე და „იბერიას“ არხებზე.

მაშ რას უნდა გამოეწვია „თრიალეთის“ ხელმძღვანე-
ლის ყოვლად უკანონო, ყოვლად უმეცრული და უდიერი
გამოხდომა ელიზბარ ერისთავის ძეგლის დადგმის წი-
ნააღმდეგ, მისი სახელის შეურაცხყოფა რომ არ იკმარა
თავისი ტელევიზიის ეკრანიდან და დემაგოგიური ხერ-
ხებით ცდილობს სასამართლოს მიაღებინოს უკანონო
გადაწყვეტილება, რათა ჩაშალოს ღვთისა და ერისაგან
დალოცვილი საქმე.

გარდა სხვა საძრახის თვისებათა, მის ამ უგუნურ
სურვილს ამოძრავებს იგივე ბნელი ინსტინქტები, რაც
ამოძრავებდათ 20-იანი წლების კომკავშირლებსა და
პარტიულებს, ეკლესიებს რომ არბევდნენ და ჯვრებს ამ-
ტვრევდნენ, ხატებს რომ ანადგურებდნენ და ყოველგვარ
სინმინდეს ფეხქვეშ თელავდნენ. სხვათა შორის, ამ რბევა-
განადგურებას შეენირა ელიზბარ ერისთავის საფლავიც –
„სობორო“ რომ ააფეთქეს, საფლავიც ზედ მიჰყვა.

მაშინ ამგვარი დანაშაულისათვის კი არ სჯიდნენ,
ჯილდოს ჰკიდებდნენ ან აწინაურებდნენ.

„თრიალეთის“ ხელმძღვანელს ილუზიები გასჩენია,
რომ ისევ ის დროა და ელიზბარ ერისთავის სახელის

შეურაცხყოფა შერჩენით ხომ შერჩება, იქნებ სარფასაც გამოჰკრას ხელი.

რასაც გამოჰკრავს, ყველა ვიქნებით მონმე და ისიც დანამდვილებით მოგვეხსენება, რომ სინმინდეების ფეხქვეშ გათელვა დღეს აღარავის შერჩება, არც მას, ვინც თაოსნობს ამ სამარცხვინო საქმეს, და არც მათ, ვინც ანგარებითა თუ სიბრიყვით ასდევნენ დანაშაულებრივ ქმედებას.

...ელიზბარ ერისთავის ძეგლს ბილნი ხელები ვერ შეეხება!..

ჩვენ მხოლოდ სილუეტს ვხედავთ

მოგესალმებით, ძვირფასო მეგობრებო.

ტელეკომპანია „იბერია“ იწყებს ლიტერატურული საუბრების ციკლს, სათაურით „სილუეტი“. დამეთანხმებით, მარჯვედ შერჩეული სახელწოდებაა. ბოლოსდაბოლოს, ჩვენ მხოლოდ სილუეტს ვხედავთ – პიროვნება იქნება, წიგნი თუ რაიმე მოვლენა... მთავარი ისაა, სილუეტს რაც შეიძლება მკაფიოდ და რელიეფურად აღვიქვამდეთ.

ამ სალიტერატურო ნამოწყების მიზანი სწორედ ეს არის.

დიდი და მნიშვნელოვანი ძვრები ხდება ჩვენს სამწერლო ცხოვრებაში, გრძელდება გადაფასების პროცესი და მოვალენი ვართ, მართებულად და მიუკერძოებლად გავიაზროთ და შევაფასოთ ყველაფერი, რათა შთამომავლობას ნაკლები თავსატეხი დავეუტოვოთ.

გადაცემათა ამ ციკლს უმთავრესად მაკა ჯოხაძე ნა-რუძღვება – ბელეტრისტი, დრამატურგი, კრიტიკოსი და პუბლიცისტი, მართალი და ზნეობრივი პიროვნება, ვისაც ყურს უნდა უგდებდეს ყველა, ვისთვისაც სასიცოცხლოა ან თუნდაც რალაციტ მნიშვნელოვანია ჩვენი ლიტერატურის ბედი, მწერლობისა, რომელიც სრულიად მოწყვეტი-

ლია დასავლეთის სალიტერატურო პროცესებს, არადა, დიდია სურვილი, მის შუაგულში ჩვენც მოვექცეთ და კვლავ გარიყულად აღარ ვგრძნობდეთ თავს. ჩვენ ხომ ერი ვართ და არა იმპერიის პროვინციული ნაწილი.

ქალბატონი მაკა აქტიური მონაწილეა ჩვენი სამწერლო ცხოვრებისა. ბოლო ხანსაც განსაკუთრებული გამოხმაურება გამოიწვია მისმა მოთხრობებმა „გულა“ და „უდაბნოს ქალი“, აგრეთვე, პუბლიცისტური გამოსვლების მთელმა სერიამ. ცხადია, მნიშვნელოვან სამწერლო ღირებულებებზე საუბრისას ვერაფერს იტყვის თავის ახალ პუბლიკაციაზე. ასეთ დროს სიამოვნებით ჩავერევით, რათა მსმენელს უტყუარი ცნობები მივანოდოთ, თუ ვინ იღვწის სხვებთან ერთად უკეთესი სამწერლო ცხოვრებისათვის.

ქალბატონი მაკა ჩინებული ორატორიც არის, მიმზიდველი მოთხრობელი, ვისი მსჯელობაც დააინტერესებს ყველას – მათაც, ვინც ამ საუბრების ციკლიდან პირველად უნდა შეიტყოს რაიმე ლიტერატურასა და მის შემქმნელებზე, და მათაც, ვინც სტეფან მაღარმესავით მიიჩნევს, რომ სამყარო იმიტომ შეიქმნა, რათა ნიგნში აღწერილიყო.

მინის ყივილი – მეტაფორა და რეალობა

ვარლამ ჩერქეზიშვილი ჩემთვის მხოლოდ ანდრო კაიმაურის პროტოტიპი გახლდათ.

ემიგრანტების მწარე ხვედრი თუ საიდანმე შემეგრძნო ხელშესახებად, მიხეილ ჯავახიშვილის ამ ნოველიდანაც – „მინის ყივილი“, და მთავარი გმირის პროტოტიპიც მახლობელი რომ გამხდარიყო ჩემთვის, რა გასაკვირია.

კაცს დავინყებულები აქვს თავისი ვინაობაც და მშობლიური ენაც, თავი ფრანგი ჰგონია და ამ შეგრძნებით აგრძელებს ბერიკაცის ცხოვრებას, ვიდრე მოულოდნე-

ლად შეიჭრებოდეს მის წყნარსა და უშფოთველ დღეებში ქართველი ემიგრანტი.

და ანდრე კაშორი თანდათან იგრძნობს რაღაც შორეულის სუნთქვას, თანდათან გაუცოცხლდება გარდასული სურათები, თანდათან ზელშესახები ხდება მისთვის დედ-მამის ხატებანიც და იმ პატარა ბიჭის სილუეტიც, ვისაც ოდესღაც ანდრო კაიშაური ერქვა.

კაცს ახსენდება თავისი ვინაობაც და მშობლიური ენაც – გარდაცვალების წინ ქართულად ალაპარაკდება. ანდრძსაც ემიგრანტი ქართველისას დატოვებს – ჩემი ცხედარი აქ არ დარჩეს, დანვით და ფერფლი ანანურის ნიაფს გაატანეთო.

მიხეილ ჯავახიშვილი პერსონაჟის გამოსაკვეთად და საერთოდ ნოველის კონცეფციისათვის ვარლამ ჩერქეზიშვილის ბიოგრაფიის რეალიებს სესხულობდა და ისე გამიზარდება, როდესაც „ივერიის“ ძველი ნომრების ჩხრეკისას მის რამდენიმე სტატიას წავეწყდები (მისი ფსევდონიმიც უკვე ვიცოდი – ვაზიანი), თითქოს დიდი ხნის უნახავ ნათესავს შევხვედროდე.

ნოველაში არაფერია ნათქვამი გმირის პუბლიცისტურ მოღვაწეობაზე.

იქნებ სხვა დროსა და სხვა შემთხვევაშიც მიხეილ ჯავახიშვილს არ გამოეყენებინა ვარლამ ჩერქეზიშვილის ცხოვრების ეს მხარე, მაგრამ იმჟამად, 1928 წელს, როდესაც „მინის ყივილი“ დაინერა, ძალიანაც რომ სდომებოდა უფრო ნიშანდობლივად წარმოჩენა თავისი პერსონაჟის პროტოტიპისა, მაინც უნდა მორიდებოდა.

ვარლამ ჩერქეზიშვილის სახელი ბოლშევიკებს მკაცრად აეკრძალათ და ამოეშალათ უახლესი ისტორიიდან, იმპერატორის წინააღმდეგ ხანგრძლივსა და შეურიგებელ ბრძოლასაც არ დაუფასებდნენ საერთაშორისო ანარქიზმის ამ ერთ-ერთ თავკაცს, რადგანაც ვერაფრისდიდებით ვერ აპატიებდნენ მარქსისა და ენგელსის გაბიაბრუებას,

პლაგიატობაში რომ ამხელდა სოციალ-დემოკრატთა, შემდგომ კი საბჭოთა იმპერიის ამ უზენაეს ავტორიტეტებს, და მათ „კომუნისტური პარტიის მანიფესტს“ – სოციალისტთა ამ სახარებას გამოაცხადებდა ფრანგი ფურიერისტის ვიქტორ კონსიდერანის მანიფესტის „სოციალიზმის პრინციპები“ გადამღერებად. ვერც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის ბრძოლას აპატიებდნენ, მთელს ევროპაში რომ გაახმაურებდა საქართველოს ტრაგიკულ ხვედრს – რუსეთის მიერ მისი დამოუკიდებლობის მიტაცებასა და ყოველგვარი უფლების წართმევას.

ბევრ რაიმეს, ვარლამ ჩერქეზიშვილის მიერ მიგნებულსა თუ ჩადენილს, სულაც თვითონ მიიწერდნენ. ვთქვათ, გახმაურებული ეპიზოდი XX საუკუნის დასაწყისის საქართველოს პოლიტიკური ცხოვრებიდან – გემ „სირიუსით“ იარაღის შემოზიდვა ბოლშევიკებმა ისე მიითვისეს, თითქოს არაფერიაო, არადა, თითო მაინც ამოერიოთ ამ უაღრესად სახიფათო საქმეში, გიორგი დეკანოზიშვილი რომ ხელმძღვანელობდა და ვარლამ ჩერქეზიშვილსაც დიდი წვლილი მიუძღოდა მის ორგანიზებაში.

მიხეილ ჯავახიშვილი მაინც მიანიშნებს თავისი პერსონაჟის პროტოტიპის ბიოგრაფიას.

ანდრო კაიშაურიც იმპერატორს ებრძვის, ანდრო კაიშაურიც დატუსაღებული და გადასახლებულია, ანდრო კაიშაურიც უშუალოდაა დაკავშირებული „ზემლია ი ვოლიას“ რევოლუციურ ჯგუფთან.

ეს უკვე გამჭვირვალე მინიშნებაა.

„ზემლია ი ვოლია“ ანარქისტული იდეებით სულდგმულობდა.

მწერალი ამ მინიშნებას აღარ მორიდებია და, რამდენადაც შესაძლებელი იყო 20-იანი წლების მიწურულის სასტიკი რეჟიმის პირობებში, კიდევ უფრო გაამკვეთრა ნოველის პოლიტიკური სარჩული.

თუკი ცენზურას გაეპარებოდა – რაც არ არის ძნელი წარმოსადგენი – მერე ხომ მაინც იყო მოსალოდნელი პერსონაჟის პროტოტიპის ამოცნობა, იოლად რომ არ ჩაუვლიდა მიხეილ ჯავახიშვილს. აქეთ თვითონ მწერალი ადგა ყელზე ხელისუფლებას, იქით – მისი გმირის პროტოტიპი.

მაგრამ, ეტყობა, არ შეეძლო ასე მაინც არ მიეგო პატივი მისთვისაც მეტად საპატივსაცემო მოღვაწის ხსოვნისათვის.

პირადადაც იცნობდა.

როდესაც შეიქმნება სოციალისტ-ფედერალისტური პარტია საქართველოში, რომლის ერთ-ერთი წევრიც მიხეილ ჯავახიშვილია, საპატიო წევრად ვარლამ ჩერქეზიშვილს აირჩევენ – ვინც შეუქმნა იდეური და ორგანიზაციული საფუძველი ამ პარტიის დაარსებას და სამოქმედო პროგრამაც განუსაზღვრა, პროგრამა, რომლის უმთავრესი თეზისი და მიზანიც გახლდათ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენა ავტონომიის ფორმით – უფრო მეტის მიღწევა მაშინ შეუძლებელი ჩანდა.

სად ანარქისტი, თანაც გამოჩენილი ანარქისტი, და სად სახელმწიფოებრიობაზე ზრუნვა?

აშკარა წინააღმდეგობაა, მაგრამ ეს წინააღმდეგობა არამცთუ არაფერს აკლებს, მეტი დიდებულებით წარმოგვიდგენს ვარლამ ჩერქეზიშვილის სახეებას. ანარქისტული იდეების ქადაგება მისი მრწამსისათვის მეორეულია, იქნებ სულ ადრე, სიჭაბუკისას, როდესაც რევოლუციური იდეალით ანთებული ჩაებმის საიდუმლო ორგანიზაციაში – კარაკოზოველთა წრეში – და დაპატიმრების სიმწარესაც ჯერ კიდევ მაშინ გამოცდის, მის არსებაში სოციალისტურ-ანარქისტული თვალთახედვა სძალავდა სხვა ყოველივეს, მაგრამ უკან დარჩება სიჭაბუკის წლები და ვარლამ ჩერქეზიშვილი დიდ მფარველად და მისი ტრაგიკული ყოფის პირუთვნელ წარმომჩენად მოვევლინე-

ბა თავის უბედურ ქვეყანას ევროპის პოლიტიკურ წრეებსა თუ საზოგადოების თვალში. სამართლებრივი ომი წამოეწყო და ჰააგის მეორე სამშვიდობო კონფერენციაზე, 1907 წლის აგვისტოში, 44 სახელმწიფო რომ მონაწილეობდა – ამ ბრძოლას დიდ რეზონანსსაც მოუპოვებდა. ვარლამ ჩერქეზიშვილის მიერ შედგენილ „საქართველოს პეტიციას“ ოფიციალურად იქ ვერ განიხილავდნენ – რუსეთის წინაშე შიში და კრთომა თავის უკეთურ საქმეს აკეთებდა – მაგრამ კონფერენციის ოქმებში კი შეიტანდნენ და სხვადასხვა ქვეყნების პრესა მთელს ევროპა-ამერიკაში გაახმარებდა ვრცელ ინფორმაციას საქართველოს საკითხის შესახებ.

ფრანგულად, ინგლისურად, ესპანურადაც კი პეტიციის სრული ტექსტი გამოქვეყნდება, თანაც ამერიკაში უდიდესი გაზეთის „ჩიკაგო დეილი ნიუსის“ ფურცლებზე, ბევრგან კი დეპეშები და შენიშვნები დაიბეჭდება.

ჩვენი ქვეყნის ბედის გატანას საერთაშორისო ასპარეზზე თვითონ ვარლამ ჩერქეზიშვილი ასე შეაფასებდა, და მიუკერძოებელი და ისტორიული შეფასებაც ეს გახლავთ:

„მთელი საუკუნის განმავლობაში თითქმის პირველად იყო, რომ ქვეყნიერებამ საქართველოზე დაილაპარაკა“.

მაოცებს ვარლამის მოვლინება მსოფლიო ისტორიაში. იგი ერთადერთია, როგორც ანარქიზმისა და ნაციონალიზმის შემზავებელი, – ალტაცებულები **გრიგოლ რობაქიძე**, – მონყვეტილი მამულს, ბავშვობიდანვე უცხოეთში გადახვენილი, იგი სათნო და გულჩვილი „ანგრეს“ ნარმოსახვით სახელმწიფოებს. ამავე დროს, დარბის თავქუდმოგლეჯილი, ხან ამ სამინისტროში შევარდება, ხან იმ სამინისტროში, არ ასვენებს არც ერთ უწყებას, გაიხსნება რაიმე კონფერენცია, უმაღლე იქ გამოჩნდება, თავს „ანუხებს“ გამოჩენილ პოლიტიკოსებს საფრანგეთსა თუ ინგლისში თუ კიდევ სად, აქვეყნებს ჟურნალ-გაზეთებში ნერილებს, იბრძვის ქადაგად დავარდნილი.

მის შემხედვარეს დონ კიხოტიც ახსენდებოდა და ის წმინდა შეშლილობაც, ურომლისოდაც – თუკი პლატონს ვერწმუნებოდით – არც პროფეტული წინასწარჭერეტა არსებობდა, არც პოეტური ხილვა და არც საიდუმლოს გადმომშლელი აზრი.

„აი, ვინ იყო, ქართველნო, ვარლამ ჩერქეზიშვილი“ – პათეტიკურად აგვირგვინებდა ექსპრესიულად გამოკვეთილ სილუეტს და, ცხადია, არც მისთვის განსაკუთრებულად ძვირფას ეპითეტს დაინანებდა – კარდუს მზიური ელვარება რომ მოელანდებოდა ვარლამ ჩერქეზიშვილის გამოხედვაში.

ამ პიროვნების სიმბოლური სახება მითოსურ-ლეგენდურ საბურველში გაეხვია და კარდუს მზიური ელვარებით ამიტომაც შეემოსა.

აი, ვინ იყო, ქართველნო, ვარლამ ჩერქეზიშვილი...

გრიგოლ რობაქიძის ეს პათეტიკური ფრაზა გაუტანია დიმიტრი შველიძეს თავისი მონოგრაფიის სათაურად, „ინტელექტს“ რომ გამოუცია და უაღრესად მნიშვნელოვანი წიგნიც შეუმატებია ჩვენი საზოგადოებრივი-სალიტერატურო ცხოვრებისათვის. ყოველი ღირსეული მონოგრაფია მთავარი გმირის მონუმენტურ ფიგურას გამოჰკვეთს ხოლმე, ეს ამ ყაიდის თხზულების აუცილებელი მოთხოვნაცაა, მაგრამ ამჯერად მეტიც შეიძლება ითქვას – არაერთი კარგი წიგნისა თუ ნარკვევის ავტორმა ისეთი დაკარგული კაცი დაგვიბრუნა, ვისი პიროვნებაცა და ღვანლიც მხოლოდ რჩეულთა შორის უნდა იხსენიებოდეს.

რაოდენ ნაკლული ყოფილა ჩვენი ცოდნა იმ წლებსა და ისტორიულ გარემოზე საქართველოსა თუ ევროპაში.

უამრავი მასალაა მოძიებული – საარქივო დოკუმენტები თუ საისტორიო წყაროები, თვითონ ვარლამ ჩერქეზიშვილის პუბლიცისტური სტატიები თუ კორესპონდენციები... და ისიც თვალნათლივ იკვეთება, ჯერ კიდევ რამდენი რამ გვაქვს მოსაძებნი ევროპის პრესასა თუ

არქივებში ამ მოღვაწის ხელიდან გამოსული. ნიგნში ესეც მკაფიოდაა მინიშნებული და გზაც დასახული კვლევადიების შემდგომი გაგრძელებისათვის.

ვარლამ ჩერქეზიშვილის ნაწერების სრული კრებული რამდენიმე ტომად უეჭველად გამოსაცემი გვაქვს და, თუ ევროპის სხვადასხვა ქვეყნების ნიგნთსაცავებში მიმოფანტული მისი პუბლიცისტური ნარკვევების შეგროვებასა და თარგმნას საკმაო ხანი დასჭირდება, განა რა ისეთი საძნელოა „ივერიასა“, „ცნობის ფურცელსა“ თუ სხვა ქართულ გამოცემებში დაბეჭდილი მისი თხზულებების თავმოყრა და ერთ ან ორ ტომად გამომზეურება. ჯერ მარტო მაშინდელი ინგლისის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების მიუკერძოებელი სურათების აღდგენა ღირს ერთ რამედ, მითუმეტეს, ეს სურათები განცალკევებული კი არ არის, არამედ განუყოფელი ნაწილია ევროპული ყოფისა. და კიდევ: ეს იყო არა ინგლისის ყოფა თავისთავად, არამედ ის, რაც ბევრნილად გახლდათ გასათვალისწინებელი ჩვენი ქვეყნისათვის.

როდესაც ილია ჭავჭავაძე ხარ, კორესპონდენტად სხვას ვის, სწორედაც ვარლამ ჩერქეზიშვილს შეარჩევ.

ევროპაში საქართველოს ტრაგიკული ხვედრის გახმაურებასაც მას მიანდობ.

...გრიგოლ რობაქიძე ანარქისტთა თავკაცის პორტრეტს რომ მოხაზავს, ლეგენდაში გახვეულ იმ რეალისტურ ეპიზოდსაც გაიხსენებს: ბავშვობიდანვე სამშობლოს გარე მყოფს გადავინწყებული ჰქონდა ქართული. იცოდა – რუსული, ინგლისური, ფრანგული. სიკვდილის ჟამს რუსულიც დაავინწყდა, ინგლისურიც და ფრანგულიც – თურმე ქართულად დაინყო ლულლულიო.

ეს ეპიზოდი მიხეილ ჯავახიშვილის ხელში ნოველის ქარგად გადაიქცევა.

ვარლამ ჩერქეზიშვილი ინგლისის მინაში ჩაყრიდა ძვლებს და მწერალს ძალიან რომ დაენანებოდა მისი სა-

ფლავის გადაკარგვაც სადღაც შორეთში, იმასლა იღონებდა, რომ ნოველაში მაინც დაუბრუნებდა მის ფერფლს საქართველოს. თითქოს საკუთარი თვალით ხედავდეს, თუ როგორ ანერია მიცვალებულს თეთრ წვერზე: „ვერა, ვერ დავბრუნდები“.

ესეც „მინის ყივილის“ ფინალი:

„მაინც დავაბრუნე. ანდერძი შევუსრულე.

პარიზში კარგი კრემატორიუმია.

დიდი კაცის ფერფლი ჯიბის კოლოფში ეტევა.

ანანური ღრმა ხევშია ჩანოლილი...

მწვანე მთები... სწრაფი არაგვი... ძველი საყდარი და შერუჯული გალავანი.

ავტო შევაჩერე.

ზევით ავედი.

ანდრო გავიხსენე და ის ნავლი ხევის ნიავეს გავატანე“.

ოცნება მხატვრულ წარმოსახვაში მაინც ქცეულა რეალობად და ამკვეთრებს იმ პოლიტიკურ მუხტს, რითაც განმსჭვალულა ნოველა. დღესდღეობით კი ვარლამ ჩერქეზიშვილის ნეშტის გადმოსვენებაზე არც უნდა ვიფიქროთ. იქ ჩავაკითხოთ, ლონდონში მივხედოთ და მის სახელობაზეც იქვე შევქმნათ საზოგადოებრივ-კულტურული კერა.

აქ, ჩვენს მიწაზე არ გვაკლია კარდუს მზიური ელვარების გამონათება. იქ კი, ლონდონში, ამ დიდებულმა ნეშტმა უნდა იტვირთოს შენარჩუნება იმ შორეული ხილვისა, სათავედ რომ დასდებია ქართულ ცივილიზაციას, ნატეხებად მოტანილს ჩვენს დრომდე, და ღმერთმა ნუ ჰქნას, ეს ნატეხებიც შემოგვეფუხვნას...

იმას კი ნუ იკითხავ, როგორ შეიძლება ერთ კაცში მორიგდეს ანარქისტი და ნაციონალისტიო.

თურმე ესეც შეიძლება, თუკი რაღაც იდუმალი ძალით მიჯაჭვულხარ ძველთუძველესსა და შორეულს, თუნდაც სულთმობრძავის ლულულში გამოხატულს ხელშესახები

სიცხადით, მიხეილ ჯავახიშვილს მიწის ყივილად რომ მოუნათლავს.

ვარლამ ჩერქეზიშვილის პიროვნული საიდუმლოს ამოხსნაც ალბათ ეს უნდა იყოს.

განუგებოდა ნიგნი და დროც

როდესაც გამოიცა მერაბ ღალანაძის ნიგნი „სინამდვილე და წარმოსახვა დავით გურამიშვილის „მხიარულ ზაფხულში“ – თითქოს სიმბოლურიყო: მაინცდამაინც ზაფხულის თვეში 2002 წლისა – იმავე ხანებში გავამზადე გამოსაცემად ბიოგრაფიული რომანი „ბედი პავლე ინგოროყვასი“.

მერაბის სამეცნიერო ნარკვევი – სწორედაც დავით გურამიშვილის საკადრისი – შეიქმნა 1987 წელს.

ჩემი მონოგრაფია – 1990-ში.

მერაბის ნიგნი ამდენი ხანი არ გამოცემულა და მხოლოდ 15 წლის თავზე დაისტამბა.

ჩემმა ნიგნმა ერთხელ უკვე იხილა დღის სინათლე 1994 წელს ექიმისა და მეცენატის დიმიტრი კორძაიას შემწეობით.

მერაბს ხელიც არ უხლია თავისი ნარკვევისათვის და უცვლელად გაიმეორა ხელნაწერი.

მე საგრძნობლად ჩავასწორე და შეევახე – სამ თაბახამდე მივუმატე, ლამის ერთი მცირე მონოგრაფია დამატა, „მურმანის ტრაგედია“, „არსენა და მისი ეპოსი“, „ორი შიოლა“ თუ „მოყმე, ვეფხვი, ყივჩაღი“ უფრო დიდი კი არ არის.

შევსება თუ ჩასწორება მერაბსაც ხომ შეეძლო, ამდენი ხნის ჩავლის შემდეგ არაერთ მოსაზრებასა თუ პასაჟს უთუოდ სხვაგვარად აფასებს, ან სულ ცოტა – სხვაგვარად ჩამოაყალიბებდა სათქმელს. მან კი ამგვარი საქციელი მიიჩნია სიყალბედ წარსულის მიმართ: ნაშრო-

მის არსებითი გადამუშავება, ცალკეული მონაკვეთების ხელახლა გადანერა, იმუამად ვერგამოყენებული თუ მას შემდეგ გამოქვეყნებული ლიტერატურის გათვალისწინება ან თავდაპირველი ენობრივი ქსოვილის შეხამება ავტორის დღევანდელ მეტყველებასთან დროისა და თაობის წინაშე პასუხისმგებლობას დამაკისრებდაო, - როგორც ბოლოთქმამი აღნიშნავს.

ზურაბ კიკნაძე რეცენზიას რომ გამოაქვეყნებს („ჩვენი მწერლობა“ 2002, 13 სექტემბერი), ამ გარემოებას საგანგებოდ მიაქცევს ყურადღებას და სანიმუშო მსჯელობა-ანალიზს ერთგვარი პათეტიკური კილოთი დააბოლოვებს, რომ ეს არის შესაშური, დღესდღეობით დავინწყებული პიეტეტი („სიყალბე იქნებოდა წარსულის მიმართ“), და რომ ავტორი მაშინ დანერილს ვერ შეცვლის: „ვერ შეცვლის, რადგან ყოველი წიგნი, არა მხოლოდ ავტორი, განუმეორებელია, დროც განუმეორებელია და ახლა აღარაფერი ეშველება“. წიგნი თავის დროშია დაბადებული და სხვა დროში მისი გადამუშავება ხელყოფდა მის ინდივიდუალობას. ხვალემ იკითხოს ხვალისა“.

თუ ამ ყოველივეს ასე პირდაპირ გავიგებთ, გამოდის, რომ მე რაღაც სიყალბე ჩამიდენია წარსულის მიმართ. თუ მერაბის მონოგრაფია განუმეორებელია, პავლე ინგოროყვას ცხოვრების ქრონიკაც ხომ განუმერებელი უნდა ყოფილიყო, ისიც, როგორც ყველა წიგნი, მის დროშია დაბადებული. ახლა კი გადამუშავებამ ხელყო მისი ინდივიდუალობა.

ცოტა ის მამშვიდებს, რომ ეს ორი წიგნი სხვადასხვა ყაიდისაა, და იმან, რაც ასე თუ ისე მოუხდება სამეცნიერო ნარკვევს, ხომ შეიძლება არ გაამართლოს ბიოგრაფიული რომანის შემთხვევაში. ბოლოსდაბოლოს, აღმოჩნდა არაერთი მემუარულ-დოკუმენტური მასალა, რამაც თავისთავად უნდა შეავსოს პიროვნების ცხოვრების ქარგა. ეს მასალა სად უნდა წავიღო, მისი ადგილი ხომ ბიოგრაფიულ რომანშია.

მაგრამ ზურაბ კიკნაძე სულაც არ ახარისხებს წიგნებს ამ თვალსაზრისით – ერთისთვის შეიძლება, მეორისათვის – არა. მისთვის ყოველი წიგნი განუმეორებელია, ყოველი წიგნი თავის დროში დაბადებული და სხვა დროში გადამუშავება ყოველი მათგანის ინდივიდუალობას ხელყოფს.

უფლება არა მაქვს პატივი არა ვცე ამ შეხედულებას, დროისა და წიგნის განუმეორებლობის ასეთ განცდას, მაგრამ „სიყალბე წარსულის მიმართ“ გადამეტებული მეტაფორა უფრო უნდა იყოს.

არამცთუ ბიოგრაფიული რომანები, სამეცნიერო ნარკვევიც „ამირანის თქმულება“ განმეორებითი გამოცემისას აუცილებლად ჩასწორდება და უკვე ვიცი, რომელ ადგილებს შევავსებ თუ დავაზუსტებ. არა, ყველაფერს არ გადავაკეთებ სწორედ იმ დროის განუმეორებლობის აღიარების ნიშნად, მაგრამ ზოგიერთი პასაჟი რომ არ ჩაეშვამათო, თავს ვერ შევიკავებ.

ასევე მოვქცეულვარ და მოვიქცევი სხვა ნარკვევებისა თუ სტატიების ხელახალი გამოქვეყნებისას, დროის განუმეორებლობაზე მეტად ის მალეღვებს და მანუხებს, რაც შეიძლება სრულყოფილი იყოს ჩემი სახელით დაბეჭდილი სამეცნიერო-ესეისტური ნიმუშები.

თეორიული თვალსაზრისით ძალიანაც მზიბლავს მერაბ ლალანიძის ეს ქმედებაც და ზურაბ კიკნაძის სენტენციებივით ჩამოყალიბებული მსჯელობაც, მაგრამ, როგორც ჩანს, ჩემთვის ეს შეუძლებელია.

იქნებ თავი იმით დავიმშვიდო, რომ ჩემი ნაწერები გაშლილ დროში იქმნება, ფრაგმენტებად დანაწევრებულ დრო-ჟამში, და მისი განუმეორებლობაც და ინდივიდუალობაც ეს არის?..

„მთავარი გაზეთის“ ფურცლებზე (2002, 2 ნომბერი) გამოქვეყნდა „მრგვალი მაგიდის“ მასალა ლიტერატურის პრობლემებზე. ამგვარი საუბრები ჟურნალისტებსა და მწერლებს შორის ყოველთვის საინტერესოა, მეტიც, აუცილებელი, რათა კიდევ ერთხელ შეახსენონ საზოგადოებას, რომ პოლიტიკური კონიუნქტურის გარდა არსებობს სხვა საფიქრალიც.

აქ არ ვაპირებ ამ მასალის გაანალიზება-შეფასებას, ვიტყვი მხოლოდ, რომ თემაც – ქართველი მწერლების როლი ეროვნულობისა და გლობალიზაციის ზღვარზე – კარგად შეურჩევიათ და საუბრის ლიტერატურული ვერსიაც ინტერესით იკითხება (მიუხედავად ზოგიერთი მიუღებელი პასაჟისა). ყურადღებას მივაქცევ გურამ ბათიაშვილის მსჯელობის ერთ ფრაგმენტს, უპირველესად მაღლიერებით, მაგრამ ვერც იმას დავფარავ, რომ რაღაც ცოტა ბუნდოვანიც დარჩა ჩემთვის.

ბატონი გურამი გამოთქვამს წუხილს, დღეს საქართველოში საერთოდ არ არსებობს ლიტერატურული კრიტიკაო, და დასძენს:

„ამ მხრივ გარკვეული მცდელობა აქვს როსტომ ჩხეიძის გაზეთს „ჩვენი მწერლობა“, თუმცა ამ გაზეთში დაბეჭდილი ახალგაზრდა კრიტიკოსების ნაშრომებში ერთგვარი თვითკმაყოფილება შეინიშნება. ვიმედოვნებ, რომ ხუთი-ათი წლის შემდეგ როსტომ ჩხეიძის მცდელობა ამ მიმართებით ნაყოფს გამოიღებს“.

ეს ის შეფასებაა, რითაც მაინცდამაინც არა ვართ განებივრებულნი. როდესაც კრიტიკის არარსებობის პირობებში ამხელა მისიას ხედავს შენს მოღვაწეობაში პროფესიონალი და პირადად შენთვის დიდად საპატივსაცემო პიროვნება, და ქრონოლოგიურ მიჯნას სულ რაღაც ხუთი-ათი წლით განსაზღვრავს, რა განცდა შეიძლება დაგეუფლოს, გარდა მაღლიერებისა, მაგრამ არც ის

გამემტყუნება, თუ გამაკვირვა „ერთგვარი თვითკმაყოფილების“ ხსენებამ.

მერამდენედ ვათვალიერებ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე გამოქვეყნებულ ახალგაზრდა კრიტიკოსთა ნაშრომებს და ვერავითარ თვითკმაყოფილებას ვერ ვამჩნევ, „ერთგვარსაც“ კი. კარგი იქნება, თუ დამიზუსტებენ – რომელი კრიტიკოსის რომელი ნაშრომის რომელი პასაჟი თუ პასაჟები იგულისხმება. ან იქნება თვითკმაყოფილება ყველას საერთო სენია? არ უნდა იყოს სასურველი, იმ ხუთი-ათი წლის შემდეგ, როდესაც „ჩვენი მწერლობის“ მეოხებით სალიტერატურო კრიტიკა რეალობად იქცევა, „ერთგვარი თვითკმაყოფილებისაგან“ ვერ გავთავისუფლდეთ.

ამიტომაც: დაგვიზუსტონ...

ერთადერთი, რაც დღესავით არის ჩვენთვის ნათელი: როგორი იქნება ჩვენი ქვეყნის სალიტერატურო ცხოვრება იმ ხუთი-ათი წლის შემდეგ.

მატიანე ქართლისა

როგორც გადმომცეს:

პირველი არხის სალიტერატურო გადაცემაში, გურამ გეგეშიძეს რომ ეძღვნებოდა, ზურაბ კიკნაძეს აღტაცება გამოუთქვამს რომანების – „ხმა მლაღადებლისა“, „სისხლის წვიმები“ და „ნაცრის კოშკი“ – გამო, და რალაც ამგვარიც განუცხადებია: ეს რომანები ერთმანეთს აგრძელებს ქრონოლოგიურად, პერსონაჟები წიგნიდან წიგნში გადადიან, გურამ გეგეშიძე ახალ ქართლის ცხოვრებას ქმნის და მემატიანედ წარმოგვიდგება, ესაა ნამდვილი საგა და ამის მსგავსი რამ – აგერ გარშემო ვიხედები და – ქართულ ლიტერატურაში სხვა არც მეგულებათ.

გურამ გეგეშიძის ბელეტრისტიკა საერთოდ და რომანთა ეს ციკლი კერძოდ ჩვენი მწერლობის თვალსაჩინო მოვლენაა, მათგან პირველზე („ხმა მლაღადებლისა“) ამ

ოცი წლის წინათ ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიაც მაქვს დაბეჭდილი და ყოველთვის ინტერესით ველოდი მწერლის როგორც სხვა თხზულებათა, ისე ამ ციკლის გაგრძელებას. მისი მეოთხე ნიმუშიდან, ჯერაც დაუმთავრებელი რომანიდან ფრაგმენტები „ჩვენი მწერლობის“ მარტის ნომრებშიც გამოვაქვეყნე და, ვიმედოვნებ, ისიც იმ შთამბეჭდაობისა იქნება, რასაც შევჩვეულვართ ამ მწერლისაგან.

მაგრამ...

სწორედაც მაგრამ:

მატიანის სტილში შექმნილი ქრონოლოგიური ციკლი, მხატვრული სურათი საქართველოს ტრაგიკული ბედისწერისა სიახლე რომ არ გახლავთ ქართული ლიტერატურისათვის?

არაფერი რომ არა ვთქვათ ვასილ ბარნოვის რომანების ციკლზე, საქართველოს ბედისწერა უძველესი უამიდან თავის ეპოქამდე რომ გაიაზრა ერთიან მხატვრულ სისტემად, თუ მაინცდამაინც ახალი ქართლის ცხოვრების მხატვრული ქარგა გვაინტერესებს, განა ალექსანდრე ყაზბეგის მოთხრობები და რომანები სწორედაც მატიანე თუ საგა არ არის? ეს ხომ მიუკერძოებელი და სრული სურათია რუსთა მფლობელობის დამყარებისა ჩვენს ქვეყანაში ერთი კუთხის – ხევის – მაგალითზე.

ალექსანდრე ყაზბეგის საგა ქრონოლოგიურად ჩაერთვის ვასილ ბარნოვის მხატვრულ ისტორიას, რომელიც უშუალოდ უნდა გაეგრძელებინა ოთარ ჩხეიძეს, რომლის რომანთა ციკლიც – საერთო სახელწოდებით სწორედაც „მატიანე ქართლისა“ რომ შეურქმევია ავტორს – მოიცავს ოც ნიმუშს, გამოსდევს XX საუკუნეს და ჯერჯერობით ბოლო რომანი კი, „2001 წელი“, XXI საუკუნის საქართველოს ბედისწერას გამოხატავს.

ეს ბოლო ნიმუში „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე ქვეყნდებოდა მთელი შემოდგომა (13 ნომერი დასჭირდა)

და ბატონ ზურაბს ალექსანდრე ყაზბეგისა და ვასილ ბარნოვის საგები თუ გამორჩა უნებლიეთ და ვერც ოთარ ჩხეიძის ის 19 რომანი აღიდგინა მეხსიერებაში, „2001 წელი“ მაინც რანაირად გამოეპარა.

ის მხატვრული ხერხი, პერსონაჟები რომანიდან რომანში რომ გადადიან, უცხო არ არის ევროპული და ამერიკული მწერლობისათვის და დიდი სახელებითაც დამშვენებულა (ონორე დე ბალზაკი, ემილ ზოლა, უილიამ ფოლკნერი), ქართულ ლიტერატურაში პირველად კი ოთარ ჩხეიძემ გამოიყენა „მატიანე ქართლისას“ ციკლში, მისი გავლენით კი სხვებმაც (არჩილ სულაკაური, გურამ დოჩანაშვილი) გაიმეორეს, ასე რომ, სიახლედ უკვე ესეც ვეღარ მოინათლება. ის კი არა, ჩვენს მწერლობაში იმ თავისებურებამაც შემოაღწია, როდესაც სხვა ავტორის პერსონაჟებს გადმოიყვან და ხელახალ სიცოცხლეს შთაბერავ შენს რომანში (გივი მარგველაშვილის „მუცალი“).

ისეთი სტილური ხერხების მონმენი ვართ, რალა დროს პერსონაჟთა „ემიგრირების“ სიახლედ გამოცხადებაა.

საერთოდაც:

როდესაც წიგნისა თუ მწერლის შექებას ვაპირებთ, შევუქოთ ის, რაც მართლა იწვევს მონონებასა თუ ალტაცებას და ხელოვნურად ნურაფერს მივანერთ. თუ მივანერთ და... უნდა ველოდეთ, ხელის მიკარებისთანავე საპნის ბუშტივით რომ გასკდება.

ცხადია, ოცი რომანი ცოტა უფრო მეტია, ვიდრე სამი.

ისიც ცხადია, როდესაც ერთი მწერალი თავის საგასქმნის 40-50-იანი წლების დამდეგიდან, მეორე კი 80-იანი წლებიდან, პრიორიტეტი მაინცდამაინც საძიებელი და სარკვევი არ უნდა იყოს.

ლიტერატურაში სხვა კანონები და წესები მოქმედებს, ეს სულ სხვა განზომილებაა და თავსმოხვევასა და ძალადობას ნაკლებად ემორჩილება. არამცთუ ალექსანდრე ყაზბეგისა და ვასილ ბარნოვის სახელთა მიყრუება,

არამცთუ ოთარ ჩხეიძის ოცი რომანის გაქრობა, ერთი კარგი სტრიქონი რა არის, ისიც კი არ გამოცხადდება არარსებულად.

გარშემო ვიხედებო...

ხვალ უეცრად მეც რომ ამ თვალთ მიმოვიხედო გარშემო და... გერონტი ქიქოძე და პავლე ინგოროყვა ველარ დავინახო, განა ან ისინი, ან სხვები, ამოიშლებიან საზოგადოებრივი ცნობიერებიდან თუ ქართული კულტურის ისტორიიდან?

ღმერთო, მისხენ!..

სხვათა შორის, ალექსანდრე ყაზბეგის მოთხრობებსა და რომანებში გაჩნდა პირველად დოკუმენტური ფონი, შემდგომ ამავე ხერხს მიმართა ალექსანდრე ქუთათელმაც („პირისპირ“), ოთარ ჩხეიძემ კი დოკუმენტური ფონი სისტემად აქცია და ისე გაამკვეთრა, რეალური პიროვნებანი საკუთარივე გვარსახელით გამოიყვანა რომანთა ფურცლებზე. და როდესაც გურამ გეგეშიძემაც ამავე ხერხს მიმართა, ოღონდ არა ასე გამოკვეთილად, რასაკვირველია, ესეც ვერ ჩაეთვლება სიახლედ თუ გამორჩეულ თავისებურებად. ამასთან: როდესაც ასეთი სახიერი ნიმუშები არსებობს, რა აუცილებლობაა, ჩამოთვლისას მხატვრულ-დოკუმენტური თხზულებების მოხსენიებაც მათ გვერდით და თანატოლად.

სულ სხვაა რომანი, რომელსაც გასდევს დოკუმენტური ფონი, და სულ სხვა – მხატვრულ-დოკუმენტური ნაწარმოები. ეს ორი დამოუკიდებელი ჟანრი ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ, ეს განსხვავება კი არ იგრძნობოდა თურმე იმ სალიტერატურო გადაცემაში.

უთუოდ მეტყვიტ:

როდესაც გადაცემის მონაწილეებს ნებით თუ უნებლიეთ მოსდით უხეში შეცდომები ან უზუსტობანი, ნამყვანი თუ ორგანიზატორია მოვალე გაასწოროს შეცდომებიო.

მართალიც იქნებით, მაგრამ ამ გადაცემის ორგანიზატორებს ბევრი არაფერი მოეკითხებათ ამ თვალსაზრისით და არც უნდა გვიკვირდეს აქამდელი თუ ამის შემდგომი შეცდომები თუ გაუგებრობანი, რასაც პირველი არხი სალიტერატურო გადაცემების იარლიყით გვთავაზობს.

კომპოზიციური ქარბა – ბრძოლა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიისათვის

ვლადიმერ ბოგოიავლევსკი, ჩვენი ქვეყნის ეგზარქოსი XIX საუკუნის მიწურულს, ერთხელ დიდუბის ეკლესიასაც სწვევია და მასწავლებლისათვის უკითხავს: რას ასწავლითო. – საქართველოს გეოგრაფიასო, – მოუხსენებია იმას. – რომელი საქართველოსას, – მკაცრად შეეპასუხება ეგზარქოსი, – თუ გნებავთ თქვათ, თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიებისასო?

მასწავლებელი აირევა, მეუფე კი თანმხლებს გამოხედავს და გამოხედვაში საყვედური თუ კითხვა უკრთის.

მაგრამ თანმხლები... კალისტრატე ცინცაძეა, ის პიროვნება, ვინც მომავალში ღირსეულად უნდა ატაროს კათოლიკოს-პატრიარქის სახელი უსასტიკესი კომუნისტური რეჟიმის პირობებში, ის პიროვნება, ვინც პირველად დაძრა ხმა საქართველოს ავტოკეფალიის მოსაპოვებლად ჯერ კიდევ 1894 წელს და თავდადებითაც იღვწოდა და იბრძოდა ამ უმნიშვნელოვანესი აქტის აღსასრულებლად ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში, პიროვნება, ვინც ძველ სასულიერო მოღვაწეთა დარად ღვთისმეტყველიც გახლდათ და მკვლევარიც.

შეუძლებელია ამ კაცს ოდესმე უდრტვინველად მოეთმინა თავისი ქვეყნის დამცირება თუ შეურაცხყოფა და სიტყვა შეერჩინა ვინმესთვის, თუნდაც იგი ეგზარქო-

სი ყოფილიყო - უმაღლესი სასულიერო იერარქი მთელს კავკასიაში.

და კიდევ:

- მეუფეო, არა თბილისისა და ქუთაისის, არამედ იმ საქართველოს გეოგრაფიას, რომლის ეგზარქოსიც თქვენ ბრძანდებით.

ეგზარქოსი სახტად დარჩება და თუმც გალიმებას შეეცდება, მაგრამ ეს ის ღიმილი კი არ არის, სახეს სილამაზეს რომ ანიჭებს, არამედ ის, ლამაზ ნაკვთებსაც რომ ამახინჯებს.

როდესაც ჟურნალ „მწყემსის“ ფურცლებზე დაიწყება ბეჭდვა კალისტრატე ცინცაძის ისტორიული ნარკვევისა „საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია“, ნანილ-ნანილ რომ გზავნიდა, რედაქტორი, დეკანოზი დავით ღამბაშიძე შინ ენევეა და ჰკითხავს, რითი მთავრდება წერილი, ჩვენი ეკლესია მართლა იყო ავტოკეფალური თუ არაო. ავტორი რომ განუცხადებს: ნამდვილად რომ ჰქონდა საქართველოს ეკლესიას ავტოკეფალია, ამაზე თვით სათაური მიუთითებსო, - რედაქტორი მიუგებს: ეგზარქოსს სურს, წერილი დამთავრდეს იმით, რომ საქართველოს ეკლესია არასოდეს ყოფილა ავტოკეფალურიო.

თუ ასე არ იქნება, - შესჩივლებს საერთოდ გაბედული, მაგრამ ამჯერად შეშინებული რედაქტორი, - ეგზარქოსი დამემუქრა, ჟურნალს დაგიხურავო.

- როგორ გაბედეთ წერილის დაბეჭდვა, - განუცხადებია თურმე მეუფეს რედაქტორისათვის, - როცა თავიდან ბოლომდე არ წაგიკითხავთ. როგორ ენდეთ ახალგაზრდა და ფიცხ კაცს? ღმერთმა უწყის, რას დანერს შემდეგ. ეს ხომ პირველი წერილია რუსულ ენაზე ასეთ საჩოთირო საგნის შესახებ. როგორ შეხედავს ამას უწმინდესი სინოდი და რას გვეტყვის ან მე, ან თქვენო.

პირველია რუსულ ენაზეო...

ქართულ ენაზეც პირველი იყო.

ეს წერილი და ჟურნალ „მწყემსის“ ის ნომრები გარკვეულ ნიშანსვეტად გამოიყურება საქართველოს ეკლესიის აღდგენის გზაზე, დიდი ბრძოლის სიგნალად და დასაწყისად და ტყუილად არ შიშობდა და შფოთავდა ეგზარქოსი, ტყუილად არ მიუჩნევია საგანგაშო მოვლენად ამ ნარკვევის გამოქვეყნება, მიხვედრილია, შემობრუნება იწყება საქართველოს საეკლესიო ცხოვრებაში.

დაე თვითონ თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიებად მოეხსენიებინა.

გრძნობდა, სადავე ხელიდან ეცლებოდა და ადრე თუ გვიან უნმინდესი სინოდიც და რუსული იმპერიალისტური მმართველობაც დადგებოდა საქართველოს – მათთვის იმპერიის განაპირა კუთხის – დაკარგვის წინაშე.

საჩოთიროდ ამიტომაც მონათლავდა.

კალისტრატე ცინცაძე მას თავის მემუარებში დაახასიათებს, როგორც ჭკვიან, უბრალო, ღირსეულ და მჭევრმეტყველ პიროვნებას. იმასაც დასძენს: მას განსაკუთრებულ პატივს ვცემ, ვინაიდან მან მაკურთხაო.

მოულოდნელი გეგვენებათ ეგზარქოს ბოგოიავლევსკის ქცევა და... მისი ასეთი დახასიათება?

კალისტრატე ცინცაძე, როგორც წრფელი და მართალი პიროვნება, თავს უფლებას ვერ მისცემდა პირუთენელი არ ყოფილიყო ანდა ხელალებით ეძაგებინა ვინმე, მიენერა ის თვისება, რაც მას არ გააჩნდა, თუმცა ვერც იმ უკეთურობებზე დააფარებდა ხელს, ანტიქართული საქმიანობით რომ გამოიხატებოდა.

მიუკერძოებელია კალისტრატე ცინცაძე, ამასთან, ბელეტრისტული უნარიც მომადლებოდა და მემუარულ-დოკუმენტურ თხზულებაში პორტრეტების სერიას შექმნიდა ეგზარქოსებისა. ეს თხზულება – „ჩემი მოგონებებიდან“ – რუსულად დაიწერა 1938 წელს, მისი ქართული თარგმანი კი დიდი ხანი არ არის, რაც გამოიწვია მზის სინათლეზე რუსუდან კორძაიას, ნათელა ჯოლოსავასა და აკაკი

ბრეგაძის მიერ თარგმნილი („ციცინათელა“, 2001). რედაქტორი მანგლისისა და წალკის მთავარეპისკოპოსია – ანანია ჯაფარიძე, ვისი უაღრესად საგულისხმო წინასიტყვაუც უძღვის წიგნს და ზუსტად მიაწვდის იმ მწვავე პასაჟებზე, სადაც კალისტრატე ცინცაძე ამხელს თვითმპყრობელობის შენიღბულ პოლიტიკას ქართველი ერის დაშლა-დანანევრებისა, რათა უფრო გაადვილებოდათ ქართველობის შერწყმა რუსეთთან. ამ მემუარებში ისედაც ბევრი რამ მოგვაგონებს ჩვენს დღევანდელობას, რადგანაც ის საფრთხე სულაც არ არის ჩავლილი, მიუხედავად იმისა, რომ გარეგნულად თითქოს ძალიანაც განსხვავდება ჩვენი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და რელიგიური ცხოვრება XX საუკუნის საქართველოს ყოფისაგან.

არადა, არსებითად არაფერი შეცვლილა.

წინასიტყვა ძალდაუტანებლად იმსჯელება პუბლიცისტური მუხტითაც და ესეც კათოლიკოს-პატრიარქის ანალიტიკური სიღრმისა და სტილური შთამბეჭდაობის დამსახურებაა.

პორტრეტების სერიას შექმნიდა ეგზარქოსებისაო...

კომპოზიციური ქარგა სწორედ ეგზარქოსთა ანტიქართული საქმიანობის ირგვლივ იკვრის, მათ მიზანდასახულ ქმედებას გაადევნებს თვალს და თხრობაში კიდევ ერთ კომპოზიციურ ჩარჩოს ჩადგამს – ავტოკეფალიის იდეის საქვეყნო გამოცხადებიდან ავტოკეფალიის მოპოვებამდე. კათოლიკოსი სანდო მთხრობელიცაა და უშუალო მონაწილეც მთელი იმ დრამატული და უმწვავესი მოვლენებისა, დევნაც უწვნევია და შევიწროვებაც, მაგრამ ისეთი სიჯიუტით და შეუპოვრობით მიჰყვებოდა ერთხელ არჩეულ გზას, იმ პიროვნებებს რომ სჩვევიათ, ვისაც გაცნობიერებული აქვს თავისი მისია და დარწმუნებულია, რომ მის გასაკეთებელს სხვა ვერ გააკეთებს.

ასეთი შეუცვლელი გახლდათ კალისტრატე ცინცაძეც და, გარდა პრაქტიკული მოღვაწეობისა, მოგონებათა ამ

ნიგნით უმნიშვნელოვანესი საისტორიო-დოკუმენტური წყაროც გვიანდერძა, რათა ღრმად ჩაენვდეთ მაშინდელ რეალობასაც და მის ცალკეულ ნიუანსებსაც.

თვითეული ეგზარქოსის პორტრეტი სახიერადაა გამოკვეთილი, მათი ისეთი საქციელი თუ ნათქვამი ფრაზაა მოხმობილი, ყველაზე რელიეფურად რომ გვიხასიათებს მათ პიროვნულ ბუნებას. ყველა ისინი განსხვავებული ხასიათებია, ზოგი უფრო ტლანქია, ზოგი უფრო დახვეწილი, ზოგი უფრო უღმობელი, ზოგი უფრო ლმობიერი, ზოგი უფრო მზაკვარი, ზოგი უფრო გულღია, ზოგი უფრო განათლებული, ზოგი უფრო უბირი, მაგრამ ყველა ერთნაირად მიჰყვება ცხოვრების რუსული საწყისების დამკვიდრების გზას. აქ ერთსულოვანნი არიან, ერთნაირად შეურიგებელნი და აღმსრულებელნი თავიანთი ვალდებულებისა – გაარუსონ მრევლი, დაუკარგონ თავიანთი ისტორიის ცოდნა და მის ნაცვლად რუსეთის ისტორია შეაჩეჩონ, ჩაუნერგონ ნიჰილიზმი და ისე შეულახონ ეროვნული თავმოყვარეობა, საკუთარი ნებით ილებდნენ ხელს თავიანთ ვინაობაზე, დაარწმუნონ, რომ საქართველო ველურების ქვეყანაა და მხოლოდ რუსეთი მოუტანთ სიკეთეს, განათლებას, კულტურას...

ასე რომ:

ზოგი თუ დაურიდებლად მოიხსენიებდა ქართულ ლოცვა-გალობას ძაღლის ყმუილად, უმეტესობა ამ აზრის დამკვიდრებას შეფარვით, შემპარავი პოლიტიკით შეეცდებოდა.

ზოგი თუ არ მოერიდებოდა დიდუბის ეკლესიის გადაქცევას... ყაზანის ეკლესიად, უმეტესობა ასეთ ცვლილებებს შეფარვით ესწრაფოდა.

ზოგი თუ საჯაროდ დანყველიდა ქართველ ხალხსა და ქვეყანას, უმეტესობა შენიღბულად გადასცემდა ჩვენს ერს ანათემას.

განსხვავება ნაკლებმნიშვნელოვანია, მთავარი ისაა, რომ რუსეთის უნმინდესი სინოდისა და ეგზარქოსთა პოლი-

ტიკა ოდნავადაც არაა დაცილებული იმპერიულ პოლიტიკას, ეს ერთი მთლიანობაა, შეიძლება ითქვას, რუსული სასულიერო ცხოვრება ნაწილია, თავისებური ფილიალია რუსული იმპერიალისტური ექსპანსიისა და ამიტომაცაა შემზარავი მისი შეულამაზებელი სახის ხილვა.

ზოგადი შთაბეჭდილება მაინც სხვაა, ხოლო როდესაც თვალს მიადევნებ ეგზარქოსთა ანტიქართულ, აგენტურულ საქმიანობას, მათ მიერ შედგენილ პოლიტიკურ დასმენებს, კიდევ უფრო ცხადად გაიაზრებ, თუ რა ყოფაში მოხერხდა ავტოკეფალიის გამოტაცება ხახადაღებული გველეშაპისათვის. რალა წმინდა გიორგის ბრძოლა ურჩხულთან და რალა ჩვენს ავტოკეფალისტთა თავდაღებული მოღვაწეობა.

როდესაც კალისტრატე ცინცაძე სიტყვას დაძრავს საქართველოს ეკლესიის დაკარგული უფლებების აღსადგენად, იმუამად ეს ისეთი უცნაური და დაუჯერებელი ჩანს, აღარც გიკვირს, მაშინვე რომ ვერ აიყოლია სხვა სასულიერო პირნი და ერთბაშად ვერ შობა იდეამ ავტოკეფალისტური მოძრაობა.

მაგრამ თქმით უნდა თქმულიყო.

დაე ერთნაირი უნდობლობით შეხვედროდნენ შეურიგებელი მოწინააღმდეგენიც და მომავალი მომხრენიც, ეს სალი და სასიცოცხლო აზრი ადრე თუ გვიან მაინც ჰპოვებდა გამოძახილს და მოძრაობად აგორდებოდა.

წინასიტყვაობაში საგანგებოდაა გახსენებული იაკობ გოგებაშვილის სიტყვებიც, დაურიდებლად რომ ამხელდა ეგზარქოსთა და მათ წინამორბედთა პოლიტიკას 1905 წლის „ივერიის“ ფურცლებზე, საქართველოს ეკლესია აგერ ერთ საუკუნეზე მეტია იმისთანა მონობაშია, არცერთ წარმართ სარწმუნოებას რომ არ გამოუცდია ქრისტიანულ სახელმწიფოში – გადაგვარება, დენაციონალიზაციაო:

„აი, რას ნატრულობენ, რას მისდევენ ჩვენი ეკლესიის უცხო მმართველნი ასის წლის განმავლობაში. დროა

თავიდან ავიცილოთ ეს სენი, დროა კლერიკალის ბი-
უროკრატიის ბრჭყალებიდან განვთავისუფლდეთ, მოვირ-
ჩინოთ წყლულებანი და მოვიპოვოთ სრული სიმაღლედ
და თავისუფლება სინდისისა. ამისი ერთადერთი უებარი
ნამალი გახლავთ ესრეთ ნოდებული - ავტოკეფალია
საქართველოს ეკლესიისა, რომელსაც ერთი მხრივ და
მხნედ ითხოვს მთელი სამღვდელოება აქეთა და იქითა
საქართველოსი".

ის, რაც თითქოს ყრუ კედელს შეეჯახაო, აგერ უკვე
ზვავად წამოსულა და როგორ არ გაგახსენდეს ნიკო
ლორთქიფანიძის ნოველა „ამაყი“. კაცი მარტოდმარტო
რომ შეებმის მტრის ციხეს. დონ კიხოტობაა? სრული
უაზრობაა? შლეგის მოქმედებაა? გამკილაენი, მძრახ-
ველნი გამოუჩნდებიან, მაგრამ მაინც - არა, არა და არა.
კაცმა კარგად იცის, რასაც სჩადის და ეჭვიც არ ეპარება,
რომ თითქოს უგნურად დაღვრილი სისხლი, მისი თავ-
განწირვა ხვალ ათასებს და ათიათასებს მოაკიდებინებს
ხელს ხმლისათვის და მონობას შეგუებული ადამიანები,
თანამოძმის პირადი მაგალითით ანთებულნი უკვე ვე-
ლარასოდეს შეუდგამენ ქედს მტარვალის უღელს. რო-
მანტიკოსია ნიკო ლორთქიფანიძის ნოველის უსახელო
პერსონაჟი და რომანტიკოსი გახლდათ ავტოკეფალიის
იდეის გადმომსროლი, რომანტიკა კი იმიტომ გაჩენილა
ამქვეყნად, შენი ნების წინაშე ყოველგვარი დაბრკოლება
შემუსროს. ოღონდ ეგაა, ნება არ უნდა ჩაიკლა.

მოვლენები სასიკეთოდ ლაგდებოდა, 1917 წლის 12
მარტის აქტით საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიაც
გამოცხადდებოდა, მაგრამ რუსეთის საერო თუ სასუ-
ლიერო ხელისუფლება ბოლო წუთამდე თავდაუზოგავად
ლამობდა გავლენის შენარჩუნებას საქართველოს ეკლე-
სიაზე, 12 მარტის აქტის სქიზმად შერაცხვას, და ახალ-
ახალ ხლართებსა და მახეებს იგონებდა ამ უდიდესი მო-
ნაპოვრის გასაქარწყლებლად. მაგრამ ავტოკეფალისტთა

შემჩერებული ძალა უკვე აღარ არსებობდა და ათეისტი კარლო ჩხეიძე და ირაკლი ნერეთელიც, რუსეთის რევოლუციის სათავეში აღმოჩენილნი, მომხრეებად მოეწვინებოდნენ („ჩხეიძემ გარკვევით თქვა: მართალია, საეკლესიო კანონებს არ ვიცნობ, მაგრამ გპირდებით, რომ კათოლიკოს-პატრიარქი თბილისში დაჯდებაო. ჩხეიძის სიტყვას კი ანგარიშს უწევდნენ“).

იქვე ერთი საგულისხმო პასაჟიცაა. ობერპროკურორი თათბირს რომ გამართავს და კალისტრატე ცინცაძესაც მიიწვევენ, გარშემო ისეთი ავტორიტეტები სხედან, სიტყვის ოსტატებად და სამართალმცოდნეობის სპეციალისტებად აღიარებულნი, ეს ლამის დაითრგუნება – მათ წინაშე პირველი კურსის სტუდენტად იგრძნობს თავს. მაგრამ, აი, შესვენებაზე ერთი მათგანი რომ განაცხადებს – „დიახ, ლევ ტოლსტოი, დიდი რუსი მწერალი მხოლოდ დიდ რუს ხალხს შეეძლო ეშვა და სხვას არავის!“ – ამ პარადოქსით გაოგნებული მომავალი კათოლიკოს-პატრიარქი შეპასუხებას არ დააყოვნებს: რა თვალსაზრისით მიგაჩნიათ რუსი ხალხი დიდ ხალხად? ნიჭიერებით თუ მისთა შვილთა რაოდენობით? თუ ხალხი, რომელმაც შვა სოკრატე, პლატონი, არისტო...

იმ გამაოგნებელი აზრის გამომთქმელი აღარ დააცლის:

– მამაო კალისტრატე! დაგვინდეთ! გონება დამიბნელდა. მართალი ხართ, ათასგზის მართალი.

თურმე არც ისე ყოფილა საქმე.

სტრიქონსა და სტრიქონს შუა თითქოს გიორგი მთაწმინდელის ლანდი მოძრაობდეს, ოდესღაც ბერძნები რომ დაემარცხებინა პაექრობისას სიბრძნითაც და ორატორული ხელოვნებითაც და ამასლა ამოთქვამდნენ: ვინაობით ქართველი ხარ, მაგრამ განსწავლულობით ბერძენიო, როგორც გიორგი მცირე გვაუწყებს („შენ, პოი, ნეტარო მამაო, დალაცათუ ნათესავით ქართველი ხარ,

ხოლო სწავლულებითა და მეცნიერებითა ჩვენივე სწორი ხარ...“). იქნებ რუს სასულიერო პირთაც ერჩივნათ კალისტრატე ცინცაძე რუსი ყოფილიყო, იქნებ ერთმანეთსაც გადაულაპარაკეს: ვინაობით არის ქართველი, თორემ სწავლულებითა და მეცნიერებით ჩვენი ტომისააო, მაგრამ მემუარული ჩანანერები ამის თაობაზე არაფერს გვატყობინებს. თუმც ჩვენთვის სწორედ ასე რომ ვიგულისხმოთ, იქნებ არც შევცდეთ, რადგანაც კალისტრატე ცინცაძის არსებობაც – ისევე, როგორც კირიონისა თუ ამბროსი ხელაიასი – კიდევ ერთხელ გვიდასტურებს მთანმინდელთა ღვანლის აღდგენა-განმეორებას.

რა უნდა პქნან ახლა მართლმადიდებელმა რუსმა ადამიანებმა? – იკითხავდა „ნოვოე ვრემიას“ ფურცლებზე ერთი რუსი სასულიერო პირი და თვითონვე მიუგებდა, – მათ უნდა მიბაძონ წმინდა ეკლესიის ერთგულ ერთ მუჟა ქართველებს, რომლებმაც მტკიცე პროტესტის შედეგად საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიას მიაღნიესო.

მისაბაძადაც ქცეულან. თანაც ვისთვის და ვის მიერ.

...ყველაფერი კი ნიკო ლორთქიფანიძის პერსონაჟით იწყებოდა. თავგანწირული ბრძოლის წინ დედას ამ სიტყვებით რომ გამოეთხოვებოდა: „ეჰ, მივდივარ, დედილო. მარტო არ მინდოდა წასვლა – არავინ წამყვა, ამ ჩემს ბოლმას მაინც ამოვიღებ გულიდან! მერე რაც იქნება, იქნება...“

ეს განწირული მთავრობანი

სოსო წერეთლის რამდენიმე ნახატი პირველად მის ბინაში ვნახე კედელზე გაკრული. იმხანად მეორე კურსის სტუდენტი ვიყავი აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტის სემური ენების განყოფილებაზე და საკონფერენციო თემასთან დაკავშირებით შინ ვყავდი დაბარებული კოტე წერეთელს. მსოფლიოში აღიარებულ მეცნიერს, ჩვენთვის

კი განსაკუთრებით საამაყოს იმ გახმაურებული ეპიზოდის გამო, სწორედ მისმა (და მასთან ერთად კოტე ფალავას) ჩარევამ რომ გადაარჩინა აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტი დახურვას. იყო ასეთი რამ მოსალოდნელი და რეალური 70-იანი წლების შუა ხანებში და ეს ორი პიროვნება – გარეგნულადაც ძმებივით რომ ჰგავდნენ ერთმანეთს – საგანგებოდ ეწვევა კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანს ფაკულტეტის გადასარჩენად. დაარწმუნებენ და საფრთხეც გადაივლის.

კარი სწორედ სოსომ გამიღო და, ბატონი კოტეს კაბინეტისაკენ მიმავალი, მხოლოდ თვალს შევავლებ ნახატებს, რომლებიც მაშინვე მაგრძნობინებენ რალაც თავისებურსა და მიმზიდველს. მერე უკვე მექნება საშუალება, უფრო გულდასმით დავათვალიერო ისინიც და სხვა ნახატებიც და სოსოსთანაც გაიბას ურთიერთობის ის ძაფები, რაც სულიერ სიახლოვეს გულისხმობს.

მერე კიდევ უფრო დავახლოვდებით – ჭიათურაში სემიტოლოგთა საკავშირო კონფერენცია გაიმართება, სტუდენტებიდან მხოლოდ მე ემონანილეობ (იმჟამად უფრო ენათმეცნიერული ინტერესები მაქვს – ვიკვლევ პარონომაზიასა თუ თანმიმდევრობის „და“ კავშირს ქართულსა და სემურ ენებში...), ბატონ კოტეს კი სოსოც ნამოჰყვება და ის რამდენიმე დღე სულ ერთად ვიქნებით. მაშინ პირველად და უკანასკნელად ვნახე ბოლომდე გახსნილი სოსო, რომელიც იმასაც მეტყვის, ისეთ რალაცებზე გელაპარაკები, არავისთვის რომ არ მითქვამსო.

არა, უცხოეთში წასვლასა და დარჩენაზე სიტყვაც არ დასცდენია. იქნებ ჯერ ფიქრადაც არ გაევიღო.

ბოლომდე გახსნა კი ალბათ იმანაც გამოიწვია, საკმაოდ მწვავე შეხლა-შემოხლა რომ მოგვიხდა რამდენიმე ჭიათურელთან... ასეთი თავგადასავლის გარეშე ვერცერთხელ ვერ გადავრჩი, თბილისიდან ფეხი გავდგი თუ არა, ეს ყაზბეგშიო, ეს მესტიაშიო, ბოლოს კი ყველაფერი

ბიჭვინთის პროვოკაციით დაგვირგვინდება და ყველა იმას მიმეორებდა – წიგნიდან თავის ალება შენთვის, ხომ ხედავ, არ შეიძლებაო. ასეა თუ ისე, მე და სოსო ერთად მოვეყვებით ერთ დრამატულ ეპიზოდში და შეუძლებელი იყო ეს ორივეს ცოტა სხვაგვარად არ დაგვჩნეოდა გულზე.

მაგრამ ეს სულიერი სიახლოვე მეგობრობაში არ გადაზრდილა.

თუმც ერთი-ორჯერ უნივერსიტეტში მომაკითხა და ბეთანიაშიც ერთად ვაპირებდით ასვლას...

ერთად ვაპირებდით ხევსურეთის შემოვლასაც. ამ ექსპედიციაში, ცხადია, პაატა ჩხეიძეც მიიღებდა მონაწილეობას...

შეთანხმება შეთანხმებად დარჩება... რასაც აღსრულება არ ეწერა, არ ეწერა... ბეთანიაში ასვლა მაინც რა გახდა ამისთანა!..

მერე ზარივით გადაივლის საქართველოზე თვითმფრინავის ის საბედისწერო გატაცების მცდელობა...

დღეს ეს უკვე ისტორიაა, რომელმაც მხატვრული გააზრებაც ჰპოვა ზურაბ კანდელაკის რადიოპიესის („რეპეტიცია“) სახით, ხოლო ფსევდოლიტერატურის თემად უთუოდ ცოდვაა. არც სოსო წერეთლის სახეა ვინმეს საჩხირკედელაო. თუმცა სხვა ვინ არის გასამეტებელი არალიტერატურული ცდებისათვის.

ეს ჩანაწერი კი იყოს გაფრთხილებაც და... თავისებური წინათქმაც ჩემი გამოსვლისა სოსო წერეთლის ალბომის წარდგინებაზე 2002 წლის მიწურულს მოსწავლეთა ახალგაზრდობის რესპუბლიკურ სასახლეში:

„სოსო წერეთლის ამ ალბომის წარდგინება 18 ნოემბერს იყო განზრახული – მისი ტრაგიკული აღსასრულის დღეს. მაგრამ რამდენჯერმე გადაიდო. სულ ბოლოს 23 დეკემბერი დაითქვა და... ეს თარიღიც შეიცვალა.

და მაინც:

25 დეკემბერიც თავისებურად სიმბოლური აღმოჩნდა, რადგანაც, ეტყობა, არა შემთხვევითობით, არამედ შინაგანი კანონზომიერებით განისაზღვრა მისი შერჩევა.

დღეს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია მეორის აღსაყდრების 25 წლისთავია. 25 წელია ჩავლილი მისი გამოჩენიდან ამ რანგში და სიახლისა და გამოცოცხლების შემოტანიდან ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ახალგაზრდებიც იმთავითვე აიყოლია და სოსო წერეთელი ერთ-ერთი იყო მათ შორის, ვინც იმ პირველ ტალღას მიჰყვა ეკლესიაში და გვერდით დაუდგა პატრიარქს მისთვის უძნელეს ჟამს.

სოსო სხვაგვარად ვერც მოიქცეოდა.

იგი არავითარ ანგარიშს არ გაუწევდა პარტიულ-ნომენკლატურულ მოთხოვნებსა თუ გენერალურ კურსს, არც სამხატვრო აკადემიიდან მოსალოდნელ გარიცხვას ჩააგდებდა არაფრად. და საერთოდაც, იგი არა ყოფილა ის პიროვნება, ვისაც რაიმე ჩარჩოსა თუ ყალიბში მოაქცევ. მისთვის მიუღებელი იყო ყოველგვარი ნახევარზომები, ნახევარსიმართლე... ეს ნახევარი სიმართლე უფრო ზარავდა, ვიდრე სიცრუე, რომლის ფესვზეც იდგა ის ქვეყანა, საიდან თავდაღწევასაც შეეცდებოდა...

მისი ბედისწერა წარმართა ისე, როგორც უნდა წარმართულიყო. ასეთია ბედი იმ ადამიანთა, გულით რომ აწყდებიან ჯებირებსა თუ მავთულხლართებს.

სოსო მაშინაც გულით მიაწყდა.

კიდევ ერთხელ და... უკანასკნელად.

ის საპროტესტო აქტი არც განდიდებას საჭიროებს და არც დამცირებას, ვალიაროთ ისეთი, როგორიც არის და მარტივად და მიკერძოებით ნუ განესჯით.

სოსო წერეთელი სულიერად მემამბოხე გახლდათ და ეს მემამბოხური განწყობილებანია გადატანილი მის ფერწერულ ტილოებში, ასე თავისებურსა და გამორჩეულში მაშინდელ საერთო ფონზე, და დღესაც მიმზიდველსა და მრავალმხრივ დამაფიქვრელში.

ინგლისურ მწერლობაში არსებობდა ასეთი ლიტერატურული მიმართულება: განრისხებული თუ გაბრაზებული ახალგაზრდები რომ ჰქეიათ. სახელი სახელად, მაგრამ მათ ნაწერებს თუ გავეცნობით, ნაკლებად ტოვებენ განრისხებულთა შთაბეჭდილებას და უფრო მობუზღუნე ახალგაზრდებს მოგვაგონებენ. აი, სოსო გაბრაზებული ახალგაზრდა იყო, განრისხებული და არა მობუზღუნე. იგი მობუზღუნე არც არასოდეს გახდებოდა, ასაკი ვერ ნააქეზებდა დათმობებისა თუ მყუდროებისაკენ.

ასეთი დარჩებოდა ცხოვრებაშიც და, ცხადია, შემოქმედებაშიც, რომლის ნაადრევად განყვეტილი ნაწილიც დღეს უკვე ალბომის სახით გვიპყრია ხელთ. გამოფენები, რაც აქამდე გამართულა და დიდადაც დააინტერესა ხელოვნების ყველა მოყვარული, უთუოდ უნდა დაგვირგვინებულიყო ალბომითაც და მადლიერების მეტი რა გვეთქმის ამ კეთილი საქმის აღმსრულებელთათვის.

ეს ალბომი სოსო წერეთლისა სულაც არ არის მიცვალებულის სამარესთან მიტანილი ყვავილთა კონა. ის ამ ხელოვანის არსებობის ცოცხალი ნაწილია და არაა იმ რანგის ნიმუში, რომელსაც იოლად გადაიყოლებს დრო.

გედისწერა ჩვენში

გამოგნებული აზრია, თუმცა რილქესაგან რა გაგვიკვირდეს:

„ისევე, როგორც კარგა ხანს მცდარად ჰქონდათ წარმოდგენილი მზის მოძრაობა, ჩვენც ასევე არასწორად გვესმის მომავლის დინების გზა და კვალი. მომავალი, ძვირფასო ბატონო კაპუს, მყარად დგას: ეს ჩვენ ვტრიალებთ უსაზღვრო სივრცეში“.

ამობრუნდა და ეგ არის ადამიანური ხედვა.

რალა კოპერნიკი და რალა რილკე.

თვითონაც ხომ სწორედ მზის მოძრაობა აირჩია სიმბოლოდ და თვალსაჩინოებად მომავლის განსაზღვრისას.

როგორც მზე არ ამოდის და ჩადის, მომავალიც ისევე გახევებულა, ჩვენ კი როგორც დედამიწის ბრუნვას ვერა ვგრძნობთ, ისე ჩვენს საკუთარ ბრუნვა-ტრიალსაც.

ამ თვალისმომჭრელ შეხედულებას რილკე ერთბაშად კი არ მოგვახლის, ჯერ საყრდენს ამზადებს მის უკეთ შესაცნობად და გვარნმუნებს, ადამიანი თანდათან მივა იმის აღიარებამდე, რომ:

„...რასაც ჩვენ ბედისწერას ვუწოდებთ, გარედან კი არ იჭრება ადამიანში, არამედ პირიქით, თავად ადამიანის ნი-
ალიდან ამოიმართება. ვინაიდან ბედისწერათა უმრავლესობა, – ვიდრე ადამიანში არსებობდა, – ადამიანმა ვერ შეითვისა და საკუთარ ნიალში ვერ გარდასახა, ამიტომაც ველარ სცნობს მათ, როცა ისინი მისი სიღრმიდან ზემოთ ამოდიან. ბედისწერა იმდენად უცხოა კაცისთვის, აგრე ჰგონია: სწორედ ამ ნუთს დამატყდა თავსო და იფიცება: აქამდე მსგავსი არაფერი გადამხდენიაო“.

რაკი ბედისწერა ჩვენში სუფევს და არა სადღაც ჩვენს მიღმა არსებობს, უკვე ნელ-ნელა ვეჩვევით იმ აზრსაც, რომ მომავალი მზესავით უძრავად დგას.

როგორი უბრალოებითაა გამოთქმული აღმოჩენა, რამაც ჩვენი თვალთახედვა უნდა შეცვალოს და მიგვაახლოვოს... ნაცნობთან და შეჩვეულთან, რომლის პეთვისება და გარდასახვა ჯეროვნად ვერ მოგვიხერხებია. და ამიტომაც ვამტკიცებთ, საიდანღაც დამატყდა თავსო.

მთელს ამ მსჯელობაში ყურადღებას იქცევს მიმართვა: ძვირფასო ბატონო კაპუსო.

თითქოს პლატონის დიალოგებს ვკითხულობდეთ, სადაც სოკრატე ნამდაუნუმ სახელით მიმართავს თანამოსაუბრეს და ეს კი თავისებურ ინტიმურ ნაკადს ქმნის.

სოკრატეც ასევე უბრალოდ გამოთქვამდა აღმოჩენებს, იმ ჭეშმარიტებებს, რაც ჯერ უნდა დამკვიდრებულიყო კაცობრიობის გონებაში.

გვაა: სოკრატე პირადად მიმართავს ამა თუ იმ პიროვნებას, რილკე კი ბარათით.

და სწორედ ამ „ძვირფასი ბატონი კაპუსის“ დამსახურებაა, რილკეს ეს ეპისტოლური ციკლი რომ გვაქვს ხელთ, უაღრესად ფასეული ლიტერატურულ-ფილოსოფიური ნააზრევი, ამ სახელით რომ ქვეყნდება „წერილები ახალგაზრდა პოეტს“ და ქართულ სინამდვილეშიც გამოჩნდა – ერთხელ ჟურნალ „საუნჯის“ ფურცლებიდან, ახლა კი წიგნად „კავკასიური სახლის“ წყალობით.

ეს თარგმანი, მართლაც ჩინებულად ამეტყველებული ქართულად ასმათ ფიცხელაურის მიერ, გათვალისწინებული იყო და არის რაინერ მარია რილკეს ტომეულთა ქართულ ორეულში, მაგრამ დაგვიანდა ტომეულების გამოცემა და მართებული გადანყვეტილებაა, ცალკე რომ მოექცა გარეკანში. ეს ის თხზულებაა, ყველა დროში დიდად რომ ნაადგება ახალგაზრდა (და არამარტო ახალგაზრდა!) შემოქმედს. რილკე მხოლოდ ერთ პიროვნებას მიმართავდა – ფრანც ქსავერ კაპუსს, ვინც რჩევების გაზიარება სთხოვა უკვე სახელმძღვანელო პოეტს და ისიც დაუზარებლად დათანხმდა ამ მიმონერას.

ისეთი შთაბეჭდილება გრჩება, თითქოს არავითარი კაპუსი არ არსებობდეს და ეპისტოლური ფორმა მხოლოდ მხატვრული ხერხი იყოს – ასერიგად პოპულარული ევროპულ მწერლობაში. მაგრამ კაპუსი ნამდვილად არსებობდა და იგი რომ არა, იქნებ რილკეს არც არასოდეს ეფიქრა, ახალგაზრდა პოეტებს ზოგიერთ რჩევასა თუ მოსაზრებას გაეუზიარებო.

ისე გამოდის, უცნობი ახალგაზრდის თხოვნა საბაბი აღმოჩნდა რილკესათვის, შეექმნა ეს უმნიშვნელოვანესი ციკლი, თავისებური გასაღები თვითონ მის მხატვრულ სამყაროში შესაღწევად. წერილებში დიდი გამოცდილებაა დაწურული, დიდი ხნის ნაფიქრია შეჯერებული და იშვიათი გულახდილობით გამჟღავნებული.

„გაბედულად არჩიეთ მკაცრი სინამდვილის პირისპირ მარტო დგომაო“, – ურჩევდა რილკე ახალგაზრდა პოეტს... და იმავე დროს საკუთარ თავსაც შეაგონებდა, კვლავაც პირისპირ უნდა ვუდგე მკაცრ სინამდვილესო.

მას ხომ ისიც მოეხსენებოდა, რომ გარედან არაფერი დაატყდებოდა თავს, ბედისწერა მისივე წიაღიდან იზადებოდა და მომავლის წინაშე ისე ტრიალებდა, თითქოს მზის ირგვლივ ბრუნავსო. დიადი მოძრაობებითა და ხმებით აღსავსე სიჩუმეს მიყურადებოდა, სიკვდილისა და სიყვარულის საიდუმლოს ამოხსნასა და მათი ქარაგმების გამოცნობას ესწრაფოდა, ფუტკარივით ყველაფრიდან აგროვებდა უტკბილეს ნექტარს და... ღმერთს აშენებდა. შენებას სულ უმცირესით და უხილავით იწყებდა და ქმნიდა მას მაშინაც, როდესაც შრომობდა და მაშინაც, როდესაც ისვენებდა. როცა ეგონა, ადამიანებთან საერთოს ვეღარ ვპოულობო, საგნებს დაუახლოვდებოდა ხოლმე იმ იმედით, ისინი არასოდეს მიმატოვებენო... შეეყვარებინა თვითონ კითხვები დალუქული ოთახებივით და უცნობ, იდუმალ ენაზე დაწერილი წიგნებივით და პასუხებს ჯერ არ ეძებდა, რადგანაც მთელი ცხოვრებით უნდა მისულიყო ამ პასუხებთან და აღმოეჩინა საკუთარ თავში იმის უნარი, ყველაზე წმინდა და ნეტარი ცხოვრებით – ხელოვანის ცხოვრებით ეცხოვრა, ცდილობდა დაევიწყებინა თავისი პირადი თვისებები, რათა უშუალობა, სინრფელე და სინწმინდე შეენარჩუნებინა...

საბაბი მისცემია და ამ ყოველივეს ახალგაზრდა კაცს უზიარებს, მისი მეშვეობით კი კაცობრიობას გადასცემს და ამიტომაც არწმუნებს ყველას, ვისაც ის-ისაა კალმისათვის მოუკიდია ხელი: ერიდეთ ირონიას, განსაკუთრებით არაშემოქმედებით წუთებში. ქმნის პროცესში კი გამოიყენეთ, როგორც ცხოვრების შეცნობის კიდევე ერთი საშუალება. სამართლიანი ირონია საჭიროა და არც უნდა მოერიდოთ, თუმცა ზედმეტადაც ნუ მიენდობითო.

მოულოდნელი მოსაზრება ჩანს, როდესაც ირონიამ ნალექა XX საუკუნის ლიტერატურა და მოდურ მიმდინარეობადაც დამკვიდრდა, მაგრამ რილქესათვის მოდურსა და წარმავალს არასოდეს ჰქონია მნიშვნელობა, ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც თვითონაც ახალგაზდა პოეტი ერქვა და თვითონვე უნდა ეპოვნა საკუთარი თავი. და ვინ, თუ არა რილქემ უნდა გაიაზროს ანალიტიკურად ირონია, როგორც მოვლენა, და თავისი მსჯავრიც გამოუტანოს: სცადეთ და თქვენი მზერა და გულისყური უფრო მნიშვნელოვანი, დიადი საგნებისადმი მიმართეთ, რომელთა წინაშეც ირონია უმნეოა და ძალას კარგავს. ეძიეთ საგანთა არსი, სიღრმე. იქ ირონია ვერ აღწევსო.

მაგრამ თუ ირონია შინაგანი აუცილებლობით გამოწვეული ხედვაა შემოქმედისათვის?

რილქე, ცხადია, ამასაც ითვალისწინებს და საგანთა არსში, სიღრმეში შელწევას ამიტომაც ურჩევს თანამოსაუბრეს. ამაღლებული და დიადი საგნების წინაშე უბრალო ირონიის სურვილი საერთოდ იკარგება, ხოლო თუ ის შემოქმედის ბუნების არსებითი და განუყოფელი ნაწილია, მაშინ ირონია დიდად ეხმარება მწერალს საკუთარი თვითმყოფადი ხელოვნების შექმნაში.

უფრო ანალიტიკურად როგორღა დაენანეერებიანა და გაეძიშვლებინა ირონიის ბუნება და მნიშვნელობა?

სოკრატესეული უბრალოებით გამოთქმული ეს თვალსაზრისიც რაოდენ ძვირფასია, მითუფრო, როდესაც ჯერ მხოლოდ პირველი სტრიქონები გამოგყავს ფურცელზე და ათასგვარი ლიტერატურული ცდუნება შემოგჯარვია.

და კიდევ ერთ-ერთი უმთავრესი – საკუთარი თავის რწმენა და ყოველივეში სულიერი სარგებლისა და სიმბნევის ძიება. „საპყრობილეშიც რომ ყოფილიყავით, რომლის კედლებში უბრალო ჩქამიც ვერ შემოაღწევდა, განა იქ კი ცარიელი და უბადრუკი იქნებოდა თქვენი ყოფა? – გეტყვით რილქე, – განა თქვენთან არ იქნებოდა თქვენი

ბავშვობა, ეს ფასდაუდებელი, მეფური საუნჯე, მოგონებათა ეს განძთსაცავი? ყური მიუგდეთ მას და ამოტივტივდებიან შორეულ წარსულში ჩაძირული ამბები, თქვენი პიროვნება ძალითა და სიმტკიცით აღივსება, თქვენი მარტოობაც განივრცობა, გაფართოვდება და მწუხრით შენაბინდარ სახლად გექცევით, სადაც კელარ შემოაღწევს სხვათა ხმაური“.

საპყრობილეშიც კი მოინახება საუნჯე და განძი, საპყრობილეს კი ვერ გიქცევს ცხოვრებას სიცარიელედ და უბადრუკობად.

...კაპუსი უსმენდა ბრძნულ შეგონებებს, კაპუსი ცდილობდა მიჰყოლოდა რილკეს რჩევებს, მისებურად ემზირა რეალობისათვის. და თუმც მისი პოეტური ალტკინება ვერ გარდაისახებოდა მხატვრულ ფასეულობად, ის ღვანლი ხომ მაინც მიუძღვის მწერლობის წინაშე, რილკეს ეპისტოლეების ეს ციკლი რომ გამოიწვია... ვის თავის ეკერმანი გამოუჩნდება, ვის თავის კაპუსი.

...მომავლის დინების გზა და კვალი კი ნულა გვექნება ისევე მცდარად წარმოდგენილი, როგორც მზის მოძრაობა საუკუნეთა მანძილზე. და ნულარც ბედისწერაზე დავიჩივლებთ, საიდან დაგვატყდა თავსო.

სტატინგეიკის „მარგალიტი“ გაგახსენდება

როდესაც გაეცნობი ნინო გომართელის სტატიას „ეს საბედისწერო აღმასები“ („ომეგა“, 2003, №2), შეუძლებელია არ ირწმუნო ფრანგი მეცნიერების მტკიცება: ქვები ცოცხალი არსებები არიანო.

და კიდევ:

აღმასებს მხოლოდ ბედნიერება არ მოაქვთ, ისინი უბედურების მომტანნი უფრო არიან.

შეუძლიათ გამოიწვიონ შუღლი თუ სულაც სისხლისმღვრელი ომები სახელმწიფოთა შორის, ჰქონდეთ თავიანთი დრამატული თუ რომანტიკული თავგადასავალი, თან დაჰყვებოდეთ აუხსნელი იდუმალება.

მრავალი აღმასის თავგადასავალია ცნობილი თვით უწვრილმანეს დეტალებამდე და მათგან სტატიის ავტორს გამოუკრებია და დაულაგებია ერთი რკალი, რომელთაც აერთიანებთ ეს შიშისმომგვრელი განსაზღვრება – „საბედისწერო“.

თვითეული თავგადასავალი ცოცხლად და ექსპრესიულადაა მოთხრობილი.

თუკი აღმასებიც ცოცხალი არსებები არიან, მაშ მათი ამბებიც ადამიანთა თავგადასავალზე ნაკლებ მიმზიდველი არ უნდა იყოს.

ასეთ დროს ბევრი რამ მთხრობელის ნიჭზეა დამოკიდებული, რაც ნამდვილად არ აკლია „ომეგას“ ამ პუბლიკაციის ავტორსაც.

ჩასდევ ნერილს და უნებლიეთ გახსენდება ჯონ სტაინბეკის მოთხრობა „მარგალიტი“ (თარგმნილია ქართუ-

ლადაც ანა რატიანის მიერ), თუ როგორ საბედისწეროდ გადაექცევა პერსონაჟს ძვირფასი ქვის პოვნა. თითქოს ზღაპარში მოხვედრილიყოს, ისეთი ბედნიერება სწევია. თითქოს უკან უნდა დარჩეს ამდენი ხნის ტანჯვა-წვალება, ძალღუმადური ცხოვრება. თითქოს ისიც უნდა ეზიაროს ნამდვილ ყოფას. მაგრამ მარგალიტში თურმე საფრთხე ჩაბუდებულია და, ნაცვლად სიკეთისა, უფრო ავად შემოუბრუნდება საბრალო გმირს ბედი, ვიდრე მოსალოდნელი იყო, თუკი ვერასოდეს იპოვნიდა ძვირფას ქვას.

გზარავს მოთხრობა თავისი გაშიშვლებული ტრაგიზმით, ცხოვრების ამაოებაში ბოლომდე შეღწევის ნადილით, უცნაური კონტრასტით ილუზიურ ბედნიერებასა და რეალურ უბედურებას შორის. მაგრამ სტაინბეკმა შელამაზება, მახვილი კუთხეების დაბლაგვება არ იცის და, რაკილა ეს უჩვეულო სიუჟეტი მოუვიდა გონებაში, ულმო-ბელი სინამდვილის რითიმე შერბილებას არც ეცდებოდა.

ნეტა საიდან დაებადა ამერიკელ მწერალს ეს სიუჟეტური ქარგა?

სპონტანურად იშვა მის ფიქრში თუ რომელიმე ალმასის თავგადასავალი მოესმინა და იმან უბიძგა – აჰა, მზამზარეული სიუჟეტიო.

ცხადია, ასეთ შემთხვევაშიც სწორედ ჯონ სტაინბეკის აზროვნების წყობა იყო აუცილებელი, რათა ქვაში ისევე ამოეცნო და ამოეტანა მოთხრობის მხატვრული სამყარო, როგორც მიქელანჯელო ხედავდა ყოველ ქვაში მზამზარეულ შედევრს.

„მარგალიტი“ შედევრად გარდაისახება.

ჩვენ კი ალმასთა თავგადასავლების გაცნობისას ახლა უკვე იოლად ვხედავთ სტაინბეკის სიუჟეტს და კიდევ ერთხელ გვებრალება მთავარი გმირი, თავსდამტყდარი ბედნიერება... უბედურებად რომ შემოუბრუნდა.

სიუჟეტი კი ყველგან იმალება, მითუფრო ისეთ მღელვარე და მიმზიდველ თავგადასავლებში, აღმასთა ირგვლივ რომ იკვრის.

არა, მართლა ცოცხალი არსებები არიან აღმასები – საბედისწერონიც და ისეთნიც, უდრტვინველად რომ მიათრევენ ცხოვრების ჭაპანს.

ირაკლი სამსონაძეს – ნიჭის ჯილდო

თუ ლიტერატურული შეჯიბრებისათვის წერტ ლექსს, ეცადეთ მეორე ჯილდო მიიღოთო.

ამას დონ კიხოტი არწმუნებს ერთ დამწყებ პოეტს.

ვითომ პირველი ჯილდო რატომ არა?

რატომ და:

„პირველს ყოველთვის კეთილგანწყობილების ან დიდი შთამომავლობის გამო იძლევიან, მეორე კი ნიჭის ჯილდოა, ის ენიჭება წამდვილი სამართლიანობით. ამნაირად მესამე ჯილდო არსებითად მეორე ხდება. ხოლო პირველი – წამდვილ მესამედ, როგორებსაც ჩვენს უნივერსიტეტებში აძლევენ. მაგრამ მაინც პირველი ჯილდო დიდი სახელი და ღირსებაა“.

„დონ კიხოტის“ ამ პასაჟში უბრალოდ და ზუსტადაა მინიშნებული კონკურსების არსი, მეტ-ნაკლებად მიკერძოებული ლიტერატურული შეჯიბრებებისა, თორემ საბჭოურ ეპოქასა და მისი ინერციით, ჩვენს რეალობაში ისე თავდაყირა დგებოდა და დგება ყველაფერი, ისეთი უცნაური შედეგების მხილველნი შეიძლება გავხდეთ, აქ სერვანტესისა თუ დონ კიხოტის შეხედულება ვერ გავრცელდება.

მაგრამ არსებობს ლიტერატურული შეჯიბრი (აგერ, ჩვენს თვალწინ!), რომელსაც ისე მიესადაგება დონ კიხოტის სიტყვები, იფიქრებ, ამ კონკურსის თაობაზე ხომ არ ითქვა, დონ კიხოტს კი რატომღაც მიაწერესო.

არა, არავისთვის არაფერი მიგვიწერია.

ეგაა, რაც საკაცობრიო წიგნებში თქმულა, კიდევ ბევრჯერ შეგვახსენებს თავს ჩვენც და ჩვენს შთამომავალთაც.

თუ ლიტერატურული შეჯიბრებისათვის წერთ, ეცადეთ მეორე ჯილდო მიიღოთ.

კეთილგანწყობა თუ დიდი შთამომავლობა მხოლოდ ორი მოტივია, სანიმუშოდ მოხმობილი იმ უამრავ არალიტერატურულ მოტივთაგან, რამაც შეიძლება კონკურსის ჟიურის ნება-სურვილით გადაწყვიტოს პირველი ადგილის ბედი, იმ ჯილდოსი, რომელიც „დიდი სახელი და ღირსება“.

თუ ჟიურის კეთილგანწყობის იმედი არ გაგაჩნია და არც სხვა არალიტერატურული მოტივები არ გინყობს ხელს, მაშინ მეორე ჯილდოს მოპოვებამ ძალიანაც უნდა გაგახაროს, როგორც... ნიჭის ჯილდოსი.

ხოლო ის ლიტერატურული კონკურსი, დონ კიხოტის სიტყვების თავისებურ ილუსტრაციად რომ წარმოგვიდგება...

* * *

„ჩვენი მწერლობის“ წლებანდელ 1-2 ნომერში გამოქვეყნდება ირაკლი ლომოურის მოთხრობა „მიველ, ვნახე...“ – და გასაკვირი სულაც არ ყოფილა მკითხველის ის ინტერესი და გამოხმაურებანი, რაც ამ ბელეტრისტულ ნიმუშს მოჰყვა. ის დანერგილი იყო ავტორისათვის ჩვეულებრივ ექსპრესიით, სიმძაფრით, მოვლენების შეულამაზებელი წარმოსახვით, თითქოსდა თამაშ-თამაშით, მაგრამ ამ გარეგნული იუმორის მიღმა დიდი ტკივილი ბრუნავდა და კიდევ ერთხელ ჩაგაფიქრებდა იმ ტრაგიკულ სინამდვილეზე, რომლის შუაგულშიც მოვქცეულვართ და თავი ვერა და ვერ დავვიღწევია. მიზეზთაგან ზოგი გარეგანია და თავსმოხვეული, მაგრამ ზოგიც იმის ბრალია, არაფ-

რისდიდებით რომ არ გვინდა გავაცნობიეროთ ჩვენი წილი ცოდო-ბრალი და სულიერი თვითგვემით მოვიპოვოთ ის ჭეშმარიტება, ურომლისოდაც ჩვენი ტანჯვა დარჩება წუნუნად და ამოო მოთქმად და არა იმ კათარზისად, სულიერი ფერისცვალების გზაზე რომ უნდა გაგვიყვანოს.

მოთხრობა საგანგებოდ დაინერა ლიტერატურული კონკურსისათვის, რომელიც გაიმართა ქართული ინტერნეტ ჟურნალის - „კვალი“ - თაოსნობით, უფრო ნიშანდობლივად კი - შოთა ვაშაკიძის, ამ ჟურნალის რედაქტორისა, ვინც გულწრფელად სცადა თავისი წილი გამოცოცხლება შეეტანა ქართულ მწერლობაში და ერთდროულად ორი კონკურსი ჩაიფიქრა და განახორციელა კიდევ - დრამატურგებისა და პროზაიკოსების.

მაგრამ კეთილშობილური განზრახვა განზრახვად დარჩება...

თუ რაიმე ისე არ მოხდა, ბატონ შოთას ბრალი ნამდვილად არ მიუძღვის. თვითონ არცერთი ჟიურის წევრი არ ყოფილა და საკონკურსო მასალების შერჩევა მიანდო ჩვენს ლიტერატორებსა და თეატრმცოდნეებს, მათ მიუკერძოებლობასა და პროფესიონალიზმს, მათ პასუხისმგებლობას ქართული მწერლობის, საერთოდ, ლიტერატურის წინაშე.

და მაინც:

განზრახვა განზრახვად...

რაოდენ ტენდენციური იყო დრამატურგთა კონკურსი და რა უსამართლოდ დაიჩაგრა მანანა დოიაშვილი, ავტორი შესანიშნავი პიესისა „თამაში რემარკის გარეშე“, გიორგი ლობჯანიძის სტატიაში „მე რა შუაში ვარ“ („ჩვენი მწერლობა“, 2003, 28 თებერვალი) ამოვიკითხავთ. იქიდან ვგებულობთ, რომ ბ-ნი გიორგი დრამატურგთა კონკურსის ჟიურის წევრი ყოფილა და პროტესტის ნიშნად დაუტოვებია დაჯილდოების ცერემონიალი. იქ ყველაფერი თვითნებურად გადაწყვეტილა და პიესა, რომ-

ლის მსგავსი მხატვრული ნიმუშიც ბევრი არ იწერება, სა-
დღაც უკან გადაისროლეს.

პროზაიკოსთა კონკურსის ჟიურის წევრთაგან არავის
დაუტოვებია დაჯილდოების ცერემონიალი, მიუხედავად
იმისა, რომ აქ კიდევ უფრო მეტი თვითნებობით შეირჩა
გამარჯვებულები.

ირაკლი ლომოურის „მიველ, ვნახე“... ასევე სადღაც
უკან გადაისროლეს, ყოველ შემთხვევაში, ხუთეულშიც
ვერ მოხვდა და მისი გაცნობა, თუ ჟიურის მიუდგომლო-
ბას ვირნმუნებთ, უპირველესად იმას გვაფიქრებინებს:
რაკილა ამ რანგის მოთხრობას არამცთუ საპრიზო ჯილ-
დო, ხუთეულიც არ ეღირსა, ალბათ გამარჯვებული „სა-
მანიშვილის დედინაცვლის“, „დიდი იოსების“, „მართალი
აბდულას“ ტოლფასი ან მათთან ასე თუ ისე მიახლოე-
ბული ნიმუში იქნებოდაო.

მაგრამ გაოცებულნი აღმოვაჩინეთ, რომ... პირველი
ჯილდო ჟიურის საერთოდ არ გაუცია.

ნუთუ ვერავენ აღმოჩნდა პირველი პრიზის ღირსი?

ასეთი რამ მომხდარა მხოლოდ მეორეხარისხოვანი
კონკურსებისას – ან ყმანვილთა ლიტერატურულ შეჯი-
ბრებაზე, ანდა რომელიმე ქარხნისა თუ სხვა დაწესებ-
ულების თანამშრომელთა, ლიტერატურის მოყვარულთა
შერკინებისას. ჟიურის თავი შეუკავებია პირველი ჯილ-
დოს გაცემისაგან, რითაც არაორაზროვნად მიუნიშნებია
მონაწილეთათვის, სუსტმა შემადგენლობამ მოიყარა თავი
და პირველი ადგილის მინიჭება უხერხული იქნებოდა.
გამარჯვებით კი ვიღაცას ხომ უნდა გაემარჯვა და მეორე
ჯილდოც იკმაროსო.

სერიოზული ლიტერატურული შეჯიბრების დროს ასე-
თი რამ წარმოუდგენელია, თორემ ამით ხომ კონკურსის
შედეგები თავისთავად დამცირებულია, ცხადდება მეო-
რეხარისხოვნად, თითქოს მწერლებთან კი არ გვექონდეს
საქმე, არამედ... დუბლშემადგენლობასთან.

და, აი, „კვალის“ მიერ შერჩეული ჟიური ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ ირაკლი ლომოურის მოთხრობა დუბლშემადგენლობის პირობებშიც სადღაც შორსაა გადასასროლი.

და რომ: ირაკლი სამსონაძის „ყურთბალიში“ კონკურსის მონაწილე სხვა მოთხრობებს კი სჯობს, მაგრამ ისიც დიდი ვერაფერიშვილია, თორემ პირველ ადგილს წინ რა დაუდგებოდა.

ირაკლი ლომოურის მოთხრობაზე აქამდეც მიგვიწვდებოდა ხელი და საფუძვლიანი ეჭვიც უკვე გაგვიჩნდა ჟიურის ობიექტურობის მიმართ, ირაკლი სამსონაძის მოთხრობის გაცნობა კი ჟურნალ „არილის“ ფურცლებზე (2003, №1) ყოყმანის ნასახსაც აღარ გვითვებს და დაბეჯითებით გვარწმუნებს, რომ ჟიურის წევრები სრულიად არალიტერატურული მოსაზრებებით ხელმძღვანელობდნენ ასეთი განაჩენის გამოტანისას.

მეორე პრიზი – ნიჭის ჯილდოაო...

ნიჭიერება არც აქამდე აკლდა ირაკლი სამსონაძის პიესებსა და მოთხრობებს, ნამდვილი მწერლის ოსტატობით იკვეთებოდა ჩვენი ცხოვრების სურათები და პერსონაჟთა ხასიათები, „ყურთბალიში“ კი კიდევ უფრო მეტი შთამბეჭდაობითა და ნიუანსობრივი ჩაღრმავებით მიიპყრობს მკითხველის ყურადღებას. მკვეთრი რიტმითაც, ცნობიერების ნაკადის თავისებურ ნაირსახეობად რომ წარმოგვიდგება, იმ, გარეგნულად ქაოტურ, მდინარებად ადამიანის ფიქრისა, შინაგანი საყრდენი ყველაფერს რომ აწესრიგებს და ავტორის განუზომელი ტკივილი ხელშესახებად მოაქვს ჩვენამდე. თითქოს გულის თრთოლვას ვადევნებდეთ თვალს. აქ არსადაა იუმორისტული ფონი თუ გამოკრთომანი ირაკლი ლომოურის მოთხრობასავით, ყველაფერი ისე ჩალუსკუმებულია, მაგრამ თვითგვემა კი უკიდურესია, ჩვენს თავზე დამტყდარ უბედურებათა ჯაჭვის მიზეზებიც არ არის

მხოლოდ სადღაც გადატანილი და ჩვენივე სულიდან შემოგვყურებს. ფარული ღირებში კი უთუოდ შესამჩნევია, რათა ფინალში სწორედ მან გაანათოს დახშული კედლის მიღმა არსებული სამყარო...

ცოდვია „ყურთბალიშის“ ასე გამეტება, თითქოს მეორეხარისხოვანი ლიტერატურული შეჯიბრის გამარჯვებული იყოს და არა მართლაც ღირსეული მხატვრული ქმნილება.

ორივე მოთხრობა (და სავარაუდოა: სხვა ნიმუშებიც) ან ალაგ-ალაგ და ზერელედაა ნაკითხული, ანდა ნაუკითხავადაა გამოტანილი განაჩენი იმ უბრალო მიზეზით, რომ წინასწარვე ასეა ჩაფიქრებული.

ჟიური თვითონვე აკნინებს პროზაიკოსთა კონკურსს.

ავტორიტეტს ავტორიტეტად უკარგავს, საკმაოდ მოზრდილ თანხას – თანხად.

რა რჯით ჟიურის წევრებს საამისოდ?

მთავარი მოტივი აქაც ისაა, რაც გიორგი ლობჯანიძემ უკვე გამოთქვა თავის სტატიაში: ძმაბიჭობისა და მეგობრობის ინსტიტუტი, როგორც პროტექციონიზმის ერთ-ერთი ყველაზე ამაზრზენი სახეობა.

ჟიურიმ პირველი ჯილდოს გაუქმებით არაორაზროვნად მიანიშნა ირაკლი სამსონაძეს:

გამარჯვებული ამათ შორის ხარ, თორემ არსებობენ ნამდვილი მწერლები, რომელნიც ღირსნი არიან პირველი პრიზისა. ისინი და მხოლოდ ისინი!.. მართალია, ფავორიტები ამ კონკურსში არ მონაწილეობდნენ და გამარჯვებას მათ ვერ ვარგუნებდით, მაგრამ იცოდეს ყველამ, რომ პირველი ადგილი – იმათია, ანუ მათ შორის ერთ-ერთისა. უიმათოდ ლიტერატურული შეჯიბრი მხოლოდ აჩრდილია ნამდვილისა და ეს ჯილდოების განაწილებისას რაიმე ფორმით უნდა გამოიხატოს.

ჟიურის ამ გადაწყვეტილებიდან „კუტოკური“ თუ პარტიული სიო ქრის – უნდა იყო ან „ამ“ „კუტოკის“ წევრი, ან „იმ“ პარტიის, ხოლო თუ დამოუკიდებლობა

გნებავს – ირაკლი სამსონაძესავით, ირაკლი ლომოური-
ვით თუ სხვებივით – ყოველთვის მოელოდე უარყოფასა
თუ... დამამცირებელ ჯილდოს.

ეს რალამ მოაფიქრათ...

თუმც მეორე პრიზი აკი ნიჭის ჯილდოა...

შოთა ვაშაყიძეს განუზრახავს საკონკურსო მასა-
ლების ცალკე ნიგნად გამოცემა.

გასაკვირია სწორედ.

ვის სჭირდება დუბლშემადგენლობის მიერ შექმნილი
მოთხრობები?

ნიგნის გამოცემა თვითმიზანი ხომ არ არის!..

კონკურსი, რომელსაც არა ჰყავს პირველი ადგილის
მფლობელი, მონაწილეთა გულშემატკივრების გარდა არა-
ვისთვის საინტერესო არ უნდა იყოს.

ის სხვა ამბავია, შედეგების გაცნობა მორალური კა-
საციის აუცილებლობაზე რომ დაგაფიქრებს.

ამის უფლება კი ყველა მკითხველს აქვს – წრფელსა
და მიუკერძოებელს.

მას ისიც განზრახული აქვს, პროზაიკოსთა და დრამა-
ტურგთა კონკურსი ყოველწლიური გახადოს, მაგრამ თუ
ჟიური კვლავაც იმ ადამიანებისაგან შეირჩა, რომელთა
ლიტერატურული თუ თეატრალური ექსპერტობაც უნ-
დობლობას იწვევს, ცხადია, შემდგომაც უალრესად ტენ-
დენციურ გადანყვეტილებებს უნდა ველოდეთ, სალიტე-
რატურო სურათის ცალმხრივ, ნაკლულ, დამახინჯებულ
წარმოსახვას. ტენდენციურობა და დამახინჯებანი არ
აკლია ჩვენს სამწერლო ცხოვრებას და კეთილშობილური
მიზნით გამართული ეს ახალი ლიტერატურული შეჯიბრი
რალად უნდა მიემატოს?

თუმც ბატონმა შოთამ და ჩვენმა „ექსპერტებმა“ თა-
ვისი იცინან...

ჩვენც ჩვენი ვიცოდეთ, და მათ შეფასებებს კი არ
ვენდოთ, არამედ ჩვენს ლიტერატურულ გემოვნებასა და

აღლოს, და იმ რწმენას, რომ სანთელ-საკმეველი თავის გზას მაინც არ დაკარგავს და ჩვენი მწერლობაც თავისი ნამდვილი ღირსებითა და სახით ადრე თუ გვიან გავა დიდ გზაზე საკაცობრიო ცხოვრებისა.

სხვა ღირსეულ, წარმატებულ მხატვრულ ქმნილებებთან ერთად ასეთ დროს ირაკლი სამსონაძისა და ირაკლი ლომოურის ეს მოთხრობებიც ძალიან გამოგვადგება და ჩვენს მკითხველსაც ყოველთვის დასჭირდება, როგორც ეპოქის სულისკვეთების გამომხატველი თხზულებანი.

ირაკლი სამსონაძემ კი ჯერჯერობით თავი მხოლოდ იმით შეიძლება ინუგეშოს, რომ: მეორე პრიზი – ნიჭის ჯილდოა.

ამ დონ კიხოტმა ასე ყველაფერი მაინც საიდან იცოდა!..

ალტერნატიული მოგონებანი:

შუადღიდან შეღამეამდე

გერონტი ქიქოძის თაყვანისმცემელს მისი მოგონებების გაცნობა ცოტა არ იყოს იმედს გაუცრუებდა.

სათაურიც ორიგინალური შეერჩია – „განთიადიდან შუადღემდე“ – და ეპოქაც, რისი გამოხატვაც იღო თავს, საკმაოდ რთული და მძაფრი ქარტეხილებით აღსავსე გახლდათ, მაგრამ მემუარებს მაინცდამაინც არ დატყობია, რომ ინერებოდა ერთ-ერთი საუკეთესო სტილისტის ხელით, იმ ადამიანისა, ვინც მონანილებოდა უმნიშვნელოვანეს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მოვლენებში და არამარტო გარედან დამკვირვებლის თვალით, არამედ შიგნიდან ხედავდა მწვავე პროცესების მსვლელობასა თუ მონაცვლეობას.

მოგონებები წყდებოდა 1914 წელზე – პირველი მსოფლიო ომის დაწყება ამ მომცრო წიგნის უკანასკნელი პნკარია და, გასაგებ მიზეზთა გამო, ავტორი თავს

არიდებდა დამოუკიდებლობის წლებისა და ხელახალი
ოკუპაციის აღწერას; მაგრამ იმ წლებსაც, რომლის აღდ-
გენაც განეზრახა, ანუ მისი სიყმანვილისა და სიჭაბუკის
ხანას, აკლდა ის ექსპრესია და არტისტიზმი, მასალის ის
სიუხვე და პერსონაჟთა ის ფსიქოლოგიური დამაჯერე-
ბლობა და სიღრმე, რაც მოსალოდნელია გერონტი ქიქოძის
რანგის სტილისტისა და მოაზროვნისაგან. რევოლუციური
საიდუმლო კრებების წარმოსახვაც კონიუნქტურულის
შთაბეჭდილებას უფრო ტოვებდა. ასეთი ჩანარები მაშინ
ღირდა, თუკი მემუარების გაბედული პასაჟები იქნებოდა
გადასარჩენი ცენზურის კლანჭებისაგან, მისი სიფხიზლის
მოსადუნებლად თუ შეითხზებოდა, თორემ სხვაგვარად
არავითარ აუცილებლობას არ წარმოადგენდა.

ბოლოსდაბოლოს, იმავე ეპოქას გამოხატავდა სერგო
კლდიაშვილიც მემუარებში „ორფეოსი“, ისიც შეზღუდუ-
ლი გახლდათ საბჭოური რეჟიმისა და ცენზურისაგან,
მაგრამ იმისთანა პორტრეტებს ჩამოარიგებდა, ისე ცოცხ-
ლად და რელიეფურად წარმოსახვდა ლიტერატურულსა
თუ საზოგადოებრივ გარემოს, საუკეთესო მემუარულ
ნიგნს შექმნიდა. სერგო კლდიაშვილის რანგის ბელე-
ტრისტიისაგან ნაკლებ მოსალოდნელია ასეთი ჩინებული
მოგონებანი, მაგრამ ასე კი მოხდა და სანიმუშო ქმნილება
დაგვიტოვა – თავისი საუკეთესო თხზულება.

გერონტი ქიქოძეს კი... ხელი მოეცარა.

იქნებ გადამეტებულია ეს სიმკაცრე, მაგრამ ვერ
დავფარავ ჩემს მაშინდელ გულდანწყევტას იმ უბრალო
მიზეზით, რომ მისი „ეროვნული ენერგია“ ჩემს სათაყ-
ვანებელ ნიგნთა შორის იგულისხმებოდა – მალულად გა-
დაკითხული და არაერთგზის. დამოუკიდებლობის წლების
სუნთქვა მოჰქონდა იმ მომცრო კრებულს, პუბლიცის-
ტური და ლიტერატურული ესეების ერთ შთამბეჭდავ
რკალს, და მასთან ერთად ძიებებს ქართულ პოეზიაში
ტრაგიკული გრძნობის შესაცნობად თუ ძველი იბერი-

ელების ფსიქოლოგიის ამოსახსნელად, ანდა საერთოდ – მისი ესეები, პატარ-პატარა მედალიონები. იკითხე და იკითხე, მოგებზრდება თუ რა!.. ის მემუარები კი ალარ გინვევდა ხელახლა ჩასახედად. რა ვუყოთ, ვერც დიმიტრი ყიფიანის მოგონებანი ბრწყინავს იმ ელვარებით, რისთვისაც წინასწარ განწყობილხარ და ხელთ უგემური თხრობა უფრო შეგარჩება.

მაგრამ აქ თურმე სხვა საიდუმლო იმალებოდა.

ვიდრე „განთიადიდან შუადღემდე“ დაინერებოდა 1956 წელს, მანამდე ორი წლით ადრე უკვე შეექმნა „თანამედროვის ჩანაწერები“, რომელიც თითქოს იმ შემდგომ შედგენილი თხზულების თავისებურ ალტერნატივად განეზრახა.

აქ დამოუკიდებლობის წლებიდან იწყება თხრობა და თითქოს ეს ორი მემუარული ნაწარმოები იოლად და უმტკივნეულოდ უნდა გადაებას ერთმანეთს – განა რა მოხდა, თუ ჯერ მომდევნო ამბები აღწერა შუადღიდან შელამებამდე, და მხოლოდ მერე დაუბრუნდა სიყმანვილისა და სიჭაბუკის ხანას – მაგრამ ამგვარი გადაბმა უმტკივნეულოდ ნამდვილად ვერ მოხდება იმ უბრალო მიზეზით, რომ... ისინი შეუთავსებელნი არიან.

რაც აკლია ოფიციალურ მოგონებებს, ის ექსპრესია, ის სილაღე, ის ფსიქოლოგიური სიზუსტე და სიღრმე, უზვად მომადლებია ამ იატაკქვეშ გამოტარებულ, არცთუ მოზრდილ წიგნს, რომელიც შინაგანი პათოსითა და იდეური კონცეფციით ოფიციალურ მოგონებებს კი არა, „ეროვნულ ენერგიას“ აგრძელებს.

აი, ეს ორნი ჩინებულად მოერგებიან ერთმანეთს, და კიდევ ბედიტაც ერთნი არიან – ორივე აკრძალულიყო უსასტიკესი რეჟიმის პირობებში, ოღონდ ესეცაა: „ეროვნულ ენერგიას“ ოდესღაც მაინც თუ ეხილა მზის სინათლე გაზეთ „საქართველოს“ ფურცლებზეც და ცალკე კრებულადაც და მხოლოდ მას შემდეგ შერაცხულიყო დისიდენ-

ტური მწერლობის ნიმუშად, „თანამედროვის ჩანაწერები“ იმთავითვე საამისოდ განწირულიყო და გამოკეტილიყო უჯრის სიღრმეში უკეთესი ჟამის მოლოდინში.

ამიტომაც: „ეროვნულ ენერგიას“ არასოდეს მოკლებია მკითხველი – ფარულად, მალულად, მაგრამ მაინც... ჩურჩულით მაინც გადადიოდა ბაგიდან ბაგეზე...

„თანამედროვის ჩანაწერების“ არსებობაც კი ორიოდ კაცის გარდა არც არავინ უწყობდა.

და, აი, ჩამოიშლებოდა საბჭოთა რეჟიმი და „ლიტერატურული საქართველოს“ ფურცლებზე ამ თხზულების ფრაგმენტი გაილეებდა, რუსუდან ნიშნიანის მიერ გამოშვებული, მერე კი „მნათობი“ გაგვაცნობდა მთლიანად და გეხსომებათ ის გამოგნებული შთაბეჭდილება, რაც ჟურნალის იმ ნომრის გამოსვლას მოჰყვება.

აი, წყება ფსიქოლოგიური თუ ლიტერატურული პორტრეტებისა.

აი, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გარემოს წარმო-სახვა და ანალიტიკური შეფასება.

აი, ნაკლებ გახშირებული ან სავსებით უცნობი ეპიზოდები თუ დეტალები გერონტი ქიქოძის ბიოგრაფიიდან თუ ჩვენი უახლესი ისტორიიდან, რაც სხვაგვარად, რა გასაკვირია, ნაკლები გამოჩენილიყო ანდა სრულიად დაკარგულიყო კიდეც.

ჯერ მარტო ის რად ღირს, თებერვლის ტრაგედიის შემდეგ ახალი მთავრობა გერონტი ქიქოძეს მიხაკოწერეთელთან, გიგო ნათაძესთან და თედო ლლონტთან ერთად დასავლეთ საქართველოში რომ გაგზავნის ნოე ჟორდანიასთან მოსალაპარაკებლად. არც ამ ახალმა მთავრობამ იცის ნათლად, თუ რისთვის გზავნის ინტელიგენტთა ამ დელეგაციას და აღარც ნოე ჟორდანიას აქვს სურვილი დიპლომატიური სვლებისათვის. „მის კეთილშობილ სახეს უფრო დაღლილობის ბეჭედი ესვა, ვიდრე ტანჯვისა. აშკარად ეტყობოდა, რომ სულიერად უკვე დასაუ-

ლეთ ევროპაში იყო", – ასეთი ლაკონური, ზუსტი, საგულისხმო დეტალები აქ უამრავია. საერთოდ კი მთელი ეს აბნეული მგზავრობა მზამზარეული სიუჟეტური ქარგაა ნოველისათვის ანდა ვრცელი ეპიზოდისათვის რომანში.

ან კიდევ დაკითხვის სცენა კანდიდ ჩარკვიანის კაბინეტში 1947 წლის მიწურულს, ფსიქოლოგიური ტერორის კლასიკური ნიმუში, რაც გერონტი ქიქოძემაც გამოსცა და საკუთარ თავზე, როდესაც ბრალად ნაუყენებენ: მთავრობის შედგენას აპირებდით იმ შემთხვევაში, თუ გერმანელების ჯარი საქართველოში შემოიჭრებოდა და საბჭოთა ხელისუფლება იძულებული გახდებოდა ამიერკავკასიის ევაკუაცია მოეხდინაო.

ზოგადად კი შემწყნარებლურად გაიაზრებს და შეაფასებს კანდიდ ჩარკვიანის ხელისუფლების ხანას, იმ თხუთმეტწლოვან მმართველობას, რაც რეკორდად მიაჩნია აღმოსავლეთის ნაზირ-ვეზირების ისტორიაში. ასევე გაიაზრებს ნოე ყორდანias მმართველობასაც და ამ შემთხვევაშიც სასიკეთო მოვლენებს უფრო ეძიებს, ვიდრე ზადსა და ნაკლოვანებებს, ოღონდ არც იმას უარყოფს, ანუ კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ამ პოლიტიკოსსა და მის გუნდს აშკარად აკლდა სახელმწიფოებრივი აზროვნების უნარი, ხელისუფლების სათავეში მოქცევის შემდეგაც პარტიულ მოღვაწეებად დარჩნენ და ნება-უნებლიეთ თვითონაც შეუწყვეს ხელი თბილისისა და საქართველოს დაცემას.

როგორც უნდა შეფასდეს ეს მმართველობა, ნუ დავივიწყებთ, რომ მისი მეთაურობით მოხდა ეროვნული მთლიანობისა და თავისუფლების იდეების აღორძინებაო, – გვიმტკიცებს გერონტი ქიქოძე, – ეს იდეები კი რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში მიჩქმალული იყო ქართველი ერის შეგნებაში და ქართველობას განუმტკიცდა რწმენა, რომ შეუძლია საკუთარი სახელმწიფოს შექმნა ურთულეს საერთაშორისო პირობებშიო.

დამოუკიდებლობის ის რამდენიმე წელი განსაკუთრებულ მოვლენად, იმედისა და გაუტეხელობის ნყაროდ რჩებოდა გერონტი ქიქოძისთვისაც, იმ იდეალად, რომელიც უთუოდ უნდა განმეორებულიყო და ამიტომაც მიაწერს ნოე ჟორდანიას იმაზე მეტს, ვიდრე მისი სუსტი მხრები ზიდავდა.

დამოუკიდებლობის გამოცხადება მართლა კი მოხდა მისი მეთაურობით, მაგრამ ეს მეთაურობა ფორმალური უფრო აღმოჩნდა, რადგანაც ეროვნული მთლიანობისა და თავისუფლების იდეების აღორძინება ერთიანად ილია ჭავჭავაძისა და მისი თაობის მხრებზე გადავიდა, მათ აღადგინეს მიჩქმალული განცდა ჰეროიკისა და სახელმწიფოებრივი შეგნებაც მათ ჩანერგეს.

აქ უამრავია ლაკონური, ზუსტი, საგულისხმო დეტალები...

ვთქვათ:

დამფუძნებელ კრებაზე დაშნაკელებს რომ ჰკითხავენ, მოულოდნელად ამტყდარი საქართველო-სომხეთის ომისას ვის მხარეზე დგახართო, ისინი კი მიუგებენ: რასაკვირველია, სამშობლოს მხარეზეო, – ოღონდ მჭევრმეტყველ დუმილს ამჯობინებენ მომდევნო შეკითხვაზე – „რომელი სამშობლოს, სომხეთისა თუ საქართველოსი?“ – პასუხის გაცემას, ერთ-ერთი ქართველი დეპუტატი (ფილოსოფიურად მოაზროვნე ფედერალისტი) ისე გააფთრდება, რომ ხელს სტაცებს სკამს, მაგრამ ის... იატაკზე აღმოჩნდება დაჭედილი.

ან:

მიხაკო წერეთელს, როგორც მცოდნეს ძველი წინააზიური – ასირიული, შუმერული, ხეთური – ენებისა და დედაენასავით მოლაპარაკეს ფრანგულად, გერმანულად, ინგლისურად და იტალიურად, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ბრიუსელის პროფესორად მიიწვევენ, მაგრამ ლექციებისას უფრო მეტ ინტერესს იჩენს თანამედროვე

პოლიტიკური პრობლემებისადმი, ვიდრე ლურსმული ნარ-
ნერებისა და იეროგლიფებისადმი.

ანდა:

შალვა ამირეჯიბი უფრო თამამად დადის თბილისის
ქუჩებში და უფრო ნაკლებად იწვევს ჩეკისტების ეჭვს, ვი-
დრე წვერულვამ შეღებილი და შავსათვალისანი შეთქმუ-
ლები. მაგრამ გამოცდილი კონსპირატორი არ ყოფილა და
თავის ამხანაგებს იმავე ბინაზე ხვდებოდა, სადაც ლამეს
ათევდა. ამიტომაც მიაგნებს მის კვალს საგანგებო კომის-
ია, თუმც დატუსაღებით ვერ დაატუსაღებს. ეს მთლიანი
ბუნების, უკომპრომისო ზნეობის პიროვნება პოლიტიკაში
უბედურ სიყვარულს გადაუსროლია, და მაინც, ეს დავგი-
ანებული რომანტიკოსი, სიზმრებისა და აჩრდილების პო-
ეტი ერთ გამორჩეულ და კოლორიტულ ფიგურად რჩება
იმ ტრაგიკული მოვლენების ფონზე.

ან კიდევ:

მიხეილ ჯავახიშვილს, სეპეტიკოსს, სიკვდილის-
ჯილთა საკანში დაუწყია პირჯერის წერა და გულზეც
ემთხვეოდა ახალშემოსულ ტუსაღებს. დალუპვით კი ცე-
მისას დალუპულა.

ამ ზუსტი დეტალით რაოდენ სახიერად იხატება მიხე-
ილ ჯავახიშვილის ტრაგიკული სილუეტი, სიკვდილს თვა-
ლებში რომ უყურებს და... ღვთის გზაზე შედგამს ფეხს.

„თანამედროვის ჩანაწერები“ წყდება 1954 წლის 12
მარტს, ზედ მომდგარი ახალი ტრაგედიის წინ. 9 მარ-
ტის სუნთქვა ავბედიტად გაიელვებს მემშურების ბოლო
გვერდებზე, განსაკუთრებით კი უკანასკნელ ფრაზაზე,
რომ: ქართველი ახალგაზრდობა თითქოს ივინყებს იმ
ზიანს, რომელიც საქართველოს სტალინის ოცდაათ-
წლიანმა დიქტატურამ მიაყენა, პატიობს მას სიმკაცრესა
და სატანურ თავმოყვარეობას და ცდილობს რომანტი-
კული შარავანდით შემოსილი ბელადი მითოსში გადაი-
ყვანოს.

თხრობა უაღრესად მღელვარე, საბედისწერო წუთებზეა განყვეტილი, ახალი დროების კარიბჭესთან, ოღონდ „თანამედროვის ჩანაწერები“ კომპოზიციურად შეკრული, დასრულებული ქმნილებაა, რომელსაც შესაძლოა მოჰყოლოდა მოგონებათა ახალი რკალი – თან გაგრძელება და თან დამოუკიდებელი თხზულება.

გაგრძელება აღარ დანერილა.

რომ დანერილიყო, თვითონაც გაიხსენებდა იმ ეპიზოდს, 9 მარტის ჟღერის შემდეგ მწერლებს რომ მოაველენ ხელს და ხელისუფალს მიჰგვრიან, ის კი უმტკიცებთ: არ აპყვეთ ჩვენი მძვინვარე მტრების ჭორებს, თითქოს უამრავი ახალგაზრდა განირულიყოს და მტკვარი სისხლით შეღებილიყოს, თვითონვე გადაქელა დამფრთხალმა ხალხმა ერთმანეთი, ასე იცოდეთ და ასე მოჰფინეთ ყველგანო.

– ერთი შეკითხვა თუ შეიძლება, – ხმადაბლა იტყვის გერონტი ქიქოძე, ლამის ჩურჩულით, მაგრამ მაინც მკვეთრად გაისმის ეს სიტყვები და პასუხად: არავითარი შეკითხვები!..

– ერთი მაინცა!.. – ეს ისევ გაბედავს შენინააღმდეგებას, მაგრამ ნებას არ დართავენ, და ყველა რომ გაქრება ლანდივით, ისიც წამოდგება უილაჯობით გულმოსული, ბურტყუნით წამოდგება:

– შეკითხვაც არაო... შეკითხვა რაღაა?! შეკითხვაც არაო...

ახლა ამ ეპიზოდს მხოლოდ ოთარ ჩხეიძის რომანი შემოინახავს – „გამოცხადებაი“. გერონტი ქიქოძე პერსონაჟად გაიელვებს რომანის ფინალში, მწერლობის ტრაგიკული ყოფის განზოგადებულ სახედ. რეალისტური დეტალი ასე გასიმბოლოვდებოდა.

„თანამედროვის ჩანაწერებში“ უკვე ისმის სუნთქვა, ავბედითი მოღანდება გარდუვალი სისხლისღვრისა.

რაღა ყორანის კაკუნი ედგარ პოს ლექსში და რაღა ამ მემუარული ქმნილების ფინალი.

არ არის და არც შეიძლება იყოს „თანამედროვის ჩანაწერები“ გაგრძელება სიყმანვილისა და სიჭაბუკის მოგონებებისა („განთიადიდან შუადღემდე“), თუნდ მეორე სახელწოდებად „შუადღიდან შეღამებამდე“ მიესადაგოს.

„ეროვნული ენერგიის“ გაგრძელება უფროა.

სულისკვეთებით.

იატაკქვემა ცხოვრებით.

მღელვარებით, ტკივილით, რწმენით... ეროვნული ენერგიის რწმენით...

ბედისწერად – პიკის ქალი

ეს ყველაფერი თითქოს აქამდეც ნაგვიკითხავს. სად ან რატომ უნდა ნაგვეკითხა? ეს ხომ ავტობიოგრაფიული თხზულებაა, დღიურის ჩანაწერები, რომელიც შეივსო, გამთლიანდა, მხატვრულ ქარგაში მოექცა და წარმოგვიდგა ვლადიმერ კანდელაკის „ყვავის დამად“ – ქართველი მხატვრის დრამატული ცხოვრების სურათებად ამერიკასა და... ლონდონის ციხეში.

კომპოზიციური ღერძი სწორედ ესაა – ლონდონის ციხე, და მხოლოდ პირად მონათხრობს ეყრდნობა, უშუალო შთაბეჭდილებებსა და განცდებს და თუ რაიმეა უცხო თხრობის ამ სტილისათვის, „ლიტერატურშინის“ გავლენაა.

მაშ რატომ გვიჩნდება ეჭვი, რომ ეს ყოველივე საიდანლაც ნაცნობია ჩვენთვის? არა, ეპიზოდები ახალია, ცხადია, არც უშუალო გარემო გვეცნობა, მხოლოდ შინაგანი პათოსი და ზოგადი მანერაა გონებაში საიდანლაც ჩარჩენილი. საიდან მაინც? და თუ „ლიტერატურშინა“ ვერაფრისდიდებით ვერ მიესადაგება ვლადიმერ კანდელაკის მემუარულ-დოკუმენტრ სტილს, იქნებ ამოვიგდოთ ყოველგვარი ეჭვი...

ხოლო თუ ასე იოლადაც ვერ ამოვიგდებთ, იქნებ ახსნა გვეცადა.

და უეცრად გონება ნათდება.

კაფკა... ფრანც კაფკას „პროცესი“ – უდანაშაულო დამნაშავის დრამატული ხვედრი, ამაო შერკინება ბედისნერის ავ თამაშთან.

ამაოების განცდა იქაა, თავისი ტრაგიკული დასასრულით. ვლადიმერ კანდელაკის ხვედრი გადარჩენილა იმგვარ ფინალს და ციხიდან თავის დაღწევაც მოუხერხებია, განსხვავებით კაფკას პერსონაჟის – იოზეფ კ.-საგან. არადა, როგორ დაემგვანა იმ პერსონაჟს, და მისი ცხოვრების გამაოგნებელი მოულოდნელობა იმ ბიოგრაფიის თავისებური განმეორება აღმოჩნდა: მოულოდნელად გამოუცხადებენ, რომ დაპატიმრებულია, და ვერასდიდებით ვერ გაურკვევია, რა ბრალი მიუძღვის. არც არავინ განუმარტავს და ისე მოემწყვდევა რკინის გისოსებს იქით, ლამის ხელი ჩაიქნიოს და შეეგუოს აბსურდული პერსონაჟის ბედს.

თავისას ჰყვება ვლადიმერ კანდელაკი, თავის მღელვარე თავგადასავალს გადმოგვიშლის შეუფერადებელი სიმართლით, კაფკა იქნებ გახსენებითაც არ გახსენებია არც დღიურების შედგენისას და არც მათი გამთლიანებისას, მაგრამ ისე კი მოხდა, რომ მისი ეს სრულიად დამოუკიდებელი, თავისთავადი თხზულება ძალაუვნებურად იმ თვალსაჩინო რომანს დაემსგავსა, რომლის კითხვის დროსაც მეგობართა წრეში თვითონ მწერალიც იცინოდა და მისი მსმენელნიც. სიცოცხლისაგან სულ დაპალუპით სდიოდათ ცრემლი და ეს ალბათ იმიტომ, რომ რეალობად ვერ აღიქვამდნენ კომპარებსა თუ თავზარდამცემ ხილვებს, კაფკასაც არა სურდა თავისივე მონათხრობის დაჯერება და სიცოცხლით ცდილობდა მის ერთგვარ გაუვნებლებას – თითქოს დრამატული კი არა, კომიკური სურათები მოსდევს ერთმანეთსო.

რალაც დიდი ციხის პატიმრად წარმოედგინა საკუთარი თავი. თან შეიგრძნობდა თავსმოხვეული რეჟიმის სისასტიკეს, თან თვალის არიდებასაც ღამობდა – შემოქმედებისას არა, იქ ოდნავი შეფერადების გარეშე გადაჰქონდა განცდილი, მხოლოდ მეგობრებთან წამიერი ღაღობისას, თავისი ნოველებისა და მოთხრობების ჩართვასაც რომ ესწრაფოდა იუმორისტულ გარემოში.

იცინოდა, რათა გული არ გახეთქოდა მტანჯველი განცდებისაგან.

უდანაშაულო დამნაშავის ბედიც თავის თავზეც გამოეცადა და მძაფრი მხატვრული წარმოსახვებითაც ავსებდა – სულიერ პლანში თვითონვეა „პროცესის“ მთავარი გმირი და ეპიზოდების შეთხზვა მარტოდენ გარეგანი მოვლენებია ტრაგიკული არსის შესაცნობლად მკითხველისათვის.

ვლადიმერ კანდელაკს სწორედ ამ ეპიზოდების შეთხზვა არა სჭირდება, საკმარისია მხოლოდ, რომ არ გამოტოვოს ერთიერთმანეთზე გამაოგნები ამბები და მათ მიღმა ძალდაუტანებლად გამოიკვეთოს ის უხილავი ხელი, ასე საბედისწეროდ რომ გადაუქცია სრულიად უხიფათო გაფრენა ამერიკაში.

გეგმებს აწყობს, ათასი თაღლითის გადამკიდეს ძალიან გაურთულდა ცხოვრება და თბილისში რომ ჰგონიათ, ყველაფერი მოაგვარა და დროსტარებასაა გადაყოლილიო, ძლივძლიობით ირჩენს თავს საუკეთესო ნახატების ჩალის ფასად გაყიდვით. მაინც ახერხებს ფონდის შექმნას და არაერთი სასიკეთო კულტურულ-საზოგადოებრივი საქმიანობის აღსრულებას, მაგრამ ეს ყოველივე ხომ გაცილებით იოლად უნდა მომხდარიყო, ნერვების წყვეტის გარეშე.

უცხოელ თუ აქაურ თაღლითებთან, ვითომქველმოქმედებთან მხატვრის ურთიერთობა თავისთავად დრამატული თემაა და სიახლე ჩვენს ლიტერატურაში, მაგრამ

ეს თემა უკან გადაიწეოს, ვლადიმერ კანდელაკის თავზე ისეთი ნისქელების ქვა დატრიალდება.

დანაშაული არ ჩაგიდენია და... გაპატიმრებენ. თავს ვერ იცავ, საადვოკატო სისტემა ისე უცნაურადაა მოწყობილი (სულ ახალ-ახალი ადვოკატები აკითხავენ ციხის კედლებში და ყველასთვის თავიდან უზღება თავისი თავადასავლის მოყოლა, ერთი გაერკვევა საქმის ვითარებაში და... მეორე მოადგება). დრო კი ჭიანჭურდება და ჭიანჭურდება და კინალამ სიგიჟემდე მიგიყვანონ. სიგარეტის შოვნაც უძნელდება და მთელი მისი მცდელობა უკვე იქითაა მიმართული, საკანში შედარებით ასატან ტუსაღთან ერთად მოხვედეს, თორემ პროვოკაციას იქაც ისევე მოუწყობენ, როგორც თვითმფრინავში, ამერიკის ნაცვლად ციხეში რომ ამოაყოფინეს თავი.

სხვათა შორის: გამგზავრებამდე ცოტა ხნით ადრე „ომეგას“ რედაქციას ესტუმრება. ეს ის დროა, როდესაც „ომეგა“ ახალი დაარსებულია, შენობას ჯერ გვირემონტებენ და ჟურნალის ნომრების მომზადებისას კომპიუტერულ ცენტრ „პეტიტს“ ვყავართ შეფარებულნი. და, აი, ერთ-ერთ ნომერში ნინო ზაალიშვილის სტატია გამოქვეყნდება ვლადიმერ კანდელაკზე და, გარდა წერილში ჩართული ნახატებისა, ერთ ნიმუშს გარეკანზეც გავიტანთ – ორიგინალურად და შთამბეჭდავად მივიჩნევთ და ჩვენს პატივისცემას ხელოვანისადმი ამითაც გამოვხატავთ.

იქ მოსული ერთხანს ეკრანზე აკვირდებოდა ნახატების განლაგებასა და ფერებს. რედაქტორის გაცნობის სურვილი არ გამოუთქვამს, შესაძლოა ვერც იფიქრა, რომ კორექტორებივით ანაწყობებში თავჩარგულ პიროვნებათაგან ერთი ჟურნალის რედაქტორი იქნებოდა, მეორე კი – მისი მოადგილე. არც არავის წარუდგენივარ, მეც აღარ გამომიდია თავი. მოწონებას გამოთქვამს და გამოგვემშვიდობება, მალე კი ყურს მოვკრავ: დაუპატიმ-

რებიან, მთერალს თვითმფრინავში სტიუარდესასათვის აურევიან.

თურმე „არევა“ რა ყოფილა:

თავისი ალბომები დაუთვალეერებინებია და, როდე-საც სტიუარდესას დიდი ინტერესი გამოუჩენია და მთელი საათი ლამის ვერ მომწყდარა მის ნახატებს, ალტაცებულ მხატვარს, კიდევ ერთი დამფასებელი გამომიჩნდაო, მად-ლიერების ნიშნად ხელსა და ლოყაზე უკოცნია. თანაც უთხოვია, ენობრივი ბარიერის გამო იქნებ რეგისტრა-ციისა და დეკლარაციის შევსებაში დამეხმაროო. სტი-უარდესას ამბორი ისე მიუღია, როგორც კეთილგანწყობი-ლი ადამიანური უესტი და თავაზიანად გამომძვიდობებია, თვითმფრინავიდან ჩამოსულ მხატვარს კი ამერიკისაკენ გზის გაგრძელების ნებას აღარ დართავენ და ლონდონის აეროპორტიდან ციხეში უკრავენ თავს.

ლონდონის ციხე სანატორიუმივით გამოიყურება ჩვენს ციხეებთან შედარებით, ჯერ მარტო ტელევიზორი დგას ყველა საკანში და ტელეფონით დარეკვაც ნებად-ართულია, მაგრამ ციხე ციხეა, მითუმეტეს, არაფრის გუ-ლისათვის თუ ისჯები და ვერასგზით ვერ პოულობ გამო-სავალს იქიდან თავდასაღწევად.

მერე და მერე თვითონაც მიხვდება და, ზოგადი ფო-ნის გათვალისწინებით, მკითხველიც ირწმუნებს, რომ მისი დაპატიმრება კარგად ორგანიზებული აქცია იყო – თბილისიდან დაგეგმილი და ბრალი... მისი ფონდის არსე-ბობას მიუძღოდა.

საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე ციხიდან გამოუშ-ვებენ სანინდრის საფასურად და ლონდონიდან გაუსვ-ლელობის ხელწერილით...

კაფკას რომანის კომმარული ატმოსფერო კვლავაც გრძელდებოდა და ვლადიმერ კანდელაკი იოზეფ კ.-ს ხვედრს იმით დააღწევს თავს, რომ სასამართლო გამა-მართლებელ გადაწყვეტილებას გამოიტანს: „...გათავისუ-

ფლდეს სამხილის უქონლობის გამო და სანინდრად ჩადებული თანხა დაუბრუნდეს”.

– თუ ყველაფერი ასე უბრალოდ გადანყდებოდა, რალად გვანვალებდნენ, გვამცირებდნენ მეც და სხვებსაც, ვინც ამდენი დრო და ძალა დამახარჯა, – სინანულით დასძენს მხატვარი და ან უკვე პროზაიკოსი, ოღონდ სინანულს მაშინვე გადაფარავს სტოიკოსის სიმტკიცე: მაგრამ მაშინ არ იქნებოდა ეს ჩანანერები, მაშასადამე, ეს განსაცდელიც უნდა გამეველოო.

უღირს, თურმე უღირს ეს მწარე თავგადასავალი სულიერ გამოცდილებადაც და ამ ორიგინალური წიგნის შექმნადაც, მოგვიანებით ციხის განსაცდელს უღიმილოდ რომ ველარც გაიხსენებდა და იქაც იცინოდა თუ სახუმაროდ მომართულიყო.

კაფკაც იცინოდა, შემზარავი სინამდვილის შემყურე ნუხილსა და დარდს სიცილით იქარვებდა და ყოველ ნუთს ელოდა პოლიციელების გამოჩენას თავისი პერსონაჟით, რომელსაც არაფერი დაუშავებია და ერთ მშვენიერ დილას მაინც დააპატიმრებდნენ.

„ყვავის დამა“ თითქოს „პროცესის“ დოკუმენტური მასალა იყოს – არადა, რვა ათეული წელი აშორებს.

ერთი რამითაც დამგვანებია XX საუკუნის ბელეტრისტიკის ერთ-ერთ მამამთავარს – ავი ბედისწერის განცდით. ნიშანდობლივია, რომ თბილისში ერთ წვეულებაზე მკითხაობას რომ შესთავაზებენ, მიუგებს: პიკის ქალი არ ამცდება, ყველგან თან მდევსო. წინ კარტის დასტას დაუდებენ და სთხოვენ აჭრას. დასტის ნაწილს აიღებს, გადმოაბრუნებს და... ყველას გასაოცრად დასტაზე ზემოდან პიკის ქალი დევს. ყველა სახტად დარჩება: ეს რა ინტუიცია ჰქონიაო.

წიგნში ამ ეპიზოდსაც ჩაურთავს და ერთ პასაჟსაც ნიუ-იორკელ ჟურნალისტებთან მიცემული ინტერვიუდან. – თქვენს გამოფენას ერქვა „ორ სამყაროს შორის“, თქვენ

სად გირჩევნიათ?" – დაინტერესდებიან და ამას, როგორც ყოველთვის, ამჯერადაც იუმორი უშველის: როგორც უკვე ნათქვამია – შორისო... – ვერ გაუგებენ და თავიდან ჩაეკითხებიან: სად? – შორის, – ისევ გაიმეორებს, – თვითმფრინავში! დიდი იმედით მივფრინავ იქით და იმედითვე ვბრუნდები უკან, – და დასძენს: არ არსებობს ორი სამყარო, მხოლოდ ერთიანი სამყარო არსებობსო.

სამყარო, ცხადია, ერთიანია, მაგრამ პირობითად თუ მეტაფორულად ხან ორადაც რომ დაცალკევდეს, იქნებ რაღაც უჩვეულო არც იყოს, მითუმეტეს... მითუმეტეს, თუ მართლა შეიძლება გაიხლართო თვითმფრინავში და ძლივძლიობით დანყობილი საქმე საბედისწეროდ შემოგიბრუნდეს.

* * *

ეს ყველაფერი თითქოს აქამდეც წაგვიკითხავსო...

და იცინოდა ფრანც კაფკა: მართლა კი არ დაიჯეროთ, ეს კომმარული ხილვები მხატვრული წარმოსახვის ნაყოფიაო.

და გული უტიროდა: უნდა დაიჯეროთ, სხვა რა გზაა, უნდა დაიჯეროთო.

უფაოგენისაკენ? – თანდათან გამოჩნდება

ჰოი, რა მოდური გახდა ყოველგვარ საქმეში წილის დადება, დაჩემა, ამას მე წინასწარვე მივხვდი, ანდა სულაც მე განვსაზღვრე მოვლენათა ასე წარმართვაო. და უთითებენ ამა თუ იმ საგაზეთო ან საჟურნალო პუბლიკაციას, იმის მიუხედავად, მართლა რაიმე საგულისხმო წერია იქ თუ არა. ეჩვენებათ? განზრახ ლამობენ მიტმასნვას? მოდური კი გახდა და ვისაც ამგვარი გატაცებანი არა გვხიბლავს, ცხადია, ჩვენი მხრივ მაინც უნდა ავერიდოთ აქ გარევას.

და თუ მაინც მახსენდება ჩემი ერთი მცირე პუბლიკაცია - ლია ბარათის მანერით შედგენილი „გთხოვთ მონაწილეთა სიას ამოაკლოთ“ - ეტყობა, ეს ისე აუცილებელია, აღარ ვუფრთხი, თუნდ მოდის აყოლა დამბრალდეს.

მთავარია, ლიტერატურის პარტიულ გარემოში (თვით აქაც კი!) რალაც სასიკეთო ჩაისახოს, მორალური განცდა აუფაჩუნდეთ, მართლა უკეთესის ძიების ნადილი გაუჩნდეთ.

პარტიულმა გარემომ იცის მოვლენათა უზომო გაზვიადება, ნამცეცის გაბუქვა, ყველაფრის დამორჩილება პროპაგანდისათვის, და, რა გასაკვირია, ყოველნაირ ლიტერატურულ კონკურსს - „საბა“ - რალაც გამორჩეულისა და სამწერლო ცხოვრების გამომაცოცხლებლის სახელი რომ მიაკერეს.

და რამდენადაც გაზვიადდა და გაიბუქა, მითუფრო უხერხულად (მეტი რომ აღარც ითქვას!) გამოჩნდა მისი შედეგები.

მიკერძოება, რაც თავისთავად არალიტერატურული მოვლენაა, თურმე არც ისე შემამფოთებელია, როდესაც შეიძლება შეფასება მის საზღვრებსაც ბევრად გადაცდეს.

როდესაც პოეზიის ნომინაციით, სადაც მონაწილეობს ტარიელ ჭანტურიასა და ვახტანგ ჯავახიძის ნიგნები, შეიძლება გაიმარჯვოს... გაგა ნახუცრიშვილმა, ვისი უმნიშვარი პოეტური მცდელობანიც ვერ გაუტოლდება ამ პოეტთა ყველაზე სუსტ ლექსებსაც, განა ეს ლიტერატურული კურიოზი არ არის?

როდესაც პროზის ნომინაციით უპირატესობა ენიჭება ბესო ხვედელიძეს... გურამ დოჩანაშვილთან შედარებით, რომელთა ლიტერატურულ ნიჭიერებას შორისაც დაახლოებით ისეთივე შეფარდებაა, განა ლიტერატურულ კურიოზთა ყულაბა კიდევ ერთი ნიმუშით არ იზრდება?

როდესაც დრამატურგიის (დრამატურგიისა და არა თარგმანის!) ნომინაციით შეიძლება წარმატება მოიპო-

ვოს დათო ტურაშვილის მიერ ფრანგულიდან გადმოკეთებულმა (უფრო ზუსტად რომ ითქვას – გადმოსაცოდავებულმა) პიესამ, განა კვლავ კურიოზის მონმენი არა ვხდებით?

ან როდესაც ეს ჩვენი ნომინანტ-დრამატურგი აქტიურად მონაწილეობს ჟიურის მონაწილეთა თავმოყრაში, განა კვლავ კურიოზი არ არის მსოფლიო კონკურსების ისტორიაში?

როგორ – ნომინანტი ჟიურის შემადგენლობას უნდა ადგენდეს?

როდესაც ჟიურის სხდომაზე ბაჩანა ბრეგვაძის სასარგებლოდ იმ არგუმენტს კი არ მოიყვანენ: ჩვენი ეპოქის მთანმიმდელია თავისი დიდებული ნაღვანითო, – არამედ სულ სხვას: ოპერაციისათვის ძალიან სჭირდება ფული და იქნებ პრემიით დავეხმაროთო, – განა კურიოზთა კურიოზი არ არის, მითუფრო, რომ ჯილდოს გარეშე დატოვებდნენ?

ჟიურის სულისკვეთებას კი ყველაზე სახიერად გამოხატავდა მისი ერთ-ერთი წევრის – ზურაბ კიკნაძის – ცინიკური განცხადება, „რუსთავი-2“-ის ეკრანიდან წარმოთქმული: რა აუცილებელია საკონკურსო მასალის მთლიანად წაკითხვა, ჩაჰკრავ თვალს თავსა და ბოლოში და ყველაფერი ისედაც ნათელი იქნებაო.

კურიოზების ცვენაა თუ რა არის!

და ასეთი შემფასებლების ხელში „საბა“ გამოვიდა ისეთი, როგორიც უნდა ყოფილიყო!.. და თუ ორიოდ შემთხვევაში მართლაც ღირსეულ და არაანგაჟირებულ პიროვნებებსაც მიეკუთვნათ ჯილდო (ვახტანგ ჭელიძეს, ლევან ბრეგვაძეს), ეს ის გამონათებათა, ყველაზე კომმარულ რეალობაშიც რომ შეიძლება გამოჩნდეს, არამცთუ ერთ პარტიულ უჯრედში.

ამიტომაც:

როდესაც მომდევნო წელს საკონკურსო ჩამონათვალში შეიტანეს ჩემი ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიები

და ოთარ ჩხეიძის რომანი „2001 წელი“, ჟიურის მივმართე თხოვნით: ნომინანტთა სიიდან ამოეღოთ ეს რომანიც და ჩემი წერილებიც. მიმართვა „დილის გაზეთშიც“ (2004, 14 აპრილი) გამოვაქვეყნე, რადგანაც მიმაჩნდა, რომ პროტესტს საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ჰქონდა და მხოლოდ ჟიურისა და ცალკეულ ნომინანტთა პირად ურთიერთობას არ ეხებოდა.

მთავარი მიზეზიც აღვნიშნე: პოლიტიკური აქციის დანიშნულება, ანუ იგივე პარტიული სული, რაც აკნინებს ლიტერატურასაც და ყველას, ვინც ნებით თუ უნებლიეთ ამ გარემოს მონაწილე ხდება.

ჩამთავრდებოდა მეორე კონკურსიც – და თუ საბოლოო მსჯავრი რამდენადმე მიუახლოვდება მწერლობასა და სამართლიანობას, რა ვქნა, ჩემი იმ პროტესტის ნაყოფიც მგონია.

ჟიურის წევრებმაც შეიკავეს თავი კურიოზული განცხადებებისაგან და აღარც გამარჯვებულთა სიაში ვანყდებით გამოაგნებელ მიკერძოებებს.

თარგმანის ნომინაციით იქნებ სჯობდა ნაირა გელაშვილს გაემარჯვა?

მაგრამ არც ზეზვა მედულაშვილია შეუფერებელი.

პროზის ნომინაციით იქნებ ლაშა იმედაშვილსა და ირაკლი ლომოურს შორის გარკვეულიყო დაჯილდოებული?

მაგრამ არც გიორგი ცოცანიძის ნოველების კრებულია დასაწინი.

ნინა წლის სულისკვეთება რომ გაგრძელებულიყო, ვერც თეიმურაზ დოიაშვილი მოიპოვებდა წარმატებას კრიტიკის ნომინაციით და ვერც თამარი ფხაკაძის სადებიუტო ბელეტრისტული კრებული, და ორივე შემთხვევაში სწორედ კურიოზის მოწმენი გავხდებოდით. საეჭვო იქნებოდა ბაჩანა ბრეგვაძის დაჯილდოებაც.

ერთადერთი თვალშისაცემი ტენდენციურობაა მანანა დოიაშვილის პიესის დაჩაგვრა (ეს უკვე მეორედ - „კვალის“ ლიტერატურული კონკურსის შემდეგ!), მაგრამ ზოგადი სურათი ისეთი უნუგეშო და ცინიკური აღარაა და ასევე თუ გაგრძელდება, „საბამ“ მართლა შეიძლება იქონიოს სასიკეთო გავლენა სამწერლო პროცესზე.

ოღონდ უჩემოდ.

ჩემთვის ისეთი მიუღებელია პარტიული სულის ოდნავი გამოვლინებაც კი, ყოველთვის მოვერიდები იქ გარეგანს, მაგრამ უკეთეს ჟიურისა და გამარჯვებულთა უკეთეს ჩამონათვალს მონონებით შევხვდები.

თხელი ნიგნით... უკვდავებაში?

*მძევალი ვარ და დღე-დღეზე
თავის მოჭრას ველოდები.*

ტარიელ ჭანტურია

გიორგი ლობჯანიძის მობილური ტელეფონი იმ დღეს არ გაჩერებულა.

ხან ვინ დაურეკა და ხან ვინ, ზოგი კარგი ნაცნობი გახლდათ, ზოგი ცოტა შორეული, და თუ რაიმე აერთიანებდათ, ერთნიგნიანობა და ნაწყენი კილო. განსხვავებით კი განასხვავებდათ მუქარის გრადაციულობაც, დაწყებული სამაგიეროს გადახდაზე მინიშნებით და დამთავრებული... თავის მოჭრის დაპირებით.

ვიდრე ჩვენი გმირი მიხვდებოდა, „თავის მოჭრა“ მეტაფორულად ამცნეს თუ პირდაპირი მნიშვნელობით, ტელეფონში უკვე წყვეტილ-წყვეტილი ზუმერი ისმოდა.

რას გამოენვია მაინც ასეთი გულისწყრომა, მსოფლხედვით ერთმანეთისაგან დაშორიშორებულ ადამიანთა ასეთი ერთსულოვნება?

სალიტერატურო გაზეთში „ნიგნები“ (2004, 17 ივლისი) მასთან დიალოგი გამოექვეყნებინა ჟურნალისტ ნანა კობაიძეს საგულისხმო სათაურით „რა განასხვავებს ქართულ და ირანულ სალიტერატურო პროცესს“, და საუბრის ფინალში გიორგი ლობჯანიძე ასეთ უწყინარ აზრებსაც გამოთქვამდა, ჯერ კრიტიკოსებს რომ წაედავებოდა, ანალიზი პირადი სიმშპათია-ანტიპათიითაა შეცვლილი და ასეთ დროსო:

„...იქნება იმის პრეცედენტები, რომ 50 წლის პროზაიკოსი, რომელსაც ერთი თხელი ნიგნის მეტი არაფერი დაუწერია, მწერლად გამოაცხადო“.

და კიდევ:

„შენ რომ 50 წლის გახდი და ერთი თხელი ნიგნის მეტი არ დაგიწერია, ამ ნიგნს „აჯაზებ“ და მერე მელაპარაკები დიდი ლიტერატურის პოზიციებიდან, მე ამაზე მეცინება“.

თუმც რალა უწყინარს?!

ამდენი ადამიანი კი გადარია, 50 წლისანიც და სხვა ხნისანიც: 50 ისე წერია, კვალის ასაბნევად, თორემ ჩვენზე მიანიშნებს მკითხველს, ჩვენ დაგვცინისო.

ერთნიგნიანებს პროზაიკოსები და მწერლები რომ დაერქმიათ და მეორე თხელ ნიგნზე ჯერ ვერც ფიქრობდნენ, ეს კი არ ანუხებდათ, არამედ ის – ირონია როგორ შემოგვბედესო.

მსუბუქი ირონია რა მოხდა, არა?

ეს ჩვენ გვგონია, რომ რა მოხდა, თორემ მათთვის მძიმე გადასატანი აღმოჩნდა, თავის მოჭრის ოსტატისათვის კი სულაც კატასტროფის ტოლფასი.

ბოლოსდაბოლოს, ხომ არავის მოუთხოვია, მწერლის სახელი ჩამოერთვათ, სამუდამოდ გამოეთხოვონ ამ ილუზიებსო, მხოლოდ პირადი განცდაა გამოხატული, თხელნიგნიანი ავტორები მოკრძალებულ ადგილს რომ არა

სჯერდებიან და მაინცდამაინც დიდ სახელებს ეპოტინე-
ბიან, იმათ უტოლებენ თავს, აბა?!

„თხა და გიგოს“ ფასი ვერ შეგიქმნია ვერაფერი, ეს
პანია თხზულებაც მიუღწეველი გამხდარა შენთვის, თა-
ნაც 50 კი არა, 60 წელიც უკან მოგიტოვებია და „ყაყიტას
ქურდის“ სახელით უფრო იმკვიდრებ სახელს ლიტერატუ-
რაში, და ასეთ დროს დიდი სახელებით რომ კოპნიაობ და
მაინცდამაინც იმათ ეფაფხურები, ამის შემხედვარეს ყვე-
ლას გაეცინება, ვისაც წერა-კითხვისა რაიმე გაეგება.

– მე ერთი-ორი ვიგულისხმე, ეს რამდენი ყოფილანო,
– უკვირდა გიორგი ლობჯანიძეს, თავისდაუნებლიეთ ზვა-
რაკის ყოფაში რომ ჩაეყენებინათ.

თურმე შეტყობით არ უნდა შეტყობოდა, გულში უნდა
ჩაეტოვებინა თავისი მსუბუქირონიული განცდა.

არაფრის „გაჯაზება“ ნებადართული ყოფილა, გაცი-
ნება – აკრძალული.

ამ განუკითხაობის ჰეგრძნება საბჭოური ეპოქიდან
გადმოჰყვა ჩვენს სამწერლო რეალობას „კუტოკომანიად“
და „ნომენკლატურულობად“ და ეს მიზეზი დიალოგშიცაა
აღნიშნული, როდესაც სიტყვა ჩამოვარდება მწერლობის
პოპულარიზაციასა და ლიტერატურულ შოუ-ბიზნესზე:

„...თუ მსოფლიო დონეზე ეს ყველაფერი გარკვეულ
ფორმას იწარჩუნებს, საქართველოში კარიკატურულია და
სასაცილო ფეექტი აქვს. ჩვენთან არსებობს გარკვეული
დაჯგუფებები და ყველა მაქსიმალურად ქაჩავს საკუთარი
ჯგუფის წევრს. საბოლოოდ, მკითხველმა იცის მხოლოდ
ის, ვისი სამეგობროც ძლიერია. შესაძლოა მის გვერდით
შესანიშნავი მწერალი არსებობდეს, მაგრამ მაინც ერთსა
და იმავეს ახსენებენ და ეს რამდენიმე თქვენს ინტერვი-
უშიც გამოჩნდა. კაცს, რომელიც ათი წლის წინათ რასაც
ამბობდა, დღესაც იმავეს იმეორებს, უნდა ეს ლიტერატუ-
რის სამსახურადაც ჩაუთვალონ“.

და იქვე კიდევ:

„არავის ნინააღმდეგი ვარ, ბოლოს და ბოლოს, გემოვნებაზე არ დავობენ, მაგრამ ნუთუ შენი გემოვნება შენი „კუტოკის“ იქით აღარ მიდის, ან სხვა არაფერი იქმნება?“

სამწერლო დაჯგუფებათა არსებობა არ უნდა გულისხმობდეს პარტიულ შემოზღუდულობას და საკუთარი თავის გათანაბრებას სალიტერატურო პროცესისათვის. „კუტოკომანია“ კი – „ნომენკლატურობასთან“ ერთად – საჭირობოროტო გამხდარა ჩვენი ლიტერატურისათვის და მწერლობის „მსახურებაც“ ამიტომ დაემგვანა ყალბისმქნელობას.

ამჯერად აღნიშვნა ვიკმაროთ, როგორც მწერალ-ჯაზმენტა წარმოშობის სათავისა.

თქვენ კი, ჩემო ძვირფასო ერთხელწიგნიანო 50-წლისანებო:

„აჯაზეთ“ თქვენი პანია პროზაული კრებულები მიზანმიმართულად და მოუბეზრებლად, და თუ რომელიმე პროფესიონალ მკითხველს გაეცინება თქვენს მოქმედებაზე, მურვან ყრუსა და თემურ ლენგის ფიქრი და განცდა ნუკი მოგეძალებათ, ნურც რობესპიერისა, დიდპატარისთვის თავების დაყრით გამოხატული; აცალეთ მათაც – გაიცინონ.

გაიცინონ – სხვა თუ არაფერი.

...მე ერთი-ორი ვიგულისხმე, ეს რამდენი ყოფილანო, – დღემდე უკვირს გიორგი ლობჯანიძეს.

საუკეთესო

ჩვენი საზოგადოება რატომღაც შეეჩვია წლის საუკეთესო მხატვრულ თხზულებათა გამორჩევას იმ ადამიანთა მიერ, რომელნიც არაფერს ან თითქმის არაფერს კითხულობენ. ცხადია, ასეთივე შემფასებლები გამოუჩნდებიან შარშანდელ წელსაც. ამ სამწუხარო რეალობის ცოტათი გამოსწორებაც კი ჯერჯერობით შეუძლებელი ჩანს... მაგრამ ზომ საინტერესო იქნება, იმ სიების გვერდით არსებობდეს მიუკერძოებელი სიაც, შედგენილი იმ პიროვნების მიერ, ვინც თუ რაიმეს არ დაიზარებს ამქვეყნად, უპირველესად – კითხვას.

მაინც როგორია 2004 წლის ლიტერატურული მიღწევანი?

ლექსი – გიორგი ლობჯანიძე, „არაბულის მასწავლებელი“ („ალტერნატივა“, №2),

პოეტური კრებული – ლელა სამნიაშვილი, „გველის წელიწადი“ („კავკასიური სახლი“),

ბელეტრისტული კრებული – მარიანა ნანობაშვილი, „არიადნას გორგალი“ („მერანი“),

მოთხრობა – ზურა მესხი, „ჩვენი უცოდველობა, მამავ...“

რომანი – ოთარ ჩხეიძე, „მორჩილი“ (ქუთაისის საგამომცემლო ცენტრი),

ესეისტური პროზა – გივი ალხაზიშვილი, „სიტყვებში გახიზნული ფიქრი“ („მერანი“),

კრიტიკული პროზა – ნუგზარ მუზაშვილი, „ჩვენ და ისინი“ („მერანი“),

ლიტერატურული ნარკვევი - თეიმურაზ დოიაშვილი, „ფრთები და დიადემა“ („გალაკტიონოლოგია“, III),

ბიოგრაფიული ნარკვევი - ელგუჯა თავბერიძე, „უბედო მამულის ყმა (გიორგი შარვაშიძე)“ (ქუთაისის საგამომცემლო ცენტრი),

პუბლიცისტური პროზა - ნაირა გელაშვილი, „ფორმისა და ზომის გამო“ („24 საათი“, 3 მარტი),

სახელოვნო ესეისტიკა - მერაბ ლაღანიძე, „გამოხატვის და წვდომის ოსტატობა“ (ქრისტიანული თეოლოგიისა და კულტურის ცენტრი),

ბიოგრაფიული რომანი - ნაირა გელაშვილი, „ზრდის ბედნიერება ანუ პაულა მოდერზონ-ბეკერი - მხატვარი“ („აფრა“, XII),

სასულიერო პროზა - აკაკი მინდიაშვილი, „საუფლო დღესასწაულები“,

პიესა - მაია სარიშვილი, „ძალიან ცუდი კაცი“ („ალტერნატივა“, №3),

სამეცნიერო თხზულება - ზურაბ კიკნაძე, „ხუთნიგნეულის თარგმანება“ (ქრისტიანული თეოლოგიისა და კულტურის ცენტრი),

სამოგზაურო ნარკვევი - ასეთი რამ არ დანერილა, ყოველ შემთხვევაში მოხსენიების ღირსი.

საჯარო ლექცია - თამაზ ნატროშვილი, „ამერიკელი მწერალი — შვილიშვილი ქართველი პოეტისა“ („ომეგას“ კულტურის ცენტრი),

თარგმნილი ლექსი - პოლ ვალერი, „ზღვის სასაფლაო“, მთარგმნელი დავით წერეთლიანი („ჩვენი მწერლობა“, 13 თებერვალი),

თარგმნილი პოეტური კრებული - „სააშვიკოდ, სალალობოდ“, უცხოური ეპიგრამის ნიმუშები, მთარგმნელი ლევან ბრეგაძე („ლომისი“),

თარგმნილი პროზა - გოლი თარაყი, „სახლი ზეცაში“, მთარგმნელები მზია ბურჯანაძე და თეა შურღაია („დიოგენე“),

თარგმნილი ესეისტური პროზა – დევიდ ლორენსი, „ესეები კლასიკური ამერიკული ლიტერატურის შესახებ“, მთარგმნელი თამარ კოტრიკაძე („კავკასიური სახლი“),

დებიუტი – ვოვა კიკილაშვილი, „გარდასულ დღეთა მოგონებები“,

ანთოლოგიური გამოცემა – „ათი ამერიკელი“ („მერანი“),

ჟურნალი – „აფრა“, XII,

გაზეთი – „ჩვენი მწერლობა“, 13 თებერვალი,

კრებული – „გალაკტიონოლოგია“, III,

იდეა – შოთა იათაშვილი, „მასალები მინიმალური ქართული პოეზიის ანთოლოგიისათვის“ („ალტერნატივა“, №3),

ნამოწყება – აკაკი ბაქრაძის თხზულებათა სრული კრებულის გამოცემა („მერანი“, „ნეკერი“, „ლომისი“).

არავინ მოჰყვება იმის მტკიცებას, თითქოს ეს სია შეუმცდარი იყოს. მთავარი ისაა, რომ გაცილებით უფრო პატიოსნად შედგენილია და სანდო, ვიდრე ის სასაცილო სიები.

გადაჭარბებაა ეს ეპითეტი: სასაცილო?

არა, უწყინარი შეფასება უფროა, მაგრამ ამჯერად მოვერიდოთ მკაცრ განსაზღვრებას და ვურჩიოთ ლიტერატურის დახარისხების მოყვარულთ, ნაუკითხავად ნულა მოინდომებენ სამწერლო ცხოვრების ჩარევას და უზნეო გეზის გაგრძელებას.

და აქვე ბარემ ითქვას იმ პიროვნების სახელიც, ვინც განსაკუთრებული პოპულარიზაცია გაუწია ჩვენს ლიტერატურას ტელეკომპანიის „იბერია“ და საპატრიარქოს რადიოს „ივერია“ მეშვეობით – მაკა ჯოხაძე.

თვითონ ჩინებული მწერალი (ბელეტრისტიც, დრამატურგიც, ესეისტიც, პუბლიცისტიც) ამჯერად ისეთი ნომინაციით წარმოგვიდგება, რაც, კაცმა რომ თქვას, ლიტე-

რატურას თუ არ აღემატება, მასზე ნაკლები ნამდვილად არ არის. პარადოქსივით გეჩვენებათ? არადა, სიმართლე ესაა, წიგნები აგურებად რომ არ დარჩეს და ქვეყნის სულიერ ცხოვრებაზე შესაფერისი ზეგავლენაც მოახდინოს, მკითხველმა უნდა დაუბრუნოს სიცოცხლე, და მკითხველთა შორის გამორჩეულ პიროვნებებს განსაკუთრებული პატივიც კი ეკუთვნით, არამცთუ ყოველთვის გამოგვრჩეს მათი არსებობა ათასგვარი ჯილდოს განანილებისას.

და კიდევ:

ის ფრაზა: მე მწერალი ვარ, მკითხველი კი არაო, – ერთხელ და სამუდამოდ უნდა ჩაითვალოს უხერხულობად, ცინიზმის და არა იუმორის ნიმუშად.

პროლეტარული მწერლობა როდის იყო მართლა მწერლობას უტოლდებოდა... ეს ფრაზა კი იმ აზროვნების ნაშთია და სხვა არაფერი.

ასეა თუ ისე, ლიტერატურის გამორჩეულად ერთგულ ადამიანებს თავისი უნდა მიეზღოთ.

ეგაა, ასპარეზი თუ მაინც დაუტოვეს.

რა არის პოეზია?

მართლაც რა არის პოეზია?

ესეიში შეეცდები ამის ახსნას და... მიუკვლეველი დაგრჩება.

ტრაქტატს მიუძღვნი და... კვლავ ამაოდ.

მონოგრაფია გაგირკვევს ვითომ?... რას აღარ გადანვდები, რას აღარ გადმოაბრუნებ ბელტებად და... ისევ იქ აღმოჩნდები, საიდანაც ამ სამყაროში შეღწევა მოინდომე.

უილიამ ფოლკნერმაც დიდხანს იტეხა თავი, ვიდრე ხელს ჩაიქნევდა: პოეზია ალბათ ის არის, რამდენიმე სტრიქონით გამოხატო, რასაც ბელეტრისტი რომანებს მოანდომებსო.

მეტის დაზუსტება აღარც უცდია.

ისე ეს შეგრძნება გიჩნდება ყოველთვის, როდესაც ნამდვილსა და ხალასს აღმოაჩენ პოეზიის სახელით მონათლულ მდინარებაში, თუნდ იყოს ნვეთი თუ ნამცვრევი იმ დიდი მადლისა და არა მაინცდამაინც ყველაზე გამორჩეული ლირიკული ქმნილებანი.

ნამდვილსა და ხალასსო...

საამისო ნიმუშებს არაერთს ნააწყდებით ვაჟა ხორნაულის მინიმალისტური პოეზიის კრებულშიც „სამოთხის წყალში ოქროს თევზი რომ გაიელვებს“ (ამ მცირე ნიგნის სახელწოდებად ერთი ლექსი მთლიანად არის გატანილი გარეკანზე!), ოღონდ ამჯერად იმ ლირიკულ ნამცვრევს დაუვკვირდეთ, მაკა ჯოხაძეს რომ ეძღვნება:

ქართულ სიტყვებს

ვუფრთხილდები და ვეფერები,

როგორც წმინდანის სამარეზე

ამოსულ ყვავილებს...

ათად ათი სიტყვაა, ერთი ფრაზაა, სხვა რა – სტრიქონებად დატეხილი და... რაოდენ შთამბეჭდავად იხატება ლირიკული გმირის, როგორც პიროვნებისა და შემოქმედის, სულიერი სისპეტაკე, არისტოკრატიზმი და ენის იდუმალების შეგრძნება, ყოველივე ის, რაც ასე კოლორიტულს ხდის მის სახებას, ასე ნუგეშისმცემელს ჩვენს უღმობელ სინამდვილეში. ნუგეშისმცემელს, რადგანაც მხოლოდ ესთეტიკის მზერით ვერ გაზომავ ქართულ სიტყვას, ხშირად მდგარს ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე და ამიტომაც განსაკუთრებით მოსაფრთხილებელს.

და ფიქრობ, განა რამხელა ლიტერატურულ-კრიტიკული ნაშრომი უნდა შექმნა მაკა ჯოხაძის მწერლური და ზნეობრივი იერის ნათელსაყოფად, იმ გამომსახველობას რომ მიაღწიო, რაც ამ ათ სიტყვაში ჩამალულა.

არა, მაინც რა არის ეს პოეზია – სტრიქონებად დატეხვა... თეთრი ფურცლის სივრცე მის გარშემო?... თუ... თუ სივრცის სივრცე?..

ეტყობა, უფრო ეს...

შენ აკალი თავი ფურცლების გადავსებას, გულის კარნახსაც მისდიე, სხვათა მოსაზრებანიც მოიშველიე და აგურ-აგურ ამოიყვანე კედელი. პოეტისათვის ეს სულ იოლია – რამდენიმე სტრიქონიც საკმარისია თვით ისეთ პიროვნებათა სულის გადმოსაშლელად, რომელნიც ქართულ სიტყვებს ისე უფრთხილდებიან და ეფერებიან, როგორც წმინდანის სამარეზე ამოსულ ყვავილებს.

...ისე, აბა, პოეტებისთვისაც გეკითხათ, მართლა იოლად აფიქრდებათ თუ არა ის ორიოდ სტრიქონი.

პოლ ვალერიის შეგონება

ამ ჩვიდმეტი წლის წინათ აკაკი მინდიაშვილის შეკითხვაზე: ქართველი მწერლებიდან და კრიტიკოსებიდან ვისი აზრი გაინტერესებთ ყველაზე მეტადო, – **ჯემალ ქარჩხაძე**, თანამედროვეობის ერთი საუკეთესო – თუმც სრულიად დაუფასებელი – შემოქმედი ასეთ პასუხს გასცემდა:

– იმათ შორის, ვინც პირუთვნელად და დაუფარავად მიზიარებს აზრს და ვის გემოვნებასაც ვიცნობ, ჩემთვის ყველაზე სანდოა... დავით წერედიანი, რომლის გემოვნება, ინტელექტი, ერუდიცია, მიუკერძოებლობა და პირდაპირობა, ზოგჯერ დაუნდობელი პირდაპირობაც კი, ის სარკე არის, რომელშიაც ნანარმოების ნაკლი და ღირსება ყოველთვის მაქსიმალურად ზუსტად და მაქსიმალურად ობიექტურად ჩანს.

ჯემალ ქარჩხაძისათვის უცხო გახლდათ გაზვიადება თუ აღმატებულ ეპითეტთა იოლად ჩამორიგება და დავით წერედიანის პიროვნული ხასიათი ამიტომაცაა სწორედ „მაქსიმალური სიზუსტით“ შეფასებული.

იმჟამად მკითხველთა ყველა წრე ნაკლებ იცნობდა დავით წერედიანს, როგორც მკვლევარსა და კრიტიკოსს, დახვავებით მას არც შემდგომ დაუხვავებია ესთეტიკუ-

რი ნაშრომები, თუმცა ყოველი ასეთი თხზულება აღბეჭდილი იყო იშვიათი სიღრმითა და შემოქმედებითი ხილვების ყველაზე იდუმალ ხვეულებში შელწევის ნადილით, განსაკუთრებულ ფასს რომ ანიჭებდა მის მსჯელობებსა და დაკვირვებებს. და ამიტომაც არ უნდა გაკვირვებოდა არავის იმის შეტყობა, რომ ცალკეული ადამიანები ისევე დაეძებდნენ დავით წერედიანის ესეისტური და კრიტიკული პროზის ნიმუშებს, აგროვებდნენ და თავისთვის კინძავდნენ, როგორც ოდესღაც პოლ ვალერის ლექსებს.

ასე ჩემთვის ამიკინძავს რამდენიმე ძვირფასი შემოქმედის ლექსების, ნოველების, სამეცნიერო თხზულებებისა თუ კრიტიკული პროზის კრებულები და, მათ შორის, დავით წერედიანის ესეები და ლიტერატურული ნარკვევებიც, ყოველ ახალ ნიმუშსაც რომ ვუმატებდი და ჩახედვა და გადაკითხვა არასოდეს მწყინდებოდა.

და როდესაც თვითონ დავით წერედიანიც გადაწყვიტდა კრიტიკული პროზის ზიგნად გამოცემას „ანარეკლის“ სახელწოდებით, რატომღაც გამოტოვებდა რამდენიმე ესეისა და დიალოგს, ერთ დიალოგს სულაც შეკვეცდა ხელახალი გამოქვეყნებისას და ისე დამენანებოდა გარეკანსგარეთ დარჩენილი ის ჩინებული ესთეტიკური ნიმუშები, თითქოს მათ არც არასდროს ენეროთ ნიგნის გარეკანში მოქცევა.

ავტორის ნება ავტორის ნებაა... თუმცა ყოველთვის არც იყოს საუკეთესო შემდგენელი თავისი ნიგნებისა.

მე რომ უკეთესი შემდგენელი მგონია თავი!..

ასეა თუ ისე, გამომცემლობა „ნეკერის“ წყალობით ჩვენს საზოგადოებრივ-კულტურულ სივრცეში შემოტანილი „ანარეკლი“ ხელშესახები დასტურია, თუ რას ნიშნავს მაქსიმალური სიზუსტე და პირუთვნელობა, ჯეშალ ქარჩხაძის „მონოლოგის“ ის პასაჟი კი წარმოგვიდგება ნინასწარ ანოტაციად – მწერლური ხელოვნებით შედგენილ ანოტაციად – ამ კრებულისა, რომლის შინაგანი თვალ-

სანიერიც უვრცესია და მარგალიტებით მოკირწყლული, ცალკეული დაკვირვებანიც რომ შთაგაგონებს პოეზიის საუფლოში თამამად შებიჯებისაკენ და მსჯელობის ის ექსპრესიული სტილიც, შეუმჩნეველ რეალებსა და ნიუანსებს თვალნათლივ წარმოგისახავს. და თუ რაიმეა დაუნდობლად დამსხვრეული, ის აზრობრივი კლიშეები, რაც არ განებებს ზოგჯერ სრულიად ცხადი საგნებისა თუ მოვლენების მიუდგომელ დანახვასაც.

ლექსში უპირველესად ეს ელვარებაა სათარგმნი, – იტყვის ნინო დარბაისელთან საუბრისას დავით წერედიანი და ამ ფრაზით ნაგულისხმევ პოეტურ მიღწევას საკუთარი თარგმანებით დაადასტურებს (რამდენიმე ნიმუში, თეორიული განსჯის თვალსაჩინოებისათვის, „ანარეკლის“ მესამე განყოფილებადაა შემოთავაზებული) – ვიიონი, გოეთე... და კიდევ პომეროსი, და კიდევ რემბო თუ ვალერი თუ...

მაგრამ მხოლოდ თარგმნისას კი არ შეიძლება ამ ელვარების მოხელთებასა და ამეტყველებას ქართულ ენობრივ სამოსელში, არამედ კრიტიკულ-ესეისტური მსჯელობის დროსაც, და ეს ყოველივე ისეთი უბრალო გვეჩვენება, ისეთი ძალდაუტანებელი და ბუნებრივი, თითქოს პოეტური ქმნილებებივით მასაც არ გამოეველოს სულიერი ნვა და სწორედ იმ მხურვალე ქურაში არ დაკრისტალებულიყოს.

სახელდახელოდ შეიძლება გახსენება ზოგიერთი ფრაგმენტისა, რომელთა გარეგნულმა მოულოდნელობამ და ეფექტურობამ მკითხველის თვალში არ უნდა გადაფაროს ღრმა აზრი, გალაკტიონის ლექსის მუსიკალურობისა არ იყოს, ფორმის სრულყოფილებაზე კიდევ უფრო მეტად სულის მუსიკას რომ ეყრდნობა.

ვთქვათ:

რუსთაველი „პლატონს დაიმონმებს და – თავისას ამბობს! მოციქულს დაიმონმებს და – იქაც თავისას ამ-

ბობს!.. ვინ იცის, ყოველ ასეთ დამონშებაზე კვიმატი ლი-
მილით ჩაელიმებოდა”.

ან:

დავით გურამიშვილის – ვისაც სულში ფრანსუა ვი-
იონივით რისკისა და ავანტურიზმის კარგა მოზრდილი
ჭინკა ეჯდა – სტრიქონს „უცნაური ზიგზაგებით შეუძლია
ამოძრავება ცრემლსა და ღიმილს შორის“.

ანდა:

„აკაკის კი პოეზიისათვის ძვირადღირებული და ძა-
ლიან სპეციფიკური ნიჭი ჰქონდა – ალოგიკურობისა და
არაფრისაგან, თითქმის არაფრისაგან, ძლიერი ლირიკუ-
ლი ეფექტის შექმნისა. მაგრამ იგი ამ უნარს გასაქანს არ
აძლევდა“.

ან კიდევ:

გრიგოლ ორბელიანისათვის „პატიმრობის დღეები
მისი ცხოვრების უმწარეს მოგონებად იქცა, მით უფრო,
რომ ზედ დედის გარდაცვალებაც დაერთო. დაკრძალვა-
ზე დასწრების უფლება მას არ მისცეს და, როგორც მისი
კერძო წერილიდან ვიგებთ, პროცესიას საპატიმროს ჭუჭ-
რუტანიდან უყურებდა. ეს მაცთუნებელი დეტალი ლექსში
არ შეუტანია, რაც მის პოეტურ ტაქტზე მეტყველებს, –
ნანარმოების ტრაგიზმით აღსავსე პათოსში საეჭვო ლი-
რებულების სენტიმენტალურობა შემოიჭრებოდა“.

ან ესეც:

„გზა ბესიკიდან გალაკტიონამდე თითქმის ერთიანი
პროცესია. მეჩვენება, რომ საკმაოდ ნათლად ვხედავ, სა-
ით მიემართებოდა, რომელმა თაობამ რა შესძინა და რა
დააკლო“.

ანდა კიდევ ესეც:

„როგორც ბევრი სხვა მწერალი, იგი თავის პერსონაჟ-
თა სულიერ არსში ძალიან ღრმად იხედება, მაგრამ ჯეშალ
ქარჩხაძის შემთხვევაში, ეს იმდენად ფსიქოლოგიური ანა-
ლიზი არ არის, ეს სინთეზია. პერსონაჟის ხასიათი პირუკუ

იგება, ქმნადობის პროცესი განსხვავებულია... სინთეზირების ამგვარი მეთოდი მწერლურ ინტუიციასთან ერთად მკაცრ და ბასრ ლოგიკურ გონებას მოითხოვს, რითაც... ჩვენს მწერლობაში დიდად არა ვართ განებივრებული”.

დავით ნერედიანის შინაგანი მზერა თუ შეამჩნევდა სულიერ ნათესაობას არამარტო ფრანსუა ვიიონსა და დავით გურამიშვილს შორის, არამედ პოლ ვალერიისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილს შორისაც, და ფრანგული პოეზიის შედეგს – „ზღვის სასაფლაო“ – რომელსაც თვითონვე გადმოიღებდა დიდი ხელოვნებით, შეუთანადებდა „ფიქრის მტკვრის პირას“: ზუსტად იმეორებს, ცხადია, სულ სხვა ტონალობითა და მეტაფორისტიკით, ბარათაშვილის ლექსის სვლასა და აღნაგობას. თვით მოულოდნელი დასკვნაც კი („მაგრამ რადგანაც კაცნი გვექვიან, შვილნი სოფლისა...“), რომელიც მთავარ სათქმელს თითქოსდა სრულიად არალოგიკურად ებმის, ასევე ზუსტად მეორდება და შეიძლება ეჭვიც კი აღგვეძრას, რაც, სამხუბაროდ, საფუძველს მოკლებულია, რომ ავტორს ბარათაშვილი წაკითხული ჰქონდა, არა მხოლოდ „ფიქრნი“, არამედ აგრეთვე „შემოღამება მთანმინდაზედ“, რომლის ერთი მედიტაციური პასაჟი ხელალებით მითვისებული გეგონებაო.

ამ მთარგმნელისეულ მარგინალიაში ჩართულია ერთი პასაჟი ვალერიისთან ინტერვიუდან, შეკითხვას: რა არის პოეზია? – შეკითხვასვე რომ შეაგებებდა: ვის შეუძლია, ეს სრული სიზუსტით განმარტოსო? – და მხოლოდ იმას დასძენდა: ზოგადად კი პოეზია ისევ და ისევ ის არის, რაც ჩვენს წინაპრებსაც პოეზიად მიაჩნდათო.

დამონმებულია მისი ერთი პარადოქსიც, აი, ის... თუმცა ამჯერად იქნებ ვალერიის სულ სხვა შეგონების მოხმობა სჯობდეს: ქმნილებათა მნიშვნელობა განიზომება არა მათი რაოდენობით, არამედ ზემოქმედების ხანგრძლივობითო, – რომ ირწმუნებოდა.

ზემოქმედების ხანგრძლივობა – ყველაზე სანდო და უტყუარი საზომი.

და რადგანაც ამ შემთხვევაშიც ვენდობით პოლ ვალერის დაკვირვებას, სხვა ეპითეტები რატომ ვეძიოთ დავით ნერედიანის „ანარეკლის“ შეფასებისას, როდესაც ეს ნიგნი ძალდაუტანებლად შეიძლება ჩავუროთ იმ ნაგულისხმევ ჩამონათვალში, ამ შეგონების სიმაღლიდან რომ განისაზღვრება.

რატომ იცვლიან საღვურში ცხენებს?

– ნახე, ბესიკი პროზაზე გადასულა! – მეგობარი წიგნს მინვდის, – ჟანრი ცოტა გაურკვეველიაო, წინასწარვე გამაფრთხილებს; რომანია? მემუარებია?.. მაგრამ პროზა კი არის და მის პროზაიკოსობას ვერაფრით ვერ წარმოვიდგენდი.

წიგნს გადავშლი, გადმოვშლი, თვალს ჩავკრავ.

„ეპიგრაფები დავინწყებულ სიზმრებისათვის“ – ასე დაუსათაურებია ბესიკ ხარანაულს თავისი ბელეტრისტული დებიუტი და სათაურშივე გაპარული ენობრივი შეცდომა ლიცენცია პოეტიკას უნდა გადავებრალოთ.

– ვიცოდი, რომ გადავიდოდა. მათხოვებ?

* * *

ნოდარ დუმბაძის რომანში „ნუ გეშინია დედა!“ – თუ მიგიქცევიათ ყურადღება – საკმაოდ გაქილიკებულნი არიან ვერლიბრისტები. 1969 წლისათვის ეს რომანი როდესაც დაინერა, თითქოს ახლა აღმოაჩინეს ეს პოეტური ფორმო, ისეთი მითქმა-მოთქმა ატყდა ჩვენს სალიტერატურო წრეებში; ბესიკ ხარანაული სულაც ამ მიმდინარეობის მეთაურობაზე სდებდა თავს – სალიტერატურო კრიტიკა მის გვერდით ღია სტურუასაც ყოველთვის მოიხსენიებდა – ნოდარ დუმბაძე კი რომანში ჩართული პასაჟებით გამოეხმაურებოდა ამ მითქმა-მოთქმას.

ერთ ოჯახში სალიტერატურო სალონივით შეკრებაა და მთავარ გმირს ერთ ლამაზ, მოკლედ თმაშეკრეჭილსა და ბოხხმიან ბიჭზე მიანიშნებენ: ჩვენი იმედიყო.

– ვისი თქვენი? – იკითხავს ავთანდილ ჯაყელი.

და პასუხი ლაკონურია:

– საქართველოსი.

ამასობაში „საქართველოს იმედი“ ახალ, ჯერ დაუმუშავებელ ლექსს გააცნობს მსმენელებს, ვერლიბრის თავისებურ პაროდიად რომ წარმოგვიდგება ერთმანეთთან სრულიად დაუკავშირებელი და ბუნდოვანი ასოციაციებით („წარმართულ ნისლში გახვეული მძიმე ლოდებით მოდის ანწყოს და მომავლის თეთრი ზმანება... ყანჩას უპყრია ცალი ფეხით მსოფლიოს სფერო... ბავშვები გვანან ყაყაჩოებს ველად დაფანტულთ, და მესმის კენესა წაქცეული ბაობაბების... თეთრი სხეულით ზეციური მომაქვს სიმღერა, მახლავს ვარსკვლავთა ვნებიანი თვალთა ბრიალი“), ისეთით, დაუსრულებლად რომ შეიძლება იდინოს და სადღაც რატომ წყდება, ვერ აგისხნია.

– ბრიალი და ბზრიალი, კარგი რითმია, რატომ არ რითმავს ეს ბითური? – ფიქრობს მთავარი გმირი და ლექსის გაგრძელებას ელოდება, მაგრამ გაგრძელება არა ჩანს, ამ ფრაზაში კი აშკარად მოგვესმის თვითონ მწერლის ხმა. ნოდარ დუმბაძე არ კმარობს ამ ირონიულ, პოლემიკურ ჩანართს და რომანის ფინალში ერთხელ კიდევ გადაპკრავს ვერლიბრისტებს, ეს მაშინ, როდესაც სხვა ოჯახშიც იმართება ლიტერატურული სალონივით შეკრება და ჯარიდან შვებულებით დაბრუნებული ავთანდილ ჯაყელი გელა ვეშაპიძის სარკასტული სიტყვების – „ვიეტნამში რა ამბებია, გენერალო?“ – პასუხად სტუმრებს მიმართავს: ბატონ გელას ვთხოვთ, ლექსი წაგვიკითხოსო.

– აღარ ვწერ ლექსებს! – განუცხადებთ იგი.

– რატომ? – არ მოეშეება ჯაყელი.

– პროზაზე გადავედი! – მიუგებს ის ნიშნის მოგებით. მთავარი ახლა იწყება:

- ვიცოდი, რომ გადახვიდოდით!
- რაზე შემატყვეთ?
- ლექსებზე!

მერე ის უნდა ადგეს. ადგეს ესეც. ვითარება საკმაოდ იძაბება. და კიდევ ერთი სტუმარი უნდა ჩაერიოს, რათა მოპაექრენი ხელდახელ არ შეებან: ე, ჰემინგუეი, დაჯექი! შენც დაჯექი, სუვოროვი! – და ორივე მიხვდება, ნებით თუ არ დაჯვდება, ძალით დამსვამსო.

* * *

აქ კი, ამჟამად, მხატვრული ლიტერატურის ამ თავისებურ გაგრძელებაში, რომელსაც რატომღაც გარემომცველ რეალობას ეძახიან, მეგობარი უყოყმანოდ მთანხმდება:

- ნაილე, რა სათქმელია, რამდენ ხანსაც გინდა, გქონდეს. მე მერეც წავიკითხავ. ჟანრს მაინც დამიზუსტებ, შენი ხელობა ეგ არის. მოიცა, რაო? ვიცოდი, რომ პროზაზე გადავიდოდაო? რაზე შეატყვე?

- ლექსებზე!

ისეთი გრილი მაისია, ვერც იფიქრებ, მცხუნვარე ივლისი და აგვისტო რომ გველოდება და ორმოც გრადუსს კიდევ წააჭარბებს. ორმოცდაათსაცო, მოჰყვებიან მტკიცებას. ეს აღარ ვიცი, მაგრამ ლამის რომ ამოვიგუდებით სიცხისაგან, ყველა საკუთარ თავზე გამოვცდით, ვინც ვერ გავეცლებით უზარმაზარ თონედ გადაქცეულ თბილისს.

ირანი დასავლური დემოკრატიის წინაშე

რას ნიშნავს ირანელობა?

ზოგადადაც, მაგრამ განსაკუთრებით იმ ორი-სამი თაობისათვის, რომელთაც, ძველებისაგან განსხვავებით, დასავლური კულტურის ტალღასთან შეჯახება მოუხდათ და ამ შეჯახებამ შეძრათ.

იქნებ არც ღირდა ამ ტალღისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მინიჭება და ირანს მისი არიდება ეცადა კარის გამოკეტვითა და ცხოვრების გაგრძელებით შემოგარსულ სივრცეში?

მაგრამ მოჰამადალი ესლამი ნოდუშანი ასეთ მცდელობას ფუჭად და ამოოდ მიიჩნევდა, ხელოვნურ და ზიანისმომტან გადავადებად იმისა, რაც გარდუვალია და კარის დახშობა მხოლოდ დროებითი გაფართხალება და თავის მოტყუება უფრო იქნება.

კარგია თუ ცუდი, ჩვენ განახლების ტყვეები ვართ, მას ვერსაით გავექცევითო, – ირმუნებოდა ნოდუშანი და თანამოძმეთ შეაგონებდა:

„მოდერნიზაცია მეცნიერებაში იჩენს თავს, მეცნიერება კი იქცევა პურად ჩვენი არსობისა. ამდენად, ვინმესთვის იმის თქმა, მოდერნიზაციას ნუ გამოეკიდებო, ნიშნავს – პურის ჭამა აუკრძალო. აი, სადამდე მივიდა მსოფლიოს საქმე! სხვაგვარად რომ ყოფილიყო, მეტი სიმშვიდე იქნებოდა, მაგრამ ასე არ მოხდა. მეორე მხრივ, მოდერნიზაციას ვერ გაემიჯნები – შეუძლებელია მისი მეშვეობით სარჩო მოიპოვო, შინ კი არ შეუშვა“.

მშობლიურ ქვეყანას მსოფლიო-ისტორიული თვალსაზრისიდან თუ გადახედე, ისეთი ეპოქა დამდგარა, საკუთარ ნაჭუჭში გამოკეტილი გაცილებით უფრო დაზარალები, ვიდრე ეს ადრე იყო მოსალოდნელი.

მაგრამ არანაკლებ დაზარალები, თუკი მოდერნიზაციას კარს ისე გადაუხსნი, აღარ ჩაუფიქრდება კიდე ერთხელ შენს რაობას, ვინაობას, თვითმყოფადობის იმ ნიშნებს, რომელთა არსებობაც გინარჩუნებდა ეროვნულ სახეს, და შენს რეალობას გულუბრყვილოდ მიანდობ ბედის ჟინიან თამაშს, ბედისა, რომლისთვისაც არაფრად ღირს ერები და სახელმწიფოები.

მაინც რას ნიშნავს ირანელობა?

რთულია და ბუნდოვანი მისი ზუსტი განსაზღვრების
ძიება?

სამიათასწლოვანი ისტორიის მიუხედავად არც არა-
ჩვეულებრივია და არც უცნაური?

და ეს ის რეალობაა, რომელსაც ვერ მოშლი?

ანკი რატომ უნდა მოშალო, როდესაც შველა შესა-
ძლებელია – იმ ხესავით, გამხმარ ტოტებს რომ შეაჭრი.

ირანელობა კი:

„...ამ მიწა-წყლის გეოგრაფიული მდებარეობისა და
ისტორიული მოვლენების პირმშოა. უფრო რაღაც კულ-
ტურაა, ვიდრე რომელიმე ეთნოსი“.

ნოდუშანი ათასგვარი ფიქრისა და თავისმტკრევის
შემდეგ თავის სამშობლოს კულტურად უფრო განსაზ-
ღვრავს, ვიდრე ეთნოსად, რადგანაც მოვლენები წარმატა-
ვანია თავთავისი დასაწყისითა და დასასრულით, კულტურა
კი ცდილობს სამუდამოდ დარჩეს.

ეს განსაზღვრება ეთიკურ ფორმულადაც გამოდგება.

მწერლისათვის ირანი ორკულტუროვანი ქვეყანაა,
რაკილა ჯერაც ცოცხალია ფესვები ძველი კულტურისა,
რომლის ნაშთებიც ისლამურ მოძღვრებასთან თანაარსე-
ბობს. და დარწმუნებულია: ხალხის გონების ნაწილი იმა-
ზე ფიქრს ხმარდება, ეს ორი ერთმანეთს როგორ შეუ-
თავსოს. ამგვარი მცდელობის კვალი ნათლად იკვეთება
ამ ათასი წლის ლიტერატურულ, ხელოვნებისა და ისტო-
რიულ ძეგლებში. ეს ორი რამ ყოველთვის ერთმანეთის
გვერდიგვერდაა, ხალხი კი გაფაციცებულია – ღმერთმა
ნუ ჰქნას, ნონასწორობა დაირღვესო.

მართლა ხალხის ფიქრი და განცდა ამოაქვს ზედა-
პირზე თუ თავის შეხედულებას მიაწერს მათ და იმ ორი-
ენტირს უსახავს, საითაც სჯობს სვლა? ბოლოსდაბოლოს,
ადამიანთა გაუცნობიერებელ შეგრძნებათა გაცხადე-
ბაა მწერლის უპირველესი მოვალეობა, ზუსტი სახელის
დარქმევა იმისათვის, რაც ისედაც თვლემს ამა თუ იმ
ერის სიღრმეში და განსაზღვრასა და იდეალად დასახვას

ელოდება. მითუმეტეს, კრიზისულ ჟამს, როდესაც ისტორიული არჩევანის წინაშე დგები, არჩევანისა, რომელმაც შენი ქვეყნის ბედისწერა უნდა განსაზღვროს იქნებ საუკუნეობითაც კი; არჩევანისა, რომლის წინაშეც ერთხელ უკვე წარსდგა ირანი, როდესაც მის წიაღში ისლამის მოძღვრება შეიჭრა.

ნუ ავხსნით ამ გარდამტეხ მოვლენას მხოლოდ არაბთა ძალმომრეობით, ეს მხოლოდ გამარტივება და გაიოლება იქნება მეტად რთული, ათასგვარი დანაშრევით აღსავსე რეალობისა, რომელმაც საბოლოოდ ირანის ორკულტუროსნობა შვა – საკუთარი კულტურის ფესვებს მუჰამედის მოძღვრება ისე რომ მოარგო, ფესვების სიცოცხლისუნარიანობა არ ჩაშრეტილა და ისტორიულ დეკორაციადაც არ ქცეულა.

ამჟამადაც ასეთივე გარდამტეხი ჟამია და მესამე კულტურა მოიწევს ირანისაკენ, რათა ან შთანთქმას და ან ისე შეუზავდეს და მოერგოს, ის ძველთაძველი ფესვები კვლავაც სულიერების მაცოცხლებლად დაუნარჩუნოს.

მოიწევს დასავლეთი თავისი მიღწევებითა და უარსაყოფი თვისებებით, რაც თვითონ კი გადაუხარშავს, მაგრამ ვაითუ ირანს სწორედ ეს ზერელე და დასაგმობი მოეჩვენოს დასავლეთის ნამდვილ სახედ და ან მას დაემორჩილოს და გადაგვარების გზას დაადგეს, ანდა, მისით შეშინებულმა თუ შეფიქრიანებულმა, ჭეშმარიტ სულიერ ფასეულობებსაც გადაუკეტოს ყოველგვარი შემოსასვლელი და თავი სამუდამოდ განიროს საკაცობრიო ცხოვრებიდან ამოსავარდნად.

ეს ფიქრი აფორიაქებს ნოდუშანს და რა პრობლემასა და მოვლენასაც უნდა უტრიალებდეს ამოსახსნელად თუ უფრო ცხადად დანახვისათვის – ირანელთა თვითმყოფადობას ისლამისშემდგომ ხანაში, თეირანის საზოგადოებრივსა და ზნეობრივ იერს, თაობათა მონყენილობას, თანამდებობის ძიებას, აღმოსავლურ დემოკრატიას, ირანელთა და ბერძენთა ყოფასა და რაობას „შაჰნამე-

სა" და „ილიადას" მიხედვით თუ თავისუფლებასა და თავისუფლების არარსებობას – ისევ და ისევ დასავლურ ტალღათა აბოზოქრებას მიადგება, ირანის თავზე შემართულს, და უკვირდება ამ შეჯახებით გამოწვეულ განწყობილებებს ირანელთა ყველა ფენაში, უკვირდება ანალიტიკოსის, წინასწარმეტყველის მზერითაც და მოურიდებელი სარკაზმითაც.

ვთქვათ:

თეირზნი ქალს რომ აგონებს, ფეხი ფეხზე გადადებულს, „ეკნტის" გამბოლებულს, მზის სათვალით მოკოპნიავესა და არყის მყლურნავს („ბიკინებს იცვამს და მზის აბაზანებს იღებს, მაგრამ სალაპარაკოდ თუ ჩამოუჯდება, გულს შეგიღონებს მისი უნიგნურობა, ჭკუათხელობა, სიბრიყვე, პრეტენზიულობა, ფეთხულობა, უტიფრობა და ყბედობა");

ანდა – საზოგადოებრივი აზრის დაკნინების ნიმუშად იმ განწყობილებას რომ გამოიტანს სააშკარაოზე, განსაკუთრებული მოწინებით რომ ეპყრობიან იმ ადამიანებს, ვისაც სახელმწიფო გობიდან ლუკმა შეხვდებათ, მთავრობაში რაიმე მნიშვნელოვანი თანამდებობა უგდიათ ხელთ და სახელმწიფო ხარჯით ამერიკასა და ევროპაში უმოგზაურიათ, თანაც არა სიბერისას, არამედ ადრეულ ასაკში. და გულს უკლავს ნოდუშანს ბედნიერებისა და ღირსების შემოფარგვლა ამ ერთი საზომით, თანაც ყველაზე არამდგრადითა და არასაიმედოთი, რაც მიმანიშნებელია, რომ სიცოცხლის არსი და ადამიანური ღირებულებანი დამცირებული და უარყოფილია.

ნუთუ ამიტომ დაშვრა ყველა ერის ფილოსოფიური, მეცნიერული და რელიგიური წიგნები, ნუთუ ამიტომ შეაგონებდა ადამიანებს – „მიზანი უნდა იყოს უზენაესისაკენ სწრაფვა, ჰუმანურობის გამომუშავება საკუთარ თავში და წინ – ნათლისაკენ სვლაო" – და ნუთუ ამიტომ გადაეგებოდნენ ზნეობრივი მონამენი, რომ ამალღებული

იდეალი ასე დაბეჩავებულიყო და დახურდავებულიყო და ქვეყანა მხოლოდ ამგვარ ციებ-ცხელებას მოეცვა?

და ასეთ დროს საკუთარი ვინაობის შეცნობაც უმაქნის, არაფრისმთქმელ ფრაზებად რჩება, გახუნებულ გირლიანდებად, რომელიც აღარავის არა სჭრის თვალს. და მზერა გულგრილად ჩაათვალიერებს თვით ისეთ საჭირობოროტო და გულისშემძვრელ მსჯელობას, თუ რას ნიშნავს ირანელობა და როგორ უნდა შეეგებოს ეს ქვეყანაც და მთელი აღმოსავლეთიც ევროპულ დემოკრატიას.

გამბედაობა და სითამამე უნდა გამოვიჩინოთ, - შეაგონებთ ნოდუშანი იმის იმედად, რომ შეუძლებელია მისმა წრფელმა, უანგარო, გონივრულმა შეხედულებებმა გამოძახილი არა ჰპოვოს თვისტომთა შორისაც და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებშიც: თავი ავარიდოთ გაუმართლებელ მიბაძვას და არ შევუშინდეთ ევროპული დემოკრატიის ნათხოვარი იერის დაკარგვას. თავდაპირველად დემოკრატიის საფუძველი უნდა განვამტკიცოთ და როგორც გზის ან კაშხლის მშენებლობას აპროექტებენ, ისევე შეიქმნას ქვეყანაში დემოკრატიის გეგმა და შემდეგ ეტაპობრივად განხორციელდესო.

და კიდევ:

აღმოსავლეთმა დღეს საფუძველი უნდა ჩაუყაროს განსაკუთრებულ დემოკრატიას, რომელიც მის უნარსა და ინტერესებს შეესაბამებაო.

რაკილა ამ გარდატეხის ჟამსაც დიდი სიმამაცე, გონიერება და თავდადება აუცილებელი, ჰუმანურ და ბრძენ წინამძღოლთა გარეშე დარჩენილ ქვეყნებს რა ბედი მოელით?

ნოდუშანი წუთითაც არა ცდილობს რაიმე შელამაზებასა და სიმართლისათვის თვალის არიდებას:

ისინი უნდა დასხდნენ და დაელოდონ, სანამ ჟამთა სვლა წინ უბიძგებდეთ და ამ იძულებითი გადაადგილების დროს, ჰოი, რამდენჯერ ნაიტებენ კისერსო.

ამ ფრაზაში მკაფიოდ გამოსჭვივის თვალსაზრისი, რომ ევროპული დემოკრატიის წინაშე მდგარმა ქვეყნებმა უნდა იგრძნონ დროისა და ისტორიული რეალობის განსაკუთრებულობა და სახელმწიფოს მართვა იოლად არ ჩაუგდონ ხელთ იმ ადამიანებს, რომელთა ერთადერთი მიზანი და ბედნიერების მწვერვალი ქვეყნის ბიუჯეტში ორივე ხელის ჩაყოფა და მოხვეტა და მოხვეტაა...

იოლად ითქმის, არ ჩაუგდონო!..

ნოდუშანი თავის გზასა და ბედისწერას მიჰყვება მხატვრული სიტყვის იმ შეგრძნებით, რომ ის მშვიდი მომხიბლობით უნდა გვიპყრობდეს და ჟუჟუნა წვიმას ჰგავდეს, თავსხმას კი არა.

თუმცა რეალობა გაცილებით მკაცრია და ნოდუშანის კალმიდანაც ამიტომ მოსჩქეფს ხან თავსხმაც, რათა საბედისწერო ჟამის ჭეშმარიტი მესიტყვე იყოს, გარდატეხის სიძნელის საკუთარ მხრებზეც შემგდები – და არა მარტო ირანისათვის.

„ფიქრები. რჩეულთა ბიბლიოთეკის“ სერიით გამოცემული მისი რამდენიმე ესეი და ამონარიდი პუბლიცისტური სტატიებიდან არანაკლებ ახლობელია ჩვენთვისაც – და არა მხოლოდ ესთეტიკური თუ შემეცნებითი თვალსაზრისით.

ეს მცირე წიგნი, ერთ-ერთი ესეის სახელწოდებით დასათაურებული („ადამიანობა და თანამდებობა“) უშუალო მონანილე ხდება ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრებისაც და **თეა შურღაია**, ვისი ღვანლიც სულ უფრო თვალნათლივ იკვეთება ჩვენს მთარგმნელობით ხელოვნებაში, უთუოდ ამიტომაც მოუძლოდა ასე მიზანდასახულად თვალსაჩინო ირანელ მწერალს ქართულ სამყაროში.

...ჩემი ძირითადი მკითხველები მეტწილად მიუკერძოებელი ადამიანები გახლავან, – იტყვის ერთხელაც მოჰამადალი ესლამი ნოდუშანი, – რომელთაც არც რაიმე

„იზმის“ სენი შეპყრობათ და არც რაიმე ჩარჩოში არიან მოქცეულნი. მათ შორის ყველა ფენისა თუ ჯგუფის ადამიანებს შეხედებით: ქალსა და კაცს, მოხუცსა და ახალგაზრდას, მეცნიერსა და მწირი განათლების მქონეს, მემარჯვენესა თუ მემარცხენეს. მათ ერთი რამ აერთიანებთ – ყველას რაღაც სატიკვარი ანუხებს.

და საბოლოოდ ყველა სატიკვარი ერთ დიდ ფიქრად ერთიანდება:

რას ნიშნავს ირანელობა, ყოველთვისაც და განსაკუთრებით საბედისწერო და გარდამტეხ ჟამს?..

და რაოდენ სიმხნევესა და თვითრწმენას გმატებს იმის შეგნება, რომ სულიერ ძიებათა და თვითდადგინების ამ გზაზე სანდო, საიმედო მეგზურები მოგეპოვება, რომელთა შორისაც მოჰამადალი ესლამი ნოდუშანი ერთი გამორჩეული სახელთაგანია.

ასი სტატია სამ წელიწადში

ჟურნალ „ალტერნატივას“ ფურცლებზე (2005, №2) ერთ ორიგინალურ პროექტსაც გაეცნობა მკითხველი – რისი ცოდნაც ჩვენთვის აუცილებელია და ცალკეული ცდებით არ უნდა იფარგლებოდეს: თანამედროვე აზერბაიჯანის ლიტერატურა – საჭაშნიკოდ წარმოდგენილია ლექსიც, ნოველაც, კრიტიკული სტატიაიც, ესეიც.

ამ ლიტერატურულ რკალს უძღვის პროექტის თაოსანის შოთა იათაშვილის შესავალი წერილი, რომელიც ნოველას უფრო ჩამოჰგავს.

ორიოდე წლის წინათ „დრუჟბა ნაროდოვის“ რედაქტორმა ალექსანდრე ებანოიძემ ლიტერატურული სემინარი რომ გამართა პერედელკინოში და ქართველი, სომეხი, აზერბაიჯანელი, ტაჯიკი, უზბეკი და ყირგიზი მწერლები მიიწვია, სტატიის ავტორს იქ გაუცვნია აზერბაიჯანელი პოეტი სალიმ ბაბულაოღლი, რომელიც გაც-

ნობისთანავე ჩაეძიება: ხომ არ დაკვირვებიხარ, მზე საიდან ამოდის, მე ცუდი ორიენტაცია მაქვსო.

ეს გაოგნებული დაუზუსტებს აღმოსავლეთს, თუმცა ვერ აუხსნია თანამოსაუბრის ეს უცნაური სურვილი. საიდუმლო კი მეორე დღეს უნდა ამოიხსნას: თურმე რამაზანი დანყებულა და სალიმი მთელს ღამეს ლოცულობდა აღმოსავლეთისაკენ პირშექცეული.

შესავალი სტატია სწორედ ამ შეკითხვითაა დასათაურებული: „მზე საიდან ამოდის?“ – და განზოგადებულია ორი ქვეყნის სამწერლო ცხოვრების დაახლოების გზების ძიებით.

იმ ვრცელი, მძაფრი დრამატული განცდებით აღსავსე ლექსის მიხედვით – „მეცხრე ნაწილი“ – რომლის თარგმანითაც იხსნება აზერბაიჯანული ლიტერატურის ეს საჭაშნიკო რკალი, სალიმ ბაბულაოღლი საგულისხმო პოეტი მოჩანს, საერთოდ კი, ამ მასალების მიხედვით, პოეტები უკეთ გამოიყურებიან, ვიდრე პროზაიკოსები, თუმცა ამის ირგვლივ მსჯელობა რეცენზენტს უფრო შეეფერება, მე კი ერთადერთ დეტალს გამოვარჩევ, რომელმაც განსაკუთრებით ამაფორიაქა და გამახარა.

თეირან ალიშანი იმ ლიტერატურულ-კრიტიკული სტატიის („ხარაბათის ეპოქის პროზა“) შთაბეჭდილებით საკმაოდ დაკვირვებულ, უდავოდ პროფესიონალ მკვლევარად და ესთეტად წარმოგვიდგება, თვალის ერთი გადავლებით რომ შეუძლია მშობლიური პროზის თავისებურებანი შეგაგრძნობინოს. ხარაბათის ხანა, სხვათა შორის, იდიომური გამოთქმაა და გულისხმობს გარდასულის, ძველის დაცემასა და სიახლის მოლოდინს, და ხასიათდება დაცემის ეპოქის ყველა ნიშნით.

სწორედ ხარაბათის ხანას დაუკავშირებდა არეულ-დარეულობას აზერბაიჯანულ მწერლობაში, როდესაც ირგვლივ ყოველივე საზოგადოებრივი, სულიერი თუ პიროვნული თავზე ჩამოექცათ, რაც მანამდე გააჩნდათ,

გაცამტვერდა, ისინი კი მაინც ხარობდნენ და ალტაცებულნი შეჰყურებდნენ მომავალს, ახალ პერსპექტივებსა და მოსალოდნელ ცვლილებებს.

ამ მხატვრულ-საზოგადოებრივ მოვლენას ანალიტიკურად შეისწავლიდა და გაიაზრებდა იმ ას წერილში, რომელთაც თანმიმდევრობით გამოაქვეყნებდა 90-იანი წლების პრესაში: გაზეთი „პრეს-ფაქტი“, 1995-97 წლები, კრიტიკული ციკლის საერთო სახელწოდებაა „ლიტერატურული საუბრები“.

შეუძლებელია არ გაგაოცოს ამ სასხვათაშორისოდ აღნიშნულმა დეტალმა:

სამ წელიწადში ასი სტატია.

გაგაოცოს არა იმდენად ხელხვაიანობით, არამედ სამწერლო ატმოსფეროს უჩვეულო შემწყნარებლობით – ამისათვის თეირან ალიშანის წინააღმდეგ არ წამოწყებულა ჯვაროსნული ლაშქრობა და არ განუდევნიათ სალიტერატურო ცხოვრებიდან. თავისი საქმე გაუგრძელებია, ზედიზედ გამოუცია რამდენიმე წიგნი და სადოქტორო დისერტაციაც გაუმზადებია XX საუკუნის აზერბაიჯანული პროზის პოეტიკის შესახებ.

სამ წელიწადში იმის ნახევარსაც ვერ ვაქვეყნებ, რაც ჩემი თაობის აზერბაიჯანელ კრიტიკოსს და ლიტერატურის მკვლევარს მოუხერხებია, და იმ მოკრძალებულ პუბლიკაციებსაც კინალამ გადამაყოლეს, სულაც დანაშაულად შემიფასეს და პოლიტიკური სარჩულიც კი გამოუძებნეს, რათა როგორმე ალექვეთათ ჩემი კრიტიკული თუ ესეისტური გამოსვლები პრესის ფურცლებზე.

სამ წელიწადში ასი სტატია რომ დამებეჭდა, ჩვენს ცნობილ მწერალთა რისხვას უკვე ნამდვილად ვეღარ გადავურჩებოდი.

და როგორ არ გამახაროს და ამაფორიაქოს ალიშანის წერილის ამ პასაჟმა.

ბოლოსდაბოლოს, სადღაც კი არა, ქვეყნიერების დასალიერში, აგერ ამიერკავკასიაშიც არსებობს ქალაქი, სადაც ლიტერატურული პროცესების კვლევისათვის ყველა ერთსულოვნად არ შეიკვრის შენს წინააღმდეგ და ჩაქოლვას არ მოგიწოდებ. ამჟამად ახალ-ახალ ლიტერატურულ ნარკვევებს და... აგრძელებ არსებობას, სუნთქვას, წერას...

არა ოცნებაში, არამედ რეალობაში.

თურმე არსებობს ასეთი ქალაქიც, მაინც არსებობს, თუნდ ხარაბათის ეპოქაც ედგათ, დაცემის ხანის ყველა წიშნით აღბეჭდილი.

„ჩვენს ოჯახში ქართულად ლაპარაკობდნენ“

გიორგი ლობჯანიძის მცირე სტატია „როცა ზაპრა ტირის“ („ჩვენი მწერლობა“, 2006, №1) აგებულია იმ ერთ ფრაზაზე, რომელიც თანამედროვე ირანელი მწერალი ქალის ფათანე შაჟ სეიდ ჯავადის რომანში „ნაბახუსევის განთიადი“ გაიეღვებს და ჩვენს თავმოყვარეობას ელამუნება: პატარძლის მამის ბებია საქართველოდან ყოფილა, ქართველების სილამაზე კიდეც, მოგვსენებათ, საყოველთაოდ ცნობილია, მათ ხომ მომწვანო თვალები აქვთო.

სტატიის ავტორისათვის მხოლოდ ის კი არ არის სასიამოვნო, რომ მწერალი ასე აფასებს ჩვენი ერის გარეგნულ ღირსებას, არამედ ისიც, რომ წიგნი მეტად პოპულარულია ირანში, 26-ჯერ არის გამოცემული, და ეს თითქოსდა უჩინარი ფრაზა უამრავ მკითხველს მოხვდებოდა თვალში.

ამ ფონზე ძალდაუტანებლად გახსენდება თანამედროვე თურქი მწერლის ჰალდუნ თანერის რჩეული ნოველებისა და პიესის კრებული „ანვიმდა სტამბოლს“, ლია ჩლაიძის მიერ ჩინებულად ამეტიყველებული ქართულად და „კავკასიური სახლის“ მიერ გამოტანილი მკითხველის სამსჯავროზე. ეს წიგნი 1971 წლის გამოცემის განმეორებაა საკმაოდ შეესებული სახით, და მოკლე წინათქმამში მწერალი მაშინაც და ახლაც ასე მიმართავს ჩვენს მკითხველს:

„ჩემი მოთხრობების ქართულ ენაზე თარგმნას ჩემთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს – ჩემი ნი-

ნაპრები ქართველები იყვნენ. ჩვენს ოჯახში უფროსები ქართულად ლაპარაკობდნენ, ხშირად აწვდენდნენ ხმას საქართველოს, იცავდნენ ქართულ ადათ-წესებს“.

და კიდევ:

„შარშან, როცა პირველად ჩამოვედი საქართველოში, უცნაური გრძნობა დამეუფლა: თითქოს ადრეც ვყოფილიყავი აქ. ქართველი ერი, ქართული ყოფა, ქართული მუსიკა ახლობლად ვცანი. საქართველოს ბუნება, მისი ჰავა ძალიან მშობლიური მეჩვენა“.

იქვე თავმდაბლურად (და არა ეჭვით) აღნიშნავდა: არ ვიცი, ქართველები ახლოს მიიტანენ თუ არა ჩემს ნაწარმოებებსო, და გულითად მადლობას უძღვნიდა თავის პირველ მეკვლეს ღია ჩლაიძეს დაკარგულ სამშობლოსთან ხელახალი შეხვედრისათვის.

წინათქმას ამ ფრაზით აბოლოვებდა: ქართულ ენაზე გამოსული ჩემი პირველი წიგნი ყოფილიყოს ქართველი მკითხველებისადმი პირველი მეგობრული წერილი, რომლითაც თვითვე მათგანს კეთილ სურვილებს ვუთვლით.

შესავალ სტატიაში მთარგმნელი გვიზუსტებს, რომ თანერის წინაპრები თავდგირიძეები ყოფილან – ქობულეთელი ბეგები. რუსეთ-ოსმალეთის ომის დროს გადასულან თურქეთში და იქაც მაღალი მდგომარეობისათვის მიუღწევიათო.

თან კვლავ ქართულად რომ ლაპარაკობდნენ ოჯახში და ქართულ ადათ-წესებსაც იცავდნენ?!

ამიტომაც იყო, რომ მოსკოვში მინვევით მყოფი ჰალდუნ თანერი ხელიდან არ გაუშვებდა შემთხვევას და ორი დღით თბილისსაც ესტუმრებოდა.

თანაც ხუმრობდა თურმე:

– ჩემი წინაპრების მამულების დასაბრუნებლად ჩამოვედიო.

სხვაგვარი შეხვედრა გვმართებდა ევროპული რანგის მწერალთან, რომელიც ასე მონდომებულიყო განყვეტილი

ძაფების გამრთელებას, თუმცა დრო გახლდათ ისეთი, რომ ძაფები ასე იოლად ველარ შეიკვროდა.

მისმა წიგნმაც ამიტომაც ჩაიარა უღიმღამოდ.

დღეს მაინც ნუ გამოგვრჩება ამ კრებულის გამორჩეული მნიშვნელობა და მივუჩინოთ ის ადგილი ჩვენს ლიტერატურულსა და საზოგადოებრივ ცნობიერებაში, რისი ღირსიცაა ჰალდუნ თანერის ლიმილითა და სევდით გაჟღენთილი ნოველები და კომედია „ქეშანელი ალის დესტანი“, რომელიც იქნებ ქართულ სცენასაც დაშვენდეს.

ასე მაინც დავაბრუნებინოთ ისტორიული მამულები ქობულეთელ თავდგირიძეთა შთამომავალს.

ლიტერატურა ყოვითობაში რომ აღარ ითქვიფაოდეს

ასეთ წერილებს მიუჩვეველია და ძალიანაც მიუჩვეველი ჩვენი ლიტერატურული საზოგადოება, წერილებს, რომელშიც შეიძლება უშელავათოდ გააკრიტიკო იმ მწერლის წარუმატებელი თხზულება, განსაკუთრებულ პატივს ვისაც მიაგებ – წრფელსა და არა მოჩვენებითს. მეტიც – თანადროული ეპოქის ერთ უპირველეს მესიტყვედ მიგაჩნდეს და ეს მოსაზრება არაერთხელაც გაგემორბინოს.

საზოგადოება მიუჩვეველია და არალიტერატურული ინერციითა თუ ზედაპირული აღქმით იქნებ ვერც ჩანდეს ასეთი ცალკეული ცდების გამორჩეულ მნიშვნელობას ჩვენი სამწერლო ცხოვრების მოსაწესრიგებლად, იმ უკეთესი მომავლისათვის, რომელიც ყველას გვეოცნება, მაგრამ ბევრს კი არაფერს ვლონობთ საამისოდ.

მიუჩვეველია და – ნაირა გელაშვილის კრიტიკულ ანალიზს რომ გაეცნობა ბესიკ ხარანაულის ვრცელი ლექსისა „მენაპირე ვარსკვლავი“ („ალტერნატივა“, 2005, №1), მაშინვე მითქმა-მოთქმა ატყდება: როდის ან რის

გამო გაიბზარა კეთილი ურთიერთობა ამ ორ პიროვნებას შორისო, რაზე ვერ შეთანხმდნენო, რა ვერ გაიყვესო, განა რომელ დაპირისპირებულ პარტიებს უთანაგრძნობენ ასე ძალიან, რომ ამდენი წლის გულითადი მეგობრობა ქარს გაატანესო?!

ჯერ დასკვნაც როგორი მნვაევა:

„...როდესაც პოეტმა დატოვა თავისი ნამდვილი არეალი... და გადაინაცვლა ისეთ ზოგად სინამდვილეში, – როგორიცაა თანამედროვე ეპოქა და კაცობრიობა – კერძოდ, დასავლეთი – იგი ჩავარდა ცალმხრივობაში, ზედაპირულობასა და ლოზუნგურ ტრაფარეტულობაში... პოეტი, რომელიც, ჩვეულებრივ, თავისუფალი იყო პოეტთა ტრადიციული ნარცისიზმისაგან, „სხვების“ განსჯის, განკითხვისა და მხილების ვნებისაგან და საკუთარ თავს მხოლოდ ტანჯვის უფრო მეტი უნარის გამო ანიჭებდა „სხვებზე“ უპირატესობას („ერთი ცრემლით მეტი ვარ თქვენზე“), აქ – ცალი თვალით მხედი, ცინიკური მოსამართლის მანტიას ისხამს“.

და კიდევ:

„თანამედროვე ეპოქაზე, ცივილიზაციასა და კაცობრიობაზე საუბარს ღრმა ფილოსოფიური და სამოქალაქო განათლება სჭირდება, სჭირდება იმ კრიტიკული ანალიზის ცოდნა, რასაც თავად დასავლეთი ახორციელებს საკუთარი თავის მიმართ, რათა ამერიკა თუ ბრიტანეთი მხოლოდ სიმდიდრის, მომხვეჭელობისა და გარყვნილების კერად არ დავინახოთ, როგორც გვასწავლიდა საბჭოთა იდეოლოგია...“

მოტივი ამ ანალიტიკური სტატიის შექმნისა პირდაპირაცაა გამჟღავნებული:

ლექსის წარუმატებლობის მიზეზი ისაა, რომ პოეტი გამოსცილდა თავის ნამდვილ არეალს და ველარც გამოსახვის სიზუსტესა და სიღრმეს მიაღწია და ველარც სევდის, ტანჯვის, ფიქრის, თანაგრძნობისა და განუსჯელო-

ბის ტონალობას, რაც ასე ნიშანდობლივია მისი მხატვრული ძიებებისათვის. ამასთან, „მენაპირე ვარსკვლავი“ არის საბაბი და მასალა ზოგადეროვნული და კულტურულ-სოციოლოგიურ-ფსიქოლოგიური რეალობის შეუნილბავი წარმოჩენისა, ყოველ შემთხვევაში იმ გადასახედიდან, საიდანაც ნაირა გელაშვილი გაიაზრებს თანადროულ ქართულ სახელმწიფოსა და მის მიმართებას დასავლეთთან. ეს ლექსი ერთ-ერთი ნიმუშია მისთვის, რომ ამგვარი მიმართება დიდხანს დარჩება არა მხოლოდ მასის, არამედ ქართული კულტურის დილემად.

ცხადია, ერთი-ორი მკითხველის გარდა ამ მოტივს არავინ დაიჯერებს და კვლავ თავის ეჭვს უფრო ირწმუნებს – ზოგადლიტერატურული განსჯანი საფარველია პირადი ურთიერთობის გაუარესებისა და ანგარიშსწორებისაო.

საამისოდ იქნებ არაერთი ფრაზა თუ პასაჟიც გაიხსენოს სტატიიდან:

„მეტისმეტად დამაბნეველი აზრია“.

„...თვალშისაცემია ის, რომ ლექსის ავტორი „მოქალაქეებად“, „მომხმარებლებად“, „მნიგნობრებად“, „მოხელეებად“ „გაკრეჭილ“ პოეტთა ლეგიონით დასახლებულ დასავლეთში (თუ მთელ დედამიწაზე, ესეც არ ჩანს, კაცმა რომ თქვას) ვერცერთ ბედნიერ გამონაკლისს ვერ ხედავს – ნამდვილ პოეტს, რომელიც არც „მომხმარებელია“, არც „მნიგნობარი“ და ა. შ. ასე, რომ ასეთ ბედნიერ გამონაკლისად მხოლოდ თვითონ რჩება...“

„კი მაგრამ, ასე რომ არ ფიქრობენ თავად ბაირონის სამშობლოში?“

„თან სპორტსმენების, სუპერვარსკვლავებისა და მკვლევლების გაიგივება მეტისმეტია და კაცთმოძულების სუნიც უდის“.

„პოეტი კი, რომელიც წესით გულთამხილავს უნდა ბაძავდეს, ამასობაში ცინიკური მხილებისა და დაგმობის პათოსს შეუპყრია“.

„აქ მგონი, ის უფრო ჩანს, რომ პოეტს ქალების გონებაგახსნილობა აღიზიანებს, და ასეთი ქალების წინაშე გაუცნობიერებელი დისკომფორტის გამო შურს იძიებს...“

„...ყველა კაცის სახელით ლაპარაკი არ არის მაინცა და მაინც მართებული“.

„მაგრამ ჯერ ისევ წყევლა! ამჯერად ბრიტანეთი უნდა დაიწყევლოს!“

„მოსაწონია, ამერიკის უბედურებაც რომ აღელვებს პოეტს, მაგრამ ის ლატაკი და მათხოვარი ადვილად შევა ნეტავ სასუფეველში, რომელიც დღედაღამ სიმდიდრეზე ოცნებობს და განუწყვეტლივ იღებს მონყალებას იმ მდიდრებისაგან, რომლებსაც თან აგინებს და სწყევლის?“

„...ასე წინასწარმეტყველურად ჩანს იმ ადგილიდან, სადაც „ლამე არ იცის“ ანუ სადაც მარადი სიფხიზლეა, ანუ იქ, სადაც კაშკაშებს „მენაპირე ვარსკვლავი“ ანუ ლექსის ავტორი. სამწუხაროდ, ასეთი ნაპირი ზოგჯერ პროვინციის საზღვარს ემთხვევა“.

ლამის მართლა პირადი მოტივებით ნასაზრდოები მეგონოს.

და მაინც, ეს და ამგვარი პასაჟები ერთი კერძო ლექსის მიერ აღძრული შთაბეჭდილებანია, განზოგადებისაკენ ძალდაუტანებლად რომ გიბიძგებს და არაფერი, სრულიად არაფერი, აქვს საერთო ორი შემოქმედის პირად ურთიერთობასთან.

სკეპტიკოსებმა იქნებ არც იმ გარემოებას გაუწიონ ანგარიში, რომ – ადრეულ წერილებს თავიც რომ დავანებოთ – ნაირა გელაშვილის ეს სტატია ნაწილია ვრცელი ნარკვევისა „თანამედროვედ ყოფნის ნიშნები (ბესიკ ხარანაულის პოეზია)“, რომლის ორი ნაწილიც ამ შემოქმედის აპოლოგიაა და ჟურნალ „ალტერნატივას“ წინა ნომრებში (2004, №3, 7) გამოქვეყნდა.

აპოლოგიაა მეოთხე სტატია, დაბეჭდილი აქვე – ორი ნომრის შემდგომ და ბესიკ ხარანაულის ლექსი „უსინდის-

ობაა, როდესაც სანთელი უაზროდ იწვის" შეფასებულია როგორც სახიერი ნიმუში ახალი ჰუმანიზმის მონატრებისა. დიახ, ნაირა გელაშვილისთვის ეს ის მონატრებაა ადამიანობისა, მთელს დედამიწას რომ გადაწვდება.

ეს დითირამები იმას გამოუწვევია, რომ:

„თუ ჩვენს მოძალადე ყოფას ახალი ადამიანის შობა უნერია, ეს უპირველესად იმ სინდისის მკვდრებით აღდგენასა თუ შობას შეიძლება ნიშნავდეს, რომელიც აღვსილია სამართლიანობითა და პასუხისმგებლობით თვით ყველაზე უბრალო საგნის წინაშე; რომელიც გიკრძალავს იყო ძალმომრე თვით უბრალო ნივთის მიმართაც“.

ამ აპოლოგეტური სტატიის გაცნობა ფილისტერს რას ათქმევინებს?

ფიქრიც არ უნდა:

შერიგებულანო.

მაგრამ ლიტერატურა, ნამდვილი და ამიტომაც ყოფითობაში აუთქვეფავი, თავისი კანონებით ცხოვრობს და ამისთანა მოტივებს ახლოსაც არ იკარებს.

ოთხივე ნაწილი ბუნებრივად თანაარსებობს გვერდიგვერდ.

ეს იმიტომ, რომ ოთხივე წრფელია და მარტოდენ ლიტერატურული ინტერესით ნაკარნახევი, თორემ ამ ციკლის ის სამი სტატია რევერანსულ მიზანს რომ ისახავდეს, მძაფრი კრიტიკული პათოსის ერთგვარ განვლვას, ცხადია, გულგარეშე და ზედაპირული ქება იქნებოდა და არა ნიუანსობრივი სიღრმითა და ექსპრესიულად წარმოჩენა ბესიკ ხარანაულის პოეზიის მხატვრულ თავისებურებათა და მნიშვნელობისა.

მიუჩვეველია ჩვენი საზოგადოება ასეთ წერილებს?

ხან შესაძლოა სწორედ ამ საერთო განწყობილებამაც დაგაფრთხოს და განზრახვაზე ხელი აგაღებინოს, ვაითუ გულწრფელობა როგორ ჩამომართვან და ჩემს საყვარელ მწერალთან კერძო თემებსა თუ მოტივებზე კამათი პირად ანგარიშსწორებადაც მოეჩვენოთ?

მაგრამ ხომ უნდა დაირღვეს ლიტერატურისათვის სასიკეთოდ ეს კიდევ ერთი ყალბი კლიშე, ეს არალიტერატურული განწყობილება – ფარული მოტივების ძიება, რათა სამწერლო ცხოვრება ადრე თუ გვიან აღარ ითქვიფებოდეს ყოფითობაში.

რასაკვირველია, ზოგადად ვერაფერიც ვერ დაირღვევა და გზა ასეთმა წერილებმა უნდა გაკეალოს, რის ერთ-ერთ სახიერ ნიმუშადაც „მენაპირე ვარსკვლავის“ ანალიტიკური განსჯა წარმოგვიდგება.

ირლანდია, ჩიხი, მხატვრული ექსპერიმენტები

სემუელ ბეკეტს არავინ და არაფერი ავალდებულებდა ფრანგულად წერას, თუ არა პირწმინდად მხატვრული განზრახვა: მხოლოდ ასე დავძლევ მშობლიურ ენაზე ელეგანტიურად და ვირტუოზულად წერის ცდუნებასო.

მისი პიესების სტილურ მანერას, აბსურდულ, სტირეოტიპულ დიალოგთა და ვითარებათა წარმოსახვას არტისტიზმი არც დამშვენებოდა და შესწავლილ ენაზე ამიტომაც ერჩინა – უცხო ენა როგორ კარგადაც უნდა იცოდე, სადღაც რაღაც მაინც შეგზღუდავს, ყოველ შემთხვევაში, ელეგანტიური სტილის გამომუშავების იმედი ნაკლებ უნდა გქონდეს, ოლონდ... ბეკეტისათვის მშობლიური არც ინგლისური ყოფილა, თუმც თვითონ სწორედ ასეთად აღიარებდა.

მართლა მშობლიური – გელური – ენა ირლანდიურ მწერლობას მის დაბადებამდეც დაეკარგა და ბეკეტს საშინაო გელურიც ვერ ეხერხებოდა მაინცდამაინც, ჯეიმზ ჯოისისა არ იყოს, ვისთან მეგობრობაც ბევრწილად განსაზღვრავდა სემუელ ბეკეტის ლიტერატურულსა და პოლიტიკურ არჩევანს – სამუდამოდ მიეტოვებინა ირლანდია. ოლონდ მიეტოვებინა ისე, ნოსტალგიაც არ გამოჰყოლოდა.

აქ უკვე დაშორდებოდა ჯოისის იდეურ მრწამსს, უკიდურესობამდე მიიყვანდა ყოველივე ირლანდიურის მიმართ ათვალწუნებას. ის კარჩაკეტილობა, რასაც „ულისეს“ შემოქმედი უკიუინებდა მშობლიურ ქვეყანას, ბეკეტის თვალში ურაპატრიოტიზმად და ეკლესიის ბატონობად გამოჩნდებოდა, შემოქმედზე ძალმომრეობის გარემოდ, რაკილა ირლანდიელთა ეროვნული ტკივილები-სათვის უცხო მოჩანდა მხატვრული ექსპერიმენტები.

მიაჩნდათ, რომ ის, რაც დამშვენდებოდა ინგლისელ, ფრანგ თუ გერმანელ მწერალს, ირლანდიელისათვის თვითმიზნურ ლიტერატურულ ხერხებად იქცეოდა. ირლანდიას ექსპერიმენტებისათვის არ ეცალა და სემუელ ბეკეტს თავის მხრივ არ ენაღვლებოდა ისეთი ირლანდია, რომელიც თავის ტკივილებში გათანგულიყო და თავისი მწერლებისაგან უპირველესად პატრიოტიზმსა და სულიერ გამხნევებას მოითხოვდა.

ეს მოტივი – პატრიოტიზმი – ბეკეტს სულაც ნაკლად მიაჩნდა ლიტერატურისათვის, სული მეხუთეაო, ჩიოდა, და ერთადერთ გამოსავალს ამ ჩიხიდან საფრანგეთში დამკვიდრებით იპოვნდა.

ეგაა, იმ ჩიხს რა ეშველებოდა, მისი მხატვრული სივრცე და პერსონაჟები რომ მომწყვდეულიყვნენ და ვეღარც გზა გაეგნოთ და საამისო სურვილიც განელებოდათ?!

არ ეშველებოდა და – კიდევ ჩარჩებოდა იმ სიცარიელეში, რაც ბეკეტის პიესების ერთ-ერთი მთავარი მხატვრულ-ფილოსოფიური ცნებაცაა და ზოგადი მეტაფორაც, რელიეფურად გამოკვეთილი პირველსავე პიესაში („გოდოს მოლოდინში“), რომლის სცენური სიცოცხლაც აბსურდის თეატრის დაბადების დღედ გამოცხადდებოდა – 1953 წლის 5 იანვარს.

მაყურებელთაგან ნახევარზე მეტი დამთავრებამდე მიატოვებდა სპექტაკლს?

ესეც მისი ბიოგრაფიის აუცილებელი და ნიშანდობლივი რგოლია – სხვაგვარად ალბათ არც მოხდებოდა.

ამ პიესის ქართული ორეულით გამოჩნდებოდა სემუელ ბეკეტი ჩვენს სალიტერატურო-კულტურულ სივრცეში – მზია ბაქრაძისა და ალმანახ „ხომლის“ მეგზურობით, იმ ხელოვნებით გადმოტანილი, რამაც გარეგნულად დაღვებული, გაჭიანურებული, მომბეზრებლად ერთფეროვანი დიალოგები დიდი ტრაგიზმის ექსპრესიულ ნატეხად წარმოგვისახა.

ციტატები თუ ალუზიები ამ პიესისა არაერთხელ გახმიანდებოდა ჩვენს ლიტერატურასა თუ პუბლიცისტიკაში, ვლადიმირისა და ესტრაგონის უმწეო ბორიალი და რალაც ბუნდოვანი, გაურკვეველი ძალის მოლოდინი მახლობელი შეიქნებოდა ქაოტურ ყოფაში მოქცეული საქართველოსთვისაც და იმ მკაცრ პროტესტსაც შთააგონებდა, როგორიც, ვთქვათ, მაკა ჯოხაძის პიესა აღმოჩნდებოდა – „ორი ცხოვრება“.

ეს ინტერესი ძალდაუტანებლად ბადებდა მოლოდინს თვითონ ბეკეტის წიგნის გამოჩენისაც, იმ პიესების გაცნობისაც, რომელნიც არანაკლები მხატვრული შთამბეჭდაობით გვიმჟღავნებდნენ ადამიანის მიუსაფრობას ღმერთ-დაკარგულ სამყაროში, ვთქვათ, „ენდშპილი“ როგორიცაა, ანდა „ყოველნი დაცემულნი“.

თანაც „გოდოს მოლოდინის“ ექსპრესიული ზემოქმედება ახალი მთარგმნელისგანაც იმ მიღწევის შენარჩუნებას მოითხოვდა. და სასიხარულოა, რომ გია ბერაძის მიერ ქართულად ამეტყველებული ეს ორი პიესაც და კიდევ „კრეპის უკანასკნელი ლენტი“ და „სცენა სიტყვების გარეშე“ წარმატებულ კრებულად გამოჩნდა ჩვენს სამწერლო ცხოვრებაში.

სხვათა შორის, ბეკეტის ამ წიგნთან ერთად იხილა მზის სინათლე მის მიერვე გადმოტანილმა კიდევ ერთმა კლასიკურმა ნიმუშმა დასავლური მოდერნული ძიებებისა

– ჯეიმზ ჯოისის პირველმა რომანმა „ხელოვანის პორტრეტი ახალგაზრდობისას“, ავტობიოგრაფიული ყაიდის ქმნილებამ, რომელიც წარმოგვიჩენს ჯოისის გამოქცევის მიზეზს ირლანდიიდან და ერთგვარად ეხმაურება ბეკეტის ლტოლვასაც სამშობლოდან.

იქ, ემიგრაციაში ამ პიროვნებათა გზები გადაეჯაჭვებოდა ერთმანეთს, ჩვენს ლიტერატურაში – მათი ნივნები, თავთავისი სტილური კამერტონი რომ ჰქონდა მოსაძებნი ორივეს, და კიდეც მიეგნო მთარგმნელს. ორივე გამოცემის პროფესიული წინასიტყვაობანიც ერთმანეთს აგრძელებს და მკითხველის წარმოსახვასაც ავსებს.

კომმარო ბეკეტის პიესების მუდმივი ფონია და ის მთავარი თემა, რაც ათასგვარ მოტივად ცალკეედება თუ ნამცეცდება, ერთიერთმანეთზე შემადრწუნებლად, იმის მიუხედავად, შედარებით უფრო რეალისტურია მოქმედება თუ აბსტრაქტული.

იმ ჩიხს რა ეშველებოდა, მისი მხატვრული სივრცე და პერსონაჟები რომ მომწყვდეულიყვნენ...

„ენდშპილში“ ჩიხი პლასტიკურ სახესაც იძენს, სათაური პიესისა იმთავითვე მიგვანიშნებს გამოუვალ რეალობას – კვდომის პროცესის თანმიმდევრულსა და შეუფერადებელ აღწერას, და სამყაროს დაშლა-გადაგვარებით შეძრულს აღარც ის გიკვირს, ორი პერსონაჟი სულაც სანაგვე ყუთში რომ აგრძელებს ძალღუმადურ სიცოცხლეს.

მოჩანს რაიმე, თუნდ მბჟუტავი სინათლე მოქმედების მიღმა?

კიდეც უფრო ნაკლებ, ვიდრე „გოდოს მოლოდინში“, რომლის კრიტიკოსებსაც ირონიულად ეკამათებოდა დრამატურგი: რატომ აგიჩემებიათ, რომ გოდო ღმერთს გულისხმობს, მართლა ასე რომ იყოს, ნუთუ ღმერთის ხსენება გამიძნელდებოდაო?!

და მაინც, „ყოველნი დაცემულნი“ უფრო მძაფრად შეგვაგრძნობინებს უნაყოფობისა და სიკვდილის ძლევამოსილებისაგან მოგვრილ ტრაგიზმს, და ეს ალბათ იმიტომ, რომ აბსტრაქტულ გარემოს აქ სწორედ რეალისტური სურათები ცვლის.

„ოდესმე ბავშვის მოკვლის სურვილი თუ გქონია?“ – თითქოს სხვათა შორის ამბობს პერსონაჟი, და თითქოს პარადოქსული აზროვნებისაკენ მიდრეკილების გამო დასძენს: ბოროტება ჩანასახშივე უნდა მოისპოსო, – მაგრამ თურმე ეს სულაც არ არის განყენებული, დროის მოსაკლავად გამიზნული ლაპარაკის ფრაგმენტი, ეს ის ბირთვია, რომლის ირგვლივაც ამოხვეულა პიესის კომპოზიციური ქარგა, რადგანაც მისტერ რუნი მოულოდნელად პატარა ბიჭის მკვლეელი უნდა აღმოჩნდეს.

როგორც გამჭვირვალე მინიშნებანი ნათელყოფს, მას უკერია ხელი ბავშვისათვის და მატარებლის ბორბლებში ჩაუჩხავს. თანაც ეს არათუ ბრმა შემთხვევითობა არ ყოფილა ან თუნდ უეცარი აფექტის ნაყოფი, არამედ მისი მრწამსია – ბოროტების ალკვეთის ერთადერთი გზა. ბოროტება დასრულდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც... აღარ იარსებებს კაცობრიობა, საამისოდ კი მისტერ რუნისნაირებმა თავიანთი ვალი იმით უნდა მოიხადონ, რომ ხელიდან არ გაუშვან მარჯვე შემთხვევა ბავშვების მოსპობისა.

მხატვრულ ექსპერიმენტებს არ მანებებენო, – თანამემამულეთ ამუნათებდა ბეკეტი და ვერაფრისდიდებით ვერ იგებდა, ასე რატომ აეთვალნუნებინათ. არადა, იმათაც რა ეღონათ – ისედაც უმწეოდ შეიგრძნობდნენ საკუთარ თავს, ისედაც გამხნეება სჭირდებოდათ და ახალი პარნელის გამოჩენას ოცნებობდნენ, რათა ჩაშრეტილი ეროვნული ენერგია კვლავ ამოქმედებულიყო.

ეს კი, ბეკეტი, რას შთააგონებდათ, რას ურჩევდათ, რისი მოლოდინით მსჭვალავდათ?

უგზოობას ხომ თვითონაც ხედავდნენ, ჩიხში ისედაც მომწყვდეულიყვნენ და კიდევ დამატება რაღად უნდოდათ – ინგლისის კაბალას თავიც რომ დააღწიოთ, უკეთეს ყოფას ნურც მერე მოელით, ამ ჩიხის იქით კიდევ უფრო დიდი და შემადრწუნებელი ჩიხიაო.

კიდევ მხნეობის ნართმევა უნდოდათ?

ყველაფერზე ხელის ჩაქნევის მომწოდებელნი აკლდათ?

და ბეკეტი კიდევ ექსპერიმენტებითაც ერთობოდა.

დაე გართობილიყო, ოღონდ... სადმე სხვაგან, სადაც ლიტერატურას საამისო ფუფუნება ექნებოდა და პოლიტიკური მოტივი სრულიად არ დასჭირდებოდა შინაგანი სიმტკიცისათვის...

„სცენა სიტყვების გარეშე“ თავის მხრივ ლიბრეტოა, ის შიშველი ჩონჩხი, რომლის აღვსებაც დიალოგებით ბეკეტისათვის სიძნელეს არ წარმოადგენდა, მაგრამ ამჯერად ამჯობინებდა, სწორედ ეს შიშველი ჩონჩხი დაეტოვებინა, მხოლოდ მოქმედება, თუ როგორ ცდილობს ადამიანი თავის ჩამოხრჩობას. მისი ფიქრები და განცდები კი ისე ხელშესახებად იკითხება სასწონარკვეთილი მოქმედების მიღმა, მკითხველს დიდი ძალისხმევა სულაც არა სჭირდება „ცარიელი“ ადგილების ამოსავსებად.

„კრეპის უკანასკნელი ლენტი“ კი ალბათ იმიტომაც ჩაერთო ამ კრებულს, რომ მკითხველს თვითონვე შეემჩნია, არც ლირიზმი ყოფილა მთლად უცხო ბეკეტის მხატვრული ძიებებისათვისო. ლირიზმი – მკრთალი, გაცრეცილი, ხელმოცარული კაცის უღონო ფიქრთა მდინარებაში გაჩენილი უეცარი სხივი, და მაინც, ლირიზმი, ხელნაკრავი სიყვარულის ანარეკლი მსჭვალავს პიესის შინაარსს. გვიან, ძალიან გვიან, მაგრამ კრეპის სულში იჭრება ის განცდა, იქნებ მირაჟების გამოდევნებას, რაც შემოქმედებითი წვა და სწრაფვა მეგონა, სიყვარულის გადარჩენა სჯობდაო. აქაც ჩიხია, ხელმოცარული მწერლის

ჩიხი, მაგრამ შორეული მოგონება და წრფელი სინანული სულ სხვა გადასახედიდან წარმოგვისახავს ადამიანის სულის მოძრაობასაც და სიცოცხლის აზრის ძიებასაც.

ამათ ხომ ვერაფერს გააგებინებო, – ირლანდიელებს ძრახავდა სემუელ ბეკეტი, და მირაჟებს მისდევდა თავისი პერსონაჟივით.

...ნუთუ ირლანდიელებს გმობა და ნიშნისმოგება აკლდათ, „ყოველთა დაცემულთა“ ავტორიც რომ არ მიმატებოდათ?!

და გრძელდებოდა ქვეყანაში ჩუმი გაუნელებელი სევდა.

რას ვირჩევთ სათარგმნელად?

მესამე თუ მეათეხარისხოვან ავტორთა თხზულებანი რომ ითარგმნება, ეს კიდევ ცალკე საწუხარია, თუნდ საშუალო ღირსების თხზულებათა გადმოსაქართულებლაც რომ არ უნდა მოვცდეთ ხოლმე, ესეც ცალკე სათქმელია, მაგრამ აღიარებულ თუ დიდ მწერალთა ქმნილებათაგან რატომღა ვარჩევთ ნაკლებმნიშვნელოვან ნაწარმოებებს, განა ან ასეთი არჩევანი რითიმე გამართლდება?

ჩვენდაუნებლიეთ სხივს ვაკლებთ ანდა საკმაოდ ვაკნინებთ გახმაურებულ სახელებს.

რას ვგულისხმობ?

ვთქვათ, ორ გამოცემას დავუკვირდეთ ამ თვალსაზრისით.

ქართველ მკითხველს სმენია მარგერიტ იურსენარისა და ნაჯიბ მაჰფუზის სახელები, როგორც მსოფლიო რანგის რომანისტებისა. ერთი პირველი ქალია, საფრანგეთის აკადემიის წევრად ვინც აირჩიეს, მეორე კი პირველი არაბი მწერალი, ნობელის პრემია ვისაც არგუნეს. მიიჩნევენ, რომ ორივე შემთხვევაში ღირსეულად დაფასდა მათი ლიტერატურული ღვაწლი. და, აი, ხელმისაწვდომი ხდება

ჩვენშიც მათი რომანები: იურსენარის „მოგვი-მკურნალი“ (თარგმნა თამარ აბრამიშვილმა) და მაჭფუზის „მირამარი“ და „როდოპისი“ (თარგმნა მაია ანდრონიკაშვილმა).

კარგია, რომ მათი ცალკეული ნოველების შემოსვლის შემდეგ ქართულ კულტურულ სივრცეში რომანებსაც გაეკვალათ გზა, მაგრამ ცოტა არ იყოს მოლოდინს გვიცრუებს ამ რომანების გაცნობა და იმედგაცრუება მითუფრო მწარეა, რაც თარგმანები თავისთავად საკმაოდ კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს მკითხველზე მარჯვედ შერჩეული ტონალობისა და ბუნებრივი მეტყველების თვალსაზრისით.

ამკარაა: თამარ აბრამიშვილსაც და მაია ანდრონიკაშვილსაც წარმატებით შეეძლოთ მოეკიდათ ხელი იურსენარისა და მაჭფუზის უკეთეს რომანთა გადმოსაქართულებლად და ჩვენც განსაკუთრებული სიამოვნებით შევიგრძნობდით და შევიცნობდით ერთის „მარტის იდეებისა“ თუ მეორის „ჩვენუბნელი ბიჭების“ ბრწყინვალეებასა და სიღრმეს, რომანებისა, რომელთა წყალობითაც მოუხვეჭავთ აღიარება, თორემ ამ ლიტერატურული ღირებულების შექმნა, „მოგვი-მკურნალი“ და „როდოპისი“ რასაც წარმოადგენს („მირამარი“ შედარებით მნიშვნელოვანია, ყოველ შემთხვევაში, „ჩვენუბნელი ბიჭების“ თარგმნის წინ მისი გადმოღება შემოქმედებით ძალთა მოსასინჯად ზედმეტი იქნებ არც იყოს) გამორჩეული ნიჭიერება სულაც არ არის აუცილებელი.

ფარაონების ეპოქაზე, „როდოპისის“ თემა რა სიუჟეტურ ქარგაზეც არის გაშლილი გულუბრყვილო მელოდრამატიზმით, გაცილებით უფრო ფასეული მხატვრული ქმნილებაა ნაცნობი ქართველი მკითხველისათვის: ბოლესლავ პრუსის, პოლონელი მწერლის, რომანი „ფარაონი“.

„მოგვი-მკურნალის“ თემატიკა კი – ინკვიზიცია და ერესი ნიდერლანდიაში – ისეთი მწერლის წყალობით

გახდა ჩვენთვის მახლობელი, როგორც ბელგიელი შარლ დე კოსტერის „უღენშიგელის ლეგენდა“ – ეს უკვე მსოფლიო შედეგრი, ურომლისოდაც ჩვენს ლიტერატურას ერთი კაშკაშა სხივი მოაკლდებოდა. ამ სილალისა და ექსპრესიის ფონზე ზენონის თუნდ ტრაგიკულმა თავგადასავალმა როგორ გინდა აგაღელვოს!..

ასე რომ, ქვეყანას სტრიქონი არ უნდა დარჩენოდეს უთარგმნელი, მისი ლიტერატორები „მოგვი-მკურნალისა“ თუ „როდოპისის“ სათარგმნელად რომ მოცდნენ.

ჩვენ კი ვითომ ასე სრულყოფილად გვაქვს მსოფლიო მწერლობა ქართულ ენობრივ სამოსელში მოქცეული?

არც იურსენარი და არც მაჰფუზი არ არიან თომას მანი თუ უილიამ ფოლკნერი, მათი შემოქმედების მთლიანად გადმოღება რომ იყოს აუცილებელი, სტრიქონის გამოუტოვებლად, თორემ ფრანგიც და არაბიც თვითონვე ზარალდებიან, რადგანაც ეს რომანები მათ სახელს ნაკლებ შეეფერება და როგორ გინდა დააჯერო ჩვენი მკითხველი, დიდ ლიტერატურას ეცნობიო.

იქნებ რაც შეიძლება მალე მოხდეს მათი „რეაბილიტაცია“ და თავიანთი უკეთესი რომანებით წარსდგნენ ქართველი მკითხველის წინაშეც, თორემ ისე გამოდის, რომ სჯობდა ივანე მაჩაბელს „ჰამლეტისა“ და „მეფე ლირისათვის“ კი არ მოეკიდა ხელი უპირველესად, არამედ „ტიმონ ათენელისა“ თუ „ტროილისი და კრესიდასათვის“. ისე შემდგომ, ცხადია, ეს პიესებიც უნდა თარგმნილიყო უილიამ შექსპირის თხზულებათა სრული გამოცემისათვის, რისი აუცილებლობაც მარგერიტ იურსენარისა და ნაჯიბ მაჰფუზის შემთხვევაში არ არსებობს და არა.

...ამ თვალთ ჩვენი დღევანდელი მთარგმნელობითი ცხოვრებისათვის იქნებ თქვენც გადაგეხდათ.

გოლი თარაყი და სულიერი ჯანყი

ვერ მიხედნენ, როგორი თხელი ძაფი აქვს გამობმული თვითეულ სიტყვას, თვითეულ ნამიერ შეხებას, თვითეულ უმნიშვნელო ფაქტს და ეს ნართები სამყაროს ხალიჩის ფერადი ბოჭკოებივით როგორ არიან ერთმანეთში გადანასკეულნიო, – დაძრახავს პერსონაჟებს გოლი თარაყი მოთხრობაში „სადმე სხვაგან“, რომელიც არა მხოლოდ თავის ერთ-ერთ საუკეთესო ბელეტრისტულ ქმნილებად მიაჩნია, არამედ ახალი ეტაპის დასაწყისადაც – გარდამავალ ფორმად რომანისაკენ.

დიდი შემოტრიალება ამირალის ცხოვრებაში, სულისა და სხეულის მძაფრი შეჯახება ვრცელ სარბიელს დაისაჭიროებდა.

მანამდე კმარობდა ნოველის ჟანრს, როგორც ყველაზე შესაფერისს მისი მწერლური ბუნებისათვის, მის ქარგაში მოაქცევდა იმ სატიკივარსა და საფიქრალს, რაც ყველაზე ძალიან აღელვებდა – თავისუფლება და არჩევანი, ამბოხი, შემდგომ უკვე უცხოობის თემა და შინისაკენ ლტოლვა.

ლირიზმი სჭარბობდა სიუჟეტის ეპიკურ გაშლას, ცნობიერების ნაკადი განსაზღვრავდა ნოველების ტონალობას, მაგრამ, აი, დადგებოდა დრო, როდესაც ამ ჩარჩოს გარღვევას შეეცდებოდა და სიხარულს იგრძნობდა, შედარებით ვრცელი თხრობის სადავეებსაც რომ დაიმორჩილებდა. კელავ სულიერი ამბოხის არსს დაუკვირდებოდა, სულისა და სხეულის ჭიდილს ანალიტიკურად დაანანევრებდა და მისი ფარული ბუნების გამორკვევას შეეცდებოდა, იმ იდუმალებას მიეტანებოდა მხატვრულ წარმოსახვებში გასახვევად, რასაც ვერასოდეს ამოხსნი, მაგრამ ძიებისა და წვდომის სურვილი რალაცას მიგახვედრებს, ბოლოსდაბოლოს, ამ მოვლენის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აგრძნობინებ მკითხველს.

და პერსონაჟებს იმისთვის რომ გაკილავს, როგორ თუ სიტყვის ფერს, სუნსა თუ გემოს შესაფერისად ვერ

განიცდიანო, თითქოს გადამეტებულ სიმკაცრეს იჩენს მათ მიმართ, ისინი ხომ შემოქმედნი არ არიან, თვითეულ სიტყვაზე გამობმული თხელი ძაფი რომ შეამჩნიონ და სამყაროს ხალიჩის ფერადებზეც მათ ნასკევებს მიაღწევნონ თვალი, მაგრამ გოლი თარაყი ამას არ დაგიღვეს, რაკილა მშობლიური ენისა და სიტყვის შეგრძნებას ყველა ადამიანის მოვალეობად მიიჩნევს და არა მარტოდენ მწერლებისა.

თვითონვე აღიარებს: სპარსულსა თუ ნებისმიერ სხვა ენას ერთგვარი მელოდიურობა ახასიათებს, რომლის მიმართაც განსაკუთრებით მგრძნობიარე გახლავართ და რომელიც ძალზე მნიშვნელოვანია ჩემთვისო. და პერსონაჟთა სულიერი სიცარიელის ნათელსაყოფად ამიტომაც მოიშველიებს ენისადმი გულგრილობასა თუ უგრძნობელობას.

ენის მელოდიურობის გაცნა და შეცნობა მისი ნიჭის თავისებურებაა, მისი პიროვნული ბუნებაა, რაც კიდევ უფრო გაუმძაფრა და გაუმახვილა სამშობლოსაგან მონყვეტამ – პარიზის არჩევამ თავის სამკვიდროდ. ამიტომაცაა, რომელიმე პატარა, უბრალო სიტყვასაც დიდხანს რომ ეძებს და გულს სტკენს სხვა მწერლების სპარსული ღვარჭნილობითა და ჩახლართულობით, ბუნდოვანებითა და დაბლანდულობით.

იქნებ ახალი ენის შექმნა სურთო, – გულწრფელად იკითხავს და არა ირონიით, მაგრამ იმ რეალობასაც სად ნაუხვალ, რომ: „...ის, რაც მივიღეთ, სულაც არ არის ახალი ენა, რადგან მკითხველისთვის მართლაც რომ დამლელია... არ ვიცი, საერთოდ, საიდან მოვიდა ეს ენა, ასეთი აზროვნება? ყოველივე ეს მწერალსაც ვნებს და მკითხველსაც“.

იქვე ასეთ მეტაფორასაც გამოიყენებდა: პროზა მკითხველს ტანსაცმელივით უნდა მოერგოს და არ უნდა ემსგავსოს მწვერვალს, რომელზეც მას ყოველ ჯერზე ას-

ვლა და იქიდან ჩამოვარდნა უხდებაო, – და ამ არეულობასა თუ დაუნმინდაობას სპარსულ ლიტერატურაში პოსტმოდერნის შემოსვლას, ტრადიციების მსხვერველს, დროის პოლივალენტურობასა და ცნობიერების ნაკადს უკავშირებს. უფრო ზუსტად: ამ მხატვრული მიმდინარეობისა და ხერხების ხელოვნურ, გაუაზრებელ გადმონერგვას, თორემ თვითონ გოლი თარაყისათვის უცხო არ არის დასავლური სამწერლო მიღწევანი და მათი გათავისება.

იგი ის ემიგრანტია, ვინც – განსხვავებით უცხოეთში გადახვენილ სხვა ირანელ მწერალთაგან – სამშობლოში აქვეყნებს თავის თხზულებებს. ის მწერლები, ვთქვათ, შვედეთში უფრო თავისუფლად გრძნობენ თავს და იქიდან ცდილობენ შეხმიანებას ირანელ მკითხველთან, თუმცა გოლი თარაყი ამერიკაში თანამემამულეთა იმ სულ ახალ თაობასაც გაიცნობდა, ინგლისურ ენაზე რომ წამოეწყო წერა, თუმცა მაინც ირანის მიმართ ნოსტალგია მსჭვალავდა მათ არსებობასა და მხატვრულ ძიებებს.

გოლი თარაყი ძალაუვნებურად შეუპირისპირებდა ამ ახალგაზრდებს, იმ მწერლებს, რომელთაც 30-40 წლისებმა დატოვეს ირანი და ისეთი შთაბეჭდილება დარჩებოდა, რომ ახალგაზრდებს წარსული ხელ-ფეხს არ უბორკავდათ, მათთვის ირანისა და წარსულის აღმოჩენა შთაგონების, ცოდნისა და კულტურის წყარო გახლდათ, მეორე მხრივ კი დასავლური კულტურაც გაეთავისებინათ, უფროს თაობას კი ვერ მოეხერხებინა დასავლური სამყაროს შეთვისება, რალაცნაირად წარსულში დარჩენილიყო და ეს წარსული მისთვის ნალვლიანი და მწარე გამომდგარიყო. თავსაც ამიტომ მოიხსენიებდა „ტანჯულ“ ან „ხელმოცარულ თაობად“.

ირანელი მწერლები მიაღწევდნენ იმას, რომ თავიანთ ნაწერებზე საფრანგეთის სალიტერატურო წრეებს აალაპარაკებდნენ. და მიზანი მხოლოდ ის არ უნდა იყოს, რომ ნობელის პრემიის ლაურეატთა შორის ადრე თუ

გვიან მათი თვისტომიც აღმოჩნდეს, უფრო მეტს უნდა იზრახავდნენ – ევროპულ სალიტერატურო პროცესთან დაახლოებასა და სულაც მის შუაგულში მოქცევას. ეს იმედოვნება, ეს სწრაფვა გამოსჭვივის გოლი თარაყის დიალოგის იმ პასაჟიდანაც, როდესაც იგი დაუფარავი სიამაყით გვიცხადებს, რომ ფრანგულად ითარგმნა რამდენიმე სპარსული რომანი, მათ შორის, მისი მოგონების ნიგნიც „ჩემი ორი სამყარო“.

ეს დიალოგი ჟურნალისტ მოჟდე დაყიყთან ამ ჟანრის საუკეთესო ნიმუშთა შორის უნდა ვიგულისხმოთ თავისი სიღრმით, სინრფელითა და განზოგადებით და ძალიან მოუხდა თავისებურ ბოლოსიტყვაობად მისი ნოველებისა და მოთხრობების კრებულს „სახლში ზეცაში“, რომლის გამოცემაც ჩვენი სალიტერატურო ცხოვრების თვალსაჩინო მოვლენაა გოლი თარაყის მხატვრულ ქმნილებათა სრულფასოვანი ქართული ორეულების შექმნით.

ამ შემთხვევაში სავსებით ვენდობი გიორგი ლობჯანიძის შეფასებას, სპარსული ენისა და მწერლობის საუკეთესო მცოდნის, პიროვნების, ვისაც ამაგი მიუძღვის ამ მოთხრობების, ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე თანდათანობით გამომზეურებასა და ცალკე ნიგნად გამზადებაშიც, საბოლოოდ კი მთარგმნელთა – მზია ბურჯანაძისა და თეა შურღაიას – ოსტატობამ, სიტყვისა და შინაგანი რიტმის გრძნობამ განსაზღვრა ამ გამოცემის არაორდინარულობა.

ჩვენი სალიტერატურო ცხოვრების თვალსაჩინო მოვლენად შემორჩება ისტორიას გოლი თარაყის სტუმრობა საქართველოში, მაისის თვეში, და მის მიერ გამართული ლექცია-საუბრები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა, „კავკასიურ სახლსა“ და ნიგნის მაღაზია „პარნასში“, და ამ მნიშვნელოვანი ვიზიტის მოგვარებას ის გამომცემლობა იღებდა თავს, ვინც ერთ კრებულად აქცია „შემირანის ავტობუსი“, „კედელს იქით“, „ზამთრის

ძილქუში", „ჩემი სულის დიდი ქალბატონი“, „ანარბანუ და მისი ბიჭები“, „სახლი ზეცაში“ – მზია ბურჯანაძის მიერ თარგმნილი – და „მეც ჩე გეყარა ვარ“, „ამინეს შორეული მოგზაურობა“, „სადმე სხვაგან“ და ლიტერატურული დიალოგი, თეა შურლაიას მიერ გადმოღებული: „დიოგენემ“.

გოლი თარაყი პერსონაჟებსაც კი დაძრახავდა, როგორ თუ ვერ მიხვდნენ, რანაირი თხელი ძაფი აქვს გამოიმუშოვი თვითმუშა სიტყვასო, და, ცხადია, მთარგმნელებს ამ „თხელი ძაფის“ შესატყვისი განწყობილების შექმნა ევალებოდათ, სპარსული ენის მელოდიურობის შენაცვლება ქართული ენის მელოდიურობით, თორემ ხელთ ბევრი არაფერი შეგვრჩებოდა მკრთალსიუჟეტთან ბელეტრისტულ ნიმუშებში, რომელთა შთამბეჭდაობასაც სწორედ ენობრივი დახვეწილობა და სიფაქიზე განსაზღვრავს.

უპირველესად ასე ენის მელოდიურობასა და სულში ნვდომით თუ ჩაუკვირდები არაცნობიერისაკენ მიმავალ გზას, მითუფრო, თუ კარლ-გუსტავ იუნგის მიმდევართა შორის გულისხმობ საკუთარ თავს და არაცნობიერის ფილოსოფიურ განსჯასაც ლამობ.

ამიტომაც არის, რომ „ზამთრის ძილქუშში“ უნებურად კი არ იქმნება ორი არქეტიპი, არამედ ის შეგნებულადაა თვითონ გოლი თარაყის არაცნობიერის მანიფესტაცია. და თუ დიდი ქალბატონი ძველად მითიური ქალღმერთის სახით იშვა და ისტორიის მანძილზე ცვლილებანი განიცადა, მწერლისათვის ის განყენებულ, გარდასულ სიმბოლოდ არ რჩება, ახლებური სიცოცხლით აღავსებს და სულიერ სავანედ განაზოგადებს („ჩემი სულის დიდი ქალბატონი“).

და მაინც:

ამ სახებას უფრო ხელშესახებად და ექსპრესიულად გამოხატავს ანარბანუ, ერთი უპირი და მიაშიტი დედაბერი, შვილები რომ მონატრებია და ალაღბედზე დადგომია გზას შეედეთისაკენ, რაც მისთვის რეალური სახელმ-

ნიფო კი არა, იდუმალებაში გახვეული მიღმა სამყაროა. საკმაოდ ყოფითი სურათები გადაიკეცება ჩვენს თვალწინ, ორი პერსონაჟის შემთხვევითი შეხვედრაც აეროპორტში თითქოს ჩვეულებრივი მოვლენაა, რომლის მსგავსიც ყველა ქვეყანაში ხდება, მაგრამ ანარბანუს დიდი სინრფელე, მისი სულიერი მიჯაჭვულობა მშობლიურ მინასთან თანდათან თხრობის ისეთ ქარგაში ექცევა, ძალდაუტანებლად გრძნობ, რომ ამ მიაშიტი დედაბრის სახით ღრმა სიმბოლიკა გამოცხადდება, ქვეყნის სულიერი ყოფის ყველაზე დაფარულ სიმებს რომ შეგახებინებს ხელს.

ამ ნოველის ქართული თარგმანის პირველ გამოჩენას „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე მკითხველთა დიდი ინტერესი მოჰყვებოდა და ეს საყოველთაო მონონება გარკვეულად გამჟღავნდებოდა ბორენა ჯაჭვლიანის გამოხმაურებაში, ამავე გაზეთის თანამედროვე სპარსული ლიტერატურისადმი მიძღვნილ ნომერში რომ გამოქვეყნდებოდა.

ამ სახებას უფრო ხელშესახებად და ექსპრესიულად გამოხატავს ანარბანუო...

ამიტომაცაა „ანარბანუ და მისი ბიჭები“ ამ კრებულის მშვენიერებაც და უთუოდ თანამედროვე სპარსული ნოველისტიკისაც, თუნდ ავტორს „სადმე სხვაგან“ ერჩივნოს, თავისთავად ჩინებული ქმნილება და მკაფიო დასტური გოლი თარაყის თვითმეფასებისა: რაც დრო გადის, თვითცენზურას სულ უფრო ნაკლებად განვიცდიო.

ეს შინაგანი თავისუფლება ანიჭებს ძალას, ოდნავადაც არ მოიტყუოს თავი და თვალი გაუსწოროს იმ მტანჯველ რეალობას, რომ იქნებ სამშობლოსაკენ მიმავალი გზები სამუდამოდაც ჩახერგვია. ეს ტკივილი თვალსაჩინოა მის ნოველებშიც და იმ ვრცელ მოთხრობაში კიდევ უფრო გამძაფრებულია, ისე, რომ მის თხზულებათა ერთ რკალს შესაძლოა ტომას ვულფის განთქმული რომანის სათაური მარჯვედაც მიესადაგოს - „შინ ველარ დაბრუნდები“.

ასეთი აღმოჩნდა ამერიკელი მწერლის ბედისწერა, ასეთი მოჩანს გოლი თარაყის ბედის დრამატიზმიც.

თუნდ ახალგაზრდებისა ეხარბებოდეს, თვითონ ვერასოდეს დააღწევს თავს წარსულის ხილვებს, არანაკლებ რეალურს, ვიდრე თვალწინ გადაშლილი სამყაროა, და ეს ძაფები ასაზრდოებს მის ქმნილებათა ენობრივ გამომსახველობასაც და ირანის იდუმალი ხატის შეუბღალავ შენარჩუნებასაც იმ წარმოსახვებში, ამქვეყნიური საზღვრების გასარღვევად რომ მიილტვიან. ამიტომაც დაეძებს მწერალი ასეთი ჟინით სულიერი ჯანყის ყოველგვარ გამოვლინებას, თუნდ სრულიად უმნიშვნელოსაც, რაკილა მცირესაც თავისი განუმეორებელი ღირებულება ენიჭება ცხოვრების მდინარებაშიც და, მითუფრო, მხატვრული სამყაროს შენებისას.

ცოტა არ იყოს ძნელდება ამ სამყაროს პირველქმნილობის შენარჩუნება, როდესაც საზოგადოებრივი გარემო უჩვეულოდ პოლიტიზებულია და პოლიტიკური ორიენტაციები ლიტერატურას გარკვეულ ჩარჩოებში ამწყვდევენ, მაგრამ გოლი თარაყისათვის ყოველთვის სხვა ორიენტაციები არსებობდა, გაცილებით უფრო გამძლე და საიმედო, არსებობდა ფორუყ ფაროხზადისა და სოჰრაბ სეფეჰრის პოეზია, გარიდებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ კონიუნქტურას, სამაგიეროდ, ერთგულ შემწეს, თუკი მათ კვალს გაჰყვებოდნენ გოლი თარაყით, ვინც ბოლოსდაბოლოს თვითცენზურასაც სრულიად დათრგუნავდა საკუთარ თავში.

ჯანყი, ჯანყი აუცილებლად, უპირველესად პირადი ყოფის წინააღმდეგ, თუნდ უღმობლადაც შეეხალონ ერთმანეთს სული და სხეული.

...და ამირალის მშვიდი და უდარდელი ცხოვრებაც ერთ ღამეს შეიძლება თავდაყირაც დადგეს.

როდესაც გელა ჩქვანავას პირველი ბელეტრისტული ნიმუშები – „ჩვენი ოჯახის საიდუმლო“, „ჩვეულებრივი ისტორია“ და „ამურული ბუმერანგი“ – გამოქვეყნდებოდა ჟურნალ „კლდეკარის“ ფურცლებზე (2000, №2), უკვე მიიქცეოდა მკითხველის ყურადღებას. საიმედო განაცხადად მოჩანდა, თუმცა დაბეჯითებით ჯერ მაინც მოერიდებოდა სალიტერატურო კრიტიკა რაიმეს მტკიცებას. ისე არც შემდგომ გაუნებოვრებიათ ახალბედა, ვინც თანდათან ნამდვილ მწერლად გამოიკვეთა და მისი პირველი ნიგნი „კოლორიტები“ („დიოგენე“) ჩვენი სალიტერატურო ცხოვრების საგულისხმო მოვლენად წარმოსდგა.

მან ამ ნიგნით „საბას“ 2005 წლის ლიტერატურული პრემიაც მოიპოვა, ოღონდ რატომღაც „დებიუტის“ ნომინაციით. სწორედ რატომღაც!.. ფორმალურად ჟიურის წევრები მართალნი არიან – „კოლორიტები“ მწერლის პირველი ნიგნია, მაგრამ მხატვრული ღირსებებით აშკარად აღემატება სადებიუტო გამოცემებს და მათთან გათანაბრება აკნინებს მის მნიშვნელობას, მითუმეტეს ავტორი აღარც ყმანვილია.

სწორედ ასეთ დროსაა აუცილებელი ფორმალიზმის უკუგდება და ნიგნების განხილვა იმ საზომებით, თვითონ ნიგნები რომ მოითხოვენ ჩვენგან. ბოლოსდაბოლოს, არაერთი ისეთი სადებიუტო ნიგნის გახსენება შეიძლება ჩვენი სინამდვილიდან, სასაცილოდ არ გვეყოფა, მათ ვინმე დებიუტის სახელით თუ მონათლავდა და გარკვეული შეღავათებით მოექცეოდა.

„კოლორიტებს“ არავითარი შეღავათი არა სჭირდება და იგი უდავო წარმატებას მოიპოვებდა იმ ნომინაციაში, რაც მისთვის უფრო შესაფერისი გახლდათ.

არა, მოთხრობების კრებულის ნომინაცია არ იგულისხმება, როგორც ეს ნიგნი განუსაზღვრავთ თვითონ მწერალსაც და გამომცემლობასაც. დამერწმუნეთ: უფრო

ზუსტი ჟანრობრივი საზომით „კოლორიტები“ რომანია, მსგავსი ამერიკული რომანის იმ ნაირსახეობისა, რაც მსოფლიო რომანისტიკაში გამოკვეთილია შერეულ ანდერსონის („უაინსბურგი, ოპაიო“), ჯექ ლონდონის („სმოკ ბელიუ“), ერსკინ კოლდუელის („ჯორჯიელი ბიჭი“), ერნესტ ჰემინგუეის („ნიკ ადამსი“), უილიამ ფოლკნერისა („გარდავედ, მოსე“) თუ ჯონ სტაინბეკის („ზეციური საძოვრები“) ქმნილებათა სახით.

სალიტერატურო კრიტიკა მათ ერთხანს ნოველების ციკლებად მოიხსენიებდა, ვიდრე ბოლოსდაბოლოს არ შეთანხმდებოდნენ, რომ ასეთი განსაზღვრება აერჩიათ: რომანი მოთხრობებად.

ძირითადი სიუჟეტური ხაზი არცერთ მათგანში გამოკვეთილი არ არის, მოზაიკური სურათი უფრო იქმნება და თვითეულ თავს დამოუკიდებელი არსებობაც იოლად შეუძლია თავისი დასრულებული კომპოზიციით; მაგრამ ყველა ისინი საბოლოოდ მაინც ერთიანდებიან თუნდ მყიფე სიუჟეტურ ჩარჩოში, შემაერთებული ძაფები რომ მოშვებულა. ამიტომაც გაძნელდა ამ ქმნილებათა ჟანრობრივი განსაზღვრა, მაგრამ დღესდღეობით ეს უკვე ლიტერატურის ისტორიაა და ამ თვალთ ჩვენს მწერლობასაც თუ გადავაგვლებთ თვალს, აქაც აღმოვაჩენთ შესაფერის ნიმუშებს.

განა მიხეილ ჯავახიშვილის „გივი შადური“ სწორედ ასე არ უნდა მოინათლოს: რომანი მოთხრობებად?

რეზო ჭეიშვილის „მუსიკა ქარშიც“.

ჯემალ ქარჩხაძის „ზებულონიც“.

ნაირა გელაშვილის „სარკის ნატეხებიც“.

ნოდარ დუმბაძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონიც“ თავისი სტრუქტურით ახლოსაა ამ ჟანრთან.

თამაზ ბიბილურის „შვიდი ხმისა და ტოროლასათვისაც“.

სხვათა შორის, თამაზ ბიბილური გიორგი ლეონიძის „ნატურის ხეს“ რომანად რომ მოიხსენიებდა და დაბეჯითებით ამტკიცებდა, ეს უფრო ზუსტი ჟანრობრივი განსაზღვრება იქნება, ვიდრე ნოველების ციკლიო, უთუოდ ამერიკული რომანის ამ ნაირსახეობას გულისხმობდა.

„კოლორიტებში“ ასეთივე მოზაიკური სურათი იხატება, ერთიანი სიუჟეტური ხაზი გამოკვეთილი არც აქ არის, მაგრამ ნიგნი მაინც ერთიანი ქმნილებაა პერსონაჟთა გადასვლით ნოველიდან ნოველაში, ის კი არა, ზოგიერთი სიუჟეტური სვლა სრულიად გაუგებარიც კი დარჩება, თუ პასუხს სხვა ნოველაში ანუ სხვა თავში არ ვიპოვნით – როგორც რომანის წესია. საამისოდ შეიძლება გავიხსენოთ მიხეილ ესვანჯიასთან გაგზავნილი მისტიფიცირებული წერილის ბედი („მონტიორის შეცდომა“), საიდუმლო სწორედ სხვა ნოველაში რომ უნდა გაიხსნას („ორი წერილი“).

ამიტომაცაა „კოლორიტები“ რომანი, ამერიკულ ყაიდ-აზე კი: რომანი ნოველებად.

ეგაა, სათაურად „მზის პრემიის ლაურეატები“ უფრო დაშვებულა.

თავზე კი არ ვახვევ – ეს ხომ მისივე მეტაფორაა.

ამ მეტაფორის შინაარსი არამარტო გახსნილია ერთ-ერთი ნოველისათვის ნამძღვარებულ ეპიგრაფში, როგორც მთხრობელის მეზობლის დოდო ბასილაიას პოეტური მიგნება – „ყველა, ვინც ამქვეყნად ვცხოვრობთ, ღვთისაგან რჩეულები ვართ – ღმერთმა ამ მზის ქვეშ ცხოვრებით დაგვაჯილდოვა... ჩვენ, ყველანი მზის პრემიის ლაურეატები ვართ“ – არამედ ამ რწმენითაა გასხივოსნებული ნიგნის ღრმად სევდიანი, დრამატული ვნებებით სავსე სამყარო, რომლის ფინალშიც რუსეთ-საქართველოს ომის კომმარიც იჭრება, აფხაზეთის მხარეში გამართული.

ესაა მისი იდეური ბირთვი – მზის პრემიის ლაურეატობა.

ბარემ სახელწოდებადაც ეს შერჩეულიყო.

...ჩვენს მეხსიერებაში გაჩნდა ზაურ კალანდიას სოხუმი.

გაჩნდა გურამ ოდიშარიას სოხუმიც – ეს უკვე გადავლილი ომის შემდეგ.

გელა ჩქვანავას სოხუმიც რეალობად წარმოგვიდგება, ამ მწერლისათვის ნიშანდობლივი კოლორიტული შტრიხებითა თუ მარჯვედ მიგნებული დეტალებით და იმ ზოგადი ფონით, ხელშესახებად რომ განგაცდევინებს ამ ქალაქის ცხოვრებას, წარმოსახულს ერთი ქუჩისა თუ უბნის თვალსაწიერიდან, თავისი ფსკერიტა თუ რომანტიზმით, თავისი თვალთმაქცობითა თუ სინრფელით, თავისი წვრილმანებითა თუ სულიერი ჯანყით, და იმ შეგნებით, რომ: მზის პრემიის ლაურეატობა არ არის იოლი საქმე.

სიპი ძვის ნოველები

მკითხველს ვთხოვ, ეს პატარ-პატარა მოთხრობები ქვაზე თითო წარწერად ჩამითვალოსო, – გიორგი ცოცანიძემ.

კრებულის სახელწოდება ამიტომაც უსესხია გომერის ხეობაში სიპ ქვაზე დანისა თუ ხანჯლის წვერით ამოკანრული ლექსიდან.

თავის ნუთისოფელს ჯამრულ გრიგოლაძეც დაიტირებდა („ჩემი ცხოვრების სიმწარე არ გამოითქმის ენითა“), მაგრამ ბედს მაინც არ გაუტყდებოდა და გულზე მოკიდებულ ჯავრს ლექსებად ჩამოარიგებდა ქვებზე, იქნებ თავისებურ პოეტურ კრებულსაც შეადგენდა შუმერ თუ აქადელ რაფსოდებივით, ვითომც ისევ ძველთუძველესი დრო ყოფილიყოს და გულისთქმა მხოლოდ თიხის ფირფიტებს მიენდობოდა.

რა, ახალი „გილგამეშიანის“ ფრაგმენტით არ მოგვესმის?

მოვა დრო, დავიკარგები
თავისივე ბედისწერითა,
აქ კი გავსწირავ სახსოვრად
ნაწერებს ხანჯრის წვერითა.

ჩაიკარგებოდა თიხის ფირფიტები და... ეს სიპი ქვე-
ბიც მინის ქვეშ მოექცეოდა თუ მიიფანტ-მოიფანტებოდა,
ვერც ახალი დროის ეპოსი შედგებოდა, ველარც მთლიანი
პოეტური ციკლი, მაგრამ ნაშთი თუ ნასამალი მაინც
შენარჩუნებოდა გამქრალი ტრადიციის ხსოვნად, ტრადი-
ციისა, ვაჟა-ფშაველას სახელითაც რომ დამშვენებულია.

ვაჟასიც, აბა!..

ხან თან არა ჰქონდა ქალალდი, ხან საერთოდ არ
გააჩნდა და სიპ ქვებზე კანრავდა გილგამეშის სიმღერების
შემქმნელსავით. მერე ფურცლებზეც გადაიტანდა, მაგრამ
ის სიპი ქვა რალაც იდუმალი ძალით მოჰყვებოდა თან და
არ ანებებდა პირვანდელ ცივილიზაციასთან ძაფების გან-
ყვეტას.

ეს მხოლოდ ყოფითობა არა ყოფილა, რეალობით
გამონეული იძულება.

თავისებური მითოსი უფროა.

და ჯამრულ გრიგოლაიძეც ამ მითოსში ამოჰყოფდა
თავს, თუმც ამდენი არც ეფიქრა და მხოლოდ უბედო
ბედი ეჯავრა, ცხვარს რომ მისდევდა ჩექლიმზე ჯოხის
ბჯენით. სამკვიდრო ვერც მას ეპოვნა, რაც მეცხვარეებს
დანესებოდათ ათაბაბიდან, მაგრამ აბელურ ცივილიზაცი-
აში კი შეებიჯებინა და ხელშესახებად გამოეცადა იმ ყო-
ფის ანარეკლი, რასაც იმთავითვე აცდენოდა კაცობრიობა.
აბელი გამხდარიყო მეცხვარეთა სიმბოლურ თუ წინარე
სახედ და ის ნალვერდალი, ტრაგიკულად აღსრულებულ
ბიბლიურ გმირში რომ ჩაკირულიყო, ყოველგვარი რომ-
მანტიკული სულისკვეთებისას კი ჟოლავდა და ჟოლავს,
მაგრამ უპირველესად მაინც ალბათ მეცხვარეობა ინახ-
ავდა იმ ძველთუძველეს განცდასა თუ ცხოვრების წესს

– ღვთისათვის ასე სათნოს და... უარყოფილს ადამიანის მიერ კაენური ცივილიზაციის არჩევით.

მაგრამ ადამიანთა ერთ წრეს რაკილა შეენარჩუნებინა, ეს შლიდა დრო-ჟამის მიჯნებს და იმ ეპოქაში გვაბრუნებდა, როდესაც გზა-გზა ხეტიალის გარდა სხვაგვარი ყოფა ვერც წარმოედგინათ.

ალექსანდრე ყაზბეგი სხვას კი არაფერს აეყოლებინა, შვიდ წელიწადს მეცხვარის ცხოვრებით რომ იცხოვრებდა – აბელური სული ეძახდა, სულში ადუღებული ის სანყისი არ მოასვენებდა და მხოლოდ საბაბად გაუხდებოდა მეცხვარეების დაჩივლება: გზაში ყაზახ-რუსები მოსვენებას არ გვაძლევენ და ჩვენს დაჩაგვრას ცდილობენ, ერთი გაბედული კაცი რომ მოგვცა გამყოლად, ჩვენს ბედს ძალლი არ დაჰყუფდაო.

ჰოი რა გნიასი მოჰყვებოდა მის გადავარდნას ცხვარში: გენერლის შვილმა კომბალი როგორ აიღო ხელში, რა ღმერთი გაუნყრა მაგ შეჩვენებულს, თუ თვითონ ვერ მოახერხა სხვარიგად ეშოვნა ლუკმაპური, ჩვენ მაინც შეგვატყობინებდა, სხვა რომ არა ყოფილიყო რა, პრისტავობას მაინც ვუშოვნიდითო, – დაუფარავი ირონიით გადადიოდა ბაგიდან ბაგეზე იმ წრეებში, ქვეყნის პროვინციად გადაქცევა განგების აუცილებლობად და ცხოვრების ერთადერთ წესად რომ მიაჩნდათ.

ვისაც უყვარდა მოჩხუბარიძე, გამართლებას ამით ცდილობდნენ: რა მწყემსობა, რისი მწყემსობა, ერთადერთხელ გაჰყვა მეცხვარეებს დამცველად ყიზლარამდეო.

არადა, აბელურ სანყისს არ მოესვენებინა.

ნანერებს ხანჯრის წვერითაო...

სიპ ქვებზე ამოკანრულ ამ წარწერებს შეეგულიანებინა გიორგი ცოცანიძე, საქართველოს მთა-ბარში ხეტიალისას წამოკრეფილი ამბები – გაგონილი თუ თავს გადახდენილი – ნოველებად თუ მინიატურებად გადაეთქვა და სულაც კრებულისათვის მოეყარა თავი.

ამ პატარ-პატარა მოთხრობებს სიუჟეტი ან სულ არ გააჩნიათ, ანდა ძალიან მკრთალი, უფრო მეცხვარეთა ხასიათებია გამოკვეთილი და ცალ-ცალკე თვითეული ნიმუში ნოველისა და ლიტერატურული პორტრეტის ზღვარზე გადის – თითქოს ისეც შეიძლება ჟანრობრივად განსაზღვრო და ასეც. ოღონდ ერთად ასხმული უკვე ბელეტრისტული ქმნილებაა, დოკუმენტური პროზის ნაკადსაც რომ ბუნებრივად და მოხდენილად ითავსებს და თავისებურ ეპოსადაც წარმოგვიდგება: ზოგად განზომილებაშიც და იმ კერძო ეპოქაშიც, თავისი მკაცრი და უღმობელი ტოტი მეცხვარეთათვისაც ისევე რომ დაედო, როგორც ყველასა და ყველაფრისათვის.

ბევრი ცხვარი გყავს?

სიმდიდრით მორჭმულხარ?

მთელი ცხოვრება მუხლჩაუხრელ გარჯაში გაგიტარებია და წელგამართული ხედები ყოველ ცისკარს?

მაშ უნდა წაგართვან, მშრალზე დაგსვან, ციმბირში გადაგკარგონ ან, შერისხული, კოლექტივის რიგით, დაბეჩავებულ წევრად გაქციონ, შენს ნაშრომ-ნაამაგარს კი დამპატიყეები დაეპატრონონ.

ნოველების მდინარებაში ეს რეალობაც იჭრება და ქაქუცა ჩოლოყაშვილისა და სამანელთა მოძრაობის ხსოვნაც, იმ ისტორიულ მინიშნებებს რომ ქმნის, რაც არ განებებს დრო-ჟამის განუსაზღვრელობაში ჩაძირვას.

თითქოს გზაგასაყარზე იდგე კერძო დროისა და ზედროულისა.

და თუ ასეთი გზაგასაყარია, მაშ სისხლის მითოს-მაც უნდა გაიელვოს. აუცილებლობაა? ცხადია, ოღონდ არა მაინცდამაინც გაცნობიერებული. თავისთავად უნდა ამოჩნდეს რომელიმე ამბავში და „სისხლის ყივილი“ სწორედ ამის ნიმუშად წარმოგვიდგება. ქარგა ისაა, თუ როგორ ერიდება ჩხუბსა და დავიდარებას ნოველის მთავარი გმირი, სულ დათმობაზეა, სულ დანყნარება-დამოშ-

მინებას ცდილობს; მაგრამ ზოგჯერ თვითონაც არ იცის, რა მოსდის, ისე გაუგებრად, გაუაზრებლად გაებმის ჩხუბში, ვერაფრით ვერ აუხსნია. აი, ძმისწული კი ჩანდება ამ გაუაზრებელი ქმედების ფსიქოლოგიურ სანყის და ყოველივეს სისხლის ყივილით ახსნის: „ი ბაღლმა ილიურელებს ქვეები რომ აუტეხე, იქაო შენი საგვარეულოს სისხლმა იყივლაო; შენი ბაღლები თუშებს რომ მიეშველნენ, იქ თუშური სისხლი აყივლდაო; შენ რომ რუსებს მოხევე არ ეცემინე, ეგ ქართული სისხლის ყივილი იყოო და ლეკებს რომ მიეშველე, ეგ კიდე – კავკასიური სისხლის ყივილიო“.

ეს გაოცებულია: განა რამდენნაირი სისხლი აქვს კაცსა, მე სისხლი სულ ერთნაირი მგონიაო, – მაგრამ ნოველის ქვეტექსტი ისეთი გამჭვირვალეა, ძალდაუტანებლად მიგვანიშნებს სისხლის მითოსზე, როგორც უქამო დროის ერთ-ერთ მოტივზე.

კიდევ ერთი მოტივი მტრედის გამოცხადებაა და, რა გასაკვირია, „მტრედები“ სწორედ ამ გამოცხადებით რომ გასხივოსნებულა – პატარა მეცხვარეს უნდა მოველინოს სამი მტრედი, რომელთაგან ერთი ცხვარს უდარაჯებს და თუ შორს ნავლენ, მოაბრუნებს, ორი კი ამ ყმანვილ მოჯამაგირეს წიგნს ასწავლის. მაგრამ ამ ღვთიურ სურათში ტრაგიკული სული უნდა შემოიჭრას, იმთავითვე რომ აედევნა კაცობრიობას – მეპატრონე მოულოდნელად უნდა წაადგეს ყმანვილს და მისი შემხედვარე მტრედები სამუდამოდ გადაიკარგონ. ერთი, ერთადერთი ფურცელი დააკლდა პატარა მეცხვარეს, რათა ყველაფერი შეესწავლა, მაგრამ ეს ის ერთადერთი ფურცელია, რომელიც გილგამეშის უკვდავების ბალახით ხელიდან უნდა გაგექცეს.

ამბავი კი დარჩეს ხსოვნაში, იქნებ ძველთაძველი და იქნებ სულ ახალიც, დრო-ჟამის კვალი მაინც არ ეტყობა. ნანერებს ხანჯრის წვერითაო...

გიორგი ცოცანიძის ეს „თიხის ფირფიტები“, მეცხვარისა და მეცხვარეობის საგალობლად ჩაფიქრებული,

ცხვრის აპოლოგია ხომ არის, ძალის აპოლოგია? იქნებოდა და არის კიდევ, ოღონდ, მასთან ერთად, დათვის აპოლოგიაცაა.

თუნდ ის მინიატურა „ვაგინე და მაგინა“ – მონადირეს მოულოდნელად დათვი რომ წაადგება თავს, ეს ვერც გაქცევას ველარ ახერხებს, ველარც თოფის გადმოღებას და ჩხუბსა და გინებას დაუწყებს: თავიდან მომწყდო. ის კი ხან ერთ გვერდზე აჩენს კბილს და ხან მეორეზე, თითქოს ისიც აგინებდეს. ამ ჯავრ-ჩხუბში ათი წუთი რომ გაივლის, დათვი მიტრიალდება და გაიქცევა. ისეთი სურათი იხატება, თითქოს ორი კაცი შეჯახებოდეს ერთმანეთს და ბოლოსდაბოლოს ერთს დაეთმოს. დათვის კაცად აღქმა პერსონაჟის გაცნობაცაა და მწერლისაც, ისევე, როგორც კიდევ უფრო ამაღელვებელ ნოველაში „ბათლომე“. დათვი ბალოში გაბმულა და ორ შეიარაღებულ თუშს სხვა რა დარჩენია, გარდა იმისა, იოლად იძიონ შური ნასუქი ძროხების განწყვეტისათვის, მაგრამ მის მიწყდომ-მონყდომას რომ შეჰყურებენ, პოლე უეცრად ასე გადასძახებს: ე, ჰე, ჰე, ბათლომე, კაცო, ეგ რა დაგმართნიაო.

ბათლომეს შეარქმევს თავისდამოულოდნელადაც.

ეტყობა, რალაც შორეულმა, აბელისა და ენქიდუსებურმა, სულაც მინდიასებურმა გაიღვიძა მასში და დათვი თანამოძმედ მოაჩვენა. იქნებ მოკვლა ერჩივნა, მაგრამ სათქმელი ნათქვამია, დათვისათვის სახელი შერქმეულია და მაშ მისი გამეტება სასიკვდილოდ აღარ შეიძლება – უკვე კაცის განირვის ტოლფასია. ამიტომაც ერთილა დარჩენიათ: ტყვიები ისე დაუშინონ ბაგირს, რომ განყიტონ და ბათლომე ისევ ტყის მფარველობას მიანდონ.

დათვის აპოლოგიის გარეშე თითქოს რალაც სხივი მოაკლდებოდა კრებულს. ამას ახლა ვგრძნობთ? ცხადია, ახლა, თორემ ისე იქნებ ვერც მივმხვდარიყავით, ნეტა რამ გაგვიჩინა ეს სინაკლულის გაცნობა. მაგრამ იმ სხივის არარსებობას იდუმალად ვიგრძნობდით. ახლა კი

რა, პოლოს გადაძახილი: ბათლომე, კაცო, - ყოველივეს თავთავის ადგილას ალაგებს და კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს, რომ მარტოდენ ბლუჯა-ბლუჯა ვარსკვლავები არ არიან ჩვენი და-ძმანი...

აქ კი გავსწირავ სახსოვრად ნაწერებს ხანჯრის წვერი-თაო, - თავისი პოეტური კრებულის შედგენას განიზრახავდა ჯამრულ გრიგოლაიძე, სიპ ქვებს მიანდობდა ფიქრსა და ოცნებას, გიორგი ცოცანიძე კი თავის ბელეტრისტულ კრებულს აანჟობდა ამ კამერტონზე, ნიგნიერ გამოძახილს იმ მატიანისა, საქართველოს საიალალეობი რომ გადაუვსია: საცხვრე და სახაროვნე მთაგორები, საბატკნე ხორხები, სანადირო ჭაუხები თუ სამთაბარო გზა-ბილიკთა სანაპიროები.

თუ ვერ დატევდნენ ქვის ზედაპირზე, ზოგჯერ იქნებ სიმბოლური ნიშნებიც შემოეღოთ, ოლონდ ნამკითხველისთვისაც იოლად ამოსახსნელი. თავიდან აკი შუშერული თუ ეგვიპტური იეროგლიფებიც უფრო ადვილად ნაიკითხებოდა, ვიდრე ნახატებისაგან თანდათან მინიშნებიანი დარჩებოდა; და თუკი ეს დამწერლობა არ გაგეგებოდა, ვერც ვერაფერს მიხვდებოდი.

ქვის ზედაპირი თავისთავად გიბიძგებდა ანბანური იეროგლიფური შერეული დამწერლობისაკენ, ოლონდ ბელეტრისტული ჩანაწერი ქვაზე არც არავის მოაფიქრებოდა. ამიტომაც გადავიდოდა მინიატურები და ნოველები ფურცელზე, ოლონდ კამერტონის ხსოვნას ასე მკაფიოდ შეინარჩუნებდა.

...ისე ვაჟა-ფშაველა იქნებ კიდევ იმიზეზებდა ქაღალდის უქონლობას, რათა იმ შორეულსა და ბუნდოვანს, მხოლოდ მისთვის მშობლიურს, ხელშესახებადაც მიწვდენოდა.

ქვა მაინც სხვა იყო, სიპი ქვა, ვაჟა-ფშაველას ტკივილებსაც რომ იტევდა და მითუფრო დაიტევდა ჯამრულ

გრიგოლაიძის კვნესას: მოვა დრო, დავიკარგები თავისივ ბედისწერითაო.

ქვა იქნებ თავისასაც კვნესოდა, ხანჯლის წვერით გადაჩხაპნილი.

თითო მოთხრობა თითო წარწერადო.

იყოს: თითო წარწერად.

* * *

არა, ვაჟა-ფშაველა ნამდვილად იმიზეზებდა.

„ზურაბისთანა ბატონი ვინღა გამოვა ხმლიანი“

იქნებ სჯობდა თხრობა ზურაბ ერისთავის ტრაგიკული აღსასრულით დანწყებულიყო?

რალაც გულს დამაკლდება, დავით მჭედლურის მხატვრულ-დოკუმენტურ თხზულებას რომ გადავიკითხავ – „ლეგენდა ხეობის დაქცევაზე“, და გულნაკლულობის მიზეზს რომ ვეძიებ, კომპოზიციურ აღნაგობასთან მივდივარ. თითქოს მთლად მარჯვედ ვერ არის მოძებნილი ის კარი, საიდანაც უნდა შეხსნილიყო მისი იდუმალებით-მოცული სახეობა.

და იქნებ სწორხაზობრივად კი არ აღდგენილიყო ამ მეტად კოლორიტული ისტორიული პერსონაჟისა და ბრწყინვალე პოეზიის გმირის ბიოგრაფია, არამედ იმ საბედისწერო ნადიმის ირგვლივ დატრიალებულიყო სიუჟეტური ქარგა, ასეთი შთამბეჭდაობით რომ წარმოსახულა ხალხურსა და კლასიკურ პოეზიაში და საისტორიო ანალებში?

რა გამოდის –

მე როგორც ვარჩევდი, ზურაბ არაგვის-ერისთავზე რომ განმეზრახა ბიოგრაფიული რომანის შექმნა?

ნამდვილად ასე კი ვარჩევდი, მაგრამ, რასაკვირველია, იმ გარემოებას არ შევუფიქრიანებია, რომ დავით მჭედლურს სხვა კალაპოტში მოუქცევია თხრობა.

უბრალოდ ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ბიოგრაფოსი დიდხანს არც უნდა ეძიებდეს დასაწყისს, და ბოლოსდაბოლოს კი არ შეაჯერებდეს გულს, ვთქვათ, სწორედ იმგვარ ექსპოზიციას, ამ მხატვრულ-დოკუმენტური თხზულების პირველი ფურცლები რომ წარმოგვიდება, არამედ თვითონ მასალა გიბიძგებს არჩევანისაკენ და ხელში გაჩეჩებს სისხლიანი ნადიმის იმ გულისშემძვრელ სურათს, შექსპირულ ტრაგედიებს რომ დაშვენდებოდა – აქ შენივთდებოდა დიდი ვნებანი და აქედანვე გაიშლებოდა თხრობის ნაკადები, ბოლოს ისევ აქ რომ ამოთავდებოდა.

შეთქმულნი მზად არიან გადამწყვეტი ნუთებისათვის და ღომად გადაქცეული ზურაბიც კი ველარსად უნდა წაუვიდეთ.

ჯერ ხმალი ქარქაშზე დაუბან – ყოველი შემთხვევისათვის. და როგორც მოვლენათა მსვლელობა დაუდასტურებთ, ეს მოქმედება გადამეტებული სიფრთხილე კი არა ყოფილა, არამედ ის აუცილებლობა, ურომლისოდაც მომხდურთა სიჭარბეს იქნებ ვერც გადაეძალა.

გილალატებენ, ზურაბო, ელიან შენსა ძილსაო, – მე-ლექსის ეს სიტყვები არ ჩაესმოდა მომავლიდან, თუმც ვისი რა გაფრთხილება სჭირდებოდა, როდესაც ეჭვიანი ბუნება ისედაც უნდობლობით განანყობდა ყველასა და ყველაფრის მიმართ. მაგრამ უკვე ბედისწერა ჩარეულა და ეჭვსაც წამიერად უნდა მიეძინოს. და ეს წამიერი მოდუნება სავსებით კმარა შეთქმულთა განზრახვის აღსასრულებლად.

ლალატი გიყვარს, ზურაბო, ლალატი ჩემიც ნახეო, – ამას უკვე კლასიკური პოეზიის სტრიქონებიდან წააკეცავს თეიმურაზ პირველი, იქ კი, ნადიმისას, სუფრას რომ აუყვავებენ, სულ სხვაგვარი მიმართვა უნდა ამჯობინოს მეფემ:

სიძევ, შაექე ხილსაო.

დესერტის გარეშე არ უნდათ გაუშვან სასუფეველში
თუ რა?

ეს ის რეალისტური დეტალია, ხალხურ შედეგს თავისებური ინტიმიტაც რომ მსჭვალავს, და უეცრად ხმალ-ხანჯალს რომ მიუმარჯვებენ მარტყოფისა და მარაბდის გმირს:

ზურაბმ ჭირთ გაცოფებულმა ხმალსა დაპგლიჯნა

ვადანი.

ვაი თქვენს ზურაბს, ფშაელებო! ძაფ დაუხვევაე

მაგარი...

და გადავიდოდა ზურაბ ერისთავის სახება „ქართლის ცხოვრების“ ფურცლებზეც და სახალხო მელექსეთა რეპერტუარშიც, გაზვიადდებოდა, გასიმბოლოვდებოდა მისი ბიოგრაფია და პოეტური შარავანდით შეიმოსებოდა.

გმირები სხვანიც ყოფილან, მაგრამ ხალხური პოეტური შედეგების პერსონაჟობა არა რგებიათ და მარტყოფსა და მარაბდაზე მეტად ზურაბი ლექსებით შემორჩეოდა საზოგადოებრივ ცნობიერებას – თავისი გაორებული პორტრეტით, არც გმობა რომ არ მოაკლდებოდა, მაგრამ ქებასაც არ დაიშურებდნენ: ზურაბისთანა ბატონი ვინლა გამოვა ხმლიანიო.

ქართული ფოლკლორის მკვლევარნი არაერთხელ დაუბრუნდებოდნენ ამ ხალხურ პოეტურ ციკლსა და გოროზი მებატონის სახეს, გურამ ასათიანი ქართული ხასიათის ერთ-ერთი თვისების ემბლემადაც დასახავდა „სათავეებში“, მაგრამ განსაკუთრებით თამაზ ნატროშვილის ისტორიულ ესეებში წარმოსდგებოდა არაგვის ერისთავი რელიეფურობითა და სიღრმით, და იმ შთამბეჭდაობით, რაც ნიშანდობლივია ჩვენი დროის ამ კარლაილის ძიებებისა და სტილური მანერისათვის.

სულ ველოდი, რომ ეს გამორჩეული ინტერესი ბიოგრაფიული რომანითაც დაგვირგვინდებოდა მისი ხელიდან.

და ქვეშეცნეულად უკვე ვხედავდი დასაწყისსაც – ზურაბ ერისთავი საბედისწერო სუფრას უზის და ჯერ კიდევ არ უთქვამთ: სიძევ, შაექე ხილსაო!..

ექვი არ მეპარება, თამაზ ნატროშვილი სწორედ ამ სცენით ამოახვევდა კომპოზიციურ ქარგას.

საერთოდ – უმთავრესად პოეზიიდან გაიკვლევდა გზას ზურაბის რთული ბუნების გასახსნელად და ისტორიული ანალები უფრო დამხმარე მასალა აღმოჩნდებოდა ზოგადი ფონის წარმოსახვისათვის.

დავით მჭედლურის მონოგრაფიაში კი როგორღაც მიიკარგა, მიმკრთალდა ფოლკლორული ციკლი, უკან გადაინია იმ მხატვრულმა სინამდვილემ, რომელსაც აეყოლიებინა წლების წინათ და შეეგულიანებინა „ხეობის დაქცევის ლეგენდის“ შესაქმნელად. იმან შეაგულიანა და... თითქოს ხელიდან გაუსხლტებოდა. ლაშარის ხის მოჭრის სცენა საერთოდ გაქრებოდა თხრობიდან, აღსასრულის შექსპირული სურათი გადაიეღვებდა და გაქრებოდა. ისტორიული მონტაჟი იძალებდა და ქვეყნის ცხოვრების თავისთავად საგულისხმოდ წარმოჩენილი სურათები გადაფარავდა არაგვის ერისთავის მონუმენტურ სახეებს.

აზიდავდა, თითქოს აზიდავდა და... დადრკებოდა.

მაჯა მოუდუნდებოდა.

განზრახვას იმ შთამბეჭდაობით ვერ შეასხამდა ხორცს, წლობით რომ ელოლიავენებოდა; და მისხალ-მისხალ რომ აგროვებდა და ერთმანეთს შეაჯერებდა ათასგვარ ცნობებს, ზურაბ ერისთავის კვალზე იმ ლანდშაფტშიც მოუწყინრად ტრიალებდა, სადაც ის ბრდღვინავდა და ბობოქრობდა ერთ დროს.

ხელშესახებად სურდა განეცადა ყოველივე.

არადა, თვითონვე აკლდა გულს.

ჩემთვისაც შემოუჩვილია, გივი ალხაზიშვილისთვისაც – ვერა და ვერ დავამთავრეო. და ეს ნუხილი ისეთი

მძაფრი გახლდათ, მისი ტრაგიკული აღსასრულის შემდგომ გივის წყალობით „ლეგენდა ხეობის დაქცევაზე“ მზის სინათლეს რომ იხილავდა, მოველოდი, რომ ბოლო თავები აკლდა.

ფორმალური თვალსაზრისით ნიგნს არაფერი არ აკლია - კომპოზიცია შეკრულია, თხრობა მოთავებული, ფინალი თავის ადგილასაა... მაგრამ... მაგრამ... და გრძნობ, რაც ღრღნიდა, მოდუნებული მაჯა ურთულეს თემას ბოლომდე ვედარ მორეოდა და აღარც დრო დარჩენოდა საკმარისი, რათა ერთხელ კიდევ მიბრუნებოდა ზურაბ ერისთავის მღელვარე თავგადასავალს, ხელახლა გამოჰყოლოდა თხრობას და გამკრთალებული ფინალური ნაწილი მეტი ექსპრესიით ალევსო.

მინდობოდა მხურვალე მიპატიჟებას ეჭვიანზე ეჭვიანი ერისთავი, რაღაც სიმი მოდუნებოდა გულშიც და გონებაშიც, სითამამესა და თვითდაჯერებას ჩაეხშო წინათგრძნობის იდუმალი ძახილი: ვერაფერს გამიბედავენო. და არც სოლომონ ლიონიძისთანა მრჩეველი გამოსჩენოდა: რომ გაგიბედონო?..

ხელახლა გამოჰყოლოდა თხრობასო...

და იმ მარჯვენით, რომელსაც სასიკეთო და გაბედული განზრახვა შესაფერისადაც უნდა დაეგვირგვინებინა და ქართულ ბიოგრაფიულ რომანთა წყებას კიდევ ერთი ნიმუში შემატებოდა, სულ სხვა სტრიქონები გამოჰყავდა ფურცელზე. მეგობარ პოეტს ემშვიდობებოდა საბედისწერო გადაწყვეტილების აღსრულების წინ - გივი ალხაზიშვილს, და ისეთი სტოიკური სიმშვიდით უბარებდა ზოგიერთი საქმის მოგვარებას და, მათ შორის, ზურაბ ერისთავზე ამ ნიგნის გამოქვეყნებასაც (დიდი მხატვრული გაფორმებისათვის ნუ შენუხდებით, მთავარია გამოიცესო), რომ შთაბეჭდილება გრჩება, რამდენიმე თვით თუ მიემგზავრება თბილისიდანო.

არა სამარადისოდ, არამედ სწორედაც რამდენიმე თვით!..

როგორი გულდამშვიდებით მიუტანია თოფის ლულა შუბლთან.

„ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებიდან (2006, №1) გაეცნობოდა ამ პირად წერილს მკითხველი საზოგადოება, გივი ალხაზიშვილის ერთი ლამის ჩანაწერების ციკლში ჩართულს, და ფინალური პასაჟიც საკმაოდ შეძრავდათ: ახლა ოდნავ ღია კარიდან ერთი ჭრელი პატარა ჩიტი შემოფრინდა, კედელს დაეტაკა და უსულოდ დაეცა იატაკზე, ის თუ იყო ჩემი სულიო.

მისტიკას ნაზიარები პოეტისათვის ეს სურათი მართლაც სიმბოლურად აღიქმებოდა.

და თუ „ლეგენდა ხეობის დაქცევაზე“ ბიოგრაფიულ რომანად ვერ წარმოგვიდგება, მონოგრაფიად ჩინებულია – მისი თავისთავადი ლიტერატურული ღირებულება უეჭველია და კიდევ ერთხელ შეგვახედებს ზურაბ ერისთავის მონუმენტურ სახებას: ლერნაში ზღვის პირისაო, – სახალხო მგოსნებს ეს და ამგვარი მეტაფორებიც რომ უჩნდებოდათ გონებაში მისი ხსენებისა თუ მისი უწყალოდ დაჩეხილი ცხედრის დატირებისას, თან... მკვლელსაც მარჯვენას რომ შეუქებდნენ.

ჯერ კი, იმ საბედისწერო ნამამდე, სუფრა ერთხელ კიდევ უნდა აყვავებულიყო და გულითადი, მონინებითი შეთავაზებაც აღარ დახანებულიყო:

– სიძევ, შაექე ხილსაო!

და კიდევ ერთხელ მოგინდება, მარტყოფის, მარაბდისა და ხალხური პოეზიის გმირი ბიოგრაფიული რომანის მთავარ პერსონაჟადაც იხილო.

ისე თუ ვინმეს გუნებაში გიტრიალებთ, ეს ჩანაწერი არაფერს გავალდებულებთ და სულაც არ არის აუცილებელი, რომ რომანი სისხლიანი ნადიმის სცენით დაიწყოთ.

თუმცა... თუმც ზურაბ არაგვის-ერისთავის სულიერი პორტრეტის აღდგენა, აბა, საიდან უნდა დაიწყოთ?!

ქართული მოდერნისტული რომანი: ისეთი, როგორიც არის

კიდევ ერთი ჩანაწერი ჩემი არქივიდან.

დანერვილი საოპონენტო რეცენზიად მაია ჯალიაშვილის სადოქტორო დისერტაციის დაცვაზე – 1999 წლის 8 დეკემბერს.

ეს იყო ერთ-ერთი საუკეთესო დისერტაციის დაცვა, რომელსაც დავსწრებივარ – საუკეთესო თავისი სისავსით, სიღრმით, მასშტაბურობით, თავისი დინამიურობით. და ეს შემთხვევითი, ცხადია, არა ყოფილა, რადგანაც კათედრაზე იდგა ჩვენი სალიტერატურო და სამეცნიერო ცხოვრების უკვე თვალსაჩინო მონაწილე, ბევრი რომ მოესწრო სასიკეთო და სამომავლოდ კიდევ უფრო მეტს გვპირდებოდა.

ეს წლები ამის დასტურია.

შემდგომი წლებიც ამის დასტური იქნება.

მაია ჯალიაშვილის ანალიტიკურ ძიებათა ღირსება ისაა, რომ წინასწარ მომარჯვებულ თარგზე კი არ იჭრება მოვლენები თუ მასალა, არამედ მათ გულისგულში აღწევს და ყოველთვის ყველაფერი წარმოჩნდება ისე, როგორც სინამდვილეშია.

ამ მხრივაც გასათვალისწინებელია მისი ლიტერატურული მონაპოვარი, ერთ-ერთი ხელშესახები დასტური, რომ ქართული კრიტიკა არსებობს და ღირსეულადაც იხდის თავის უმნიშვნელოვანეს და უმადურ ვალს.

როგორც იქნა ცალკე ნიგნადაც გამოჩნდა მისი ის დისერტაცია.

და მკითხველთან პირველ მაცნედ დაე ის მაშინდელი სარეცენზიო ჩანაწერი გაჰყვეს.

„მაინც რა არის ქართული მოდერნისტული რომანი?

არის თუ არა ის იმ ნაკადის უშუალო მონაწილე, რასაც განახლების სალიტერატურო პროცესები ერქვა იმდროინდელ ევროპასა თუ ამერიკაში?

დღესდღეობით ეს თითქოს საძიებელი და სარკვევი აღარ გვაქვს, რადგანაც არსებობს საკმაოდ დამაჯერებელი პასუხები ამის თაობაზე და ქართული მოდერნისტული რომანის არსებობა არ არის ახალი აღმოჩენა, მაგრამ აუცილებელი იყო ისეთი მონოგრაფიის შექმნა, რომელიც კიდევ უფრო სახიერად გამოაჩენდა თუნდაც 20-იანი წლების ქართული რომანის პოეტიკასა და თავისებურებებს, გაითვალისწინებდა მიღწეულს, გამიჯნავდა მართებულსა და მცდარს, დასახავდა ახალ პერსპექტივებს. გამოაჩენდა, როგორც თვითკმარ, თავისთავად მოვლენას, მაგრამ იმავდროულად როგორც მნიშვნელოვან რგოლს იმ ჯაჭვისა, ქართული მოდერნიზმი რომ ჰქვია და ჯერაც ბევრი რამ გვაქვს მისაკვლევ, ასახსნელი, გასაშიფრი, შესაფერისი ადგილის მისაჩენი.

გრიგოლ რობაქიძე ამ ხანას ქართული მწერლობის რენესანსის სახელით იხსენიებდა და საკუთარ თავსა და თავის ლიტერატურულ შეგირდებს სრულიად ახალი სიტყვის მაუწყებლად მიიჩნევდა.

ცხადია, ყოველგვარ ჰიპერბოლიზებას აქვს თავისი რეალური საფუძველი და ამ თვალსაზრისით საინტერესოა, რა დასტურდება და რა უარიყოფა, ერთი სიტყვით, როგორ მოჩანს ის ყოველივე საუკუნის მიწურულიდან.

ჩვენ ვცხოვრობთ დროში, როცა ჯერაც ძლიერია ძველი ინერციები, არამართო საბჭოური სტერეოტიპები, არამედ გამოგონილი, შეთხზული სქემები და მწერალთა რეიტინგ-ლისტის ის ვარიანტები, ლიტერატურაზე მაღლა ლიტერატურულ ურთიერთობებს რომ აყენებს.

ვცხოვრობთ დროში, როცა მალეა მოსათავებელი ლიტერატურულ გადაფასებათა პროცესი.

უშუალო მონანილენი ამ მეტად მტკივნეული პროცესისა გახდებიან ის ადამიანები, ვინც კვალდაკვალ მიჰყვებიან სამწერლო ცხოვრებასაც და ცდილობენ ამოავსონ ის ხარვეზებიც, რაც ასე აშკარაა ჩვენი უახლესი ლიტერატურის ადრეული ხანის ანალიზისას.

ხშირად გაისმის ხმები, რომ ბევრი თხზულება ხელახლა გვაქვს წასაკითხი, ბევრი მოვლენა ხელახლა გასაზრებელი. მოთხოვნა, მონოდება თავისთავად ურიგო არ გახლავთ, მაგრამ, ცხადია, გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია, როცა ესა თუ ის პიროვნება თვითონვე ცდილობს განახორციელოს ის მიზანი, რაც თუნდაც ახლებურ ნაკითხვას უკავშირდება.

ვინც თვალს ადევნებს ჩვენს სალიტერატურო ცხოვრებას, ყველასათვის ნათელია, რომ თუ ვინმე გამოირჩა კრიტიკოსთაგან და ლიტერატურისმცოდნეთაგან, ერთი უეჭველად მაია ჯალიაშვილიცაა. იგი აქტიური მონაწილეა თანადროული კრიტიკულ-ესთეტიკური ძიებებისა. მისი რეცენზიები და კრიტიკული სტატიები არის არა ცალკეული ნიმუშები, არამედ ნაწილები კარგად გააზრებული ციკლისა, საბოლოოდ ყველაფერმა ერთად რომ უნდა მოიყაროს თავი და საკმაოდ ნათელი და დამაჯერებელი სურათიც გამოიკვეთოს.

„ქართული მოდერნისტული რომანიც“ ამ განზრახვის ნაწილად წარმოგვიდგება და დანერილია იმ სიღრმით, რასაც მოველით მაია ჯალიაშვილისგან. ეს მონოგრაფია არის ცოცხალი ორგანიზმი, სავსე საგულისხმო დაკვირვებებით, კარგად გააზრებული ფონით და მსჯელობისა და კომპოზიციის აგების იმ მანერით, რაც თვითონვე გვევლინება ესთეტიკურ ღირებულებად.

ნაშრომში მოხმობილია უამრავი ავტორი და ციტატა, მაგრამ მათგან ერთიც კი არ არის ზედმეტი, დამონმებული ნაკითხობის ილუზიის შესაქმნელად, რისგანაც ბევრი დისერტანტი არ არის დაზღვეული.

ეს ყოველივე მკვლევარს შესწავლილი და შეთვისებული აქვს და ბუნებრივად ამიტომაც უსადაგებს ლოგიკურსა და ნათელ მტკიცებებს.

ქართული რომანისტიკის სამი ნიმუში („გველის პერანგი“, „დიონისოს ღიმილი“ და „სანავარდო“) გამოყენე-

ბულია ქვაკუთხედად განზოგადებული დასკვნებისათვის და მსჯელობისას ისახება ის პერსპექტივა, რაც შემდგომი კვლევის საწინდარი უნდა გახდეს.

შემდგომი კვლევა თავისთავად გულისხმობს ქართული მოდერნიზმის სათავეს გამოძიებას და ამ მიმდინარეობის მეთაურებად ვაჟა-ფშაველასა და ვასილ ბარნოვის დასახებას. თეზისი, რომელიც დიდძალი საილუსტრაციო მასალით დადასტურდება და კიდევ ერთხელ გამოიკვეთება, რომ ლიტერატურას აქვს შინაგანი განვითარების კანონები და ისინი თავს იჩენენ მაშინაც, როცა ესა თუ ის ქვეყანა აცდენილია ბუნებრივი განვითარების გზას.

ესაა იდუმალებით მოცული სფერო, მიუწვდომელი ჩვენი გონებისათვის. ჩვენ ეს მოსაზრება უნდა მივიღოთ, როგორც რეალობა და არ გაგვიკვირდეს, რომ საქართველოში იმ დროს ხდება დიდი შემობრუნება, როცა იწყება ევროპაშიც. იქ ეს განახლება უილიამ ბატლერ იეიტსის სახელს უკავშირდება, ჩვენში – ვაჟა-ფშაველასა და ვასილ ბარნოვის სწორედ ასეთივე ყაიდის ძიებებს.

სტილურ ცვლილებებს ევროპელ მწერალთა შემოქმედებაში მოჰყვა კომპოზიციის დაშლაც, რაც უკვე უცხოა ქართული რომანისათვის – პირნმინდად მხატვრული ძიებების გზას ვერ გაჰყვებოდა ქართული რომანი ქვეყნის ტრაგიკული ბედის გამო – ჩვენში ეს ფუფუნება იქნებოდა. ამიტომაცაა თუნდ ამ სამ რომანში კომპოზიცია ხელუხლებელი და კლასიკურ ქარგაზე აგებული.

ამ გარემოებაზე ნაშრომში საგანგებო ყურადღება არ არის გამახვილებული, თუმცა მსჯელობისას აშკარად იგულისხმება, ყოველ შემთხვევაში, წიგნად გამოცემისას კარგი იქნება თუ ეს თეზისი თვალსაჩინოდ გამოიკვეთება.

ანტიკურობისა და თანამედროვეობის შორეული პარალელის მონაცვლეობა – იეიტსმა რომ გამოიყენა პირველად, ჯოისის ნყალობით დიდი გავრცელება მოიპოვა და ელიოტი სამეცნიერო აღმოჩენის ტოლფასად მიიჩნევს – მოდერნისტული რომანის ერთ-ერთი გამოკვეთილი ნიშა-

ნია და დამახასიათებელი გრიგოლ რობაქიძის, კონსტანტინე გამსახურდიასა და დემნა შენგელაიას მხატვრული ქმნილებებისთვისაც, ოღონდ ამ პარალელის გამოყენებაც საფრთხილოა და მასზე მსჯელობაც. მხატვრული აზროვნება ვერ ჩაიჭედება ნინასნარ მომარჯვებულ სქემებში და ამიტომაც მოხდა, რომ ჯოისმა „ულისეში“ შეცვალა თავდაპირველი დასათაურება, პირდაპირ რომ მიჰყვებოდა „ოდისეას“. ამ ორი თხზულების სიახლოვე უფრო შინაგან შრეებშია საძიებელი, ენათესავება ზოგადი ასპექტებიც და არა სიუჟეტის ნაბიჯ-ნაბიჯი განვითარება.

ამის ხაზგასმა აუცილებელია, რადგანაც პარალელების ძიებამ, მითოსური პლასტების აღმოჩენა-გამოვლინების ჟინმა ჩვენში მაინც განსაკუთრებით მიიღო ერთგვარი ავადმყოფური ხასიათი და ნანარმოების შეფასება სრულიად აცდა კრიტიკული ანალიზის პროფესიულ, ბუნებრივ გზას. ითქვას პირდაპირ, კურიოზულიც კი გახდა. დღესდღეობით ეს არაჯანსაღი აჟიოტაჟი უკვე მოთავებულია, მაგრამ ინერცია მაინც გრძელდება და აქა-იქ თავს იჩენს ხოლმე. მაია ჯალიაშვილის „ქართული მოდერნიზტული რომანი“ შესაძლოა სრულიად თავისუფალი არ იყოს ამ ინერციისაგან, მაგრამ არც ისეთი აშკარა შეუსაბამობა თუ ხელოვნური დაკავშირება გვხვდება, აღნიშვნად ღირდეს. ნიგნად გამოცემისას ავტორი ხელახლა რომ გადახედავს ნაშრომს, ოდნავ რედაქციულ ცვლილებებს თვითონვე დაისაჭიროვებს და ეს გარემოებაც ნუ გამოჩნდება.

თუ შენიშვნის გამოთქმა თვითმიზანია, ამ მონოგრაფიაშიც შესაძლოა დაიძებნოს ცალკეული პასაჟები, კრიტიკულად რომ განგანწყობს, მაგრამ თუ შენიშვნა თვითმიზანი არ არის, მაშინ მხოლოდ სიხარული უნდა გამოითქვას, რომ შეიქმნა კიდევ ერთი არაორდინარული ნაშრომი იმ პროფესიონალის მიერ, ვინც ამის მერეც არაერთი სასიკეთო საქმე უნდა აღასრულოს ჩვენი ლიტერატურისათვის.

ჯერომ სელინჯერის რომანის „თამაში ჭვავის ყანაში“ ხელახალი თარგმნის აუცილებლობას - ახლებური სახელწოდებით „კლდის პირზე, ჭვავის ყანაში...“ - გააჭუმბურიძე საჯარო თუ რადიოგამოსვლისას იმით ახსნის: ადრინდელი თარგმანი ცოტა არ იყოს მოძველდა და დღევანდელი ახალგაზრდობის ლიტერატურულ გემოვნებას ნაკლებ შეეფერებაო.

რაიმე სოციოლოგიური გამოკითხვის შედეგებს ეყრდნობა, ახალი თაობის გემოვნების უცთომელი სიზუსტით განმსაზღვრელისა, თუ პირად დაკვირვება-შთაბეჭდილებებს განაზოგადებს ხელალებით, ამას ამჯერად ნუ გამოვედევნებით და იმ შეხედულებას ჩავუკვირდეთ, ქართული მწერლობის კლასიკოსის, ვახტანგ ჭელიძის თარგმანი ცოტა შეუფერებლად რომ გამოგვიცხადეს ჩვენი დღევანდელი საზოგადოებისათვის.

ამ თარგმანმა გამოჩენისთანავე მოხიბლა მკითხველი და მარჯვედ მიგნებული ტონალობითა და სტილური დახვეწილობით სანიმუშოდაც კი წარმოგვიდგა, თუ რა ხელოვნებით უნდა გახსნოდა გზა თანადროულ ამერიკულ მწერლობას ქართულ სინამდვილეში.

მაგრამ, მოგეხსენებათ, დრო-ჟამს უღმობლად მიაქვს ბევრი რამ, ხუნდება არაერთი სიახლე-მიმზიდველობაც და, რაც თავის დროზე შთამბეჭდავად გამოიყურებოდა, შესაძლოა ახალი ეპოქის გემოვნებასა და მოთხოვნებს ისე სახიერად და ზუსტად ვეღარ ესადაგებოდეს.

თუმცა ესეცაა:

არის კი ვახტანგ ჭელიძე ის მოვლენა ქართულ მთარგმნელობით ხელოვნებაში, ვისი მიღწევანიც შესაძლოა გახუნდეს? და ვისი მთარგმნელობითი მემკვიდრეობის ენობრივი აქტუალობაც უკვე მართლა შეფასდეს ამ საბედისწერო განსაზღვრებით: მოძველებული?

ცხადია, ეს სულაც არა ნიშნავს, თითქოს მის მიერ გადმოქართულებულ მსოფლიო შედეგებს ახალი მთარგმნელებიც არ გამოუჩნდნენ, და ის თარგმანებიც ნაკლებ წარმატებული აღმოჩნდეს – არ განიდევნოს სალიტერატურო ცხოვრებიდან ვახტანგ ჭელიძის მიერ დანატოვარი ძვირფასი მემკვიდრეობა და, მასთან ერთად, მის ლიტერატურულ მემკვიდრეთა ნამოღვანარიც დატრიალდეს სამწერლო მიმოქცევაში.

ჯერომ სელინჯერის რომანი იმ მხატვრულ ქმნილებათა შორისაა, რომლის გადმოღებაც შესაძლოა ყველა თაობას მოუხდეს და ამ მხრივ სულაც არ გვიკვირს გია ჭუმბურიძის მოწადინება და მაინცდამაინც არ ვსაყვედურობთ: იქნებ სელინჯერის იმ თხზულებათა გადმოქართულება სჯობდა, რაც ჩვენი მკითხველისათვის ხელმიუწვდომელიაო.

ზოგადად შესაძლოა ასე მართლაც უმჯობესი იყოს, მაგრამ შემოქმედებითი პროცესი ისეთი იდუმალი და აუხსნელი მოვლენაა, ვერ ჩაერევი და კანონებს ვერავის დაუდგენ. იქნებ თვითონ მთარგმნელმაც ვერ განგიმარტოს, რატომ ჩაუჯდა უკვე თარგმნილს და გვერდით გადადო უცნობი თხზულება, რაც მკითხველის მეტ ინტერესს გამოიწვევდა.

ასეა თუ ისე, ხელთ გვაქვს სელინჯერის რომანის ორი განსხვავებული თარგმანი.

როდესაც თავის დროზე ვახტანგ ჭელიძემ ხელი მოჰკიდა ჯეკ ლონდონის რომანის – „მარტინ იდენი“ – ამეტყველებას ქართულ ენაზე, უკვე არსებობდა სოლომონ თავაძის მიერ შესრულებული ნიმუში, რომელიც მთლად ურიგოც არა ყოფილა, მაგრამ აკლდა ის დახვეწილობა და დინამიზმი, რაც ნიშანდობლივია იმ ხელმეორე თარგმანისათვის.

იქნებ ამჯერადაც რაღაც ასეთი მოხდა?

იქნებ - გამოცდილების გათვალისწინებით - გია ჭუმბურიძემ მეტ დახვეწილობას თუ არა, დინამიურობას მაინც მიაღწია და „კლდის პირზე, ჭვავის ყანაში...“ რაღაც მხრივ წასწია წინ ოსტატობის თვალსაზრისით?

იქნებ ის ჟარგონი, რითაც გადავსებულია მისი თარგმანი, მისი წინამორბედის ხელში - გარემოებათა გამო - სალიტერატურო სიტყვებითა და გამოთქმებით შეიცვალა და, გინდა-არ გინდა, მთავარი პერსონაჟის - იგივე მთხრობელის - მეტყველება და რომანის საერთო სტილისტიკა საგრძნობლად დაზარალდა?

მაგრამ... ამ რომანში სელინჯერის სტილური მანერის არსებითი ნიშანი სულაც რომ არ არის ჟარგონი თუ ვულგარიზმი?

მაშ ცოტა თვითმიზნური ხომ არაა ქართული ორეულის განწყობა პირნმინდად ჟარგონულ და ვულგარულ მეტყველებაზე?

ამ თვალსაზრისით სელინჯერის რომანი სრულიად განსხვავდება ენტონი ბერჯესის რომანისაგან „მექანიკური ფორთოხალი“, რომლის ჩინებულ ქართულ ვერსიასაც წლების წინათ სწორედ გია ჭუმბურიძის მეოხებით გავეცანით და ისე ზუსტად დაეჭირა ბერჯესის პერსონაჟის - იგივე მთხრობელის - მეტყველება და, შესაბამისად, თხზულების სტილისტიკა, ნიგნი ერთბაშად მოექცა ჩვენი სამწერლო ცხოვრების შუაგულში. დასაწანია, რომ მკითხველის ცნობისნადილი და მონონება აღარ ასახულა სალიტერატურო კრიტიკაში და მხოლოდ ლევან ბრეგაძემ დააფასა მთარგმნელის გარჯა თავის „ქართული ჟარგონის ლექსიკონში“ ამ რომანის სტრიქონთა უხვად ციტირებით.

ისეთი შთაბეჭდილება გვრჩება, რომ გია ჭუმბურიძე ამჯერად შეგნებულად უმზადებს ლექსიკონის შემდგენელს ახალ-ახალ მასალას, თავისთავად მდიდარსა და ეფექტურს, მაგრამ სელინჯერის რომანის სტილისტიკისათვის ცოტა არაბუნებრივს.

ეტყობა, მთარგმნელი ზედმეტად დაენდო სნობურ-ტუსოვკური წრის ლიტერატურულ გემოვნებასა და ინტერესებს და მათ თარგზე მოჭრა რომანის ქართული სტილი. ამის გამოისობით კი დაიკარგა სელინჯერის გმირის მეტყველების ფაქიზი ლირიზმი, რაც შეფარულად თავიდან ბოლომდე გასდევს თხრობას, დროდადრო საკმაოდ მკვეთრადაც იჩენს თავს (საყვარელ გოგონასა და გარდაცვლილ ძმაზე ფიქრისას, უმცროს დასთან ურთიერთობისას). ეს ის მეორე პლანია რომანისა, რომელიც გვაგრძნობინებს პოლდენ კოლფილდის მდიდარ, მრავალნახნაგა ბუნებას, მისი სულიერების სიღრმესა და მოვლენებისადმი ირონიულ-კრიტიკული დამოკიდებულების სანყისს – არა ყმანვილური გაუცნობიერებელი ამბოხი ყველასა და ყველაფრის წინააღმდეგ, არამედ ნაადრევად მომწიფებული ახალგაზრდა კაცის საკმაოდ ჩამოყალიბებული შეხედულებანი, მისი სულის ის ფარული შრე, რომელიც პიროვნულ ბირთვს ქმნის და ვერაფრისდიდებით ვერ შეიძენ, თუკი დაბადებითვე არ დაგყოლია.

ერთი სიტყვით, ახალ თარგმანში დაკარგულია ის, რაც ასე ხელშესახები და სახიერია ვახტანგ ჭელიძის ვერსიაში და სელინჯერს წარმოგვიდგენს დიდ მწერლად და არა მეტექსტედ თუ მოდურ ავტორად, ერთი დღის ბუზად, რომლის ბზუილიც ისე შეიძლება გაქრეს, მომდევნო თაობებს სასაცილოდაც არ ეყოთ, რას აეყოლიებინა ასე მისი თაყვანისმცემელნი.

სამწუხაროდ, ვახტანგ ჭელიძის მიღწევა შეუმჩნეველი და გაუზიარებელი დარჩა.

ნაცვლად იმისა, შენარჩუნებულიყო ლირიზმისა და ირონიის ოსტატური და შთამბეჭდავი ნაზავი, ურთიერთმონაცვლეობის ფაქიზი ხვეულები, ერთი პლანი უკიდურესობამდე გამკვეთრდა მეორის ხარჯზე; და ამიტომაცაა, რომ გია ჭუმბურიძის ეს ახალი ნამუშევარი სალიტერატურო ცხოვრების უშუალო ნაწილი კი აღარ ხდება,

არამედ საკუთრება ერთი მცირე წრისა, რომელსაც ყალბი ბრჭყვიალება ძალიან ჭრის თვალს და ზანზალაების უღარუნით დაბანგულს ველარ გაურჩევია ერთმანეთისაგან ჭეშმარიტი ლიტერატურა და მისი ცრუანარეკლი.

„კლდის პირას, ჭვავის ყანაში...“ არ არის პირველი მთარგმანის არამცთუ ტოლფასოვანი მოვლენა, არამედ აცდენილია ჯერომ სელინჯერის ესთეტიკასა და სტილისტიკას. მთარგმნელს ხელიდან კი არ გაუსხლტა თხრობის ძაფი, განზრახ გააგდო ხელიდან. ადაპტირებული ვერსია უფროა, თუმც... გაუმართლებელი მაინც არ უნდა იყოს ეს ცდა და იმ მხრივ გამოადგებათ ჩვენს მთარგმნელებს, რომ აერიდონ სნობურ-ტუსოვეკურ გემოვნებას და ორიენტირად ის კი არ დაისახონ, არამედ თვითონ შეუქმნან იმ გემოვნების ადამიანებს ჭეშმარიტი ორიენტირი.

თვითონ კი არ დამდაბლდნენ, მკითხველის ამაღლება სცადონ.

და სელინჯერიც იყოს ის, რაც არის სინამდვილეში, ცოდვაა პროკრუსტეს სარეცელისათვის; და თუ მთარგმნელობითი ხელოვნება არ გეყოფა სრულფასოვანი ორეულის შესაქმნელად, განზრახ მაინც ნუ ამოუყენებ გვერდით გადასხვაფერებულ, ადაპტირებულ ვერსიას და სელინჯერს ნუ გაუთანაბრებ ლიტერატურის მიღმა მდგარ, დასავიწყებლად განწირულ ქართულ ტექსტებს.

ნურც ვახტანგ ჭელიძისა თუ სხვა ამ რანგის მთარგმნელთა ღვანლის დამცირებას მოინდომებ. ისინი მოძველებულად არასოდეს გადაიქცევიან და ყოველთვის სასიკეთო ზეგავლენას მოახდენენ ყოველი თაობის სულიერ დახვეწაზეც და ცნობიერების თვითდადგინებაზეც.

შეგონება და მისი ალტერნატივა

სენტენციასავით დამკვიდრდებოდა გურამ რჩეულიშვილის ის ფრაზა:

– ვნების სიმძაფრე შენებაშია და არა აშენებულით ტკობაში.

არც სისხარტე აკლია, არც ღრმა აზრი და, რა გასაკვირია, სალიტერატურო-ჟურნალისტურ მიმოქცევაში ასე რომ დატრიალებულიყო.

ცხადია, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ სენტენციას, შეგონებას, ანდაზას შესაძლოა აღმოაჩნდეს თავისი ალტერნატიული ფარდი თუ გამოძახილი, არანაკლებ ღრმააზროვანი და შთამბეჭდავი.

მთავარია, ჩვენი მზერა არ მიეჯახჭვოს ამა თუ იმ სენტენციას და, როგორც უნდა მოგვწონდეს, მის მიღმა გახედვასაც შევეცადოთ. მოვუძებნოთ ფარდი შეგონება. და თუ მოძებნა გაგვიძნელდება, გული გვკარნახობდეს, რომ შესაძლოა არსებობდეს ალტერნატიული ვერსიაც, და დავაფასოთ მისი გამოჩენა, სადაც კი ნავანყდებით.

აუცილებელი სულაც არ არის, რომ ავტორი ამა თუ იმ შეგონებას თავის ალტერნატივას წინასწარგანზრახვით უფარდებდეს, ხშირად ესეც ისევე გაუცნობიერებელია, როგორც მხატვრული თხზულების შექმნა, მაგრამ ყოველი ასეთი ნიმუში რელიეფურად აირეკლავს ავტორის გონების სიმახვილეს.

მამ ვნების სიმძაფრე შენებაშია და არა აშენებულით ტკობაში?

და თუკი ასეა, აშენებულით ტკობა პიროვნულ ნაკლადაც კი გამოიყურება და ხელისშემშლელად, შემოქმედებითი აღმაფრენისათვის ფრთების შემკვეცელად და ადამიანის დამადუნებლად?

მაქსსაც ასე ჰგონია და სულაც განაზოგადებს: გაკეთებულით ტკობა ქართული ჭირიაო.

მაქსი მაკა გოგუაძის რომანის პერსონაჟი – „ერზაცი ისევ ხუმრობს“, რუსეთიდან საქართველოს შემოფარებული ახალგაზრდა მხატვარი, ვისაც კოტე მარჯანიშვილთან დაახლოება და გაკვირება გადაუწყვეტია. ამიტომაც ჩავიდოდა საგანგებოდ ქუთაისში 1929 წელს „ურიელ აკოსტას“ პრემიერაზე დასასწრებად და მის დასასურათებლად. თეატრში რომ შეაბიჯებს, გამოგნებულ შთაბეჭდილებას მოახდენს მასზე პეტრე ოცხელის ხელოვნება, მაგრამ განზრახვიდან უკან არ დაიხევს და სულსა და გულს გამოახვევს ისეთი ფერწერული ციკლის შესაქმნელად, რასაც, მისი აზრით, ვერ შეძლებდნენ ოცხელ-მარჯანიშვილი.

– თქვენ არ გესმით თეატრის არსი, – პირდაპირ მი-
ახლის რეჟისორი, როდესაც მაქსი წარუდგება.

– არც მაქვს პრეტენზია, – მიუგებს ახალგაზრდა
მხატვარი, – ვნუხვარ, თუ ასე იქნა გაგებული. ახლავე
მოვიდრეკ მუხლს ოცხელის ნიჭის წინაშე. მას მაინც არ
აჩვენოთ, გთხოვთ.

– ახლა არ ვაჩვენებ, ჯერ დატკბეს თავისი წარმატე-
ბით, – ეტყვის თუ არა მარჯანიშვილი, მაქსი უკვე შეეპა-
სუხება:

– ტკბობა რად უნდა. ტკბობა შემდეგი სასწაულისგან
მოაცდენს. გაკეთებულით ტკბობა ქართული ჭირია.

თითქოს სიტყვა მოუჭრა საკმაოდ ეფექტური ფრაზით
და უნდა ანანებინოს, ტკბობის აუცილებლობა რამ დამ-
აცდენინაო. მაგრამ მოსწრებულ სიტყვას არანაკლებ მო-
სწრებული სიტყვა უნდა შეეგებოს და დაფარული მხარე
მოულოდნელად ააელვაროს:

– მთლად ასეც არაა. მხოლოდ ტკბობაში ცნობიერდე-
ბა მთლიანად საკუთარი შექმნილი, ზუსტდება მითამდე
და შეიგრძნობა დაკვეთა მომავლის.

ესეც ის ალტერნატივა – შეგონების საპასუხო შე-
გონება, სენტენციის საპირისპირო სენტენცია, რომელიც

თავისი ეფექტურობით მკითხველსაც ისევე ააფორიაქებს, როგორც მაქსს: უნდა წავიდე, მომიტევეთ. მე თქვენთან ლაპარაკი არ შემიძლია, ვერ გელაპარაკებით.

მოხდენილად ჩაქსოვებია ეს სენტენცია ეპიზოდსაც და მთლიანად თხრობასაც და გამოცალკევებითაც გამოცალკევდება სალიტერატურო-ჟურნალისტურ მიმოქცევაში საბრუნად, ოღონდ ჯერ... ავტორის სახელი უნდა გახმაურდეს შესაფერისად, ამ არაორდინარული რომანის შემქმნელისა, რაც კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრებს ჩვენი ახალთაობის სამწერლო ღვანლზეც და მომავლისაკენ თავდაჯერებულ სწრაფვაზეც, გაუძლოს უმძაფრეს, საკმაოდ ძლიერ კონკურენციას ევროპული კულტურულ-ლიტერატურული სივრცის არეალზე.

„ერზაცი ისევ ხუმრობს“ – ახალგაზრდა კაცის სულიერ ძიებათა ანალიტიკური სურათი, მისი აქეთ-იქით მიწყდომ-მოწყდომის შეგნებულ თუ გაუცნობიერებელ სანყისთა ღრმა და შეუფერადებელი ანალიზი და მიმზიდველი სიუჟეტური ქარგა, რომელიც თითქოს სრულიად დაშლილია და ცალკეული ხაზები ერთმანეთს აცდენილი, მაგრამ ბოლოს ყველაფერი მარჯვედ იკვრის და ქართული ინტელიგენციის თითქმის საუკუნოვანი ცხოვრების ფრაგმენტული სურათები ამოეხვევა დავით გარეჯის გადასარჩენად გაშლილი სტუდენტური მოძრაობის ირგვლივ.

ერზაცი, სათაურად გატანილი იდეა, განსაზღვრავს რომანის მორალურ-ეთიკურ პრობლემატიკას, რადგანაც, მწერლის თქმისა არ იყოს: ადამიანს, მეტადრე შემოქმედს, არა ჰყავს ერზაცზე – არანამდვილზე, სუროგატზე – დიდი მტერი.

ეს სიტყვები ჩართულია დიალოგში, რომელიც მაკა გოგუაძესთან მოუმზადებია ხათუნა მაისაშვილს („ახალი 7 დღე“, 2006, 1 სექტემბერი) და გამოირჩევა იმ პროფესიონალიზმით, რაც არსებითსა და მნიშვნელოვანს

აგრძნობინებს მკითხველს და ძალდაუტანებლად არ-
ნმუნებს, რომ რომანის გაცნობით ნამდვილ ლიტერ-
ატურასთან მოელის შეხვედრა.

რადგანაც მწერლობა უმაღლესი რანგის ფსიქოთე-
რაპიაა, საჩემო ფსიქოთერაპიის თვისებამ უბოძა მხატ-
ვრულ სპეციფიკურ მიზანსო, – იქვე განაგრძობს ავტორი,
– უკიდურესად დახვეწილი მიმეწოდებინა ერზაცი ანუ მით
განმსჭვალულიყო მთავარ პერსონაჟთა არსების მაღალინ-
ტელიგებელური არეები, რადგანაც თხზულების პათოსი
ასეთია: თუ ამ გმირთა ნატიფი სულების ნაყოფი ერზაცია,
რა არის ის, რაც ჩვენს სინამდვილეში მძლავრობსო?!

ეს დანურული დახასიათება გამჭვირვალედ მიანიშ-
ნებს მკითხველს მთავარ გმირთა გახლეჩილ შეგნებასა
და თვითგვემაზე, და რეალობის ტრაგიზმზე, რაც ოს-
ტატურად წარმოაჩენს პერსონაჟთა სულის შეფარულ
დანაშრეებსაც, და ავტორის პირდაპირობა და გულ-
გახსნილობა იმითაც მკაფიოდ ცნაურდება, როდესაც არ
მოერიდება გაცხადებას: ლეო მე თვითონ ვარო. ეს იმის
პასუხად, ჟურნალისტი თავის ვარაუდს რომ გაუზიარებს:
წიგნის პირველი თავი საკმაოდ უშუალო ასოციაციებს
აღძრავს საქართველოს პირველ პრეზიდენტთანო.

მაგრამ მოჩვენებითი ყოფილა ასეთი ასოციაციები,
რაკილა მთავარი გმირის სანყისი ავტორისავე ბუნებაში
ჩაბუდებულა, ვიდრე განაზოგადებდეს „თანამედროვე
პროგრესის ზღვრულ სახედ, იმდენად გართულებულად,
რომ სულთამხილავი მაქსიც ველარ იტევს მას, ვერ აუ-
დის მის ენერგეტიკას – ამაშია პირადად მაქსის ერზაციც
და ტრაგედიაც“.

ჟურნალისტი იმ მოსაზრებასაც გაუზიარებს: „ერ-
ზაცი ისევ ხუმრობს“ აშკარად ამოვარდნილია ქართული
ლიტერატურის უკანასკნელი 15-წლიანი ყალიბიდან, რაც
მე ძალიან მომწონს. მაგრამ ის ალბათ ენათესავენა ქარ-
თული პროზის უფრო ადრინდელ ნაწარმოებებსო, – რის
პასუხადაც მაკა გოგუაძე ასეთ ფორმულირებას ამჯო-

ბინებს: „ერზაცი“ ენათესავენა ქართული მწერლობის ყველა იმ ძეგლს, რომელშიც ქართველი საღმრთო მადას და სიმშაგეს ამჟღავნებსო, – და ზედმეტად მიაჩნია დაზუსტება, თვითონაც მართლა ამოვარდნილი ეჩვენება თუ არა თავისი რომანი ქართული ლიტერატურის უკანასკნელი 15-წლიანი ყალიბიდან.

„ერზაცი ისევ ხუმრობს“ ამოვარდნილი მარტოდენ მაშინ შეიძლება გვეგონოს თანამედროვე ქართული სამწერლო პროცესიდან, როდესაც მკაფიო წარმოდგენა გვაქვს ამ პროცესის მხოლოდ ცალკეულ ფრაგმენტებზე და არა მის მთლიან მდინარეებაზე, რის სისხლხორცეულ ნაწილადაც გამოჩნდა ეს რომანიც და მისი ავტორიც, ჯერჯერობით ერთი ლიტერატურული დიალოგის ანაბარა დარჩენილი. და ასე უჩუმრად ამ წიგნს არ უნდა ჩაეველო, სამწერლო ცხოვრება ისე რომ გვეკონდეს მონესრიგებული, როგორც გვეოცნებება და საითაც ნამდვილად მივისწრაფით.

ისე –

თავისი ვნების სიმძაფრე აქვს შენებას.

თავისი – აშენებულით ტკობას, რათა მთლიანად გააცნობიერო საკუთარი ქმნილება, დააზუსტო მითამდე და შეიგრძნო მომავლის დაკვეთა.

რატომ არის მნიერი ქართული სასკოლო ჟარგონი?

ჟარგონს დიდი ძალა აქვს ლიტერატურაში.

მიხეილ ჯავახიშვილი

„ქართული ჟარგონის ლექსიკონი“ ხელახლა რომ განმეორდება („ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“, 2005), ლევან ბრეგვაძე 600 სიტყვას უკვე 1 000-მდე გაზრდის, თუმცა ამჯერადაც შეიკავებს თავს, უშუალოდ მის მიერ მოძიებულ მასალას დაუმატოს ის სიტყვები

და გამოთქმები, რომლებიც შესულია „ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში“.

მისი აზრით, ეს მაშინ უნდა მოხდეს, როდესაც გამოიცემა ქართული ჟარგონის ლექსიკონის სრული კორპუსი. ნეტა ვის ელოდება?

წესითა და კანონით, ეს სრული კორპუსიც მანვე უნდა მოამზადოს და რომანივით საკითხავ თავის „ქართული ჟარგონის ლექსიკონს“ მესამედაც რომ გამოსცემს კიდეც უფრო შევსებული სახით, ბარემ იმ სრულ კორპუსად ივარაუდოს და თვითონვე გადმოწეროს ქართული ენის ლექსიკონის რვატომეულიდან შესაფერისი მასალა, თორემ ისეთ რეალობაში გვინევს ცხოვრება, ადვილი მოსალოდნელია, ვინმემ ლევან ბრეგაძის ამ ნლობით ნაშრომ-ნადაგს „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონიდან“ ეულგარულად სახელდებული სიტყვები და გამოთქმებიც მიუმატოს და ასე იოლად მოგვევლინოს ახალ ლექსიკოლოგად, როგორც ქართული ჟარგონის ლექსიკონის სრული კორპუსის შემქმნელი.

და შესაფერისი პატივიც მოითხოვოს, რაც, ცხადია, „ქართული ჟარგონის ლექსიკონის“ თაოსანს არასოდეს არ ერგება.

ამ ლექსიკონის პირველ გამოცემას მაშინვე გამოვეხმაურე ჟურნალ „ომეგას“ ფურცლებზე – „უმაღური და მშვენიერი საქმე“ (1999, №2), და იქნებ ასე ცალკე აღარც მომენდომებინა მასზე სიტყვის ჩამოგდება, რომ არა ერთი გარემოება, რისთვისაც მაშინ ყურადღება არ მიმიქცევია.

თვითონ შემდგენელმა კი მიუთითა ქართული ჟარგონის ერთი თავისებურება ლექსიკონის წინათქმაში, მაგრამ ახსნით ვერ ახსნა:

„...მასში მეტად მწირად არის წარმოდგენილი სასკოლო ჟარგონი, რაც უცხოენოვანი ახალგაზრდული ჟარგონის ძირითადი ფონდის უდიდეს ნაწილს შეადგენს“.

თვალსაჩინოებისათვის დაიმონმებდა გერმანულ სლენგს, სადაც „სკოლას“ რამდენიმე ათეული ჟარგონული შესატყვისი აქვს: მაიმუნების ყუთი, განათლების ბუნკერი, სანამებელი კამერა, საპყრობილე, მეორე სამშობლო, გალია, თავლა, სიბრძნის ტაძარი და სხვა არაერთი. მასწავლებელს როგორღა იხსენიებენ? უგვირგვინო მეფედ, ხალიფად, კულტურის დამამუხრუჭებლად, მცოხნელად და ან ამის ჩამოთვლას რა აუვა.

ქართული სასკოლო ჟარგონი კი სულ ორიოდ სიტყვით ამოიწურება: შპარგალკა, შატალო, მასნ! – ვთქვათ, ერთი-ორი კიდევ დაიძებნოს.

ამის გამო ქართული ჟარგონი რაოდენობით ბევრად ჩამოუვარდება სხვაენოვან ჟარგონებსო, – დასძენს შემდგენელი.

არამარტო სასკოლო ჟარგონი, მწირია სტუდენტთა ჟარგონიც, სპორტსმენებისაც, პოლიტიკოსებისაც, მეცნიერებისაც, მწერლებისაც, მხატვრებისაც, მუსიკოსებისაც, ჟურნალისტებისაც, ექიმებისაც, ინჟინრებისაც, რედაქცია-გამომცემლობის თანამშრომლებისაც, მუშებისაც, გლეხებისაც...

რა, იშვიათად იყენებენ ჟარგონულ გამოთქმებს და მათი მეტყველება მნიგნობრულობითა და ენობრივ-გრამატიკული დახვეწილობით გამოირჩევა სხვა ქვეყნების მოქალაქეთაგან?

მაგრამ ასე რომ არ არის და არამარტო სკოლის მოსწავლეთა და სტუდენტების მეტყველებაა წალეკილი ჟარგონით, ხელოვანნიც, მეცნიერებიც, ჟურნალისტებიც, ყველა ხელობის ადამიანიც ლამის მხოლოდ ჟარგონით მეტყველებენ ისე, რომ თავს არ იცხელებენ თავთავისი სპეციფიკური გამოთქმების შექმნით?..

მათი ჟარგონი საერთოა, ერთნაირად მოწონებული და აღიარებული ყველა ფენასა და ყველა წრეში, და ეს არის... ქურდული ჟარგონი და ბარბარიზმები, ის, რაც ასე

უხვადაა ნარმოდგენილი „ქართული ჟარგონის ლექსიკონ-შიც“, რომელიც რეალისტური სურათია ჩვენი საზოგადოებრივი ცნობიერების ამღვრევისა და დაშლისა. განწყობილება, რაც კომუნისტური ეპოქიდან გადმოგვყვა – რუსული ენის მოძალება, ერთი მხრივ; და განსაკუთრებით მოწინება ქურდული სამყაროს მიმართ და მათი გარომანტიკულება, მეორე მხრივ, ასე ხელშესახებად ნარმოსახული ჩვენს ლიტერატურაში, რა გასაკვირია, ჟარგონულ მეტყველებაშიც დადასტურებულიყო.

ასე მოულოდნელად მიგვიყვანა გრამატიკულმა და ენობრივმა მოვლენამ სოციალურ და მორალურ-ეთიკურ განზომილებამდე.

იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ის დროც დადგება, როდესაც აღარც სასკოლო და სტუდენტური ჟარგონი იქნება მწირი და არაფრისმთქმელი და აღარც პროფესიებისა, აღარც მთელი საზოგადოების მეტყველება აჭრელდება ქურდული გარემოდან ნასესხები სიტყვებითა და გამოთქმებით, და ის მომავალი „ქართული ჟარგონის ლექსიკონი“ – ამოზრდილი ლევან ბრეგვაძის მიერ გაჭრილ საძირკველზე – ამ მხრივაც თამამად დაუდგება გვერდით იმ ქვეყნებს, რომელნიც დამოუკიდებელი სახელმწიფოები არიან და არა ამა თუ იმ იმპერიის პროვინციები.

თოვლი იისფარი, თოვლი ნარინჯისფარი

პოეტი უნდა იყო, გამორჩეული მხატვრული სამყაროს შემქმნელი, თოვლი თეთრად კი არა, სულ სხვა ფერად რომ აღიქვა.

ვთქვათ, იისფრად.

ნეტა სად ნახა გალაკტიონმა იისფერი თოვლი?

ხილვაში, არაჩვენებურ სიზმარში, და, რაც მთავარია, თვითონაც ირწმუნა ეს ზმანება და ჩვეული ხელგაშლილობით მოინდომა მთელი ქვეყნიერებისათვის მისი გაზი-

არება. თანაც, გაზიარება არა როგორც უჩვეულოსი და მხოლოდ მისი წარმოსახვისათვის მისანდომის, არამედ ყველასათვის აღსაქმელის. არა იოლად, ცხადია, მაგრამ ისეთი მშვიდი, სასაუბრო მეტყველებისათვის ნიშანდობლივი ინტონაციით გვიცხადებს ამ უცნაურ ხილვას: მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის ქალწულებივით ხიდიდან ფენაო, – რათა ამ აღმოჩენის შემდეგ თოვლის ამ ახალ ხატს თანდათან გადაეცალოს უჩვეულოსა და უცნაურის შარავანდი და მკითხველის გონებამაც ირწმუნოს თოვლის იისფერობა.

რა აუცილებელია ყველგან და ყოველთვის ამ უჩვეულო ფერით მოგვევლინოს თოვლი.

ხანდახან ხომ იხილავ.

ხანდახან ხომ მაინც გაპოეტდები.

და იკმარე ეს წამიერი ფერისცვალებანი.

ნეტა წარინჯისფერი თოვლიც თუ შეიძლება არსებობდეს?

რატომაც არა, თუკი რომელიმე პოეტის ხილვაში სწორედ ამ ფერად გამოჩნდება და ისეთ მშვენიერ, აღმტაც საბურველს შემოუქსოვს ირგვლივ, გალაკტიონის „თოვლში“ რომ ბრწყინავს, თანაც მასავით სასაუბრო მეტყველების ინტონაციით გამსჭვალავს ამ მხატვრულ ზმანებას.

და უკვე შენც იხილავ წარინჯისფერ თოვლს და გაიოცებ, აქამდე როგორ ვერ შეგემჩნია მისი წარინჯისფერობა.

ეტყობა, ომსკში გამოჩნდა ის პოეტი, ვინც სწორედ ამ ფერად აღიქვა თავის ხილვაში თოვლი და კიდევ აქცია ეს ზმანება საყოველთაო განცდად, რადგანაც მთელი ომსკი თოვლს მხოლოდ ასე ხედავს.

მოსკოვის ცენტრალური ტელევიზია ერთს კი გამოაცხადებდა: წარინჯისფერი თოვლი რადიაციის ბრალი არ არისო, – და ამ თემაზე ისე დადუმდებოდა, თითქოს განსაკუთრებული არაფერი მომხდარიყოს.

არადა, ბარდნის და ბარდნის ომსკში ნარინჯისფერი
თოვლი.

რა ხდება ნეტა, რისი მომსწრე ვართ?

ლვთის ნიშანია?

თუ პოეტური ხილვა გამატერიალურდა?

თუ ხილვა არც არაფერ შუაშია და თოვლსაც... რევო-
ლუციონერობა მოუნდომებია?

და ყველგან ერთბაშად ხომ არ გაამჟღავნებდა ამ
სურვილს – აგერ, ჯერ ომსკში გამოუხატავს, ნარინჯ-
ისფრად შეფერილა და გულისფანცქალით ელოდება, რა
შთაბეჭდილებას გამოიწვევს. და თუ ისე ააფორიაქა და
აიყოლია ხალხი, თვითონ როგორც ჩაუთქვამს, მერე სხვა-
გან და სხვაგანაც იჩენს თავს ამგვარად გარდასახული.

იქნებ ხვალ თუ ზეგ თბილისშიც მოგვევლინოს.

თუმც რატომ მაინცდამაინც ნარინჯისფერი?

აქ იისფერი თოვლი შეეცალება და ალბათ გადასძა-
ლავს კიდეც, ქალწულებივით ხიდიდან ფენილი.

...ნეტა მართლა თუ ხდება პოეტურ ხილვათა გამატე-
რიალურება?

რატომაც არა, პოეტური ზმანების აცხადებას ადრე
თუ გვიან წინ რა გადაელობება?!.

ომსკი კი ბანაობს, ბანაობს და ბანაობს ნარინჯისფერ
თოვლში.

სიყვარული სასაფლაოზე

„ტიპი მეზობელი საფლავიდან“, თანამედროვე შვედი
მწერლის კატარინა მასეტის რომანი, არსებითად იწყება
იქიდან, სადაც მთავრდება გალაკტიონ ტაბიძის ლექსი
„მესაფლავე“. ლექსს აქვს სიუჟეტური ქარგა, დღევან-
დელი მოდური ტერმინით – ნარატივი, რაც იშვიათობაა
გალაკტიონის ლირიკაში, მაგრამ შეგნებულად მოუნდო-
მებია მელოდრამატული სიუჟეტის გაშლა ანუ ხარკის
გადახდა სენტიმენტალურ მკითხველთა გემოვნებისათვის.

მესაფლავე პერსონაჟად თითქოს უილიამ შექსპირის ტრაგედიებიდან გადმოსახლებულა მის ლექსში – ორი სამყაროს მიჯნაზე მდგარი, ნუთისოფლის საიდუმლოებასა და ტრაგიზმში ყველაზე ღრმა ჩახედული და, ცხადია, ბრძნადაც მოუბარი. ამიტომაც გიჟობს სწორედ მას დაუგდო ყური და მისი ცხოვრებისეული დაკვირვებანი ალიარო ჭეშმარიტებად, თორემ შეკამათებას თუ გაუბედავ, ისევე განბილდები, როგორც „მესაფლავის“ ლირიკულ გმირს წაუხდება ნირი – პოეტის ალტერ ეგო.

მამ მგლოვიარე ქალ-ვაჟს რომ შეჰყურებ, რომელთაც თავთავიანთი სატრფო დაუმარხავთ და მათ ხსოვნას სამუდამო ერთგულებას ეფიცებიან, ნუ გეგონება, რომ ფიცი მართლაც ურღვევი დარჩება, რაკილა მესაფლავეს არა სჯერა ხსოვნის მარადისი ერთგულებისა, თუნდაც იმ წამს ქალ-ვაჟის გულწრფელობამ ოდნავადაც არ დააეჭვოს.

ლირიკული გმირის თვალწინ უნდა გათამაშდეს ის სცენა, რასაც არაერთხელ შესწრებია მესაფლავე. რას და: ჯერ ერთმანეთი უნდა აღიქვან მგლოვიარე მიჯნურებმა, მერე თანაგრძნობით განიმსჭვალონ, მერე საერთო ტკივილმა კიდევ უფრო დააახლოოთ და... ამ დაახლოება-დაახლოებაში თანაგრძნობა სიყვარულში გადაიზარდოს. და მათმა ჯერისწერამ უპატრონო საფლავებად აქციოს ის სამარეები, რომელთაც თითქოს გაუნელებლად უნდა დასდენოდა მათი ცრემლი და მოთქმა.

ლექსის მხატვრული კონცეფცია იქ იკვრის, ლირიკული გმირი მესაფლავის სიტყვის ჭეშმარიტებას რომ აღიარებს მწუხარებითა და სოფლის სამღურავით შეჰყურობილი: სამუდამოდ ასამარებს კაცთა ხსოვნას სამარის ქვაო, – მაგრამ სენტიმენტალურ მკითხველთა ემოციებს თუ არ აეყვებით, შეუძლებელია განსაკუთრებით არ დაეაფასოთ ის მარჯვე მიგნება, რომელმაც მთელი ეს სიუჟეტი მოიყოლია: სიყვარულის ჩასახვა სასაფლაოზე, ორი მგლოვიარის მიერ ერთმანეთის აღმოჩენა.

ბელეტრისტული მიგნებაა, შთამბეჭდავი და ორიგინალური სცენა, და რომელიმე პროზაიკოსს ამხელა სამყაროში შესაძლოა თავისითაც მიეკვლია მისთვის.

მიუკვლევია და ეგაა, ოღონდ კატარინა მასეტი გაურბის მელოდრამატიზმს და, ჩასახვით ისიც კი სასაფლაოზე და მგლოვიარეთა შორის ჩასახავს სიყვარულს, მაგრამ ქალი თუ გარდაცვლილი ქმრის საფლავს მოინახულებს ხშირად, კაცი მშობლების სამარეს პატრონობს.

სიყვარულს ჩასახავს?

სიყვარულს თუ... ნდომას?

რომანის ფინალამდე უფრო ეს მეორე ჰგონიათ მკითხველსაც და... თვითონ პერსონაჟებსაც, რადგანაც დეზირე და ბენი ძალიან განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან სულიერი მისწრაფებებით, და თუ მათ შორის რაღაც გრძნობა გაჩნდა, ნამიერი იმპულსისაგან მოგერილი უნდა იყოს, მარტოხელა, მონყენილი ადამიანების მიერ დროებითი გასართობის ძიება. გაქრება იმპულსი და კიდევ უნდა განყდეს მათი შემაკავშირებელი ძაფებიც.

ერთი მხრივ, ბიბლიოთეკარი, და, მეორე მხრივ, უბირი ფერმერი. თავისთავად ეს განსხვავება შესაძლოა საბედისწერო სულაც არ იყოს, მაგრამ დეზირე და ბენი თავთავიანთ სამყაროში ისე არიან შთანთქმულნი, ძნელია იქ რაიმემ ისე შეაღწიოს, სამუდამოდაც დამკვიდრდეს. ბენისათვის ქალი იმ პიროვნული ხასიათისა და ინტერესების არსებაა, რომელთაც არავინ აძლებთ, მაგრამ მაინც გაუთავებლად კითხულობენ წიგნებს, თანაც სქელტანიანებს, წერილშრიფტიანებსა და უსურათოებს.

არცერთ პერსონაჟზე წარმოდგენაც რომ არა გქონდეს, მარტო ეს ზუსტად მიგნებული და ტევადი ფრაზა წარმოგიჩენს ორივეს პიროვნულ ბუნებას. და როდესაც დეზირე კაცის სულის დახვეწასა და გაფაქიზებას ლამობს და ამის მისაღწევად წიგნები ეგულება, ბენის სასაცილოდაც არა ჰყოფნის მისი მონდომება: წიგნები სულ ერთნაირია, გინ-

და ერთი ნაგეიკითხავს და გინდა – ათასი, ჰოდა, ის ერთი შარშან ნაგეიკითხე და მეტი აღარ მინდაო.

კომპოზიციურად რომანი ისეა აგებული, რომ ორივე პერსონაჟი ერთმანეთის მონაცვლეობით ჰყვება – ხშირად ერთსა და იმავე – ამბავს, და სწორედ მათი სრულიად განსხვავებული თვალთახედვა, უფრო კი – თითქოსდა ზედაპირული განსჯაა, მკითხველს რომ აჯერებს, ბულვარული რომანის ნაირსახეობასთან მაქვს საქმეო, ვიდრე ალაგ-ალაგ გაბნეული ზუსტი რეალიები თუ მინიშნებანი თანდათან არ მოიყრის თავს და... კიდევ განსაზღვრავს ერთი შეხედვით მოულოდნელ ფინალს, თამაშ-თამაშსა თუ თვითმოტყუებაში თანდათან ამოზრდილ ნამდვილ სიყვარულს.

თხრობის გაშლა ორი თუ რამდენიმე პერსონაჟის თვალთახედვის კვალობაზე ყოველთვის დამატებით სირთულეს უქმნის მთარგმნელს, რათა ენობრივი მანერით, ინტონაციითა თუ ტემპერამენტით თვითონაც განასხვავოს ეს მონაკვეთები. დავით გაბუნია წარმატებით შეჭიდებია ამ სიძნელესაც და საერთოდ კი „ტიპი მეზობელი საფლავიდან“ ისეთი დახვეწილი ენობრივ-სტილური ნიმუშია, რითაც მაინცდამაინც განებივრებულნი არა ვართ, და მითუფრო იმედითა და გულისხმიერებით უნდა ვადევნოთ თვალი მის წინსვლას შედური მწერლობის სამყაროში.

ერთი დეტალი კი, ცოტა არ იყოს, ყურსა ჭრის და, თუ მთარგმნელი შემდგომში აერიდება, ემჯობინება. იგულისხმება მაცალკევებელი კავშირი „რომ“, რომელიც ბენის ტექსტებში ყველგან მეორდება „მან“-ის გარეშე – „რო“ ფორმით. მთარგმნელი ცდილობს ამ სტილური ნიშნითაც განასხვავოს პერსონაჟთა მეტყველება, მაგრამ ეს „რო“ ისევეა ოთარ ჩხეიძის სტილური თავისებურების ერთ-ერთი გამოკვეთილი ნიშანი, როგორც, ვთქვათ, „ნავიდაო იგი“ კონსტანტინე გამსახურდიას სტილური სპეციფიკაა. ერთი ხანობა ძალიან მოდური გახდა ეს კონსტრუქცია

კონსტანტინე გამსახურდიას გავლენით (თუმც მანამდე ვასილ ბარნოვიც მიმართავდა საკმაოდ ხშირად, მაგრამ სისტემად არ გადაუქცევია, მისი სკოლის მწერლის ხელში კი ეს სწორედ სისტემად იქცა) და ორიგინალური თხზულებანიც, ჟურნალისტიკაც და, უფრო მეტად, თარგმანები წაილეკა ამ სტილური თავისებურებით. გადაიარა ამ მოდამ და, როგორც ჩანს, ახლა შესაძლოა ამ „რო“-თი გადაჭრელდეს ჩვენი ორიგინალური თუ თარგმნილი ლიტერატურული ქმნილებანი. ყოველ შემთხვევაში, ქართველ მწერალთაგან ამ სტილური ხერხით მოიხიბლნენ ლადო სულაბერიძე, ზაირა არსენიშვილი, გურამ დოჩანაშვილი თუ ბესიკ ხარანაული და კიდევ გამოიყენეს თავიანთ მხატვრულ ძიებებში („ცხადსიზმარიანა“, „ვა, სოფელო“, „ისედაც დასავლეთელები ომარა და გივია და პლანეტა ჰოლიუდი“, „ეპიგრაფები დავინყებულ სიზმრებისათვის“) მთარგმნელთაგან კი სისტემად დაამკვიდრა გია ჭუმბურიძემ ჯერომ სელინჯერის რომანის – „თამაში ჭვავის ყანაში“ – ხელმეორე ამეტიყველებისას ქართულ ენაზე. აგერ დავით გაბუნიაც უმთავრესად ამ სტილურ ნიშანს ეყრდნობა და ამითაც განარჩევს ბენის მეტყველებას დეზირეს თხრობის მანერისაგან, სადაც „რომ“ ყველგან თავისი სრული, მნიგნობრული სახით ტრიალებს. ისე სხვა ენობრივი ნიუანსებით მთარგმნელი კიდევ უფრო მარჯვედ და დამაჯერებლად განასხვავებს, რაკილა იმ შემთხვევაში შვედი მწერლის რომანის ქართული ორეული აღარ იწვევს ქართველი მწერლის სტილური მანერის ასოციაციას, და უფრო იმ ნიუანსებს ჩაუყვირდეს – თავის-სავე მიგნებულს.

მონათხრობთა მონაცვლეობა იმ მხრივაც განირჩევა თვალშისაცემად, რომ დეზირეს მონაკვეთებს ყოველთვის ეპიგრაფი ამშვენებს, რათა ბარემ ამითაც გამოიკვეთოს მისი ინტელექტუალური ცხოვრების ყაიდა. და დასაწყისში რომ ეს სტრიქონებია მოხმობილი:

ვინ მოიგონებს მიცვალებულებს,
ან ვინ იზრუნებს მათ უფლებებზე,
ვინ მოუსმენს მათ, რა ანუხებთ, რა ედარდებათ,
ან მათ ყვავილებს ვინლა მორწყავს?!

თანდათან ისეთი განცდა ეუფლება მკითხველს, თითქოს ეს იდუმალეა თუ ტრაგიზმი კონტრასტულ ხერხადაა გამოყენებული, რადგანაც თხრობა სრულიად იძარცვება იდუმალეობისაგან და ყველაფერი ყოფითობაში იძირება. ამ ფონზე თუნდ ეს სტრიქონები მწარე სინანულით იმსჭვალება, რომ ნყდება უხილავი ძაფები წუთისოფელსა და მიღმურ სამყაროსთან და ეს ორი სინამდვილე ერთმანეთზე ვერავითარ ზეგავლენას ვერ მოახდენს. ვინ მოიგონებს მიცვალებულებს? აღარც არავინ. ვინ იზრუნებს, მათ უფლებებს ვინ დაიცავს, ვინ მოუსმენთ ან ყვავილებს წყალს ვინ აპყურებს? არავინ, არავინ და სრულიად არავინ. ზეიმობს ხორცი, ზეიმობს სექსი და უღმობლად ყლაპავს სიყვარულის დაფანტულ ნამცეცებს.

მაგრამ აკი ფინალი სრულიად ამოაყირავებს თხრობის – გარკვეული აზრით – ერთიან კალაპოტს და თითქოსდა დაშრეტილი სულიერება კვლავ გაიგნებს გზას სიცოცხლისა და არსებობისაკენ.

და ახლა უკვე რწმუნდები, რომ პირველი ეპიგრაფი კონტრასტულ ფონად კი არ გამოუყენებია მწერალს, არამედ გაცილებით დიდი მოვალეობა დაუკისრებია მისთვის – შეჰქრას კომპოზიციური ქარგა და დაგაჯეროს, რომ რომანის დასასრულს პერსონაჟთა განცდები წრფელია და არა მოჩვენებითი. ორმა ადამიანმა მართლა ჰპოვა ერთმანეთი და შეხვედრას სწორედ ის იდუმალეობა განსაზღვრავს, რაც არ გვანებებს ყოფითობას შევეჭმევინოთ და ყოველთვის ვეძიებთ უცხო სადგურს სანუგეშებლად თუ ჩვენი არსებობის გასამართლებლად.

ბოლოსდაბოლოს, ყველა ჩვენი ფესვებიდან, აკვნებიდან თუ სამარეებიდან მოვდივართ და ამ გადასახედიდან

ყოველ ჩვენგანს მიესადაგება კატარინა მასეტის რომანის სახელწოდება – ტიპი მეზობელი საფლავიდან – ეფექტურ მეტაფორად.

...არა, გალაკტიონმა მაინც როგორ იპოვნა რომანის გასაშლელად ეს ერთ-ერთი სახიერი სცენა, კომპოზიციურ რკალსაც იმთავითვე რომ გულისხმობს?!

საბამომცემლო ჯგუფი

ეკა ბუჯიაშვილი
ნინო დეკანოიძე
თინათინ ლაოშვილი
ვიოლა ტულუში
თამარ ჩიხლაძე
ილია ხელაია

ბამომცემლობა ინტელექტი
თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზირი 5.
ტელ./ფაქსი: 2 25 05 22, 2 91 22 83.
www.intelekti.ge info@intelekti.ge